

KIRGIZISTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
TÜRK UYGARLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

JOURNAL OF TURKIC CIVILIZATION STUDIES

ISSN:1694-5409

Journal of Turkic Civilization Studies

International, Peer Reviewed Scientific Journal

e-ISSN/ISSN: 1694-5409

Yayın Sıklığı	Yılda iki kez (Haziran, Aralık)
Publication Frequency	Two times annually in June, and December
Yayın Türü	Yaygın Süreli
Publication Type	Serial, Quarterly
Yayın Dili	Türkçe, İngilizce, Kırgızca ve Rusça
Publication Language	Turkish, English, Kyrgyz and Russian

SAHİBİ OWNERS

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi adına on behalf of Kyrgyz-Turkish Manas University

Rektör / Rector – Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN
Rektör Vekili / Pre Rector – Prof. Dr. Almaz İBRAYEV

BAŞ EDİTÖR EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan

EDİTÖR EDITOR

Doç. Dr. Ümit SORMAZ Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan

YAYIN KURULU EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Prof. Dr. Alpaslan AŞIK
Prof. Dr. Ozan YILMAZ
Prof. Dr. Nezahat CEYLAN
Yrd. Doç. Dr. Mirzat RAKIMBEK UULU

- Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU, Ankara University, Türkiye
Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU, Atatürk University, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL, Yeditepe University, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet YİĞİT, Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye
Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Alpaslan AŞIK, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Anvarbek MOKEEV, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Çavuş ŞAHİN, Çanakkale Ondokuzmayıs University, Türkiye
Prof. Dr. Dulam SENDENJAV, National University of Mongolia, Mongolia
Prof. Dr. Fevzi ERSOY, Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye
Prof. Dr. Hakan TAŞ, Marmara University, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim YULDAŞEV, Medeniyet ve Sanat Enstitüsü, Uzbekistan
Prof. Dr. Kemal POLAT, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Kubat TABALDİEV, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Kürşad YILMAZ, Kütahya Dumlupınar University, Türkiye
Prof. Dr. Layli UKUBAYEVA, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Leyla KARAHAN, TOBB University of Economics and Technology, Türkiye
Prof. Dr. Marufjon YULDAŞEV, Özbekistan Devlet Sanat ve Medeniyet Enstitüsü, Uzbekistan
Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ, Gazi University, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet AYDIN, Ondokuz Mayıs University, Türkiye
Prof. Dr. Muhsin MACİT, Anadolu University, Türkiye
Prof. Dr. Nezahat CEYLAN, Atatürk University, Türkiye
Prof. Dr. Nizomiddin MAHMUDOV, Özbekistan Bilimler Akademisi, Uzbekistan
Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ, Ankara Sosyal Bilimler University, Türkiye
Prof. Dr. Oktay ÖZGÜL, Atatürk University, Türkiye
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU, Recep Tayyip Erdoğan University, Türkiye
Prof. Dr. Ozan YILMAZ, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Ömür CEYLAN, İzmir Katip Çelebi University, Türkiye
Prof. Dr. Recai DOĞAN, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Prof. Dr. Yavuz GÜNAŞTI, Atatürk University, Türkiye
Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye
Prof. Dr. Zayabaatar DALAI, National University of Mongolia, Mongolia
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT, Akdeniz University, Türkiye
Doç. Dr. Ahmet Melih GÜNEŞ, Balıkesir University, Türkiye
Doç. Dr. Aliya KURALBEYAVA, Ahmet Yesev Üniversitesi, Kazakistan
Doç. Dr. Ajar ŞALDARBEKOVA, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakistan
Doç. Dr. Erkan EFİLTİ, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Doç. Dr. Kamar ALDASHEVA, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakistan
Doç. Dr. Nikita PETROV, Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Rusia
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA, Semerkand Üniv Türkoloji Araştırmalar Enstitüsü, Uzbekistan
Doç. Dr. Telman NUSRETOĞLU, Bakü Hazar Üniversitesi, Azerbayjan
Doç. Dr. Ümit SORMAZ, Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan
Doç. Dr. Ziyafet GASIMOVA, Bakü Slavyan Üniversitesi, Türk Araştırmaları, Azerbayjan
Dr. Ankhbayar DANUU, National University of Mongolia, Mongolia
Dr. (PhD) Kürşad SALIN, Kafkas Üniversitesi, Türkiye Dr. Zemine ZİYAYEVA, Khazar University

REDAKSİYON	REDACTION
------------	-----------

Türkçe Yrd. Doç. Dr. Serdar DAĞISTAN Müzeyyen İNALÖZ	Turkish Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan
---	---

Kırgızca Dr. Cıldız ALİMOVA Rahat ASKAROVA	Kyrgyz Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan
---	--

İngilizce Dr. Nurgül KARİBEKOVA Dr. Gülnur CUMALİEVA	English Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan
---	---

Rusça Mukaddas SABİROVA	Russian Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan
-----------------------------------	---

TEKNİK DESTEK	TECHNICAL SUPPORT
---------------	-------------------

Bahtigül ERMATOVA Muhammet ÜLGER	baktigul.ermatova@manas.edu.kg ulgermail@gmail.com
-------------------------------------	---

YAZIŞMA ADRESİ	CORRESPONDENCE ADDRESS
----------------	------------------------

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Cengiz Aytmatov Caddesi 56, 720044, Bişkek/Kırgızistan	Kyrgyz-Turkish Manas University 56 Chyngyz Aitmatov Avenue, 720044, Bishkek, Kyrgyzstan
---	---

İLETİŞİM	CONTACTS
----------	----------

journal_of_tuaum@manas.edu.kg
tuaum@manas.edu.kg

DİZİNLER	INDEXES
----------	---------

Index Copernicus	INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
------------------	---

Academic Resource Index	
-------------------------	---

ESJI	 www.ESJIndex.org
------	--

WEB SAYFASI	WEB PAGE
-------------	----------

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jtcs>

Journal of Turkic Civilization Studies

e-ISSN / ISSN: 1694-5409

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jtcs>

Yıl / Year

Cilt / Volume

Sayı / Issue

2024

5

2

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

Yazar / Author	Başlık / Title	Sayfa /Page
Muhittin GÜMÜŞ	Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî' nin Eserlerinde Vefa Kavramı The Concept of Vefa in Ali Shir Navoi's Works as a Cultural Value	209-225
Arslan MAYRAMBEKOV Ümit SORMAZ Dinara İSAKOVA	Фестивали Кыргызстана Festivals of Kyrgyzstan	226 – 243
Zeynep ELEMAN	Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri In Schools Where There are Many Foreign Students Experienced Education Problems and Solution Suggestions	244 – 260
Mehmet DOĞRU Kasım KARATAŞ	Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar Problems Experienced by Earthquake-Affected Students from the Teachers' Perspective	261 – 289
Rabia ELÇİ Yakup KARATAŞ	Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs Mutasarrıflığı ve Yahudi Göçü (1877-1889) The Governorship of Jerusalem by Şerif Mehmed Rauf Pasha and the Jewish Migration (1877-1889)	290 – 304
Yryskul ISAKUNOVA Mehmet Arif OZERBAŞ	Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi	305 – 329

Suna KILIÇ	Investigation of Psychological and Emotional Problems of Children Raised in Orphanages in Kyrgyzstan	
Celile KAPAN Esra AYDIN Ahmet Utku ERAT Hasan Ali ERDOĞAN	Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma A Study on the Impact of the Koyunoğlu Museum on Urban Tourism in Konya	330 – 349
Elzar KUŞTARALI UULU Ümit SORMAZ Gülmira SAMATOVA	Послы кулинарной культуры: Фуд-фотография и Фуд-фотографы Ambassadors of Food Culture: Food Photography and Food Photographers	350 – 364
Hakan GÜLER	Dîvânu Lugâti't-Türk'te Bulunan Bazı Şiirlerdeki Kavram Öncelemleri Üzerine On Concept Prioritization in Some Poems in Dîvânu Lugâti't-Türk	365 – 374
Yavuz Ercan GÜL Ahmet TAŞ	Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables Üniversite Öğrencilerinin Hoşgörü ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi	375 – 386
Azamat Erkinbekovich USENOV	Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US Kırgızistan'ın Stratejik Kültürü ve Arasındaki Dengeleme Politikasına Etkisi Rusya ve ABD	387 – 399
Şima DOĞAN BALCI	Leonid Romanoviç Kızlasov'un Doğumunun 100. Yılında "Kuzey ve Orta Asya'nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler" Uluslararası Bilimsel Konferansı 15-17 Ekim 2024, Abakan, Hakasya Cumhuriyeti International Scientific Conference "Issues Concerning the Processes of Cultural Formation of North and Central Asia" on the 100th Anniversary of the Birth of Leonid Romanovich Kızlasov 15-17 October 2024, Abakan, Republic of Khakassia	400 – 406
Tahir DAĞCI	Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci Characteristic Features of Naqshbandiyya and Its Spreading Process	407 – 419

Yusuf GÜNDÜZ

Кыргызча Жана Түрчө Жөндөмө Аталыштары
Боюнча
Kırgızca ve Türkçe Hal (durum) Ekleri Adlandırmaları
Üzerine

420 – 433

Journal of Turkic Civilization Studies

e-ISSN / ISSN: 1694-5409

<https://tuaum.manas.edu.kg/journal>

Yıl / Year	Cilt / Volume	Sayı / Issue
2024	5	2

Muhittin GÜMÜŞ

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî' nin Eserlerinde Vefa Kavramı

[The Concept of Vefa in Ali Shir Navoi's Works as a Cultural Value]

Arslan MAYRAMBEKOV

Ümit SORMAZ

Dinara İSAKOVA

Фестивали Кыргызстана

[Festivals of Kyrgyzstan]

Mehmet DOĞRU

Kasım KARATAŞ

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

[Problems Experienced by Earthquake-Affected Students from the Teachers' Perspective]

Rabia ELÇİ

Yakup KARATAŞ

Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs Mutasarrıflığı ve Yahudi Göçü (1877-1889)

[The Governorship of Jerusalem by Şerif Mehmed Rauf Pasha and the Jewish Migration (1877-1889)]

Yryskul ISAKUNOVA

Mehmet Arif OZERBAŞ

Suna KILIÇ

1927-1928 Yılları Yeni Türk Alfabeti Komitesinin I. Bakü, II. Taşkent ve III. Kazan Kurultayları Üzerine İnceleme

[Investigation of Psychological and Emotional Problems of Children Raised in Orphanages in Kyrgyzstan]

Celile KAPAN
Esra AYDIN
Ahmet Utku ERAT
Hasan Ali ERDOĞAN

Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma

[A Study on the Impact of the Koyunoğlu Museum on Urban Tourism in Konya]

Elzar KUŞTARALI UULU
Ümit SORMAZ
Gülmira SAMATOVA

Послы кулинарной культуры: Фуд-фотография и Фуд-фотографы

[Ambassadors of Food Culture: Food Photography and Food Photographers]

Hakan GÜLER

Dîvânu Lugâti't-Türk'te Bulunan Bazı Şiirlerdeki Kavram Öncelemeleri Üzerine

[On Concept Prioritization in Some Poems in Dîvânu Lugâti't-Türk]

Yavuz Ercan GÜL
Ahmet TAŞ

**Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to
Different Variables**

[Üniversite Öğrencilerinin Hoşgörü ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre
İncelenmesi]

Azamat USENOV

**Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and
the US**

[Kırgızistan'ın Stratejik Kültürü ve Arasındaki Dengeleme Politikasına Etkisi Rusya ve ABD]

Şima DOĞAN BALCI

**Leonid Romanovič Kızlasov'un Dođumunun 100. Yılında "Kuzey ve Orta Asya'nın Kültürel
Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler" Uluslararası Bilimsel Konferansı 15-17 Ekim 2024,
Abakan, Hakasya Cumhuriyeti**

[International Scientific Conference "Issues Concerning the Processes of Cultural Formation of
North and Central Asia" on the 100th Anniversary of the Birth of Leonid Romanovich Kızlasov 15-17
October 2024, Abakan, Republic of Khakassia]

Tahir DAĞCI

Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci

[Characteristic Features of Naqshbandiyya and Its Spreading Process]

Yusuf GÜNDÜZ

Кыргызча Жана Түркчө Жөндөмө Аталыштары Боюнча

[Kırgızca ve Türkçe Hal (durum) Ekleri Adlandırmaları Üzerine]

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî' nin Eserlerinde Vefa Kavramı

Muhittin GÜMÜŞ¹

Öz

Türk ve İslâm medeniyetinin temel kavramlarından biri de vefadır. Bir kimsenin söz ve eylemlerinde sadâkate dayalı bir davranış sergilemesi, verdiği sözü tutma, ahitlerine ve akitlerine sadâkat, emanete özen gösterme, işini eksiksiz yapma kararlılığı vb. kavramlarla bütünleşen vefa ahlak felsefesinin ele aldığı temel kavramlardandır. İnsan sevgisinin esas göstergelerinden ve insana has yüce erdemlerden, adeta hayatın kaynağı sayılan insanın şahsiyetinin soyluluğunun ve iyi biri olduğunun en açık delillerinden biridir vefa. Kişisel menfaat ve kazanç sağlama amacı olmayan karşılıksız sevgiyle, sadakatle davranış sergilemek kültürel bir değer hâline gelmiştir. Vefa kavramının kültürel değere dönüşmesi çok eski yıllara dayanır ve bunun bir örneğini de 15. yüzyılın büyük şairi Ali Şir Nevâî'de görürüz. Çalışmamızın amacı, Türk dünyasının dil ve edebiyat alanında ortak değeri ve tarihimizde saygın bir yeri olan, Türk dilinin 15. yüzyıldaki övünç kaynağı, kıymetli bir edebî şahsiyet ve devlet adamı kimliğiyle bilinen Ali Şir Nevâî'nin Nevadirüş-Şebâb adlı eserinde tespit ettiğimiz “vefa” kavramının anlam alanını tespit etmek, geçmişten bugüne anlam özellikleri açısından değerlendirerek dil ve kültür dünyamıza katkıda bulunmaktadır. Soyut kavramların dil-kültür ilişkisi çerçevesinde incelenmesi sırasında dilbiliminin alt dallarından biri olan anlambilim açısından da ele alınmasıyla söz varlığı bakımından da geçmişle bugün arasında ilgi kurmak mümkün olacaktır.

Anahtar Kavramlar: Ali Şir Nevâî, vefa, kültürel değerler, anlambilim, kültürdilbilim.

Atif için: / Please Cite As:

Gümüş, M. (2024). Kültürel değer olarak Ali Şir Nevâî'nin eserlerinde vefa kavramı. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 209-225.

Geliş Tarihi / Received Date: 05.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 21.12.2024

¹ Öğr. Gör., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek. muhittin.gumus@manas.edu.kg

Abstract

One of the many basic concepts of Turkish and Islamic civilisation is loyalty. A person's behaviour based on loyalty in his words and actions, keeping his word, loyalty to his covenants and contracts, taking care of the trust, determination to do his job completely, etc. loyalty, which is integrated with concepts such as loyalty, is one of the basic concepts addressed by moral philosophy. It is one of the main indicators of human love and one of the sublime virtues peculiar to human beings, one of the clearest evidences of the nobility of human personality and being a good person, which is considered as the source of life. It has become a cultural value to exhibit behaviour with unrequited love and loyalty without the aim of gaining personal benefit and gain. The transformation of the concept of loyalty into a cultural value dates back to ancient times and we see an example of this in the great poet of the 15th century Ali Shir Navoi. The aim of our study is to determine the meaning of the concept of 'loyalty' that we have identified in Ali Şir Nevâî's Nevadirüş-Şebâb, which has a respected place in our common history, which is the common value of the Turkish world in the field of language and literature, the source of pride of the Turkish language in the 15th century, known for his identity as a valuable literary figure and statesman, and to contribute to our language and culture world by evaluating it in terms of its meaning from past to present. During the examination of abstract concepts within the framework of language-culture relationship, it will be possible to establish a relationship between the past and the present in terms of vocabulary by considering them in terms of semantics, one of the sub-branches of linguistics.

Key Concepts: Ali Şir Nevâî, loyalty, cultural values, semantics, culturology.

GİRİŞ

İnsanoğlunun yaşadığı kültürel çevrede kendini barış, huzur ve güven içinde hissetmesi için devlet düzenine, nizama, hukuka, adalete, hakkaniyete ihtiyacı olduğu kadar beraber yaşayacağı, sevgisini, sevincini, kıvancını paylaşırken üzüntülerini, kederlerini de dile getirip çare aradığı iyiliksever, ahlaklı, erdemli ve vefalı insanlara da ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlar aslında insanın sosyal bir varlık olduğunun en bariz görüntüsüdür.

Vefa kavramı felsefenin de araştırma alanında yer alan, düşünce dünyasına büyük katkıları olan filozoflarca tanımlanmaya çalışılmış olmakla birlikte Türk dilinin ve kültürünün en eski yazılı kaynaklarından biri olan Yusuf Has Hacib'in 11. yüzyılda yazdığı Kutadgu Bilig'de (Çev. Arat, 1979) vefa kavramı geçmektedir. Kutadgu Bilig'de insanı niteleyen temel kavramların başında cömertlik, doğruluk, dürüstlük, güven, sözünde durma, minnettarlık, iyilik erdemleriyle donanımlı, yüreği sevgi dolu insanlarda "vefa" erdemine rastlandığı anlaşılmaktadır.

Vefa kavramı, ahlak felsefesi, tasavvuf, hukuk, din, psikoloji, dilbilim, iletişim başta olmak üzere pek çok alan içerisinde çeşitli anlamlarda kullanılan önemli bir kavramdır. Türkçenin söz varlığı içinde vefa kavramıyla ilişkili çok sayıda söz varlığı

ögeleri vardır. Vefa anlamca Türk Dil Kurumu, Güncel Sözlük'e göre "Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı" biçiminde tanımlamıştır. Elden **vefa**, zehirden şifa,

- Eski dost düşman olmaz, yenisinden **vefa** gelmez
- Yeni dosttan **vefa** gelmez (TDK Güncel Türkçe Sözlük; 2024)

Deyim olarak

- Ömrü **vefa** etmemek

Vefa kavramının sözlüklerdeki tanımından söz edildiğinde (TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2024) içinde vefa kelimesinin geçtiği sözler "vefakârlık, vefasızlık, vefakâr, vefasız, vefalı, bivefa" ile vefa kavramının ifadesi olarak olumlu anlama sahip "hakikatli/vefâkâr"; olumsuz anlamda ise "hercâi, hıyanet/vefasız, hayırsız/vefasız, hakikatsizlik/vefasızlık" ile halk dilinde "mazamaz/vefasız" (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamları vardır.

- vefa: Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı
- vefakâr: Vefası olan, sevgisi geçici olmayan, hakikatli, vefalı
- vefakârlık: Vefalı olma durumu
- vefalı: Vefakâr
- vefalılık: Vefalı olma durumu
- vefasız: Vefası olmayan, sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz, bivefa
- vefasızca: Vefasız bir biçimde
- vefasızlık: Vefasız olma durumu, hakikatsizlik, bivefalık
- vefakâr: Vefası olan, sevgisi geçici olmayan, hakikatli, vefalı
- vefakârlık: Vefalı olma durumu
- bivefa: vefasız
- bivefalık: vefasızlık

Vefa, sevgiyi ve dostluğu devam ettirme, bağlılık, sözünde durma, görevini layıkıyla yerine getirme, sevme biçiminde tanımlanırken bunun içinde sadakat, fedakârlık, hür irade, aşk ve zekânın yanı sıra minnettarlık duyma, istikrarlı bir saygı ve sevgi yer alır.

Özbek Tilining İzohli Lug'ati (Madvaliyev, 2006)'ne göre vefa kavramıyla ilgili kelimelerin açıklamaları şöyledir:

• vafo²: sadakat; verilen sözü yerine getirmek, Kardeşine, arkadaşına, sevdiklerine vefa; birinin antlaşmasını kutsal tutması, sözünde, vaadinde kat'i durmak³

• vafo qilmoq: 1. sadık durmak, sadakat göstermek, ahde vefa kılmak, ahde vefa göstermek, vaadine yerine getirmek, sözünde durmak.

² Özbekçe sözlerin çevirisi makalenin yazarına aittir.

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî'nin Eserlerinde Vefa Kavramı

• 2. Bazı evcil hayvanların sahiplerine olan "sadakati" için kullanılan söz.
Vefa: a.1. bağlılık

• vafodar: 1. verdiği vaadi üstün tutan, sözünde ve vaadinde kesinlikle duran; sadık. Vefakâr yâr, vefakâr dost.

• 2. deyim aktarması olarak "Sahibine sadık" (it, at vb.)

• vafodorlik: vefakâr kişilere has iş, hal ve hareket; vefakârlara has hususiyet.

• vafoli: vefadar (vefali) ile aynı anlamda. Vafoli do'st yo'lga solar; iğvogar do'st paydan olar. TT: Vefalı dost yola salar, menfaatçi dost paydan alır.) (Atasözü)

• vafosiz: Vefası olmayan, bivefa. Vefasız adam. Vafosizda hayo yo'q, hayossizda vafo yo'q. (Vefasızda haya yok, hayasızda vefa yok) Atasözü

• vafosizlik: vefasız has iş, haslet, hususiyet. İnsan bo'lsan vafo q,l. Vafosizlik hatobil. (İnsan olsan vefa kıl. Vefasızlık hatadır; bunu iyi bil) Atasözü.

• bevafo: ahdi peymanı bozan, sadakatsiz, vefasız, bevafo yor. Bevafo do'stdan tayoq yahshi; bebaho guldan yaproq yahshi. (TT: Bivefa dosttan dayak daha iyidir; bîbaha gülden yaprak iyidir) Aslo bevafoğa bermanglar ko'ngil, bo'g'ringni qon etib ketadi bir kun. (TT: Asla bivefaya gönül vermeyin, bağrını kan eder gider bir gün)

• bevafolik: ahdinde, vaadinde durmamak, vefa göstermemek, hıyanet, sadakatsizlik. Örnek: sana bevafolik qımayman (TT: Sana vefasızlık etmem)

• sadakat: Sadakatsiz kişinin işi, karakteri, özelliği. İnsansanız vefalı olun, sadakatsizlik hatadır, bunu bilin. Atasözü. (Madvaliyev ve Abdiyev, 2006, s. 445-446)

Kırgızca-Türkçe Sözlük (Arkoğlu vd., 2017; s. 1655-1656) opaa (onaa) 1. Vefa, sadakat. 2. Hayır, iyilik: "Kaygırgandan opaa çok." -ML. (Üzülmeğe hayır yok)

• "Opaaker: vefalı, sadakatli.

• Opaalaş-: aynı görüşte olan, aynı yolda giden, yoldaş.

• Opaası tiy-: Hayrı dokunmak: "El curtuna opaası tiygen adam bolup ösüşün tilegen. İM. (Halkına hayrı dokunan bir insan olarak büyümesini istemişti.)

• Opaasız: Vefasız, sadakatsiz, acımasız: "Opaasız dünya" (Vefasız dünya)

• Opaasızdık: vefasızlık, sadakatsizlik, acımasızlık" (Arkoğlu vd., 2017)

Vefa kavramı, Mevlânâ'nın eserlerinde de yer almıştır. "Vefasızlara gitme onlar birer yıkık köprüdür." Vefasızlar, güvenilir olanlardır derken Sadi-i Şirazi, "Bülbülden vefa ummayın; çünkü her dem başka bir gül üzerinde öter." der. Hukukta vefanın yeri çok özeldir. Ahde vefa anlamında Latince: *Pacta Sunt Servanda* kelimesindeki Pact, anlaşma, mukavele anlamındadır (Uysal, 2024) Bütün hukuk ve adalet sahasında yeri vardır vefanın. Vefa, yalnızca insan ilişkilerinde gerekli olan bir erdem değil, aynı zamanda insanın önemli fikirlere, davranışlara, prensiplere, kutsallara yönelik tutumunda istikrarlı olduğunu yansıtır. Vefa, akıl, zekâ, dürüstlük, ahlak, iyiliksever olmayla dosttur. O asla

boş bir itaat veya inatçılık değildir. İnsanlığın gelişmesinde emeği olanlara karşı vefakâr olmak medenî insanların temel sorumluluğudur. Vefa, Mevlâna'nın düşünce sisteminde büyümlü bir sözcüktür. Mevlânâ: *Dosta karşı vefakâr ol; vefa, Elest Meclisi'nin borcunu ödemektir; korkarım ölürsün de borçlu gidersin*" (Gölpınarlı, 1992: s. 65). Hz. Mevlânâ'ya göre asıl vefa, âşığının Sevgili uğrunda ölme ve yok olması (fenâfillah)dır. Âşık, sevgiliden vefa bulunca, minnet duyarak, takdir hisleriyle onu alkışlar; bunun aksine cefa görürse de sabreder, teslimiyet gösterir. Zira sevgili, tef gibi onun yüzüne durmadan vursa da her vuruşta ayrı bir güzellikte ses verir. Sevgilinin cevri başkalarının vefasından daha zevklidir (Emiroğlu, 2023: s. 185).

Ali Şîr Nevâî, 15. yüzyıldan beri Türk diline katkı sağlamış, manzum ve mensur şaheserler üretmiş, Türkçenin edebî dil olarak gelişmesinde öncü olmuş, Türkçe eserlerinde Nevâî ve Farsça şiirlerinde Fânî mahlasıyla şiirler yazmış, yalnızca kendi döneminin değil asırlar boyu Türk Dünyası Edebiyatının seçkin bir şahsiyeti niteliğini sürdüren büyük bir ediptir. Ali Şîr Nevâî başta Ferhat ile Şirin adlı eserinde gerçek sevgi/muhabbet, vefa ve sadakat, dostluk ve insan severlik gayelerinin yanı sıra meslek öğrenmenin ve hüner-beceri kazanmanın yararları, şahlar ve saltanatları, şahlığın düzen ve kuralları hakkında geniş içerikli, ibret dolu rivayetler bakımından zengin bir destanın ve çok sayıda manzum ve mensur eserin müellifidir. İki âşığının sınırsız sevgilerinin sonu hüznü bürünerek terennüm edilmesi sebebiyle bu destan asırları aşsa da severek okunmaktadır. Hamsesini oluşturan diğer eserleri de (Sedd-i İskenderî, Leylâ ile Mecnun, Hayretül'ebrar, Seb'a-i Seyyâre) aynı güzellik ve niteliktedir. Şairin ikinci divanında yer alan ve gazellerden oluşan görülen Nevadirü's-Şebâb adlı eserinde vefa kavramını onlarca kez kullandığı de dil ve kültür açısından değer taşıyan kavramların çokça yer aldığı bu çalışmada tespit edilmiştir.

Ali Şîr Nevâî'nin eserleri her dönemde zevkle okunmuş, pek çok ünlü Türk şairinin onu örnek almış olduğu görülür. 15. yüzyılda Ahmet Paşa, 16. yüzyılda Fuzûlî, Ali Şîr Nevâî'den etkilenmişlerdir. Birçok Türk aydınının ve özellikle de Yavuz Sultan Selim'in Nevaî'nin hayranı oldukları, 18. yüzyıldaki divan şairi Nedim de Ali Şîr Nevâî gibi Çağatay Türkçesiyle şiirler yazmıştır. Tanzimat döneminde Ziya Paşa'nın Harâbât adlı üç ciltlik antoloji eserinde Ali Şîr Nevâî'nin şiirlerine yer vermesi etki derecesini yüzyıllar boyu devam ettirdiğini göstermektedir. 20. yüzyılda da Âşık Veysel'in 158 şiiri incelenmiş ve içinden 15 şiirinde vefa kavramına yer verdiği tespit edilmiştir (Gedik, 2020: s.197).

Dinden ve dini düşüncelerden etkilenerek oluşan ve uzun yıllar boyu etkisini sürdüren Divan Edebiyatında bir ahlaka ilişkin kelimeler arasında vefa da vardır. Türk ve İslam ahlakında söz verip de yerine getirmek şarttır. Tasavvuf ilminde ise vefa ruhu gafletten uyandırmak, zihni dünya ile meşgul etmemek ve ezelde Allah Teâlâ'ya verilen söze bağlı kalmak gibi manalara

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî'nin Eserlerinde Vefa Kavramı

gelmektedir (Uludağ, 1995: s. 562). Her milletin, her kültürün, her medeniyetin ve uygarlığın bir dili vardır. Türk milletinin, medeniyetinin, edebiyatının ve halkın üstün bilgeliliğinin ürünü olan sözvarlığı öğelerinin büyük bir acıklıkla ifade etme gücüne sahip olan dilin adı Türkçedir. Bu dil aynı zamanda özgü değerlere ve niteliklere sahip kültür, sanat, edebiyat, bilim ve iletişim dilidir. Türk milletin kültürüne, medeniyetine ait unsurların kaynağıdır. Bu büyük medeniyeti oluşturan şahsiyetlerin en önemlilerinden biri de Ali Şir Nevâî'dir. Büyük Türkistan bölgesinde, millileşme ve milletleşme sürecinde etkili rol oynayan Nevâî, kültürümüzün, geleneklerimizin yaşatılmasında içinde bulunduğu evrendeki her şeyi anlama ve kavrama erkine sahip güçlü bir sosyal araç olan Türkçe tarihî seyrin içinde kültürle karmaşık ve çok yönlü, çok boyutlu bir yapı oluşturmuştur. Bütün bu yapı içinde “vefa” çok önemli bir kavram olarak yer almıştır. Nevâî'nin eserlerinde çokça kullandığı “vefa” kavramıyla Türkçede anlam zenginliği oluşmuştur.

YÖNTEM

Konuyla ilgili kaynak taraması yapılarak konunun önemi tespit edildikten sonra, kaynak eserlerden Nevadirüş-Şebâb adlı eserden çalışmanın kavram alanıyla ilgili söz varlığı tespit edilmiştir. Tespit edilen söz varlığı içindeki vefa kavramının geçtiği manzum unsurların içerik analizi yapılmış, anlamları ve bazı açıklama gerektiren yerlerde kavramsal yorumlama ve kaynak araştırması yöntemlerine başvurulmuştur.

Evren ve Örneklem

Vefa kavramı üzerine bilimsel yazılar çok azdır. Kur'an'da “Vefa” kelimesinin Anlamı (Şahin, 2021),”Hadislerde Vefa Kavramının Anlam Sahası Üzerine Bir Çözümleme (Tanrıverdi, 2022), Mesnevî'de Vefa Kavramı (Emiroğlu, 2022), Siyaset Kültürümüzde Ahde Vefâ ve Nakz-i Ahd (Çiftçi, 2015), Özbekistan Eğitim Sisteminde Nevâî Eserlerinin Öğretilmesi (Yoldaşev, 2020), Ali Şir Nevâî Şiirinin Lingvo-Poetik Özellikleri (Ruzmanova, 2020), Ali Şir Nevâî'nin Edebî-Estetik Görüşleri (Kuvanov, 2020)” gibi eserler Nevâî'nin temel kavramlara yönelik düşüncelerini yansıtan çalışmalar olarak görülebilir. Vefa kavramıyla ilgili diğer eser ya da edebî şahsiyetler üzerine yapılan çalışmalar da azdır. Bunlardan biri Aşık Veysel'in Şiirlerinde Vefa Gedik, S. (2020) adlı çalışmadır. Türkiye'deki araştırmalar içinde “Nevâdirüş-Şebâb'daki Doğu Türkçesi (Çağatay Türkçesi) Ve Ali Şir Nevâyî'yi Anlamak (Karaörs, 2018), Mevlânâ'ya Göre Vefa Nedir? (Emiroğlu, 2023), Divan Şiirinde Ahlaki Değerlerimiz; Vefa (Haksever, 2024)

Bu çalışmanın konusu olan Ali Şir Nevâî'nin Nevadirüş' Şebâb adlı eserlerindeki vefa kavramı, yukarıdaki eserlerden ayrı bir konu seviyesinde ele alınmıştır. Bu nedenle vefa kavramı şairlerin, yazarların eserlerinde, İslam inancında ve hukukta değişik biçimlerde ele alınmış olduğu görüldüğünden

daha farklı 15. Yüzyıl şairlerinden Ali Şir Nevaî'nin iki eserinde kullanım alanlarını ve anlambilim açısından değerlendirilmesi makaleye yansıtılmıştır. Her iki eserden örnekler Özbek Latin harfleriyle ve Türkiye'de kullanılan transkripsiyonu yapılarak tabloda sunulmuştur.

BULGULAR

Ali Şir Nevâî'nin Nevadirüş-Şebâb'ı “Şairin bu ikinci divanı 20-35 yaşları arasında, gençlik çağındaki duygu ve düşünceleriyle, bu çağdaki ova ve bozkırlarda geçirdiği olaylardan ilhamla, at sevgisi, çevgan ve cirit oyunu gibi Türklerin millî oyunlarıyla, yiğitlerle karşılıklı konuşmalarla, sadece gençlik çağında sahip olunan değerlerle, gençlik çağının gariplikleri ve tuhafliklarıyla yazılmış şiirlerden meydana geldiği anlaşılmaktadır.(Karaörs, 2018; s.14)” Nevâî'nin “Nevâdirüş-Şebâb adlı eserinin elektronik kitap niteliğinde hazırlanan (Nevâdirüş-Şebâb kütüphanesi; *Наводур ғу-шабоб*, www.ziyouz.com ve (<https://uzsmart.ru/kutubxona/asarlar/486-navodir-ush-shabob-i-qism-alisher-navoiy.html>) adresindeki kaynakta 1-342. sayfaları arasında Nevadirüş-Şebâb başlığı altında “Gazeller” yer almaktayken, 343. sayfada “Müstezat”, 344-346. sayfalarında “Muhammesler”, 347-348. sayfalarda “Müseddes”, 349-354. sayfalarda “Terci-i bend”, 355-358. sayfalarında “Terkib-i bend”, 359-371. sayfalar arasında “Kıtalr”, 372-379. sayfalar arasında “Muammalar” yer almaktadır. 380-381. sayfalarda ise *Tarihî, Edebî ve Mitolojik Şahsiyet Adları Dizini*”, 382. sayfada ise “Etnik Adlar Dizini” yer almaktadır. Bu araştırmada, Nevadirüş-Şebâb'ın Özbek Kiril alfabesiyle hazırlanmış olan nüshasındaki “Ö.T: **vafo**, TT: **vefa**” olarak yazılan bazı beyitleri çalışmamız Türkiye Türkçesi ile yazıldığından Lâtin esaslı yeni Özbek alfabesiyle ve karşısında da eski Türk dili çalışmalarında kullanılan transkripsiyon alfabesiyle yazılarak aşağıdaki biçimiyle derlenmiştir. İçinde “vefa ve vefa kelimesinden türemiş kelimeler aşağıdaki beyitlerde geçmektedir. Eserin asıl nüshasında geçen “vefa” ile ilgili bütün beyitler yazılmamıştır. Yalnızca örnek niteliğinde olan ve konuyu açıklayacak sayıda beyte yer verilmiştir.

Tablo 1. Nevadirüş-Şebâb'da Vefa

Özbek Lâtin alfabesiyle	Eski Türk dili çalışmalarında kullanılan transkripsiyon alfabesiyle Nevadirüş-Şebâb'da içinde “vefa” kelimesi yer alan beyitler
Chu husn bo'ldi, vafo istamang yigitlardinKi, Tengri bermadi husni vafo yigitlarga. Bölüm.,28, sayfa. 15.	Çü hüsn boldı, vefâ istemeñ yiğitlerdinKi, Tengri bermadi hüsn-i vefâ yigitlerge.
Har jafo qilsang to'zarmen, qilmasang dag'i vafo,Har jafo qilsang to'zarmen, qilmasang dag'i vafo,O'zgalarga ne vafo qilsang to'zarmen, ne jafo.B. 33, s.	Her cefâ qılsañ tozarmen, qılmasañ dağı vefâ ,Özgelerge ne vefâ qılsañ tozarmen, ne cefâ.

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî'nin Eserlerinde Vefa Kavramı

18.O'zgalarga ne vafo qilsang to'zarmen, ne jafo.	
Elga gar va'da vafo qilding, jafo men xastag'a, Elni bilman, qil manga har va'dakim qilding, vafo. B. 33, s. 18.	Elge ger va'de vefâ kıldırn , cefâ men ħastaġa, Elni bilmen, kıl menge her va'dekim kıldırn, vefâ.
Bas ajabdur gar manga ul Dilrabo qilg'ay vafo, Kimga umr etti vafokim, ul Mango qilg'ay vafo	Bes acebdür ger menge ol Dilrebâ kılgay vefâ , Kimga 'ömr etti vefâ kim, ol Mango kılgay vefâ
Chun vafosizdur qora ko'zlar sanga ham, ey ko'ngul, Mumkin ermasturki, ul ko'zi qoro qilg'ay vafo. B.39, s.21	Çün vefâsizdur kara közler senge hem, ey köñül, Mümkün ermestürki, ol közi kara kılgay vefa
Men jafo tortarg'a xo'y ettimki, yo'q imkonikim, Ul jafojo'to qila olg'ay jafo, qilg'ay vafo. (B.39, s.21)	Men cefâ tartarġa ħoy ettim ki, yok imkânikim, Ol cefâcâ'tâ kıla alġay cefâ, kılgay vefâ .
Chun mening dardim pariyvashlar jafosindindurur, Ushbu dardimg'a magarkim ham davo qilg'ay vafo. Chun mening dardim pariyvashlar jafosindindurur, Ushbu dardimg'a magarkim ham davo qilg'ay vafo B.39, s.21	Çün meniñ derdim peñveshlar cefâsındındurur, İşbu derdimge megerkim hem devâ kılgay vefâ.
Qil vafo, ushshoqingga, ey sho'xkim, nogoh agar Bir pariy ishqig'a zor o'lsang, sango qilg'ay vafo.	Kıl vefâ , uşşâkıñġa, ey şâħkim, nâġâĥ eger Bir peñ 'ışkıġa zâr olsañ, sengâ kılgay vefâ .
Davrning iflosidin may ichki, joh ahlig'a ham Aylamon bovarki, bu dayri dag'o qilg'ay vafo. (B.39, s.21)	Devrniñ iflâsıdın mey içki, câĥ ehliġe hem Eylemân bâvar ki, bu deyri daġâ kılgay vefa.
Aytsa bo'lg'ay zamon nodoni, jono, anikim, Jon berib ahli zamondin muddao qilg'ay vafo. B.39, s.21	Aytsa bolġay zamân nâdânı, cânâ, anıkim, Cân berib ehli zamândın muddeâ kılgay vefâ .
O'zga oylardin vafo naql etsalar man'aylaman, Lek inonman anikim ul bevafo qilg'ay vafo. (B.39, s.21)	Özge oylardıñ vefâ naql etseler men' eylemen, Lek inânman anıkim ol bivefâ kılgay vefa.
Ey Navoiy, ko'p vafodin dema so'z kim, aybi bor, Faxr ishq ichra agar bir benavo qilg'ay vafo. B.40, s. 21	Ey Nevâî, köp vefâ dın deme sözkim, aybı bar, Faĥr işq içre eger bir bînevâ kılgay vefâ .
Gar mening ishqimg'a husnungdin vafoe etmedi, Yo'q sening husnung mening ishqim nishoni anqarib.	Ger meniñ işkımgâ ħüsnüñdın vefâ etmedi, Yok seniñ ħüsnün meniñ işkım nişâni anqarib.
Gulda chun rangi vafodin rangu bo'e yo'q emish, O'tmagay erding bu gulshan sari kos, ey andalib. Bölüm, 49., s.26	Gülde çün rengi vefâdın reng u bo'e yok emiş, Ötmegey erdiñ bu gülşen sari kaş, ey andelib.
Zamona kimga vafo qildikim, manga qilg'ay, Zamone ayla vafo, soqiyo, ketur mayi nob! 50. B, 50., s., 27	Zamâne kimge vefâ kıldı kim, maña kılgay, Zamâne eyle vefâ , sâkıyâ, ketur meyi nâb

Yor ul vaqt jafu rasmi tutubKim, vafo da'bu tariqin unutup. B.66, s.35-36.	Yār ol vaqt cefā resmi tutubKim, vefā da'bu tariqin unutup.
Tiladim yor, hayot aylay anga sarf dedim,Vahki, ul dag'i vafo qilmadi andoqki hayot. B.73., s.40	Tiledim yār, hayāt eyley aña sarf dedim,Vahki, ol dağı vefā qılmadı andāk ki hayat
Chu qildi jilva, vafo sari hech qilmadi mayl,Jafoda topqan uchun istiqomat ul qomat. B.84., s.45	Çü kıldı cilve, vefā sari heç kılmadı meyl,Cefāda tapqan üçün istikāmat ol kāmēt.
Kulsa dushman ayb emaskim, ko'rmadim oz ham vafo,Garchi qozg'andim qilib jonim fido bisyor do'st. B.87., s.47	Külse düşman ayb emes kim, körmedim az hem vefā ,Gerçi kazgandim qilib cānım fedā bisyār dost.
Sipehrdin ne shikoyat erur chu qismi azal,Agar vafo etishur, gar bo'lub jafu hodis. B.90, s. 49	Sipehrdin ne şikāyet erur çü kısmı ezel,Eger vefā yetişür, ger bolub cefā hādis.
Navoiyo, der esang ko'rmayin vafosizliq,Tavaquf etmayu dahr ahlidin vafo kebi qoch. B.98., s. 53	Navāiyā, der iseng körmegin vefāsizlik ,Tavaqquf etmeyu dehr eholidin vefā kebi kaç.
Davri ayyomga yoq chunki vafo, ey sokiySen vafo aylayu bas, aylama davri akdikh. B. 102, s.54	Devr-i eyyāmga yoq çünki vefā sākiSen vefā eyleyü bes, eyleme devr-i akdāh.
Ey Navoiy, bu chaman ichra vafo istamakim,Ul mato'o'ldi bu bozorda behad kosid. B.127, s.68	Ey Nevāi, bu çemen içre vefā isteme kim,Ol mato' oldi bu bazārda behad kāsīd.
May ichkil, dag'iy tutkil bevafovu mehrlar tarki,Aningdekkim, alar mehru Vafoning tarki tutmishlar. B.136, s.73	Mey içkil, dağıy tutkil bivefā vu mihrler terki,Aniñdek kim, alar mihr u vefāniñ terki tutmişlar.
Ozu ko'p demay g'idosi ayladim, bilman, hanuz,Kim jafomu ko'p etar, yoxud vafomu oz etar. B.159. S.84	Âz u köp demey gūdāsi eyledim, bilmen, henüz,Kim cefāmu köp etar, yāhud vefāmu az eter.
Bu gulshanda, ey dehqon, necha ozmun ettim,Vafo naxli ekkanga bajuz g'ussa bar yo'qtur. B.166, s.88	Bu gülşende, ey dehqān, neçe azmun ettim, Vefā nahli ekkenge bacuz gussa bar yoqtur.
Chu zamona axli aro vafo tilading chek emdi, NavoiyoAlamu balo, ne uchunki el aro yo'q nima havas aylading. B.341, s.179.	Çü zamane ehli arā vefa tileding çek emdi NevāiElem ü belā, ne üçünki el arā yok nime heves eyleding.
Navoiy qatlig'a chun va'da qilding, vafo qilkim,Yo'lungda telmurub umredururkim intizor eltur. B. 182., s.96	Nevāi katlığa çün va'de kıldıñ, vefā kılkim,Yoluñda telmurub umredurur kim intizār eltür.
Ul umr bir zamonlig'erur, istama vafo,Afg'onki, ul ham uylaki ahli zamonadur. B.1186, s.98	Ol ömr bir zamānlıgarur, isteme vefā ,Afganki, ol hem oylaki ehli zamānedür.
Vafosizdur bahori husn, soqiy,Mayi gulrang uzra uyla gulrez. B. 209, s.110	Vefāsizdur bahāri hūsn, sākiy,Meyi gülreng üzre oyla gülrez.

Kültürel Değer Olarak Ali Şîr Nevâî' nin Eserlerinde Vefa Kavramı

Demam, ey xo'blar, vafo qilingiz, Javr ham qilsangiz, manga qilingiz B. 211, s.111	Demam, ey hâblar, vefâ kılıñız, Cevr hem kılsañız, mence kılıñız
Ey xarobot ahli, yo'q insonda imkoni vafo, Mastlig'din dev o'lung, zinhor odam bo'lmangiz. B. 213, s.112	Ey hârâbât ehli, yoq insânda imkânı vefâ , Mestliğdin dev oluñ, zinhâr âdam bolmañız
Aytmonkim xar vafo qilsam jafoeXar vafoga ming jafo gar aylamaz izhor bas. B.241, s. 126	Aytmankim her vefâ kılsam cefâye kılmasunHer vefaga ming ger eylemas izhar bes
Bo'lmas qora ko'z eldin tutmoq kishi vafo ko'z, Sendin netib vafo ko'z tutqaymen, ey qaro ko'z. B. 220, s.115	Bolmas kara köz eldin tutmak kişi vefâ köz, Sendin netib vefâ köz tutqaymen, ey karâ köz
Vafo gar qilmasang jonimg'a bore, Jafoni qilmag'il, ey Dilrabo, bas. B.233, s.122	Vefâ ger kılmasañ cânımğa bâre, Cefâni kıлмаğıl, ey Dilrubâ, bas
Zamon ahlin vafosiz, debki qıldım dostonlar sapt, Navoiy bir kişide gar vafo topsang so'rag' o'rtay. B. 615, s. 323.	Zaman ahdin vefâsız debki kıldım dostonlar sapt Nevâî bir kişide ger vefa tapsañ sorag ortay. B. 615, s. 323.

Ali Şîr Nevâî'nin Nevadirüş-Şebâb eserinin gazeller kısmında “vefâ, vefâsız, vefâsızlık, bivefâ, bivefâlig, vefâlig, buy-ı vefa, resm-i vefâ, vefâ tariki, vefâ ehli, vefâ hatı, vefâ naxli ile fiil olarak da, vefâ eyle-, vefâ kıl-, vefâ iste-, vefâ tile-, vefa tap-” yer alır.

Eserin son bölümünde (s. 342-379) “vefâdâr, vefâ hüsni, vefâ fikri vefâ kör-, vefâ eyle-” kelimeleri vardır. Ali Şîr Nevâî'nin Ferhat ile Şirin destanının Vahob Narmanov'un editörülüğünde hazırlanan ve Özbek Latin harfleriyle basılan ve Alişer Navoiy; Farhod va Shirin” G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent, 2020 ISBN 978-9943-6106-0-6) “ 2020. - 528 bet.” adlı eserdeki “vefa” kavramının geçtiği beyitler şunlardır

Tablo 2. Ferhat ile Şirin Destanı'nda Vefa

Özbek Lâtin alfabesiyle...	Eski Türk dili çalışlarında kullanılan transkripsiyon alfabesiyle Ferhat ile Şirin'de içinde vefa kelimesi geçen beyitler
Vafosiz, tab'siz noalil ango xush. Vafo alili bila bi-t-tab' noxush. (s.33)	Vefâsız , tab'sız nâalil aña hoş. Vefâ alili bila bi't-tab' nâhoş.
Debonkim: Chun jahonning yo'q vafosi, Emas mahkam amal qasri asosi. (s.58)	Debânkim; Çün cahânniñ yoq vefâsı Emes mahkem 'amel kaçır-i esası
Eshilgan rishtasi tobi vafodin, Teshilgan bag'ri hakkoki qazodin.(s.61)	Eşilgen riştesi tâb-ı vefâ dın, Teşilgen bağri haqqâki qazâdın
Muhabbat nun ollinda huvaydo, Jamolida vafo tugtosi paydo. (61)	Muhabbet nûri allında hüveydâ, Cemâlide vefâ tuğrâsı peyda
Vafo xaylida g'avg'o shodlig'dm, Biri-birga muborakbodlig'din.(s.61)	Vefâ haylide gavgâ şadlığdın, Biri birge mübârebâdliğdın
Musha'bidlar sipehri bevafofon,	Muşa'bidler sipehri bivefâsan ,

o'g'urlab muhra ko'k tosidin oson. (s.72)	Oğurlab mühre kök tasidin asân
Ki, gardun yetti qasridur vafosiz, Jahonning to'rt fasli ham baqosiz. (s.76)	Ki, gerdün yetti qasridur vefâsiz , Cihânniñ tört fasli hem beqâsiz. (s.76)

Eserde “vefa, vefasız, bivefa” kelimeleri kullanılmış ve bugünkü sözlüklerdeki anlamlarından uzak bir anlam olmadığı anlaşılmıştır. Ali Şir Nevâî'nin diğer bazı eserlerinde (*Fevâyidü'l-kiber*, *Garaibü's-Sıgar*, *Bedayi'ul-Vasat*, *Sedd-i İskenderî*, *Mahbûbu'l-Kulûb*) de vefa kavramıyla ilgili temel bulgulara kısaca göz atıldığında vefa kavramının çokça kullanıldığı görülmüştür. Onlardan örnekler şunlardır:

- Dehr bağıda **vefâ** naqli ekib, berdi cefâ bar,
Bağbâna, de ki, ne bergenmen ol semerimdin. (Fevâyid ul-Kiber, 304-6. / 65)
- Gülde yok **bûy-i vefâ**, şem'de yok şu'le-i mihr,
Özni bülbülveş ü pervâne misâl eylemeñiz. (Favâyidü'l-Kiber, 152-6. 66)
- Dehr bâğınıñ gülide yoqdurur **bûy-ı vefâ**
Özni ey bülbül eger perkend perkend eylediñ. (Ġarâibü's-Sıgar, 290-6. 68)
- Yâr kelgümdür deban bardâ-yu kelmes vefâ yene
Bîvefâlık zâhir etdi, ahdi yalğanlık degi.(Bedâyi'ul Vasat; s. 434-6. 105)
- İş **vefa kıлмақ**, erur, ger kıla alsañki emes,
Ey **vefâsiz**, bu cihân içre cefâkârlık iş. (Ġarâibü's-Sıgar,215-6.113)
- Çü gerdun işi **bevefâlig**durur,
Serencâmı resmi cudâliğdurur. (Sedd-i İskenderî, 471-6. 118)
- **Vefasız**da haya yok, hayasızda **vefa** yok. (Mahbûb'ul-Kulûb, 82-6. 444)

Manzar, A, (2018). Navoiy Asarlarining İzohli Lugati; Özbekiston Davlar naşiryoti; Toshkent Nevâî, Nevadirü'ş-Şebâb'da vefa kelimesini ve ondan türeyen kelimelerle (bivefâ, vefasız, vefâsızlık) birlikte (176 kez kullanmıştır. Nevâî'nin manzum eserlerinde vefa kavramının geçtiği bazı mısralar, beyitler tespit edilmiştir. Vefa kavramının sözlük anlamının yanı sıra kültürdeki yeri ve algılanış biçimleri tespit edilmiştir. Vefa kavramının felsefede ve dilbilimde, inanç dünyasında ve Türk kültüründeki yeriyle ilgili bulgular değerlendirilmiştir. Vefa ile ahd/ahde vefa karşılaştırmasından yola çıkılarak vefa kavramının anlam alanının genel çerçevesi belirlenmiştir.

YORUM ve AÇIKLAMALAR

Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı anlamındaki “**vefa**” kavramıyla birlikte çağdaş Türkiye Türkçesinde *vefakâr*, *vefakârlık*, *vefalı*, *vefalılık*, *vefasız*, *vefasızca*, *vefasızlık*, *bivefa*, *bivefalık*, biçiminde kelimeler yaşamaktadır. Bunlardan *vefalı* ile *vefakâr*, *vefasız* ile *bivefa*, *bivefalık* ile de *vefasızlık* eş anlamlıdır. Ali Şir Nevâî'nin eserlerine ve kullandığı dile daha çok yakınlığı beklenen Özbek Türkçesinde *vafo*, *vafo qilmoq*, *vafodar*, *vafodorlik*, *vafoli*, *vafosiz*, *vafosizlik*, *bevafo*, *bevefolik* sözleri yer almaktadır.

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî'nin Eserlerinde Vefa Kavramı

Ali Şir Nevâî'nin eserlerinde *vefa*, *vefasız*, *vefasızlık*, *bivefa*, *bivefalık*, *vefalık*, *buy-ı vefa*, *resm-i vefa*, *vefa tariki*, *vefa ehli*, *vefa hatı*, *vefa nahli*, *vefa eyle-*, *vefa kıl-*, *vefa iste-*, *vefa tile-*, *vefa tap-*“ kelimeleri yer almaktadır. Bunlardan bazıları günümüzde kullanılmamaktadır. Vefa kelimesinin *eyle-*, *kıl-* gibi yardımcı fiillerle kullanılmasının yanı sıra Farsça tamlama biçiminde *bûy-ı vefa* (vefa kokusu), *resm-i vefa* (vefa görüntüsü), *vefa tariki* (vefa yolu), *vefa ehli*, *vefa hatı* (vefa mektubu), *vefa nahli* (vefa arısı), *vefa tile* (vefa dilemek), *vefa tap-* (vefa bulmak) anlamlarını ifade eden kelime ve tamlamalar bugünkü sözlüklerde bulunmamaktadır. “Ahde vefa” sözünde durma, sözüne sadık kalma anlamını ifade ederken dinî literatürde yaygın biçimde kullanılan bir kavram olarak dikkati çeker. “*Vefacûy*, *vefâkeş*, *vefaâmez*” kelimelerinin günümüz Türkçesinde yaşamadığı anlaşılmaktadır.

Filologların, filozofların, ilahiyatçıların, kültürdilbilimcilerin ilgi alanı içindeki vefa kavramı, insanların sevgide bağlılığı, sadakati, kadirşinaslığı ifade eder. Vefa kavramı ahlâkî erdem olarak da görülmektedir. Her milletin kültürel kodları içinde vefa algısı değişik biçimlerde yansiyabilir. Üzerinde emeği olan öğretmene vefa; ana babaya, dost ve arkadaşına vefa, kendisine iyilik edenlere vefa göstermenin usulleri ve şekli kişilerin bu kavrama karşı tutum ve davranışları farklı biçimlerde olabilir. “Kültürdilbilim yaklaşımında kültür ve dil, dünya görüşünü yansıtan iki olgu olarak birbirleriyle eşleştirilmekte ve dilin kültürle olan çok boyutlu ilişki ve etkileşimleri irdelenmektedir. Bu yaklaşımın ve çalışmaların dayandığı temele göre dil, kültürü simgelerle ifade eden bir kılavuz, bu nedenle de kültürel olguları incelemek için kullanılacak en önemli araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Alimjanova, 2016: 20-27).” Bu bakımdan “vefa” kavramının toplumsal etkileşim içindeki yerinin tespiti kültürdilbilimin yöntemlerinin uygulanmasıyla önemli ölçüde elde edilebilir. Bir toplumun ortaklaşa oluşturduğu duygularını, düşüncelerini, dünya görüşünü temsil eden şey onun kültürüdür. Dil ise kültürü taşıyan, aktaran ve yaşatan millî kimlik ve iletişim aracıdır. Böylece hayatı nasıl yorumladığımız, ne şekilde yaşadığımız, neleri kabul ettiğimiz veyahut etmediğimiz, nelerden hoşlandığımız yahut nelerden hoşlanmadığımız, tecrübelerimiz, bakış açımız, yaşam tarzımız gibi hayata dair olumlu ya da olumsuz her şey “kültür” kavramının içine girmekte ve tüm bunlar dilde karşılığını bulmaktadır. Bahsedilen tüm toplumsal ve kültürel olguları, ortak toplumsal ve kültürel değerleri dil göstergelerine kodlayıp kaydeden dil, bu kültürel bilgileri özellikle deyimlerin, atasözlerinin, özlü sözlerin vb. içinde muhafaza etmektedir. Dil bu açıdan, bilgiyi şifreleme yöntemiyle toplumsal ve kültürel hafızaya kaydettiği düşünülen ulusal ve kültürel bir “kodlar sistemi”ne dönüşmektedir (Saraç, 2019: 273-279)” (Keskin, 2020: s. 766). Vefa kavramı da Nevâî'nin eserlerinde olduğu gibi bugünkü Türkiye Türkçesinde de yaşamaktadır ve Türk kültüründe farklı dil göstergeleri ve kültürel kodlar içinde canlılığını sürdürmektedir. Türkçenin ve

Türk kültürünün temel değerlerini ifade eden kavramlardan biri olarak dilde yer alan vefa kavramı 15. yüzyıldaki anlamlarını muhafaza ederek bu kavrama uygun eylem ve yaşantıların varlığını gösterdiğini ifade etmek mümkündür.

Toplum içinde vefa kavramının varlığı, onunla birlikte sadakat kavramının da kullanılması, edebî eserlerin dışında günlük hayatta kullanılması, Türkçede sadeleştirme çalışmaları sırasında yabancı kökenli diyerek dilimizden atılmamış olmasıyla birlikte anlamını korumuştur. Ancak anlamca günlük hayatta yalnızca ad ve sıfat biçimlerinin kullanılması, yardımcı fiillerle veya isim tamlaması biçiminde olanların bir kısmının yaşamaması Ali Şir Nevâî'nin düzeyinde bir kullanım zenginliğine sahip olmadığını göstermektedir. Kur'ân-ı Kerim'de 161 ayette ve çeşitli hadislerde ahde vefânın önemine işaret edildiği, Kur'ân'da ahde vefânın sadece ahlâkî bir haslet olarak görülmediğini, verdiği sözü yerine getirmenin İslâm Hukukunda dînî bir yükümlülük telâkkî edildiği müşahade edildiği görülmüştür (Çiftçi, 2015: s. 74). Türk-İslam toplumlarının Kuran'dan ve hadislerden mülhem sözünde durma, ahdini yerine getirme anlayışı vefa kavramının önemini artırmıştır. Bununla beraber din dışı hayatta da sözünde durmanın yiğitlik olduğunu belirten düşünceler atasözlerinde yerini almıştır. Sözünde durmamanın, vefasızlığın, sadakatsizliğin er kişiye yakışmadığının çeşitli biçimlerde ifade edilmesi boşuna değildir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

15. yüzyılda Türkçeyi edebî yazı ve sanat dili olarak işleyen, eserleriyle bunu kanıtlayan, Türk diline önem verip değer kazandıran şair, bilgin ve devlet adamı olan Ali Şir Nevâî'nin Nevadirüş-Şebab adlı eserindeki “vefa” kavramı ve ondan türeyen kelimeler tespit edilmiş ve 176 kez kullanıldığı anlaşılmıştır. Bazı kavramların dilde yaşamasının en önemli sebebi o kavramın ifade ettiği anlamların ait olduğu toplumun kültürel kodlarına işlenmesindedir. Kavramların konuşma dilinde yaşarken yazı dilinde de kalıcı olması ve nesiller boyu anlamını koruması için Nevâî gibi büyük şairlerin eserlerinde yer alması gerekir. Şiirlerde, şarkılarda sevgiliden vefa görmeyenlerin şikayetiyle vefasızlık işlenir durur. Kimden vefa bekleneceği, kimin vefasızlık edeceği, kimin bivefa olduğu edebiyatımızda yeteri gibi konulara edebiyatımızda yeteri kadar yer verilmiştir. Türk halk edebiyatının 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi âşık Veysel de vefa kavramını eserlerinde 158 kez kullanmıştır. Veysel şiirlerinde anneye, yâre, toprağa, insanlara, sazına vb. duyduğu vefayı dile getirirken; evladın, insanların, dünyanın ve yârin vefasızlığından duyduğu üzüntüyü belirtmiştir (Gedik, 2020: s. 211).

Nevâdirüş-Şebâb, şairin yirmi ila otuz beş yaşları arasında yazdığı şiirlerden oluşan bir eserdir. Bu şiirlerde, gençlik çağına ait duygu ve düşüncelerin somutlaştırılmasının yanı sıra bu çağdaki ova ve bozkırlarda geçirdiği olaylardan ilhamla at sevgisi, cirit oyunu gibi Türk millî örf ve âdetleri,

Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî' nin Eserlerinde Vefa Kavramı

yiğitlerle karşılıklı konuşmalar, gençlik çağında sahip olunan değerler ve gençlik çağının gariplik ve tuhafıklarının konu edildiği görülür (Soydan, 2023: s. 147). Ali Şir Nevâî'nin Nevadirü'ş-Şebâb'ında vefa, vefasız, vefasızlık, bivefa, bivefalık, vefalık, buy-ı vefa, resm-i vefa, vefa tariki, vefa ehli, vefa hatı, vefa nahli, vefa eyle-, vefa kıl-, vefa iste-, vefa tile-, vefa tap- kelimeleriyle 176 kez kullanılırken Ferhad ie Şirin adlı eserinde 7 kez, Fevâidü'l-kiber, Garaibü's-Sıgar, Bedayi'ul-Vasat, Sedd-i İskenderî, Mahbûbu'l-Kulûb gibi eserlerinde de vefa kelimesi çok kez kullanılmıştır.

İnsan karakterini ifade eden olumlu ve olumsuz sıfatların içinde vefalı, vefakâr, vefasız, bivefa gibi ad ve ad soylu kelimeler sıkça yer aldığı görülmüştür.

Vefa kelimesi Türk kültürünün değişik alanlarında şiirde, romanda, hikâye ve diğer edebî türlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Arapçadan alıntı olan vefa, Arapçadakinden daha geniş anlamlarla zenginleştiği görülmektedir. Vefasızlıktan şikâyet eden birinin “Vefa İstanbul'da yalnızca bir semt adı imiş.” demesinin de yaşadığı dilinin kültürüyle ilişkisini doğrudan göstermektedir.

Kültürel değer olarak Ali Şir Nevâî'nin kullandığı vefa kavramı ve ondan türeyen sözlerin dil ve anlatımı zenginleştiren, derin yapısında kültürel kodların çok uyumlu biçimde işlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Nevâî'nin söz varlığı içindeki “vefa” kelimesi aradan geçen 550 yıla rağmen yaşaması bu kavramı yaşamın bir parçası hâline getiren milletin dil bilinciyle ilgili olduğu söylenebilir.

Vefa kelimesi din, dil, hukuk, edebiyat, ahlak felsefesi vb. alanlarda çokça kullanılan değer ifade etmektedir. Vefa kelimesinin kullanıldığı bütün tarihî ve edebî eserlerdeki anlamlarla günümüz edebî eserleri arasındaki benzer farklılıklar derlemdilbilim çalışmalarıyla tespit edilmelidir. Bunun için Nevâîşinaslık çalışmalarında daha verimli eserler üretmek için ortak bir derlem oluşturulmalıdır. Böylece kelime sıklığı, anlam özelliklerinin kavranmasıyla birlikte yorumbilim, kültürdilbilim ve anlambilim açısından değerlendirilerek Nevâî'nin vermek istediği mesajlar daha kolay anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

- Çiftçi, H. (2015). Siyaset kültürümüzde Ahde Vefâ ve Nakz-i Ahd. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 73-84.
- Emiroğlu, İ. (2022). Mesnevî'de Vefa Kavramı, <https://semazen.net/mesnevide-vefa-kavrami/>
- Emiroğlu, İ. (2023) Mevlânâ'ya Göre Vefa Nedir?. *Yitiksöz Dergisi*, s.16.
- Gedik, S. (2020). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Vefa. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(3), 193-212.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Mevlâna, Celâleddin Rûmî, Dîvân-ı Kebîr*, Çeviren ve Hazırlayan. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

- Haksever, H.İ. (2024). *Divan Şiirinde Ahlaki Değerlerimiz*. Vefa. Ankara: Diyanet Yayınları. <https://yayin.diyamet.gov.tr/makale/divan-siirinde-ahlaki-degerlerimiz-vefa/dr-halil-ibrahim-haksever/kultur-sanat-edebiyat/2259/62>
- Haksever, H.İ. (2024) *Divan Şiirinde Ahlaki Değerlerimiz*. Ankara: Diyanet Yayınları. <https://yayin.diyamet.gov.tr/makale/divan-siirinde-ahlaki-degerlerimiz-vefa/dr-halil-ibrahim-haksever/kultur-sanat-edebiyat/2259/62>
- Karaörs, M. (2018). Nevâdirü’ş-Şebâb’daki Doğu Türkçesi (Çağatay Türkçesi) Ve Ali Şîr Nevayî’yi Anlamak”. *Türk Dünyası Araştırmaları* 119, sy. 234 (Haziran 2018): 11-36.
- Keskin, A. (2020). *Millî Kültür Dil-Dünya Görüşünün Yansıması Olarak Hitaplar*. Karadeniz Araştırmaları. XVII/67: 763-797.
- Komision (2006.) *Özbek Tilining İzohli Lug’at’i Davlat Milliy Ansiklopediyasi*, Davlat İlmîy Neshriyoti, Toshkent.
- Komision (2020). Nevâdirü’ş-Şebâb 4. Cilt, Alişer Navoyi nomidagi O’zbekiston Milliy Kutubkhonasi A. N. Nomidagi Til va Adabiyot İnstituti, Тил ва адабиёт институти http://navoi.natlib.uz:8101/uzb/xazoyin_ul_maoniy_navodir_ush_shabob_turtin_chi_tom/gazallar/gazallar_1_100/
- Komision (2020) Nevâdirü’ş-Şebâb 4. Cilt Alişer Navoyi nomidagi O’zbekiston Milliy Kutubkhonasi A. N. Nomidagi Til va Adabiyot İnstituti Тил ва адабиёт институти http://navoi.natlib.uz:8101/uzb/xazoyin_ul_maoniy_navodir_ush_shabob_turtin_chi_tom/gazallar/gazallar_1_100/
- Madvaliyev, A., & Abdiyev, H. (2006). *Özbek Tiliniñ İzohli Lug’ati*, 1. cilt, O’zbekiston Milliy Ensiklopediyasi" Davlat İlmîy Nashriyoti. Toshkent.
- Manzar, A. (2018). *Navoiy Asarlarining İzohli Lugati*. Özbekiston Davlat Nashriyoti; Toshkent; Илмий нашр Манзар Абдулхай Навоий асарларининг изоҳди лугати «Алишер Навоий асарлари тилининг изошли лугати»га кирмай колган суз ва иборалар) ISBN 978-9943-07-586-3
- Narmanov, V. (2020). *Alişer Navoiy; Farhod va Shirin*”, G’afur G’ulom Nomidagi Nashriyot-Matbaa İjodiy Uyi Toshkent, 528 Bet.
- Saraç, H. (2019). Göstergeler Sistemi Olarak Dilde Toplumların Dünya Görüşünün Yansıması (Kültürdilbilimsel Perspektif). *Karadeniz*, 44, 273-289.
- Soydan, S. (2023). Nevâdirü’ş-Şebâb’ta çiçeklerin anlamı. *ASBİDER Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(29), 145-168.
- Şahin, D. (2021). Kur’an’da “Vefa” Kelimesinin Anlamı. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 1-20
- Tanrıverdi, M. (2022). Hadislerde Vefâ Kavramının Anlam Sahası Üzerine Bir Çözümleme.
- Türk Dil Kurumu (2022). Güncel Sözlük; <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 05.10.2024
- Uludağ, S. (1995). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kbalcı Yayınevi.
- Uysal, O. (2023). Vefa Erdemi, <https://www.feniksdergi.org/vefa-erdemi/>
- Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig* (1979). (neşreden ve tercüme eden. Reşid Rahmeti Arat), Ankara 1947-59, I-II; a.e.: İndeks (nşr. Kemal Eraslan v.dğr.), İstanbul

İnternet Kaynakları

- https://www.uzbekliterature.uz/sites/default/files/alisher_navoiy._xazoinul_maoniy_navodir_ush-shabob.pdf E.T. 29.10.2024
- <https://unilibRARY.uz/literature/86237>
- <https://www.muhitkitap.com.tr/yazi/vefa>

Etik Beyan

“Kültürel Değer Olarak Ali Şir Nevâî'nin Eserlerinde Vefa Kavramı” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmacının diğer kişi veya kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENSIVE SUMMARY

Loyalty is one of the main indicators of human love and one of the sublime virtues peculiar to human beings, one of the clearest evidences of the nobility of human personality and being a good person, which is considered as the source of life. It has become a cultural value to exhibit behaviour with unrequited love and loyalty without the aim of personal benefit and gain. The transformation of the concept of loyalty into a cultural value dates back to ancient times and we see an example of this in the great poet of the 15th century Ali Shir Navoi. The aim of our study is to determine the meaning of the concept of ‘loyalty’ that we have identified in the work ‘Nevadirüş-Şebâb’ of Ali Shir Navoi, who has a respected place in our common history, which is the common value of the Turkish world in the field of language and literature, the source of pride of the Turkish language in the 15th century, known for his identity as a valuable literary figure and statesman, and to contribute to our world of language and culture by evaluating it in terms of its meaning from past to present.

The concept of loyalty is an important concept used in various meanings in many fields such as moral philosophy, mysticism, law, religion, psychology, linguistics and communication. There are many vocabulary items related to the concept of loyalty in Turkish vocabulary. According to the Turkish Language Association, Current Dictionary, loyalty is defined as ‘maintaining love, love, loyalty of friendship’.

Every nation, culture, civilisation and civilisation has a language. Turkish is the name of the language that has the power to express the elements of the vocabulary, which are the product of the Turkish nation, civilisation, literature and the superior wisdom of the people, with great fluency. This language is also a language of culture, art, literature, science and communication with unique values and qualities. It is the source of the elements belonging to the culture and civilisation of the Turkish nation. One

of the most important figures of this great civilisation is Ali Shir Navoi. Navoi who played an effective role in the process of nationalisation and nationalisation in the Great Turkestan region, has formed a complex and multifaceted, multidimensional structure with culture in the historical course of Turkish, which is a powerful social tool that has the power to understand and comprehend everything in the universe in which it exists in the survival of our culture and traditions. In all this structure, 'loyalty' has taken place as a very important concept. The concept of 'loyalty', which Nevâî used a lot in his works, has created a richness of meaning in Turkish.

The word 'loyalty' expresses a value that is widely used in religion, language, law, literature, moral philosophy and so on. The similar differences between the meanings of the word 'loya' in all historical and literary works and today's literary works should be determined through corpus linguistics studies. For this purpose, a common corpus should be created in order to produce more productive works in Nevâîîşinas studies. Thus, the frequency of the word will be evaluated in terms of hermeneutics, culturology and semantics together with the comprehension of its meaning features, and the messages that Navoi wants to give will be understood more easily.

Фестивали Кыргызстана¹

Arslan MAYRAMBEKOV²

Ümit SORMAZ³

Dinara İSAKOVA⁴

Резюме

Гастрономические фестивали играют важную роль в формировании культуры, общества и экономики и становятся все более популярными во всем мире, привлекая внимание как местных жителей, так и туристов. Кроме того, эти фестивали привлекают внимание местных и иностранных туристов и оживляют местную экономику. Фестивали, которые предлагают посетителям уникальный кулинарный опыт и возможность изучить гастрономические возможности региона, не только продвигают и рекламируют местные предприятия, такие как рестораны, отели и производители продуктов питания, но и приносят доход этим предприятиям. Такая ситуация не только увеличивает занятость, но и увеличивает доходы предприятий, региона и страны, поддерживает общее экономическое развитие. Цель данного исследования — способствовать включению кыргызстанских фестивалей в культурную литературу и их популяризации. Достичь этой цели предполагается через увеличение участия в фестивалях, охват более широкой аудитории и придание мероприятиям международного статуса, что будет

Atif için: / Please Cite As:

Mayrambekov, A., Sormaz, Ü., & İsakova, D. (2024). Фестивали Кыргызстана. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 226-243.

Geliş Tarihi / Received Date: 20.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 21.11.2024

¹ Это исследование было представлено в виде устного доклада на III Международном симпозиуме повара Деде Атешбаз-и Вели

² Кыргызско-Турецкий университет «Манас», Факультет туризма, Гастрономия и кулинарное искусство, arslanmayrambekov888@gmail.com, Бишкек/Кыргызстан

0009-0000-2199-7143

³ Доц., докт., Университет Неджметтин Эрбакан, Факультет туризма, Гастрономия и кулинарное искусство, usormaz@erbakan.edu.tr, Конья/Турция & Кыргызско-Турецкий университет «Манас», Факультет туризма, Гастрономия и кулинарное искусство, umit.sormaz@manas.edu.kg, Бишкек/Кыргызстан

0000-0001-7514-1500

⁴ Старш. преп., Кыргызско-Турецкий университет «Манас», Факультет туризма, Гастрономия и кулинарное искусство, dinara.isakova@manas.edu.kg, Бишкек/Кыргызстан

0000-0003-1623-4509

способствовать привлечению как местных, так и иностранных туристов в регионы проведения фестивалей, экономическому развитию этих регионов и росту доходов страны. В результате исследования были разработаны предложения по увеличению количества организуемых фестивалей в стране.

Ключевые слова: туризм, фестиваль, туристические фестивали, Кыргызстан.

Festivals of Kyrgyzstan

Abstract

Food festivals play an important role in shaping culture, society and the economy and are becoming increasingly popular around the world, attracting the attention of both locals and tourists. In addition, these festivals attract local and foreign tourists and revitalize the local economy. Festivals, which offer visitors a unique culinary experience and the opportunity to explore a region's culinary offerings, not only promote and advertise local businesses such as restaurants, hotels and food producers, but also generate income for these businesses. This situation not only increases employment, but also increases the income of enterprises, the region and the country, and supports overall economic development. The purpose of this study; Ensure inclusion in literature and popularization of festivals held in Kyrgyzstan. In line with this goal, the goal is to increase participation in festivals by reaching out to more people and ensure that festivals acquire an international dimension, thereby attracting local and foreign tourists to the region where the festivals are held, thereby economically revitalizing the region and increasing income levels countries. As a result of the study, proposals were developed to increase the number of organized festivals in the country.

Key Words: Tourism, festival, tourism festivals, Kyrgyzstan.

1. ВВЕДЕНИЕ

Фестивали отмечаются как общественные праздники, которые происходят в определенные месяцы и дни по разным причинам. Фестивали, которые в разных регионах и на разных языках называются фестивалями, карнавалами, церемониями и праздниками, описываются как события в более широком смысле. Полное определение термина «фестиваль» дать невозможно, поскольку такие элементы, как содержание, цели, время, место проведения и методы организации, различаются. Кроме того, тот факт, что исследователи смотрят на фестивали с разных точек зрения, в том числе социальной, культурной и экономической, является одной из причин отсутствия единства выражения в выдвигаемых определениях (Şengül & Genç, 2016).

Фестивали также способствуют формированию бренда туристических дестинаций, создавая яркие, динамичные образы и культурные концепции, направленные на повышение их привлекательности. Это, в свою очередь, стимулирует создание новых инфраструктурных объектов и улучшение уже существующих. (Karagöz, 2006). В то же время фестивали также играют

важную социокультурную роль. Фестивали дают местным жителям возможность продемонстрировать свою самобытность, верования и традиции, а также пообщаться и поделиться информацией с туристами во время празднования (Long & Robinson, 2004). По этой причине фестивали являются образцом сохранения традиционной культуры и ценностей (Shyllon, 2007).

Регионы и отдельные районы, где проводятся фестивали, вызывают интенсивный туристический поток во время фестивальных мероприятий и еще больше увеличивают количество туристов в регионе. Поскольку фестивали и специальные мероприятия предлагают посетителям возможность тратить деньги во время путешествий, а местным жителям получать экономический доход, приблизительные затраты туристов, участвующих в фестивальном туризме выше чем у туристов участвующих в других видах туризма (Cela vd., 2013; Gürsoy vd., 2004). Кроме того, посетители участвуют в важных мероприятиях, организованных во время фестиваля, местный имидж улучшается, и это играет важную роль в общественной жизни (Gürsoy vd., 2004).

Фестивали также играют важную роль будучи неотъемлемой частью индустрии туризма. Люди постоянно ищут смысл своей жизни. Поэтому они готовы поехать в разные регионы, чтобы принять участие и стать частью фестиваля или мероприятия. В этом отношении фестивали создают воспоминания для участников и предоставляют возможность участвовать в мероприятиях и получать опыт за пределами их повседневной жизни. Другая важная причина: фестивали являются фактором экономического дохода для местных сообществ в стране, регионе или городе.

Кыргызстан – одна из культурно богатых и колоритных стран Центральной Азии. Это культурное богатство отмечается и поддерживается посредством различных фестивалей. Хотя эти фестивали направлены на прославление традиций, культуры и образа жизни местного населения, они также увеличивают туристический потенциал страны.

2. ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ

2.1. Фестивали

2.1.1. Концепция фестиваля

По данным Ассоциации турецкого языка (TDK): Фестивали имеют много разных определений в зависимости от их цели. Первое определение звучит так: Фестиваль, как “художественная выставка особой важности, период проведения, среда, в которой она проводится,

количество или качество участников указаны в программе” (ТДК, 2024). Примеры этого определения включают детские дни, торговые фестивали и религиозные праздники.

Другой пример определения фестиваля: “Национальная или международная серия шоу или фестиваль, организованный в форме наград и степеней по итогам презентации и показа пьес и фильмов в определенной отрасли искусства” (ТДК, 2024). Примеры этого определения включают кинофестивали, театральные фестивали и музыкальные фестивали.

В отличие от примеров ТДК есть определения, сделанные исследователями, работавшими над этой темой. При изучении литературы видно, что существуют разные определения понятия фестиваля, которые приведены в таблице 2.1.

Таблица 2.1: Концепция и определения фестиваля

Определение	Писатель	Год
Фестивали, это праздники, созданные на основе священных или культурных, особых традиций и обычаев.	<i>Falassi</i>	1987: 1
Фестивали, будучи частью индивидуальной или социальной идентичности, представляют собой процесс укрепления связей между обществом, культурной средой и людьми.	<i>Goldblatt</i>	1997: 7
Фестивали, это периодические празднования священного события или особого дня.	<i>Green</i>	1997:295
Фестивали, это публичные мероприятия определенной темы, посвященные ценным аспектам образа жизни общества и рассчитанные на короткие периоды времени.	<i>Dimmock & Tiyce</i>	2001:375
Фестиваль, это художественное шоу особой важности, период проведения которого, среда, в которой оно проводится, количество или качество участников указаны в программе.	<i>Sezgin</i>	2001:74
Фестиваль, это необычное событие, отмечаемое сообществом и посвященное некоторым характерным аспектам или аспектам этого сообщества, его религии или культуры.	<i>Caves</i>	2004: 264
Фестиваль, это событие, а мероприятие, это организация, которая помогает сохранять и развивать социальную идентичность и играет важную роль в развитии и привлекательности региона, где оно проводится.	<i>Karagöz</i>	2006:25
Это мероприятия, которые привлекают туристов и, таким образом, создают спрос на местный гостиничный бизнес.	<i>Litvin & Fetter</i>	2006:41
Это шоу и события, которые повторяются один раз или через определенные промежутки времени и организуются для искусства, культуры, науки,	<i>Atak</i>	2009: 37

Фестивали Кыргызстана

экономической деятельности, продукта, периода или определенной темы особой важности, характеристики которой, такие как период, среда, в которой это происходит, проводится, тематика, количество участников указаны в определенной программе.		
Фестивали, это набор мероприятий, которые организуются разово или через регулярные промежутки времени и посвящены определенному предмету, например искусству, культуре и науке, с заранее определенными критериями в рамках программы.	<i>Bilgili, Yağmur & Yazarkan</i>	2012:118
Фестиваль, особое культурное явление, во многом уже сформировавшее свое “лицо”	<i>Sazanova</i>	2017:86

Фестивали можно определить как массовые празднования, организуемые в конкретные дни и месяцы по разнообразным причинам.

2.1.2. Фестивали с социокультурной точки зрения

Хотя фестивали являются частью индивидуальной или социальной идентичности, они представляют собой процесс укрепления социально-культурных отношений и социальных связей внутри людей (Goldblatt, 1997: 7). Лучший способ продемонстрировать культурную и традиционную самобытность места — это фестивали (Tuğsav, 2000: 121). Фестивали дают местным жителям возможность продемонстрировать свою самобытность, верования и традиции, а также пообщаться и поделиться с туристами во время празднования (Long & Robinson, 2004: 8). По этой причине фестивали являются образцом сохранения традиционной культуры и ценностей (Shyllon, 2007: 335). С другой стороны, фестивали способствуют преобразованию общества, поощряя развитие культурных различий, идентичности, социальных связей и принадлежности в обществе (Duffy, 2005: 680).

2.1.3. Фестивали в экономической перспективе

Регионы, где проводятся фестивали, вызывают интенсивный туристический поток во время фестивальных мероприятий и еще больше увеличивают количество туристов в регионе. Поскольку фестивали и специальные мероприятия предлагают посетителям возможность тратить деньги во время поездки и приносить экономический доход местному населению, приблизительные затраты туристов, участвующих в фестивальном туризме, выше, чем у туристов, участвующих в других видах туризма (Cela vd., 2013: 183; Gürsoy vd., 2004: 171). Кроме того, поскольку посетители участвуют в важных мероприятиях, организованных во время фестиваля, улучшается

местный имидж, и это играет важную роль в общественной жизни (Gürsoy vd., 2004: 171).

Видно, что туристический бизнес может еще больше увеличить свою прибыльность за счет увеличения заполняемости и более высоких цен во время фестиваля. Местные торговцы, желающие извлечь выгоду из этой ситуации в краткосрочной перспективе, могут прибегнуть к повышению цен на товары и услуги. Иногда такая ситуация может иметь негативные последствия для местного населения (Gül, 2013: 218). Аналогичным образом, многие существующие ценности в данной местности или регионе можно рассматривать как элементы, приносящие доход. Существует вероятность того, что массовое производство может заменить изделия ручной работы.

Древние артефакты можно использовать и уничтожать бессознательно. Произведения, имеющие художественную ценность, могут быть уничтожены или заменены искусственными произведениями искусства, не имеющими ценности изготовления. Эта ситуация создает негативную возможность замены внутренних ценностей жителей региона материальными ценностями. Такие события рассматриваются под названием “чрезмерная коммерциализация” в социальных науках (Kozak & Kozak, 2010: 96).

2.1.4. Фестивали с точки зрения маркетинга и рекламы

Туристическое направление в целом представляет определенный регион, наличие образа в сознании человека, наличие важных туристических достопримечательностей, созданных в регионе для различных мероприятий, таких как центры аттракционов, фестивали и карнавалы; Это места с хорошей контактной сетью, транспортными ресурсами на региональном и национальном уровне, а также подходящей географической зоной для развития туристических объектов (Nosany vd., 2006: 638). На этом этапе очень важны фестивали, организованные на местном уровне. Поскольку фестивали и подобные специальные мероприятия являются альтернативным методом брендинга стран, страны используют их в качестве дифференцирующего фактора (Atak, 2009: 41). Фестивали имеют универсальное значение благодаря своей социальной и культурной роли и стали элементом привлекательности для направлений, число и качество которых увеличивается с каждым днем (Andersson & Getz, 2008: 200).

2.1.5. Фестивали с точки зрения туризма

Есть много причин, по которым фестивали играют важную роль в индустрии туризма. Люди постоянно ищут смысл своей жизни. Поэтому они готовы поехать в разные регионы, чтобы принять участие и стать частью фестиваля или мероприятия. В этом отношении фестивали создают воспоминания для участников и предоставляют возможность участвовать в мероприятиях и получать опыт за пределами их повседневной жизни. Помимо этого, фестивали являются фактором экономического дохода для местных сообществ в стране, регионе или городе. Участники фестиваля останавливаются в отеле или хостеле, едят и пьют в различных заведениях, посещают мероприятия и покупают сувениры. Это обеспечивает приток денег к предприятиям и, следовательно, к месту назначения, способствует созданию рабочих мест и стимулирует местную экономику, побуждая их поддерживать фестивали (Tangit vd., 2016: 53).

3. ЦЕЛЬ И МОДЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Исследование направлено на продвижение и популяризацию гастрономических фестивалей, которые имеют очень важное значение в туристической сфере для развития устойчивого туризма. В данном контексте были рассмотрены гастрономические фестивали, организуемые в рамках мероприятий гастрономического туризма в Кыргызстане.

Гастрономические фестивали, являющиеся важным событием в развитии гастрономического туризма, не только представляют традиционные и местные кухни, кулинарные культуры, блюда и местные продукты стран или обществ, но и знакомят своих участников с культурными элементами общества.

В рамках исследования целью проекта является внедрение, развитие и распространение «Гастрофестов», преследующих множество целей, таких как защита местной культуры, обеспечение ее устойчивости, продвижение и передача будущим поколениям.

В данном исследовании, целью которого является ознакомление с Гастрофестами был использован метод компиляции для которого были использованы полевые наблюдения, проведенные исследователями.

Исследователи, которые принимали участие в мероприятиях «Гастро - Фест» проводимых в Кыргызстане, наблюдали за событиями, происходящими на фестивальной территории, и в исследование были включены фестивали с традиционными и местными особенностями.

В результатах работы; было подчеркнута важность приобщения к традиционной и местной культуре, этнической кулинарной культуре и блюдам, передачи их будущим поколениям путем сохранения письменных источников, возрождения утраченных черт этнической идентичности.

4. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В результате исследования, данные о фестивалях, проводимых по всему Кыргызстану, представлены в таблице 4.1

Таблица 4.1 Фестивали проводимы в Кыргызстане

НАЗВАНИЕ	ДАТА	ПРОДОЛЖИ- ТЕЛЬНОСТЬ	МЕСТО
Фестиваль еды «Bishkek food fest»	Сентябрь	2 дня	Фламинго Парк/ Бишкек
Фестиваль кофе «Bishkek Coffee Fest 2.0 New Wave»	Октябрь	1 день	Ала-Тоо / Бишкек
Фестиваль корейского кимчи и дегустация традиционного вина	Октябрь	1 день	Ала-Тоо / Бишкек
Фестиваль абрикоса «кызыл орук»	Август	1 день	Село Тон / Иссык- Куль
Фестиваль пива и мяса	Сентябрь	1 день	Blonder Pub / Бишкек
Фестиваль «кутуз bazaar»	Июнь	1 день	Этонокомплекс «Байбол»/ Бишкек
Ярмарка мёда	Сентябрь	1 день	Дворец спорта / Бишкек
Фестиваль ловчих птиц	Сентябрь	1 день	Иссык-Куль

Фестиваль еды «Bishkek Food Fest»

Это фестиваль, который проводится в парке «Фламинго» в городе Бишкек. Фестиваль, впервые проведенный в 2021 году, проходил с 30 сентября по 1 октября 2023 года. Фестиваль дает возможность попробовать лучшие блюда и напитки, посетить фестиваль красок, насладиться шоу-программой и многое другое (URL-1, 2021) (Фото 1).

Фото 1. Фестиваль еды “Bishkek Food Fest”

Фестиваль кофе “Bishkek Coffee Fest 2.0 New Wave”

Фестиваль “Bishkek Coffee Fest 2.0 New Wave” дал возможность познакомиться с последними тенденциями индустрии, особенностями кофейен и компаний, занимающихся развитием кофейной культуры в Кыргызстане. На фестивале посетители имели возможность увидеть в одном месте различные кофейные напитки и десерты от местных производителей и компаний.

Задачами фестиваля были:

- Развитие кофейной культуры в Кыргызстане;
- Масштабный марафон правильного кофе с участием всех партнеров;
- Заявление о том, что кофе и бариста Кыргызстана могут конкурировать с другими странами.

Гости фестиваля смогут увидеть разные способы приготовления кофе в шести разных регионах; дегустировать классические и оригинальные напитки заведений со всего Бишкека; дегустация кофе со всего мира; прослушивание семинаров по завариванию зерен в домашних условиях и их правильному выбору; участвовать в соревнованиях; покупка чего-то интересного дома; им представилась возможность узнать, где в городе готовят по-настоящему вкусный кофе по мировым стандартам (URL-2, 2021 г.) (Фото 2).

Фото 2. Фестиваль кофе “Bishkek Coffee Fest 2.0 New Wave”

Фестиваль корейского кимчи и дегустация традиционного вина

29 октября 2022 года в Бишкеке прошел «Фестиваль корейского кимчи и традиционная дегустация вин», организованный Посольством Республики Корея в Кыргызстане. Кимчи – блюдо корейской кухни, представляющее собой пряно приправленные квашеные овощи, особенно пекинскую капусту. В основном это головки квашеной капусты или листья крестоцветных, приправленные красным перцем, зеленым луком и луковым соком, чесноком и имбирем.

В 2013 году культуре приготовления кимчи был присвоен статус нематериального культурного наследия ЮНЕСКО.

Фестиваль кимчи и дегустация корейских вин — важное мероприятие, позволяющее представить корейскую кухню и традиционные напитки путем продвижения и организации мероприятий по приготовлению кимчи и дегустации различных видов традиционных напитков.

Мероприятие прошла на улице перед памятником Курманжан Датка (URL-3, 2023 г.) (Фото 3).

Фото 3. Фестиваль корейского кимчи и дегустация традиционного вина

Фестиваль абрикоса “Кызыл орук”

2 августа 2014 года в селе Тон Иссык-Кульской области прошел фестиваль абрикоса “Кызыл Орук”. По данным оргкомитета, целью фестиваля является развитие эко, аграрного и этнотуризма в Тонском районе и юге Иссык-Куля; Повысить престиж абрикосов этого региона. Он проводился каждую первую субботу августа.

В рамках акции прошла презентация фруктов, выступление местных общественных коллективов, концерт волонтеров, «абрикосовые» игры, конкурсы и выставки, приготовление боорсок, мастер-классы по варению и сушке фруктов, кочевнические игры. Проведены выставки беркутов и экологическая акция «Таза» (URL - 4, 2014 г.) (рис. 4).

Фото 4. Фестиваль абрикоса “Кызыл орук”

Фестиваль пива и мяса

В 2014 году в Бишкеке прошел Фестиваль пива и мяса. Все любители этого популярного хмельного напитка были приглашены в ресторан Blonder Pub, известный своей пивоварней.

Фестиваль организован с учетом ключевых моментов лучших пивных фестивалей Европы. В рамках фестиваля прошла пивная ярмарка, на которой посетители могли попробовать множество сортов пива.

Порадовала посетителей и насыщенная музыкальная программа, а именно выступление группы «Кайрос». Официанты встречали гостей в тематических праздничных костюмах, а ресторан встречал всех посетителей вкусной едой и конечно же пивом (URL-5, 2014 г.) (Фото 5).

Фото 5. Фестиваль пива и мяса

Фестиваль “Кумыз Bazaar”

В Кыргызстане по мере того, как спадают холода, начиная с мая, все больше людей отправляются в фермерские хозяйства вокруг столицы или в регионы, чтобы пить саамал и кумыс. Продукты, полученные из кобыльего молока (саамал и кумыс), уникальность которых исследована во многих странах и согласны ученые, оказывают целебное воздействие на организм человека. В данном контексте его организовали Департамент туризма Министерства культуры, информации и туризма КР, этно-ресторан «Байбол», ОО «Аграрная платформа Кыргызстана» и Ассоциация клубов HoReCa. Целью фестиваля, который состоялся 24 июня 2018 года, является повышение узнаваемости и востребованности кумыса как уникального продукта во внутреннем потреблении и экспорте.

На фестивале «Кумыз Bazaar» :

- Посетители могли познакомиться с различными видами и вкусами кумыса, предлагаемыми в кумысохозяйствах всех регионов;
- Ресторанные операторы и покупатели города имели возможность установить прямые связи с поставщиками;
- Имели возможность отдохнуть в этнокомплексе Байбол (URL - 6, 2018) (Фото 6).

Фото 6. Фестиваль “Кумыз Bazaar”

Ярмарка мёда

В Бишкеке в рамках программы «Здоровье нации» прошла медовая ярмарка. Данное мероприятие проводится ежегодно с целью обеспечения жителей города качественной и натуральной продукцией пчеловодства, а также популяризации использования натуральных продуктов в виде меда. На ярмарке были представлены различные виды меда, прополис, маточное молочко, мед с пыльцой, мед с пергой и другие. Организаторы гарантируют, что вся продукция, представленная на Медовой ярмарке, прошла анализ и соответствует стандартам качества (URL -7, 2016 г.) (Фото 7).

Фото 7. Ярмарка мёда

Фестиваль ловчих птиц

В Кыргызстане много фестивалей, посвященных не только еде. Хорошим примером является Фестиваль ловчих птиц. Фестиваль ловчих птиц на южном берегу озера Иссык-Куль дает возможность увидеть удивительную грацию, силу, красоту, скорость, с которой парит и несется к своей добыче беркут, сокол или орел. Особое взаимопонимание между охотником и птицей достигается годами взаимоотношений и дрессировки промысловых птиц, тонкости которых передавались из поколения в поколение на протяжении веков. Живая национальная музыка и самобытная национальная кухня были приятным дополнением незабываемого мероприятия. (URL-8, 2024 г.) (Фото 8).

Фото 8. Фестиваль ловчих птиц

5. ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Фестивали – это не просто развлекательные мероприятия, они играют важную роль в различных сферах жизни общества.

Фестивали оказывают значительное экономическое влияние на регион, где они проводятся. Помимо прямого дохода от продажи билетов и услуг на месте, фестивали стимулируют туризм, привлекая в регион дополнительных посетителей (Фестиваль «Кумыз Bazaar»). Таким образом, мы можем сказать, что фестивали также играют роль в продвижении туристических направлений и местных продуктов и создают уникальный имидж региона (Фестиваль абрикоса «Кызыл орук»). Такая ситуация приводит к увеличению спроса на товары и услуги местного бизнеса, а также гостиничные и ресторанные услуги. Фестивали также способствуют созданию новых рабочих мест и развитию малого и среднего бизнеса.

Фестивали являются важным элементом социокультурной жизни общества. Они способствуют сохранению и передаче культурного

наследия, обогащают культурный опыт участников и зрителей, способствуют укреплению социальных связей и солидарности в обществе (Фестиваль корейского кимчи и дегустация традиционного вина). Фестивали также могут служить платформой для обмена идеями, способствовать диалогу между различными культурными группами и способствовать толерантности и взаимопониманию.

Фестивали являются важным инструментом социального, культурного и экономического развития. Поэтому поддержка и развитие фестивальной деятельности является стратегически важной задачей государства и общества.

Источники

- Andersson, T.D., & Getz, D. (2008). Stakeholder Management Strategies of Festivals. *Journal of Convention & Event Tourism*, 9(3), 199-220.
- Atak, O. (2009). Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri Ve Önemi: Antalya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi İstanbul.
- Bilgili, B., Yağmur, Ö., & Yazarkan, H. (2012). Turistik Ürün Olarak Festivallerin Etkinlik ve Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Erzurum-Oltu Kırdag Festivali Örneği). *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 117-124.
- Caves, R. W. (2004). *Encyclopedia of The City*. Routledge. p. 264
- Cela, A., Knowles-Lankford, J., & Lankford, S. (2013). *Local Food Festivals In Northeast Iowa Communities: A Visitor And Economic Impact Study*. Events and Festivals (pp. 70-85). Routledge
- Dimmock, K., & Tiyce, M. (2001). Festivals and Events: Celebrating Special Interest Tourism. *Special Interest Tourism: Context and Cases*. John Wiley & Sons.
- Duffy, M. (2005). Performing Identity Within a Multicultural Framework. *Social & Cultural Geography*, 6(5), 677-692.
- Falassi, A. (1987). Festival: Definition and Morphology. *Time out of Time: Essays on the Festival*, 1.
- Goldblatt, J.J. (1997). *Special Events: Best Practices In Modern Event Management*. Van Nostrand Reinhold.
- Green, T. A. (Ed.). (1997). *Folklore [2 Volumes]: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art* (Vol. 1). Abc-clio.
- Gül, Ö.G.M. (2013). Yerel Festivallerin Etkinliğine Bağlı Ziyaretçi Kazanımları: Sındırgı Yağcıbedir Festivali Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 213-239.
- Gürsoy, D., Kim, K., & Uysal, M. (2004). Perceived Impacts of Festivals and Special Events by Organizers: An Extension and Validation. *Tourism Management*, 25(2), 171-181.
- Hosany, S., Ekinci, Y., & Uysal, M. (2006). Destination Image and Destination Personality: An Application of Branding Theories to Tourism Places. *Journal of Business Research*, 59(5), 638-642.
- Karagöz, D. (2006). Etkinlik Turizmi ve Etkinlik Turizmi Bağlamında Yabancı Ziyaretçi Harcamalarının Ekonomiye Etkisi: Formula 1 2005 Türkiye Grand Prix Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Kozak, N., & Kozak, M. (2010). *Genel Turizm- İlkeler- Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Litvin, S. W., & Fetter, E. (2006). Can a Festival be too Successful? A review of Spoleto, USA. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18(1), 41-49.
- Long, M.P., & Robinson, M. (2004). *Festivals and Tourism: Marketing, Management and Evaluation*. Sunderland: Business Education Publishers
- Sazanova, E.V. (2017). Фестиваль как праздничный бренд. Ученые записки (Алтайская государственная академия культуры и искусств), (2 (12), 86-88.
- Sezgin, O. M. (2001). *Genel Turizm ve Turizm Mevzuati*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Shyllon, F. (2007). Argungu Fishing Festival in Northwestern Nigeria: Promoting the Idea of a Sustainable Cultural Fest. *International Journal of Cultural Property*, 14(3), 329-337.
- Şengül, S., & Genç, K. (2016). Festival Turizmi Kapsamında Yöresel Mutfak Kültürünün Destekleyici Ürün Olarak Kullanılması: Mudurnu İpekyolu Kültür Sanat ve Turizm Festivali Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 79-89.
- Tangit, T.M., Kibat, S.A., & Adanan, A. (2016). Lessons in Managing Visitors Experience: The Case of Future Music Festival Asia (FMFA) 2014 in Malaysia. *Procedia Economics and Finance*, 37, 52-57.
- TDK (2024). Festival, Erişim Tarihi: 15.01.2024, Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tuğsav, S. (2000). Uluslararası Festivallerin Türk Turizmine Katkısı, Niçin Festival?. *Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu Bildirileri, TC Kültür Bakanlığı Yayınları*, 19(21), 121-122.
- URL-1 (2021). Bishkek Food Fest. Дата: 31.01.2024, Адрес: https://24.kg/obschestvo/207593_prazdnik_vkusa_kak_vbishkeke_prohodit_festival_edyi/
- URL-2 (2021). Bishkek Coffee Fest 2.0 New Wave. Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://sxodim.com/bishkek/event/festival-kofe-bishkek-coffee-fest-2-0-new-wave>
- URL-3 (2023). Фестиваль корейского кимчи и дегустация традиционного вина. Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://bishkek.gov.kg/ru/post/25529>
- URL-4 (2014). Фестиваль абрикоса «Кызыл орук». Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://24.kg/archive/ru/community/184360-v-tonskom-rajone-kyrgyzstana-projdet-festival.html/>
- URL-5 (2014). Фестиваль пива и мяса. Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://gde.kg/main/gdechtokogda/festivali/4204-festival-piva-i-myasa.html>
- URL-6 (2018). Кумыз Bazaar. Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://tourism.gov.kg/2018/06/22/>
- URL-7 (2016). Ярмарка мёда. Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://www.agro.kg/ru/news/9646/>
- URL-8 (2024). Фестиваль ловчих птиц, Дата: 31.01.2024, Адрес: <https://centralasia-adventures.com/ru/kyrgyzstan/festivals-of-kyrgistan>

Этическое заявление

В процессе написания работы под названием «Фестивали в Кыргызстане» соблюдены научные правила, этика и правила цитирования; с собранными данными не было произведено никаких изменений, и эта работа не была отправлена на оценку в другие академические издания."

Заявление о конфликте интересов

Конфликт интересов отсутствует.

EXTENDED ABSTRACT

Kyrgyzstan's festivals are significant events that reflect the country's rich cultural heritage, traditions, and daily life. Located at a crossroads in Central Asia, Kyrgyzstan's festivals play a vital role in preserving and celebrating its historical and cultural identity.

Festivals in Kyrgyzstan are not just celebrations of entertainment; they are crucial to preserving the nation's history, culture, and traditions. These events help reinforce the Kyrgyz identity, while also offering opportunities for international cultural exchange. By blending traditional celebrations with modern approaches, Kyrgyzstan is able to both maintain its cultural heritage and showcase it to the world. This summary provides an overview of the diverse types of festivals celebrated in Kyrgyzstan. These festivals not only reflect the nation's rich cultural tapestry but also contribute to the country's international visibility and cultural diplomacy.

Kyrgyzstan hosts a variety of traditional festivals that celebrate the nation's history, mythology, folk arts, and lifestyle. Events like the Narin Autumn Festival and Nowruz (New Year) are deeply rooted in Kyrgyz traditions. These festivals feature traditional music, dances, feasts, and various cultural performances. Equestrian sports are an integral part of Kyrgyz culture, and many festivals showcase these traditional sports. Events such as the International Horse Racing Festival or Kökbörü (Goat Skin Wrestling), where participants ride horses and engage in competitive games, are especially popular. These festivals highlight the Kyrgyz people's long history of horsemanship and their warrior culture. Kyrgyzstan is also known for its rich musical and artistic heritage, and several festivals are dedicated to music and the arts. The Kyrgyz National Music Festival celebrates traditional Kyrgyz music and instruments, while manaschi (epic storytelling) performances are central to cultural festivals. The Bishkek Music Festival is another key event, offering a platform for both local and international artists. Kyrgyzstan is famous for its stunning natural landscapes, and nature-based festivals celebrate the country's outdoor

beauty and environmental conservation. The Issyk-Kul Festival, held near the famous Issyk-Kul Lake, features water sports, traditional dance, and activities related to the natural world.

Festivals are an important tool for social, cultural, and economic development. Therefore, supporting and developing festival activities is a strategically important task for the state and society. Festivals are not just entertainment events; they play an important role in various aspects of society. Festivals have a significant economic impact on the region where they are held. In addition to the direct revenue from ticket sales and on-site services, festivals stimulate tourism by attracting additional visitors to the region (e.g., the Kymyz Bazaar Festival). Thus, we can say that festivals also play a role in promoting tourist destinations and local products, creating a unique image for the region (e.g., the Kyzyl Oruk Apricot Festival). This leads to increased demand for local goods and services, as well as for hotel and restaurant services. Festivals also contribute to the creation of new jobs and the development of small and medium-sized businesses.

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri¹

Zeynep ELEMAN²

Öz

Günümüzde insanlık 2. Dünya savaşından sonraki en büyük göç dalgasıyla karşı karşıyadır. Dünyanın farklı kıtalarında değişik sebeplerle insanlar evlerinden ve yaşadıkları çevreden zorunlu olarak ayrılmakta ve göç etmektedir. Özellikle sivil hayatlarını bir bavula sığdırarak yeni yerlerde yeni hayatlar kurmaya çalışmaktadır. Son on yılda komşu ülkelerde gerçekleşen savaş ve şiddet olayları ülkemize kitlesel göçlerin olmasına sebep olmuştur. Göçler çok kısa bir zaman aralığında ve çok yoğun olarak gerçekleştiği için ülkemiz, hazırlık süreci yaşamadan mültecilerle ve sorunlarıyla baş başa kalmıştır. Süreç içerisinde ülkemizde misafir ettiğimiz göçmen sayısı giderek artmış ve son Afganistan olaylarından sonra yoğun bir şekilde Afgan göçmenler de diğer göçmen nüfusuna eklenmiştir. Göçmen sayısı hızla artarken bazı mahalle ve bölgeler tamamen göçmenlerden oluşmaya başlamıştır. Bu durum eğitim kurumlarını yeni ve çözülmeyi bekleyen eğitim problemleri ile tanıştırmıştır. Bu araştırma, özellikle öğrencilerin büyük bir kısmının göçmenlerden oluşan okullarda yaşanan eğitim sorunlarını ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmış ve örneklemini ise Konya ili Meram ilçesinde yabancı uyruklu öğrenci sayısı yüksek olan bir ilkokulda öğrenim gören 20 öğrenci velisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplamak için görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, katılımcı ailelerin çoğunluğunda Türkçe bilen bir bireyin olması ve

Atif için: / Please Cite As:

Eleman, Z. (2024). Yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu okullarda yaşanan eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 244-260.

Geliş Tarihi / Received Date: 05.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.11.2024

¹ Bu çalışma, “Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri” başlıklı bitirme tezi projesinden üretilmiştir.

² Okul Öncesi Öğretmeni, MEB Cumhuriyet İlkokulu, Konya. zceleman@gmail.com

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

çocukların ödevlerine yardım etmesi çocukların okulu sevmeleri ve topluma uyumunu da kolaylaştırdığı, okulun neredeyse tamamının göçmen çocuklardan olmasının çocukların Türk kültürüne ve toplumsal yaşama uyum sağlamasını geciktirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ailelerde çocukların Türkçe öğrenebilmeleri için Türkçe yayın yapan TV kanallarını izlemeleri sağlamaları da çocukların Türkçe öğrenmelerine önem verdiklerini göstermektedir. Sonuçlar doğrultusunda, mülteci öğrencilere yönelik Türkçe-Arapça, görsel içeriği zengin ve günlük hayatta işlerine yarayabilecek etkinliklerle donatılmış ders kitapları basılması ve dağıtılması, öğrencilerin okula uyumlarını daha da kolaylaştıracağı düşüncesiyle mülteci ailelere yönelik Türkçe kursları ve kültürümüzü tanımalarına yönelik seminerler düzenlenmesi önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Savaş, Mülteci, Eğitim, Entegrasyon.

In Schools Where There Are Many Foreign Students Experienced Education Problems and Solution Suggestions

Abstract

Today, humanity is facing the largest wave of migration after World War II. In different continents of the world, for various reasons, people are forced to leave their homes and the environment they live in and migrate. Especially civilians are trying to build new lives in new places by fitting their lives into a suitcase. War and violence in neighboring countries in the last decade have caused mass migration to our country. Since migrations took place in a very short period of time and very intensively, our country was left alone with the refugees and their problems without going through a preparation process. During the process, the number of immigrants we hosted in our country has gradually increased, and after the recent events in Afghanistan, Afghan immigrants have been added to the other immigrant population. While the number of immigrants is increasing rapidly, some neighborhoods and regions have started to consist entirely of immigrants. This situation has introduced educational institutions to new and unsolved educational problems. This research was carried out to present the educational problems experienced especially in schools where the majority of students are immigrants and to offer solutions to these problems. Criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, was used in the research and the sample consisted of 20 parents of students studying in a primary school with a high number of foreign students in Meram district of Konya province. Interview method was used to collect data in the research. In the study, it was concluded that having an individual who speaks Turkish in the majority of participating families and helping children with their homework makes it easier for children to like school and adapt to society, and that the fact that the school is almost entirely composed of immigrant children delays children's adaptation to Turkish culture and social life. In addition, families ensure that their children watch TV channels broadcasting in Turkish so that they can learn Turkish, which shows that they attach importance to their children's learning Turkish. In line with the results, suggestions have been developed to print and distribute Turkish-Arabic textbooks for refugee students, rich in visual content and equipped with activities that will be useful in daily life, and to organize Turkish

courses for refugee families and seminars to help them get to know our culture, with the idea that this will make it easier for students to adapt to school.

Key Words: Immigrant, War, Refugee, Education, Integration.

GİRİŞ

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Farklı yüzyıllarda farklı sebeplerden insanlar gerek kendi coğrafyaları içerisinde gerekse çok uzak coğrafyalara göç etmişlerdir. Günümüzde insanlık ikinci dünya savaşından sonraki en ciddi göç dalgası ile karşı karşıyadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından 2017 yılında açıklanan verilere göre; dünya genelinde baskı, zulüm ve şiddet nedeniyle zorla yerinden edilmiş kişi sayısı 65.6 milyondur. UNHCR verilerine göre; göçmenlerin sayısı son yirmi yıldaki hızıyla artmaya devam ederse, dünyadaki göçmenlerin sayısının 2050'de 405 milyona ulaşması beklenmektedir (UNHCR, 2017). Özellikle Anadolu gibi kıtaları birbirine bağlayan özelliğe sahip coğrafyalarda ise göç, daha çeşitli ve kapsamlı sebeplerle yaşanmıştır. Ülkemiz çok geniş bir göç yelpazesine ve tecrübesine sahiptir. Dönmez ve Karaca'nın (2015) da belirttiği gibi Anadolu tarih boyunca ticaret ve göç yollarına ev sahipliği yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra imzalanan mübadele antlaşmaları ile birlikte 1923 ve 1924 yıllarında özellikle Balkanlardan Anadolu'ya Türk ve Müslüman halkın göçü başlamıştır. 1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan ve 1954 sonrası da Yugoslavya'dan göçler yaşanmıştır. Yine 1991 yılında Körfez Savaşı sebebiyle Kuzey Irak'tan göçler yaşanmış ve 1999 yılında da Bosna Hersek'te başlayan soykırım sonucu ülkemize göçler olmuştur (Sarınay, 2011; Arslaner, 2017; Zorbay, 2017).

Ülkemize en son kitlesel göç dalgası 2011 yılında Suriye'de yaşanan savaş ve iç karışıklıklar sebebiyle olmuştur. Çok kısa sürede çok sayıda insan bir anda ülkemizin sınırlarına yığılmış ve bir insanlık dramı yaşanmıştır. İlk yıllarda yüz binlerle ifade edilen mülteciler çok kısa sürede milyonlarla ifade edilmeye başlanmıştır. İlk etapta ülkemizin sınır illerinde mülteci kampları oluşturularak insani ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. Esen'in (2020) belirttiği gibi, Türkiye geçmişten gelen büyük bir göç geleneğine sahip olmasına rağmen 2011 yılında gerçekleşen Suriye kitlesel göçü karşısında çok zor durumda kalmıştır. Bunun nedeni çok kısa sürede çok büyük kitleler halinde göç yaşanması ve göçün gittikçe de artması ve gelenlerin başka coğrafyaya geçmeden ülkemizde kalmasıdır.

Suriye savaşının başladığı ilk yıllarda Şerif'in (2020) ifade ettiği gibi kısa sürede çok yoğun bir şekilde Suriye'den kitlesel göçlerin gerçekleşmesi Türkiye'nin bütün özveri ve kaynak aktarımına rağmen ülkeyi hazırlıksız yakalamış ve ilk yıllarda karşılaşılan sorunlara çözüm bulma noktasında ciddi zorluklar yaşanmıştır. Bu zorluklardan bir tanesi de bu göçmenlerin hukuki

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

statülerinin belirlenmesidir. Uğurlu'nun (2018) ifade ettiği gibi ülkemizde misafir olarak değerlendirilen Suriyeli göçmenlere ülkelerindeki savaşın daha da şiddetlenmesi ve koşulların daha da ağırlaşması üzerine 'geçici koruma altındaki sığınmacılar' statüsü verilmiştir.

Ülkelerin, kendi vatandaşları gibi mülteci çocukları da var olan eğitim sisteminin içine yerleştirmesi gerekmektedir. Mülteci öğrencilerin de temel ihtiyaçları karşılanmalı ve onlar da yetenekleri doğrultusunda geleceğe hazırlanmalıdırlar (Roxas, 2010). Bu araştırma; özellikle kurumların tamamının göçmen öğrencilerden oluşması sonucu yaşanan eğitim, dil ve toplumsal uyum sorunları ele almak amacı ile yürütülmüştür. Göçmenlerin ülkemize geldiği ilk yıllarda temel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanılsa da bu öğrencilerin yakın zamanda ülkelerine geri dönmeyeceği gerçeği onların eğitim ve entegrasyon sorunlarının acil çözülmesi gerektiği gerçeğini vurgulamaktadır. Araştırma sonucunda önerilen çözüm önerileri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim kurumlarında bu sorunların giderilmesinde önemli katkı sağlayacaktır.

Entegrasyon sürecinin olumlu ve sağlıklı şekilde yürütülmesi hem göçmen çocuklar için hem de geldikleri ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal iyiliği için çok önemlidir. Göçmenlerin zamanla büyük şehirlerde bir araya toplanarak oturmayı/yaşamayı tercih etmeleri o bölgelerdeki okullarda öğrenci yapısını değiştirmiştir. Tamamı göçmen öğrencilerden oluşan devlet okulları ve barındırdığı sorunlar eğitim sistemimiz, yerel yöneticilerimiz ve eğitimcilerimiz için yeni ve acil çözüm bekleyen problemler içermektedir. Bu nedenle, daha ileri düzey geniş ve derinlemesine çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yabancı Uyruklu Öğrenci

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmadan ülkemizde herhangi bir eğitim kademesinde eğitimine devam öğrencilerdir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci şu şekilde tanımlanır: *"İrki, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti olmamakla birlikte bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslardır."* (Bozbeyoğlu, 2015; Erdil, 2020). İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, sığınma hakkını şöyle tanımlar: "Herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınmacı ve bu ülkelerce sığınmacı işlemi görme hakkı vardır" (madde 14/1). Bu kapsamda bazen ekonomik göçmenlere de sığınmacı denilmektedir. Toplu sığınmalar iç savaşlar, büyük afetler, yoğun baskılarda görülmektedir.

Bireysel sığınmalar daha çok siyasi ve dini sebeplerle gerçekleşmektedir (Cebeci, 2015).

Toplumsal Entegrasyon

Sözlük anlamı olarak entegrasyon; birleşme, bütünleşme, uyumlaşma anlamlarına gelmektedir (Cebeci, 2015). Kültürel entegrasyon, hem göçmenlerin ve göçmen topluluklarının yerel değerlerle, kurallarla ve davranış modelleriyle ilişkisi ve uyumu, hem de ev sahibi toplumun göçmenlerin kültürel hayatlarının tezahürlerine yönelik oluşturduğu reaksiyonlarla alakalıdır (Martikainen ve Özmen, 2010). Tüm farklılıklara rağmen toplumun fertlerinin tamamı için geçerli olan ve herkesin eşit olduğu belirli esaslar üzerine anlaşmaları meselenin özüdür. Entegrasyon bitmiş bir durum olarak değil, herkesin eşit bir şekilde katılacakları bir süreç olarak algılanmalıdır.

Dil Öğreniminin Entegrasyon Sürecine Etkisi

Birlikte yaşanan toplumun dilinin öğrenilmesi sosyal ve kültürel entegrasyonun kapısını aralayan, bu manada uyum sürecinin zeminini oluşturan bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu manada Türkçe dilinin öğrenilmesi Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumlarının sağlanması açısından en temel hususlardan birisini oluşturmaktadır (Çetin, 2016). Farklı coğrafyalardan gelen insanların var oldukları ülkeyle bağ kurabilmesi ve aidiyet duygularını geliştirebilmesi için o ülkenin dilini öğrenmeleri vazgeçilmez bir husustur. Yoğun göç alan Avrupa ve Amerika ülkeleri bu sebepten ülkelerine gelen göçmenlere ulusal dilin öğrenilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu konuyla ilgili Avrupa ülkelerinde yaşayan farklı göçmen gruplarıyla gerçekleştirilen araştırmada göçmenlerin ulusal dili öğrenmesiyle bireylerin entegrasyonu arasında doğru orantı tespit edilmiştir (Çetin, 2016).

Göçmen Öğrenciler Açısından Eğitimle İlgili Yaşanan Problemler

Şeker ve Aslan (2015) konuyla ilgili yaptıkları araştırmada mülteci öğrencilerin sorunlarını değerlendirmiştir. Buna göre; mülteci ailelerin geldikleri ülkenin eğitim sistemini bilmediği ve süreci takip edemedikleri, kendilerinin de ülkeye yabancı olduğu için çocuğunun eğitimini destekleyememesinden kaynaklı problemler yaşadığı, mülteci çocukların geldikleri ülkenin dilini bilmemesi ya da yetersiz düzeyde olduğu, geldiği ülkede eğitim sistemine hiç dahil olmaması ya da eğitimlerinin çok eksik düzeyde olması, mülteci öğrencinin okul ortamı, diğer çocuklardan kabul görme, öğretmen ve idarecilerin tutum ve davranışlarından kaynaklı sorunların yaşandığını vurgulamaktadır. Konuyla ilgili ülkemizde yapılan araştırmalarda mülteci öğrencilerin diğer ülkelerde yaşanan problemlere benzer problemler

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

yaşadıkları görülmüştür (Aykırı, 2017; Barın, 2014; Gün, 2015; Hüseyin, 2020; Tunga, Engin ve Cagiltay, 2020).

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; Konya ili Meram ilçesinde bir ilkokulda öğrenim görmekte olan yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu okullarda yaşanan eğitim sorunlarını belirlemeye yönelik, betimsel araştırma modelinde nitel bir çalışmadır.

Araştırma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda ilkokul düzeyinde en çok yabancı uyruklu öğrenciye sahip olma durumu ölçüt olarak belirlenmiş ve Konya ilinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise Konya ili Meram ilçesinde yabancı uyruklu öğrenci sayısı yüksek olan bir ilkokulda öğrenim gören 20 öğrenci velisi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Nitel durum çalışması desenine göre yürütülen bu çalışmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme, en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir. Görüşme, araştırmada cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir (Büyüköztürk, 2012). Bu bağlamda araştırma için öğrencilerinin tamamına yakını yabancı uyruklu öğrencilerden oluşan bir okul belirlenmiştir. Görüşme yapmak için öğrenci velilerinden gönüllülük esas alınarak istekli ailelerle tercüman eşliğinde görüşme düzenlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi; bir alanda ya da konuda birbirinden bağımsız olarak yürütülen nicel ya da nitel çalışmaların derinlemesine bir şekilde incelenmesi ve düzenlenmesinde uygulanan yöntemdir (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021). İçerik analizi yöntemi, özellikle sosyal bilimler alanı içinde eğitim bilimleri alanı çalışmalarında sıklıkla uygulanan bir veri analizi yöntemidir (Neuendorf, 2002; Ültay ve Ültay, 2014; Loomis, Davis, Cruden, Padilla ve Drazen, 2021).

BULGULAR

Bu araştırma tamamı yabancı uyruklu öğrencilerden oluşan okullardaki öğrenci ailelerinin ulusal dil öğrenimi ve okula sosyal uyum noktasında görüşlerini öğrenmek, beklentilerini tespit etmek, eksiklikleri gidermek ve daha iyi eğitim verilebilmesi için önerilerde bulunmak amacı taşımaktadır.

Tablo 1. Demografik ve Mesleki Bilgiler

	n	%		n	%
Cinsiyet			İş Durumu		
Kadın	14	70.0	Çalışıyor	12	60.0
Erkek	6	30.0	Çalışmıyor	8	40.0
Yaş			Eğitim Durumu		
18-30	3	15.0	İlkokul	7	35.0
31-40	10	50.0	Ortaokul	6	30.0
41-50	5	25.0	Lise	5	25.0
> 51	2	10.0	Üniversite	2	10.0
Çocuk Sayısı			Gelir Durumu		
3 >	2	10.0	Asgari ücret altı	11	55.0
4-5	11	55.0	Asgari ücret	5	25.0
> 5	7	35.0	Asgari ücret üstü	4	20.0
TOPLAM	20	100.00	TOPLAM	20	100.00

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde; %70.0'inin kadın, %50.0'sinin 31-40 yaş aralığında ve %55.0'inin 4-5 çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir. Mesleki durumları değerlendirildiğinde ise; %60.0'inin çalışmadığı, %35.0'inin ilkokul mezunu ve %55.0'inin asgari ücret altında gelire sahip olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 2. Göç ve Okul Bilgileri

	n	%
Türkiye'ye göç etmenizden nedeni nedir?		
Savaş ve şiddet sebebiyle ülkemden ayrılmak zorunda kaldım	17	85.0
Eğitim amacıyla bu ülkeye geldim.	1	5.0
Daha iyi yaşam koşulları için ülkemden ayrıldım.	2	10.0
Çocuğunuzun, tamamı göçmenlerden oluşan bir okula gelmesini özellikle mi tercih ettiniz?		
Evet	2	10.0
Hayır	6	30.0
Oturduğum mahalleden dolayı bu okula gelmek zorunda kaldı.	12	60.0
Çocuğunuz okula severek ve isteyerek geliyor mu?		
Evet	17	85.0
Hayır	3	15.0

Ailelere uygulanan görüşme formunda sorulara verilen cevaplar incelendiğinde; uyruğu ne olursa olsun ülkemize gelen göçmenlerinin %85.0'inin geliş sebebinin ülkelerindeki savaş ve şiddet olayları olduğu anlaşılmıştır. Yani öğrenciler ülkeye zorunlu göç eden ailelerin çocuklarından oluşmaktadır. Aileler, savaştan ve şiddet olaylarından dolayı ülkelerinde can

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

güvenliğinin olmadığını (K1, K3-K6, K13-K15), artık ülkelerinde eğitim imkânının da olmadığını (K1-K3, K8, K10, K15-K19), olan bölgelerde ise eğitimin kalitesinin düştüğünü (K2, K5-9, K20) bildirmektedir.

Katılımcıların %85.0'ı çocuklarının okula seyerek ve isteyerek gittiklerini bildirmektedir. Çocukların okula uyum sağlamasında tercümanların önemli olduğunu (K3, K7, K12-K15), Türk öğretmenlerin çocuklarına yumuşak (K1, K9, K20) ve şefkatli (K6-K9, K11, K18-K20) yaklaştığını, bunun da çocukların okula uyumunda önem teşkil ettiğini vurgulamıştır. Buna rağmen, çocuğunun okula istemeyerek gittiğini bildiren veliler ise evde şiddetin devam ettiğini (K8, K11) ve savaşta yaşanan travmanın çocuğun psikolojisini olumsuz etkileyerek onu toplumdaki kopardığını (K6, K17) bildirmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Ödev Durumu ve Türkçe Öğrenmeleri

	n	%
Çocuğunuzun ödevlerine yardımcı olabiliyor musunuz?		
Ailede Türkçe bilen var ve ödevlere yardım ediyor.	12	60.0
Türkçe bilen kimse yok. Kendisi yapıyor.	5	25.0
Türkçe bilen tanıdıklarımızdan ödevler için yardım istiyoruz.	3	15.0
Çocuğunuz okula başlamadan Türkçe öğrenmesi için herhangi bir girişiminiz oldu mu?		
Çocuğumun okulda Türkçe öğreneceğini düşünerek kendi dilim dışında dil öğretmiyorum.	4	20.0
Türkçe konuşan arkadaşlar edinmesini sağlıyorum.	2	10.0
Sosyal medyada Türkçe eğitim içerikli dil yayını yapan kanalları takip ediyorum.	5	25.0
Türkçe yayın yapan çocuk TV kanallarını izlemesini sağlıyorum.	9	45.0

Katılımcıların %60.0'ünün ailesinde Türkçe bilen bireylerin olduğu ve ödevlerine yardım edildiği bildirilmiştir. Ayrıca, katılımcıların %45.0'ünün Türkçe yayın yapan çocuk TV kanallarını seyretmesini sağladıkları ifade edilmiştir. Katılımcıların çocuklarının Türkçe öğrenmelerini çok istedikleri (K2-K5, K7, K9-K12, K17-K20), artık Türkiye'de yaşamak istediklerinden çocuklarının hayat için Türkçe'nin gerekli olduğu (K2, K5, K9, K12-K16), ailelerin Türkçe öğrenmede zorlandıkları ve Türk halkı ile iletişimi çocukları aracılığı ile sağladıkları (K1-K6, K10, K13-K17) tespit edilmiştir.

Tablo 4. Öğrenci İletişimi ve Veli Türkçe Öğrenimi

	n	%
Çocuğunuzun öğretmeni ile nasıl iletişim kuruyorsunuz?		
Türkçe bilen tanıdıklarından yardım alarak ya da tercüman desteği olarak	14	70.0
Google çevirici gibi dijital platformlardan yazışarak	6	30.0
Eğer Türkçe bilmiyorsanız öğrenmek için herhangi bir girişiminiz oldu mu?		
Türkçe kursuna gittim.	12	60.0
Türkçe kursuna gitmek istiyorum ancak fırsat bulamadım.	6	30.0
Savaş bitince ülkeme döneceğim için herhangi bir dil öğrenmeme gerek yoktur	2	10.0
Okulda velilere yönelik açılan Türkçe kursuna katıldınız mı ya da katılmayı düşünüyor musunuz?		
Evet	6	30.0
Hayır	9	45.0
Böyle bir kurs açıldığından haberim yoktu.	3	15.0
Kursa başvurduğum ancak kontenjan dolmuştu.	2	10.0

Katılımcıların %70.0'ini çocuğunun öğretmeni ile iletişimde tanıdıklarından (K1, K4-K6, K17) ve tercümanlarından (K2, K3, K7-K16, K18-K20) destek aldıkları belirlenmiştir. Buna rağmen katılımcıların “tercümanlar sürekli ana dillerini konuştukları için çocukların Türkçeyi öğrenme ihtiyaç duymadıkları” (K2) ve çocukların Türkçe öğrenme ihtiyacını olmadığını (K13-K16) düşündükleri belirlenmiştir.

Katılımcıların %60.0'ünün Türkçe kursuna gittikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların Türkçe öğrenmeyi istedikleri (K3, K7, K11-15), ancak yaştan (K16, K20), evdeki işlerden ve çocuklardan (K4, K9, K10, K19) veya çalıştıkları için (K17, K18) öğrenemedikleri ya da kursa gidemedikleri anlaşılmıştır. Bu nedenle katılımcılardan sadece %30.0'unun okulda açılan Türkçe kursuna katılabildiği ya da katılmayı düşündükleri tespit edilmiştir.

Tablo 5. Okulda Göçmen Öğrenci Durumu ve Eğitime Yönelik Beklentiler

	n	%
Okulun tamamının göçmen öğrencilerden oluşmasının çocuğunuz açısından dezavantajları var mıdır, varsa nelerdir?		
Okulun neredeyse tamamı göçmenlerden oluştuğu için çocuğumun Türk kültürüne ve toplumsal yaşama uyum sağlaması gecikmektedir.	12	60.0
Okulun tamamının göçmenlerden oluşmasının çocuğum açısından dezavantajı yoktur. Kendi gibi göçmen çocukların olduğu okulda olmak çocuğuma kendini iyi hissettirmektedir.	8	40.0
Okulun tamamının göçmenlerden oluşması çocuğunuzun Türkçe öğrenmesini nasıl etkiliyor?		
Olumlu etkiliyor	6	30.0
Olumsuz etkiliyor	6	30.0
Bu konunun çocuğumun Türkçe öğrenmesiyle ilgisi yoktur	8	40.0
Çocuğunuzun eğitime yönelik beklentileriniz nelerdir?		
Yaşadığımız topluma ayak uydurarak eğitilmiş, iş sahibi olmasını istiyorum	18	90.0
Var olan imkânlarım okula gitmesini gerektiriyor. Okula gittiği için uluslararası fondan maddi yardım alıyorum	2	10.0

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

Katılımcıların %60.0'ünün okulun neredeyse tamamının göçmen öğrencilerden olmasının Türk kültürüne uyum ve toplumsal yaşam açısından olumsuz olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Katılımcılar, bu durumun okulun bulunduğu mahalle/bölgenin neredeyse tamamının göçmenlerden oluşmasından kaynaklı olduğunu, ancak diğer mahalle ya da bölgelerin ekonomik olarak daha pahalı olması (K2-K5, K9, K13-17), toplumsal olarak kabul görmeme ihtimali (K1, K10, K11, K19) ve işyerine uzaklığı (K6, K8, K12, K20) nedeni ile bu mahalle ya da bölgeden başka bir yerde yaşamayı düşünemedikleri bildirilmiştir. Bu nedenle de çocukların Türkçe öğrenmelerini olumsuz etkilediği bildirilmiştir (%30.0).

Katılımcıların %90.0'ı çocukları için yaşadıkları Türk toplumuna ayak uydurabilmeleri ve eğitilmiş bir birey olarak iş sahibi olmalarını hedeflemektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Mülteci öğrenciler konusu Türkiye eğitim sisteminin bir gerçeği haline gelmiştir. Başlangıçta geçici olduğu düşünülen ancak uluslararası gelişmeler sonucunda henüz tam anlamıyla olmasa da kalıcı veya uzun süreli kalacakları aşikâr hale gelen göçmenlerin çocukları uzun yıllardır devlet okullarına kabul edilmektedir. Ancak okulların, öğretmenlerin, devletin ve özelde bakanlığın bu duruma hazırlıklı olmamasından dolayı bazı problemlerin yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Bu durum çözümlenmesi gereken acil bir durum haline gelmiştir. Bu nedenle yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili eğitim sisteminde uzun vadeli planlar yapılması zorunluluk arz etmektedir. Bu araştırma, yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunlukta olduğu okullarda yaşanan eğitim sorunlarını ele almak üzere yürütülmüştür.

Mülteci öğrencilerin yaşadığı dil probleminin öğretme sürecine de olumsuz etki ettiği görülmektedir. Öğretmenler dil engeli nedeniyle bu çocukların eğitim ihtiyaçlarını tespit etmekte zorlanmaktadırlar. Araştırmada katılımcıların çok çocuk sahibi oldukları ve gelir durumlarının asgari ücretin altında olduğu belirlenmiştir. Bu ekonomik durum, ailelerin çocuklarını zorunlu olarak mahalle ya da bölgelerinde bulunan devlet okullarına göndermeye yönlendirmektedir. Ayrıca, katılımcıların daha çok Türkiye'ye savaş ve şiddet sebebi ile gelmek zorunda kaldıkları belirlenmiştir. Bu durum, yaşanan savaş ve şiddet şartlarının çocuklarda travmaya neden olabileceğini de göstermektedir. Oysa, bu durumda olan çocuklara yönelik öncelikle okula sonrasında ise topluma uyumunu kolaylaştırabilecek rehabilite programlarına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Tüm bu olumsuz bulgulara rağmen çocukların çoğunluğunun okula severek ve isteyerek gittikleri tespit edilmiştir. Bu durumda, çocukların okul aracılığı ile topluma ve ülkeye uyumu sağlaması gerekmektedir. Kultas (2017), çalışmasında

Suriyeli öğrencilerin hazır bulunuşluklarının tespit edilememesini, öğretmenlerin önemli bir sorun olarak gördüklerini ifade etmiştir. Öğretmenler sınıf mevcutlarının fazla olması ve programı yetiştirme endişesi nedeniyle bu çocuklara özel zaman ayıramamaktadırlar. Erdem (2017) çalışmasında öğretmenlerin ders kitaplarının dışına çıkmadığını, mülteci çocuklara fazladan zaman ayırdıklarında ve tekrar yaptıklarında sınıf düzeninin bozulduğunu ifade ettikleri bulgusuna ulaşmışlardır.

Katılımcı ailelerin çoğunluğunda Türkçe bilen bir bireyin olması ve çocukların ödevlerine yardım etmesi çocukların okulu sevmeleri ve topluma uyumunu da kolaylaştırmaktadır. Ayrıca ailelerin, çocukların Türkçe öğrenebilmeleri için Türkçe yayın yapan TV kanallarını izletmesi de çocukların Türkçe öğrenmelerine önem verdiklerini göstermektedir. Ancak, okullarda görevli tercümanlar öğretmenlerin çocuklar ile olan iletişimini kolaylaştırmakta ve sorunların çözümünde hız kazandırsa da çocukların Türkçe öğrenebilmelerine ket vurabilmektedir. Çocuklar her ne kadar Türkçe öğrenmek için istekli olsalar da sorunlarını tercümanlar ile çözebilenlerin Türkçe öğrenebilmelerine ket vurabilmektedir. Aileler her ne kadar Türkçe öğrenmek isteseler de ekonomik koşullar okulların açtıkları ücretsiz kurslara dahi gidebilmelerini engellemektedir.

Aileler okulun neredeyse tamamının göçmen çocuklardan olmasının çocukların Türk kültürüne ve toplumsal yaşama uyum sağlamasını geciktirdiğini vurgulanmaktadır. Bu durum çocukların Türkçe öğrenmelerini olumsuz etkileyebilmektedir. Aileler ise çocuklarının topluma ayak uydurmalarını, eğitimi olup iş sahibi olmalarını istemektedir. Okullar, çocukların sosyalleştiği, fiziksel, bilişsel ve sosyal süreçlerinin geliştiği, sosyal kuralların öğrenildiği, özellikle mülteci çocukların topluma dâhil olma fırsatını edindiği en önemli kurumlardır (Boyden, 2009; Frater-Mathieson, 2004; Holloway & Valentine, 2000; Sabah, 2007).

Öğrencinin kendini okul toplumunun bir parçası olarak görmesinde okulda yaşadığı deneyimler önemli yer tutar. Bu nedenle de okul ve çevresi olumsuz özelliklere sahip ise mülteci öğrencide yabancılaşma duygusu ortaya çıkmakta ve tüm gelişim yönlerini olumsuz etkileyerek onu okuldan uzaklaştırmaktadır (Oikonomidou, 2010; Phan, 2003). Araştırmadan elde edilen bilgiler ışığında, mülteci çocukların eğitiminde en önemli problem ulusal dili öğrenememiş olmalarıdır. Bu öğrenciler konuşma, okuduğunu anlama ve dinleme anlama becerisi gibi temel dil becerilerinin yetersiz olması sebebiyle programı takip etmede zorluk yaşamaktadırlar. Türkiye'deki mülteci çocuklarla ilgili yapılan çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir. Çalışmalarda mülteci çocuklar için en temel problemin dil olduğu ve dil problemi nedeniyle kendini ifade etmede, okuma yazma, okuduğunu anlama

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

ve öğretmeni anlamada zorluk çektikleri sonucuna ulaşmıştır (Tamer, 2017; Erdem, 2017; Gazeller, 2014; Akalın, 2016). Tüm bu sonuçlar kapsamında şu öneriler geliştirilebilir;

- Mülteci öğrencilere yönelik Türkçe-Arapça, görsel içeriği zengin ve günlük hayatta işlerine yarayabilecek etkinliklerle donatılmış ders kitapları basılmalı ve dağıtılmalıdır. Öğrencilerin genellikle ders kitaplarındaki etkinlikleri yapmada zorlandıkları, ailelerinin de Türkçe bilmemelerinden dolayı evde yardımcı olamadıkları bildirilmiştir. Türkçe-Arapça içerikli kitapların basılması halinde ailelerin de evde çocuklarına yardımcı olurken Türkçe öğrenmeleri kolaylaşacaktır. Dil bilgisi içerikli kitaplar yerine öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek karşılıklı diyaloglardan oluşan kitapların basılması etkili olabilir.

- Mülteci ailelerin Türkçe bilmemeleri, bu nedenle Türklerle iletişim kuramamaları onların kendi içlerinde yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu sebeple öğrencilerin okula uyumlarını daha da kolaylaştıracağı düşüncesiyle mülteci ailelere yönelik Türkçe kursları ve kültürümüzü tanımalarına yönelik seminerler düzenlenebilir.

- Mülteci öğrencilerin ilk etapta okullara kabul şekli de problemler içermektedir. Ülkeye yeni gelmiş on yaşında bir çocuk yaşına uygun bir sınıfa hemen yerleştirilmektedir. Dil yeterliliği ve ülkesinde aldığı eğitimin içeriği hiç değerlendirilmeden denklik verilmektedir. Bu durum öğretmenler için birçok eğitimsel problemi de beraberinde getiriyor. 4. sınıfa yeni gelmiş, Türkçe ve okuma yazma bilmeyen öğrencilerin varlığı öğretmenleri de yıpratmaktadır. Ayrıca öğrenci açısından da ciddi akademik başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

- Mülteci öğrenciler Türk okullarındaki sınıflara alınmadan önce seviye tespit sınavına tabi tutulmalıdır. Bu öğrencilerin akademik açıdan hazır bulunuşluk seviyelerinin düşük olması sınıf öğretmenleri açısından sorun teşkil etmektedir.

- Bu yöndeki akademik çalışmalar örneklem grubu genişletilerek ve konu derinleştirilerek devam etmelidir. Akademik çalışmaların sonuçları MEB ilgili birimlerine sunularak bakanlık boyutunda tedbirler alınması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıca, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik saygısı ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akalın, A.T. (2016). *Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmen çocukların eğitim sorunları*. (Doktora Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Arslaner, Ö. S. (2017). Zorunlu Türk-Yunan nüfus mübadelesinin etkileri üzerine bir değerlendirme. *Iğdır University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, (2), 21-36.
- Aykırı, K. (2017). Sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim durumlarına ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Primary Education*, 2(1), 44-56.
- Barın, M. (2013). Yabancı dil öğretiminde dinleme becerisinin önemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28-29), 17-22.
- Boyden, J. (2009). What place the politics of compassion in education surrounding non-citizen children?. *Educational Review*, 61(3), 265-276.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve insan hakları. *Moment Dergi*, 2(1), 60-80.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E.K. (2015). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınları.
- Cebeci, M. (2015). Sosyolojik açıdan göç ve göçmenlerin sosyal kültürel entegrasyonları: Kavramsal bir çalışma. *Disiplinler Arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, Canatan K. vd.(Ed.), İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Çetin, İ. (2016). Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların sosyal ve kültürel entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*, (34), 197-222.
- Erdil, B. (2020). Göç ve mülteci hareketlerinin Türkiye’nin göç politikalarına etkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 71-86.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.
- Esen, S. (2020). Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonu (uyumu) ve yaşanan sorunlar (Konya ili örneği). (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Frater-Mathieson, K. (2004) Refugee trauma, loss and grief, in: R. H. and D. Moore (Eds.) *Educational Interventions for Refugee Children* (pp. 12–31). London: Routledge Falmer.
- Gazeller, P. (2014). Göçe bağlı olarak ilk ve ortaokullarda yaşanan sorunlara ilişkin yönetici görüşleri (Karabağlar örneği). (Yüksek Lisans Tezi), Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gün, M. (2015). Yabancılarla Türkçe öğretimi veren öğretim elemanlarının Adıyaman ili çadır kent bölgesinde Türkçe öğrenen Suriyeli mültecilere Türk kültürü aktarımına ilişkin görüşleri. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 5, 119-138.
- Holloway, S.L., & Valentine, G. (2000). Spatiality and the new social studies of childhood. *Sociology*, 34(4), 763-783.
- Hüseyin, E. (2020). PICTES projesinde görev alan Türkçe öğreticilerin görüşlerine göre uyum sınıflarındaki öğrencilere Türkçe Öğretiminin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Kultas, E.(2017). Türkiye’de bulunan eğitim çağındaki Suriyeli mültecilerin eğitimi sorunu (Van ili örneği). (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Loomis, A., Davis, A., Cruden, G., Padilla, C., & Drazen, Y. (2021). Early childhood suspension and expulsion: A content analysis of state legislation. *Early Childhood Education Journal*. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01159-4>.

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

- Martikainen, T., & Özmen, N. (2010). Din, göçmenler ve entegrasyon. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 263-276.
- Neuendorf, K. A. (2002). *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Oikonomidou, E. (2010). Zooming into the school narratives of refugee students. *Multicultural Perspective*, 12(2), 74-80.
- Phan, T. (2003). Life in school: Narratives of resiliency among Vietnamese-Canadian youths. *Adolescence*, 38(151), 555-566.
- Roxas, K. (2010). Who really wants “the tired, the poor, and the huddled masses” anyway? Teachers’ use of cultural scripts with refugee students in public schools. *Multicultural Perspectives*, 12(2), 65-73.
- Sabah, C. (2007). Social adjustment and idealized identity of refugee adolescents. *International Journal of The Humanities*, 4(7), 117-124.
- Sarıncay, Y. (2011). Cumhuriyet döneminde Balkan ülkelerinden Ankara’ya yapılan göçler (1923-1990). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(80), 351-388.
- Şeker, B.D., & Aslan, Z. (2015). Eğitim sürecinde mülteci çocuklar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86-105.
- Şerif, İ. (2020). *Türkiye’deki Suriyeli çocuklara yönelik eğitim politikasının etkisi: Batman örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Tamer, M. G. (2017). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların Trabzon devlet okullarındaki durumu. *Göç Dergisi*, 4(2), 119-152.
- Tunga, Y., Engin, G., & Çağiltay, K. (2020). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir alanyazın taraması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 317-333.
- UNHCR (2017). United Nations Refugee Agency, 2017 Dünya Mülteciler Günü Açıklaması, Erişim Tarihi: 25.03.2019, Erişim Adresi: <https://www.unhcr.org/tr/15539-birles%CC%A7mis%CC%A7-milletler-mu%CC%88ltediler-yu%CC%88ksek-komiseri-filippo-grandinin-2017-du%CC%88nyamu%CC%88ltediler-gu%CC%88nu%CC%88-ac%CC%A7iklamasi.html>
- Uğurlu, Z. (2018). Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okula uyum sorunlarının çözülmesi ve desteklenmesinde öğretmen etkisi. *Zorunlu göçler ve doğurduğu sosyal travmalar*. Ankara: HEGEM Yayınları.
- Ültay, E., & Ültay, N. (2014). Context-based physics studies: A thematic review of the literature. *Hacettepe University Journal of Education*, 29(3), 197-219.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.
- Zorbay, T. (2017). 1950’ler Türk dış politikasında göç meselesi Yugoslavya’dan Türkiye’ye serbest göç ve Köprülü/Titoveles ilçesi örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 318-335.

Etik Beyan

“Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde

herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir çatışma durumu söz konusu değildir.

EXTENDED ABSTRACT

Countries must integrate refugee children into their existing education systems, just as they do with their own citizens. The basic needs of refugee students should also be met, and they should be prepared for the future according to their abilities (Roxas, 2010). This study will particularly focus on the educational, linguistic, and social adaptation issues experienced in institutions that are composed entirely of migrant students. While the initial focus during the early years of migration to our country was on meeting basic needs, the reality that these students are unlikely to return to their home countries in the near future highlights the urgent need to address their education and integration challenges.

This research is a qualitative study using a descriptive research model, aimed at identifying the educational problems experienced in schools with a high concentration of foreign national students. The study focuses on foreign national students attending a primary school in the Meram district of Konya. In the study, the criterion sampling method, one of the purposive sampling techniques, was used. In this context, having the highest number of foreign national students at the primary school level was selected as the criterion, and foreign national students studying in Konya province constitute the population of the study

In this research, a qualitative case study design was used, and the interview method was employed. An interview is a communication process conducted verbally between at least two people. It can be described as a method of data collection from relevant individuals based on the questions that are sought to be answered in the research (Büyüköztürk, 2012). In this context, a school was selected where almost all of the students are foreign nationals. To conduct interviews, the parents of the students were approached on a voluntary basis, and meetings were arranged with willing families, accompanied by an interpreter. In the analysis of the data obtained in the study, the content analysis method was used.

When the demographic information of the participants was examined, it was found that 70.0% were women, 50.0% were between the ages of 31-40, and 55.0% had 4-5 children. In terms of occupational status, 60.0% were not employed, 35.0% were elementary school graduates, and 55.0% had an

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yoğun Olduğu Okullarda Yaşanılan Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri

income below the minimum wage. When the responses to the interview form administered to the families were examined, it was found that 85.0% of the migrants, regardless of their nationality, came to our country due to war and violence in their home countries. In other words, the students are the children of families who migrated to the country forcibly. The families reported that they had no personal safety in their home countries due to the war and violent events (K1, K3-K6, K13-K15), that educational opportunities were no longer available in their countries (K1-K3, K8, K10, K15-K19), and in the areas where education was still possible, the quality of education had declined (K2, K5-9, K20).

85.0% of the participants reported that their children go to school willingly and with enthusiasm. The families emphasized that interpreters play an important role in helping their children adapt to school (K3, K7, K12-K15), and they noted that Turkish teachers approach their children with gentleness (K1, K9, K20) and affection (K6-K9, K11, K18-K20), which is crucial for their children's adaptation to school. However, parents who reported that their child did not want to go to school indicated that domestic violence continued at home (K8, K11), and that the trauma caused by the war had a negative impact on their child's psychology, leading to social withdrawal (K6, K17).

It is evident that the language problems experienced by refugee students negatively affect the teaching process. Teachers face difficulties in identifying the educational needs of these children due to the language barrier. The study found that the participants had many children and their income was below the minimum wage. This economic situation leads families to send their children to state schools in their neighborhoods or local areas, out of necessity. Additionally, it was determined that the majority of the participants were forced to come to Turkey due to war and violence. This situation suggests that the war and violence experienced may have caused trauma in the children. Therefore, there is a clear need for rehabilitation programs aimed at facilitating the adaptation of these children, first to school and then to society.

Despite all these negative findings, it was determined that the majority of the children attended school willingly and with enthusiasm. In this context, it is important to ensure that the children's adaptation to both society and the country is facilitated through school. In his study, Kultas (2017) mentioned that teachers consider the inability to assess Syrian students' readiness as a significant issue. Teachers are unable to dedicate special time to these children due to overcrowded classrooms and concerns about completing the curriculum. Similarly, in Erdem's (2017) study, it was found that teachers do not

deviate from the textbooks, and when they spend extra time with refugee children or do repetition activities, the classroom order is disrupted.

The experiences a student has at school play a significant role in how they perceive themselves as part of the school community. Therefore, if the school and its environment have negative characteristics, a sense of alienation may arise in the refugee student, which negatively affects all aspects of their development and distances them from school (Oikonomidou, 2010; Phan, 2003). Based on the information gathered from this research, the most significant issue in the education of refugee children is their inability to learn the national language. Due to the lack of essential language skills such as speaking, reading comprehension, and listening comprehension, these students face difficulties in following the curriculum.

Based on all these findings, the following recommendations can be developed:

• **Textbooks in Turkish and Arabic with Rich Visual Content and Practical Activities:** Textbooks should be published and distributed for refugee students, featuring Turkish-Arabic content and rich visual elements, along with activities that can be useful in their daily lives.

• **Turkish Language Courses and Cultural Seminars for Refugee Families:** The inability of refugee families to speak Turkish and their resulting failure to communicate with local Turks causes them to live in isolation within their own communities.

• **Admission Process and Age Appropriateness:** The initial admission of refugee students to schools is problematic. A 10-year-old child who has just arrived in the country is immediately placed in an age-appropriate class, with no assessment of their language proficiency or the content of their previous education.

• **Placement of Refugee Students Based on Proficiency:** Refugee students should be subject to a proficiency test before being placed in Turkish school classes

• **Expansion and Deepening of Academic Studies:** Academic studies on this topic should continue by expanding the sample group and deepening the subject matter.

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar*

Mehmet DOĞRU¹

Kasım KARATAŞ²

Öz

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen ve birçok ili etkileyen yıkıcı deprem, binlerce insanın hayatını kaybetmesine, yaralanmasına ve evsiz kalmasına neden olmuştur. Bu araştırma, gerçekleşen bu yıkıcı depremin depremzede öğrencilerin eğitim süreçlerine olan etkilerini incelemektedir. Araştırma, depremzede öğrencilerin yaşadığı sorunları, depremzede öğrencisi olan öğretmenlerin bakış açısıyla değerlendirerek gerçekleştirilmiştir. Depremzede öğrencilerin duygusal ve psikolojik durumları ile maddi ve manevi destek ihtiyaçları ele alınmıştır. Depremzede öğrencisi olan öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin metaforik algılarını belirlemek ve depremzede öğrencilerin sorunlarına ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle metafor analizi niteliğindedir. Araştırma, Türkiye'nin çeşitli illerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan 45 öğretmenden toplanan verilerle yürütülmüştür. Araştırmada, öğretmenlerin depremzede öğrencilerde gözlemledikleri sorunlar "kültürel uyumsuzluk", "travma sonrası stres bozukluğu", "dikkat dağınıklığı", "duygusallık", "korku ve endişe", "tedirginlik", "içe kapanıklık" ve "umut vadetme" gibi temalar altında toplanmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin depremzede öğrencilerin yaşadığı

Atif için: / Please Cite As:

Doğru, M., & Karataş, K. (2024). Öğretmenlerin bakış açısıyla depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunlar. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 261-289.

Geliş Tarihi / Received Date: 13.08.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 31.10.2024

* Bu çalışma, " Depremzede Öğrencilerin Yaşadığı Sorunların İncelenmesi " adlı başlığıyla, 25-27 Nisan 2024 tarihleri arasında Burdur/Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesinde düzenlenen " Uluslararası 21. YY Eğitim Araştırmaları Kongresinde" (INER CONGRESS) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, mehmetdogru789@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2259-3014

² Doç.Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman. kasimkaratas@kmu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2867-9583

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

sorunların çözümüne yönelik uyguladıkları yöntemler ve Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde yapılması gerekenler de değerlendirilmiştir. Araştırma, depremzede öğrencilerin eğitim süreçlerindeki eksikliklerin giderilmesi ve uyum süreçlerinin desteklenmesi için kapsamlı ve çok yönlü yaklaşımların benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır. Araştırma, depremzede öğrencilerin duygusal ve kırılğan yapıları ile maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Depremzede öğrenciler, Eğitim süreci, Metafor, Psikososyal destek, Millî Eğitim Bakanlığı.

Problems Experienced by Earthquake-Affected Students from the Teachers' Perspective

Abstract

On February 6, 2023, a devastating earthquake centered in Kahramanmaraş struck, affecting multiple provinces and resulting in thousands of deaths, injuries, and homelessness. This research investigates the impact of this earthquake on the educational processes of affected students, evaluated from the perspective of their teachers. It explores the emotional and psychological states of these students, along with their needs for material and spiritual support. Through metaphor analysis, the study aims to uncover teachers' perceptions of their affected students and gather insights into the challenges they face. Conducted with data from 45 teachers working in Ministry of National Education-affiliated schools across various provinces in Turkey, the research identifies themes such as "cultural mismatch," "post-traumatic stress disorder," "lack of attention," "emotional sensitivity," "fear and anxiety," and "withdrawal." It also assesses the methods teachers employ to address these challenges and suggests necessary actions at the Ministry level. The study highlights the importance of adopting comprehensive approaches to address educational gaps and support the adaptation processes of earthquake-affected students, revealing their need for both emotional support and practical assistance.

Key Words: Students affected by the earthquake, Education process, Metaphor, Psychosocial support, Ministry of National Education.

GİRİŞ

Doğal afet, insanların mevcut kaynaklarıyla müdahale edemediği veya etkisini azaltamadığı doğa olayları şeklinde tanımlanmıştır. Bu olaylar, yaşandığı coğrafyada insanların hayatını ve faaliyetlerini olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle, toplumlar için doğal afetler önemli bir sorun teşkil eder (Türksoy, Karabulut ve Gürbüz, 2023). Bu olaylar, çok kısa sürede gerçekleşir ve yaşadıkları yerlerde büyük can ve mal kayıplarına neden olur. Doğal afetlerin başlaması engellenemez, ancak alınacak önlemlerle zararları azaltılabilir (Kocalar, 2023). Erkal ve Değerliyurt'a (2009) göre doğal afetler, ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan olaylar olduğundan, sürekli hazırlıklı

olmayı gerektirir. Tarih boyunca, insan yaşamını tehdit eden doğal afetler, dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de ciddi can ve mal kayıplarına neden olmuştur ve aşağıdaki kategorilere ayrılabilir. Doğal- jeolojik afetler: Deprem, tsunami, volkanik ve her türlü kütle hareketleri. Klimatik- meteorolojik afetler: Fırtınalar, sel-taşkın, aşırı sıcak ve soğuklar, hortum, kasırga, tayfun, tornado, asit yağmurları, yıldırım düşmesi gibi hava olaylarıdır. Hidrolojik afetler: Akarsu baskınları, akarsu ve göllerin kirlenmesi, deniz kabarmaları ve baraj taşması. Biyolojik afetler: Erozyon, kuraklık, doğadaki diğer canlıların sebep olduğu salgınlar ve ekosistemdeki istilacı yabancı türler. Yeryüzünde yaşanan doğal afet türleri bu şekilde sıralanabilir (Akar, 2013; Özgen vd., 2011; Sezer, 2024). Doğal afet türlerinden biri olan deprem, özellikle jeolojik süreçlerin sonucu olarak meydana gelmekte ve insan yaşamı üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır (Aksoy, 2013).

Depremler, doğaya ve insanlara büyük ölçüde zarar verebilen, gerçekleşmesi halinde sosyal, maddi ve fiziki kayıplara sebep olan doğal afetlerdendir. Jeolojik kökenli olup, yer kabuğunun altında bulunan levhaların hareket etmesiyle oluşan kırıklar, yer yüzeyinde sarsıntılara neden olur. Depremler, önceden tahmin edilemeyen, önlenemeyen ve büyük hasar veren doğa olaylarıdır (Gündüz, 2009). Türkiye, yüksek deprem riski taşıyan bir ülkedir. Türkiye’de yaşanan depremler, çok sayıda insanın ölümüne ve maddi zarara yol açmıştır (Hayrullaoğlu, Aliefendioğlu ve Tanrıvermiş, 2018). Bunlardan, son yüzyılın en büyük ikinci büyük depremi olan 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde 7.7 Mw ve 7.6 Mw büyüklüğünde iki deprem meydana gelmiştir. Depremler, Ölü Deniz Fay Zonu ve Doğu Anadolu Fayı üzerinde gerçekleşmiştir. Depremlerden sonra 7.184 adet artçı sarsıntı kaydedilmiştir. Depremler, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Osmaniye, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Kilis, Hatay, Malatya ve Elâzığ illerinde büyük yıkıma ve can kaybına neden olmuştur. Resmi kaynaklara göre, depremler sonucunda 42.310 kişi hayatını kaybetmiş, 448.018 kişi de bölgeden tahliye edilmiştir. (Afet ve Acil Yönetim Başkanlığı [AFAD], 2023).

6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan ve beraberinde 10 ilde (Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Kilis, Osmaniye, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Malatya, Elâzığ) yıkıcı etkileri görülen, sonrasında da artçı etkilerin devam ettiği depremde, on binlerce insan ölmüş ve yaralanmıştır. Depremden kurtulan insanlar, depremden etkilenmeyen diğer illerde yaşayan yakınlarının yanına, üniversite yurtlarına veya sivil toplum kuruluşlarının sağladığı evlere taşınmak zorunda kalmışlardır (Yamamoto ve Altun, 2023). Depremin yaşattığı travmatik etkinin hemen devamında barınma, iş bulma, sağlık hizmetlerine erişim, aile birliklerinin bozulması ve öğrencilerin eğitim – öğretim sürecinin kesintiye uğraması gibi sorunlarla

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

karşı karşıya kalmışlardır. Söz konusu bu sorunlar, deprem felaketine maruz kalan bireyleri, uzun vadede depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) açısından daha yüksek risk altına sokmaktadır (Atmacaoğlu, 2019). Nitekim depremzedelerle ilgili yapılan araştırmalar depremden yıllar sonra bile, deprem tanıklarının yaşam kalitesi, depremi yaşamayanlara göre anlamlı derecede düşük olduğunu göstermektedir (Gezgin, 2023). Özellikle deprem, çocuklar ve gençler için yoğun psikolojik sorunlar yaşama açısından ciddi bir risk faktörüdür. Çünkü çocuklar ve gençler deprem sonucunda fiziksel zarar görmelerinin yanında, aile bireylerini kaybetmeleri, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, umutsuzluk, kaygı gibi psikolojik sorunlar yaşamalarına neden olabilir (Baştan, 2023; Özel ve Ersoy, 2023). Bunu yanında çocuklar, deprem sonucu ortaya çıkan yaşam ve mekân değişikliklerini anlamlandırmakta güçlük yaşarlar (Nakajima, 2012). Okullarını, evlerini, arkadaşlarını, oyun alanlarını kaybeden bu bireyler, depremin psikolojik ve sosyal etkileriyle baş etmeye çalışırken, eğitim hayatları da aksamaktadır.

6 Şubat depremi sonrasında eğitim öğretim sürecinde çeşitli aksamalar, zorluklar ve değişiklikler yaşandı. Deprem bölgelerinde birçok okul binası hasar gördü veya yıkıldı, bu nedenle eğitim öğretim faaliyetlerine ara verildi. Güvenli olmayan binalarda eğitim yapılamayacağı için geçici çözümlerle süreç devam ettirilmeye çalışıldı. Bu dönemde uzaktan eğitim platformları yoğun bir şekilde kullanıldı. Özellikle EBA (Eğitim Bilişim Ağı) gibi dijital platformlar devreye girse de internet erişimi ve cihaz eksikliği nedeniyle her öğrenciye ulaşmakta zorluklar yaşandı. Fiziksel okulların kapalı olduğu dönemde, çadırlar, konteynerler ve prefabrik yapılar gibi geçici eğitim merkezleri kuruldu. Bu merkezler, öğrencilerin eğitimden geri kalmamalarını sağlamak amacıyla geçici çözümler sundu. Deprem bölgesindeki öğrencilere ders kitapları, kırtasiye malzemeleri ve diğer eğitim materyalleri temin edilerek dağıtıldı, eğitim materyallerine erişimi olmayan öğrencilere destek sağlanmaya çalışıldı (Polat ve Sarıçam, 2023; Telli ve Altun, 2023; Uğuz, 2023). Bununla birlikte depremden etkilenmeyen diğer illere göç edenler, çocuklarının eğitim-öğretim hayatına devam edebilmesi için bu illerdeki okullara kayıt ve nakil işlemlerini gerçekleştirmişlerdir. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023).

6 Şubat depremi ve sonrasında yaşanan bu ani değişim, öğrencilerin başta psikolojik durumlarını olmak üzere, sosyal ilişkilerini, gelecek planlarını ve akademik performanslarını olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle, depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunların incelenmesi gerekli görülmektedir. Bununla birlikte depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunların incelenmesi, alanyazına katkılar sağlayabilir ve bu öğrencilerin özel ihtiyaçlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Ayrıca çalışma

bulguları, afet sonrası psikososyal destek ve eğitim politikalarının yeniden yapılandırılmasında yol gösterici olabilir. Öğretmenler, okul yöneticileri ve psikolojik danışmanlar için pratik öneriler sundu. Bu öneriler, depremde öğrencilerin eğitim süreçlerine daha iyi uyum sağlamaları ve yaşadıkları travmanın etkilerini azaltmaları için kullanılabilir. Son olarak öğretmenlerin depremde öğrencilere nasıl daha iyi destek olabilecekleri konusunda farkındalıklarını artırarak, öğretmen eğitim programlarının içeriğinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu kapsamda bu çalışmada depremde öğrencilere ev sahipliği yapan okullarda çalışan öğretmenlerin bakış açısıyla depremde öğrencilerin yaşadıkları sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. Çünkü öğretmenlerin depremde öğrencilerle sınıf ve okul içinde birlikte zaman geçirerek gözlem yapma ve doğrudan etkileşim kurma fırsatına sahiptirler. Bu nedenle, depremde öğrencilerin yaşadığı sorunlara dair farkındalık düzeylerinin yüksek olacağı düşünüldüğünden çalışma öğretmenlerle birlikte yürütülmüştür. Bu araştırmanın amacı, öğretmen algısına göre depremde öğrencilerin yaşadıkları sorunları incelemektir.

YÖNTEM

Bu araştırma, depremde öğrencisi olan öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin metaforik algılarını belirlemek ve depremde öğrencilerin sorunlarına ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle metafor analizi niteliğindedir. Metafor, bir kavram veya terimin belirli bir benzerliğin ifade edilmesi amacıyla farklı bir içerikte kullanıldığı dilsel bir form olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Metafor, “bir şeyden diğerine anlam aktarmaya” yarayan bir sözcük olarak tanımlanabilir. Geleneksel olarak, metaforlar “konuşmacının dilini süsleyen anlatım figürleri” olarak değerlendirilmiştir. Ancak son yıllarda psikologlar ve dilbilimciler, metaforları “birbiriyle uyuşmayan iki alanın birbiriyle eşleşmesi” yoluyla “toplumsal olguların imgelerini” yansıtan “önemli bir algı ve iletişim aracı” olarak yeniden tanımlamıştır (Nikitina ve Furuoka, 2008). Metafor, iki kavram arasında bir köprü işlevi görmektedir; bu bağlamda birinci kavram genellikle herkes tarafından iyi bilinen bir kavramdır. Bu bilinen kavramın belirli bir özelliği ile yeni kavramın benzer bir özelliği kullanılarak etkili bir anlatım sağlanmaktadır (Güner, 2013: 429). Nitel bir araştırma aracı olarak metafor analizi, araştırmacılara kavramsal metaforları inceleyerek belirli bir konunun düşünce kalıplarını ve anlayışlarını anlamaya yönelik bir fırsat sunmaktadır. Metafor analizi, konuyla ilgili dilsel metafor örneklerini toplamak, bunları kavramsal metaforlarla genelleştirmek ve bu sonuçları oluşturan anlayışların veya düşünce kalıplarının ortaya konmasını sağlamak için kullanılan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcıları, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmacının incelediği olguyu açıklayabilmesi ve araştırma sorularına yanıt bulabilmesi için ölçüt örnekleme kullanılabilir. Ölçüt örnekleme yoluyla araştırmada belirli niteliklere sahip kişileri, olayları, nesnelere veya durumları içeren bir örneklem oluşturulur (Marshall ve Rossman, 2014). Belirlenen ölçütlerin araştırmanın amacına uygun olması gereklidir. Her kritik durum ölçüt örnekleme için uygun olmayabilir ve her ölçüt de kritik bir duruma uyarlanamayabilir (Creswell ve Clarck, 2016). Bu araştırma kapsamında çalışmaya dâhil edilecek öğretmenler için belirlenen ölçüt, sınıfında 6 Şubat 2023 depreminden etkilenerek farklı bir okulda öğrenimlerine devam etmek zorunda kalan depremzede öğrenciler bulunan öğretmenlerdir. Bununla birlikte kolay ulaşılabilirlik ve yüksek geri dönüş oranı sağlanacağı, zaman ve ekonomik açıdan avantaj sağlayacağı düşüncesiyle, detaylıca ve derinlemesine görüş alınabilecek katılımcılara odaklanmak amacıyla Türkiye'nin çeşitli illerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan ve depremzede öğrencisi olan gönüllü 45 öğretmen ile yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Betimsel araştırmalarda veri toplama yöntemleri farklılık göstermektedir. Bu tür araştırmalarda en yaygın kullanılan tekniklerden biri anketlerdir (Balci, 1989). Araştırmaya katılan öğretmenlerden depremzede öğrencilere yönelik algıları, depremzede öğrencilerin yaşadığı sorunlara ilişkin görüşleri, sorunların çözümüne yönelik izlenen yöntemler ve Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde öğrencilere yönelik ne tür çalışmalar yapılması gerektiğine dair düşüncelerini öğrenmek amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan yarı- yapılandırılmış anket formu kullanılmıştır. Bu amaçla öğretmenlerden depremzede öğrenci algılarını belirlemek için “Depremzede öğrencileri (canlı veya cansız bir varlık) benzetiyorum. Çünkü.....” ile başlayan kısımdaki bölümleri doldurmaları istenmiştir. Depremzede öğrencilerin yaşadığı sorunlara ilişkin görüşleri belirlemek için “Depremzede öğrencilerde ne gibi sorunlar gözlemliyorsunuz?” sorusuna yanıt vermeleri istenmiştir. Sonrasında depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin yapılan uygulamalar hakkında bilgi edinmek için “Depremzede öğrencilerle eğitim – öğretim faaliyetleri yürütürken (okul içi/okul dışı/ailesel) ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunları gidermek için ne gibi önlemler alıyorsunuz?” sorusunu yanıtlamaları, son aşamada ise Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilere yönelik yapılması gerekenler hakkındaki görüş ve önerilerini öğrenmek amacıyla “Sizce Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili kısa, orta ve uzun

vadeli ne gibi adımlar atılmalıdır?” sorusunu yanıtlamaları istenmiştir. Formun geliştirilmesi sürecinde eğitim bilimleri alanında görevli 3 öğretim elemanından görüş alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra açık uçlu sorulardan oluşan anket formuna son hali verilmiştir. Bu araştırmada, yüzyüze görüşmelerin yerine online ve yazılı görüşme yöntemleri tercih edilmiştir. Bu seçim, kaynakların etkin kullanımı ve geniş katılımcı havuzuna erişim sağlama amacı taşımaktadır. Ancak, nitel araştırmaların doğasında yatan etkileşim eksikliği, katılımcıların verdiği yanıtların derinliğini etkileyebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Yazılı görüşme sürecinde, soruların anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla dikkatli bir şekilde tasarımlar gerçekleştirilmiş, pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Google Forms yerine Microsoft Forms tercih edilmiştir; bu seçim, görsel tasarım ve veri analizindeki sunduğu esneklikten kaynaklanmaktadır. Açık uçlu sorularda kelime ve karakter sınırları belirlenmiş, ancak katılımcılar için yeterli alan bırakılarak derinlemesine yanıtlar elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, yanıtların derinliğini artırmak adına katılımcılara örneklerle yönlendirme yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacına uygun olarak elde edilen veriler, tümevarımsal tekniklerden içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlar ve ilişkiler belirlemektir. İçerik analizi toplanan verilerin derinlemesine incelenmesini gerektirir ve önceden belirlenmemiş temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizinde sırasıyla verileri kodlama ve kodlamada ayrıntı, metaforların belirlenmesi, tematik kodlama, geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması şeklinde bir yol izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Çalışmaya katılan öğretmenlerin anlamlı her bir cümlesi veya kavramı için tümevarımcı analiz yaklaşımıyla birer tema listesi oluşturulmuştur. Bu aşamada, özellikle metafor sorusu göz önünde bulundurularak belirli bir metaforun belirgin bir şekilde dile getirilip getirilmediği incelenmiş ve metafor olarak kabul edilmeyecek kavramlar listeden çıkarılmıştır (Karataş, Ardiç ve Oral, 2017). Sonrasında, katılımcılar tarafından üretilen metaforların her biri araştırmacılar tarafından kodlanmıştır (Pehlivan, Akçay ve Neyişçi, 2020).

Geçerlilik kazanan metaforlar sırasıyla incelenmiş ve araştırmacılar tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların oluşturduğu dikkat çeken metaforlar ve yaptıkları açıklamalar, katılımcılara verilen kodlar kullanılarak bulgulara dahil edilmiştir. Bu süreç, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak amacıyla titizlikle yürütülmüştür. Çalışma grubunu oluşturan Öğretmenler, harflerle ve veri listesindeki sayısal sıraya göre

kodlanmıştır. Örneğin; veri listesinde 11.sırada olan bir katılımcı, Ö11 (Ö= Öğretmen) olarak ifade edilmiştir. Temaların bulunması için içerik analizinde belirli adımlar izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). İlk olarak, veriler kodlanmış ve metafor olarak kabul edilmeyen kavramlar listeden çıkarılmıştır. Daha sonra, bu kodlar bir araya getirilerek incelenmiş ve ortak yönler belirlenmiştir. Bu aşamada ortaya çıkan temalar, daha genel bir olguya işaret eder. Son olarak, bu temalar araştırmanın bulgularına dahil edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Katılımcılar depremzede öğrencilere ilişkin geçerli 38 metafor üretmişlerdir. Geçerli olan bu metaforlar sekiz tema altında toplanmıştır. Katılımcıların üretmiş oldukları metaforlar ve yaptıkları açıklamalar incelendiğinde aynı metaforlar farklı anlamları içerdiği durumlarda, farklı tema listelerinde de yer almışlardır. Örneğin “kuş” metaforu, bir örnekte “kültürel uyumsuzluk” kategorisi ile ilişkilendirilirken, bir başka örnekte “tedirginlik” kategorisi altında yer almıştır.

Geçerlik ve Güvenirliğin Sağlanması

Bir araştırmanın bilimsel nitelik taşıması, belirli bir düzeyde geçerli ve güvenilir olmasına bağlıdır. Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirliliği sağlayabilmek için belli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Araştırmanın iç güvenirliliği (tutarlılığı), dış güvenirliliği (teyit edilebilirliği), iç geçerliliği (inandırıcılığı) ve dış geçerliliği (aktarılabirliği) sağlanmalıdır. (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Nitel verilerin analizinde sayısallaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasındaki amaç, verilerin yorumlanmasını adil bir şekilde yapmak ve temaları karşılaştırmak için olanak sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın güvenirliliği için araştırma süreci şeffaf bir şekilde rapor edilmiştir ve ham veriler korunmuştur (Baltacı, 2018). Bu araştırmada veriler toplanırken etik kurallar çerçevesinde çalışmaya katılmak isteyen depremzede öğrencisi olan gönüllü öğretmenlerle iş birliği yapılmıştır. Ayrıca, veri toplama sürecinde öğretmenlerin görüşlerini net bir şekilde ifade etmeleri istenmiştir. Bu amaçla, tüm metaforlar araştırmacılar tarafından bağımsız olarak kategorize edilmiş ve görüş birliği ile görüş ayrılıklarını değerlendirmek üzere, Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği kodlayıcılar arası güvenirlilik formülü kullanılmıştır. Araştırmacılar arasındaki tutarlılık oranı %92 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman’a (1994) göre, %80’in üzerindeki uyum, araştırmanın güvenirliliği için yeterlidir.

Evren- Örneklem

Bu araştırmanın katılımcıları, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmacının incelediği olguyu açıklayabilmesi ve araştırma sorularına yanıt bulabilmesi için ölçüt örnekleme kullanılabilir. Ölçüt örnekleme yoluyla araştırmada belirli niteliklere sahip kişileri, olayları, nesnelere veya durumları içeren bir örneklem oluşturulur (Marshall ve Rossman, 2014). Belirlenen ölçütlerin araştırmanın amacına uygun olması gereklidir. Her kritik durum ölçüt örnekleme için uygun olmayabilir ve her ölçüt de kritik bir duruma uyarlanamayabilir (Creswell ve Clark, 2016). Bu araştırma kapsamında çalışmaya dahil edilecek öğretmenler için belirlenen ölçüt, sınıfında 6 Şubat 2023 depreminden etkilenerek farklı bir okulda öğrenimlerine devam etmek zorunda kalan depremzede öğrenciler bulunan öğretmenlerdir. Bununla birlikte kolay ulaşılabilirlik ve yüksek geri dönüş oranı sağlanacağı, zaman ve ekonomik açıdan avantaj sağlayacağı düşüncesiyle Türkiye'nin çeşitli illerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan ve depremzede öğrencisi olan gönüllü 45 öğretmen ile yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, öğretmenlerden elde edilen veriler analiz edilerek bulgulara ve bu bulgulara ait yorumlara yer verilmiştir. Araştırmada ilk olarak öğretmenlerden depremzede öğrencileri nasıl tanımladıklarını ve bu tanımlamaların ardındaki nedenleri açıklamak için metaforlar kullanmaları istenmiş; ayrıca bu metaforları neden tercih ettiklerini açıklamaları istenmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerin depremzede öğrencilere ilişkin belirledikleri metaforlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Depremzede Öğrencilere İlişkin Oluşturdukları Metaforlar

Metafor	f	Metafor	f
Kuş	6	Kedi	1
Çiçek	5	Aslan	1
İnsan	3	Gül	1
Vazo	2	Fidan	1
Canlı	2	Bebek	1
Balık	2	Dost	1
Öğrenci	2	Güvercin	1
Serçe	1	Dalgın	1
Porselen	1	Kelebek	1
Kardelen	1	Misafir	1
Farklı Renkteki Top	1	Melek	1
Evlad	1		
Toplam			38

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğretmenler depremzede öğrencilere yönelik algılarını 23 imgesel metaforla ilişkilendirdiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmaya katılan bazı öğretmenler, depremzede öğrencilere yönelik algılarını en çok ‘Kuş (6), insan (3), vazı (2), canlı (2), balık (2), öğrenci (2)’ metaforla ilişkilendirdiği görülmektedir. Bu duruma ilişkin araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö31: "Depremzede öğrencileri ürkek bir kuşa benzetiyorum. Çünkü yaşadıkları travma. "

Ö28: "Depremzede öğrencileri yalıtılmış bir insana benzetiyorum. Çünkü derste bazıları yalnız ve sessizler zor uyum sağlıyorlar. "

Ö18: "Depremzede öğrencileri çiçeğe benzetiyorum. Çünkü sabah olunca yeniden açacaklar. "

Ö41: "Depremzede öğrencileri değerli bir vazoya benzetiyorum. Çünkü kırılmalarından çok korkuyorum. "

Ö25: "Depremzede öğrencileri korkmuş köşesine sinmiş canlılara benzetiyorum. Çünkü o anı bir daha yaşamaktan korkuyorlar. "

Ö35: "Depremzede öğrencileri sudan çıkmış balığa benzetiyorum. Çünkü çok şaşkın ve çaresizlik içindeler. "Öğretmenlerin kullandıkları metaforlar ve açıklamalar ışığında depremzede öğrencilerin yaşamış oldukları durumun hâlihazırda etkisinden kurtulamadıkları ve psikolojik olarak olumsuz etkilerinin sınıf içerisinde devam ettiği çıkarımı yapılabilir.

Tablo 2. Depremzede Öğrencilerde Gözlenen Sorunlarla İlgili Oluşturulan Temalar

Temalar	f	Yüzde
Kültürel Uyuşmazlık	8	18,2
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	6	13,6
Dikkat Dağınıklığı	5	11,4
Duygusallık	5	11,4
Korku ve Endişe	5	11,4
Tedirginlik	4	9,1
İçe Kapanıklık	4	9,1
Çekingenlik	4	9,1
Umut Vadetme	3	6,8
Toplam	44	100,0

Tablo 2’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğretmenlerin depremzede öğrencilerde gözlemledikleri en önemli sorunlardan yola çıkarak oluşturulan

temalardan ilki kültürel uyumsuzluktur. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö12: "Depremzede öğrencilerimin sınıftaki diğer öğrencilerle uyumsuzluk içerisinde olduğunu gözlemliyorum. "

Ö13: "Genel olarak uyum sorunu yaşadıklarını gözlemliyorum. "

Ö21: "İlk başta ortama yabancılaşma çekmelerine rağmen daha sonra ortama alıştılar. Zaman zaman içine kapanık olduklarını gözlemliyorum. "

Ö26: "Uyum problemleri yaşıyorlar, memleket özlemi çekiyorlar ve yüksek sesten irkildiklerini gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin uyum süreçlerinde yabancılaşma, içine kapanıklık, memleket özlemi ve travma belirtileri gibi çeşitli zorluklar yaşadıkları çıkarımı yapılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan ikinci bir tema ise travma sonrası stres bozukluğudur. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö20: "Hayat savaşı veriyor gibiler. Oradan oraya savrulduklarını gözlemliyorum. "

Ö30: "Travma, stres ve panik atak durumları gözlemliyorum. "

Ö37: " Ani duygu değişimleri yaşıyorlar ve buldukları ortama uyum sağlamakta zorlanıyorlar, her an deprem oluyormuş gibi hissediyorlar bu durumun onları tetikte olma haline sevk ettiğini gözlemliyorum. "

Ö41: "Sürekli depremde yaşadıkları olayları konuşmak istediklerini gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin TSSB belirtileri gösterdiklerini ve bu durumun onların günlük yaşamlarını ve uyum süreçlerini olumsuz etkilediği çıkarımı yapılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan üçüncü bir tema ise dikkat dağınıklığıdır. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö1: "Derslerde dikkat dağınıklığı, motivasyon eksikliği ve dalgınlık içerisinde olduklarını gözlemliyorum. "

Ö10: "Derse odaklanma problemi yaşadıklarını gözlemliyorum. "

Ö28: "Derse adapte olma konusunda ciddi sıkıntılar çektiklerini gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin dikkat ve odaklanma sorunları yaşadıklarını ve bu durumun onların akademik performanslarını olumsuz etkilediği çıkarılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan dördüncü bir tema ise duygusallıktır. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö27: "Çok duygusallar maddi ve manevi destek beklediklerini gözlemliyorum. "

Ö44: "Çok hassas bir süreçten geçtikleri için duygusal ve kırılgan bir ruh haline sahip olduklarını gözlemliyorum. "

Ö42: "Duygusal oldukları için okul iklimine uyum sağlayamadıklarını gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin duygusal destek ve anlayışa ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan beşinci bir tema ise korku ve endişedir. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir :

Ö14: "Korku, endişe ve şaşkınlık içerisinde olduklarını gözlemliyorum. "

Ö19: "Çok korkmuşlar, ürkekler, birçoğunun babası işi gereği tekrar deprem bölgesine dönmüş bu yüzden bir özlem ve korku içerisinde olduklarını yüz ifadelerinden gözlemliyorum. "

Ö23: "Korku ve endişe durumu çok fazla artı ait olamama hissi içerisinde olduklarını gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin korku ve endişe, özlem duyma ve buldukları yere ait olamama hissi içerisinde oldukları, psikolojik olarak da ciddi bir destek ve güvenceye ihtiyaç duydukları çıkarımı yapılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan altıncı bir tema ise tedirginliktir. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö3: "Öğrencilerin tedirginlik içerisinde ve uyum sağlama problemi yaşadıklarını gözlemliyorum. "

Ö6: "İlk geldiklerinde sınıf içerisindeki herhangi bir sallantı bile (sıralarının hareket etmesi bile) onları tedirgin etmeye yetiyordu. Dersle ilgili örnek vereceklerinde deprem bu örneklerin içerisinde yer aldığını gözlemliyorum. "

Ö7: "Akademik anlamda derslerden geri kalmışlığın verdiği ve ek olarak ailelerin bir kısmının hala deprem bölgesinde olmasının verdiği tedirgin olma halini gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin tedirginlik ve uyum sağlama sorunları yaşadıklarını ve bu durumun onların akademik ve sosyal yaşamlarını olumsuz etkilediğini çıkarımına varılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan yedinci bir tema ise içe kapanıklıktır. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö8: "Sessizler ve konuşmalarında bile bir içe kapanıklık hali olduğunu gözlemliyorum. "

Ö15: "Çok sessiz ve içe kapanık olduklarını gözlemliyorum. "

Ö38: "İçe kapanık bir halde olduklarını gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin, öğrencilerde belirgin bir içe kapanıklık durumu olduğu, öğrencilerin sosyal etkileşimlerde sessiz ve çekingen olduklarını, kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını ve genellikle iç dünyalarına dönük bir yaşam tarzını tercih ettikleri çıkarımı yapılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan sekizinci tema ise çekingenliktir. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö4: "Çekingenlik ve tedirginlik içerisinde olduklarını gözlemliyorum. "

Ö32: "Depremzede öğrencilerimin çok çekingen olduklarını gözlemliyorum. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerde belirgin bir çekingenlik ve tedirginlik durumu olduğu sonucuna varabiliriz. Bu çekingenlik, öğrencilerin yaşadıkları travmatik deneyimlerin bir sonucu olabileceği çıkarımı yapılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin gözlemledikleri sorunlardan oluşturulan sonuncu tema ise umut vaatsetmektedir. Bu duruma ilişkin çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö6: "Depremzede öğrencileri kardelene benzetiyorum. Çünkü yaşadıkları ağır travmadan sonra ortama iyi adapte oldular. "

Ö18: "Depremzede öğrencileri çiçeğe benzetiyorum. Çünkü sabah olunca yeniden açacaklar. "

Ö44: "Çiçeğe benzetiyorum bazen herşeyi unutup çocuk olduklarını hatırlayıp etrafa rengarenk süs, koku ve neşe saçıyor ilkbahar gibi umut verici

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

bazende yaşlarından çok büyük dertleriyle boyunlarını büküp yaşadıkları o kara günü yansıtıyorlar. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin yaşadıkları travmatik deneyimlere rağmen umut verici bir şekilde adapte oldukları sonucuna varabiliriz. Öğretmenlerin benzetmeleri, öğrencilerin hem zorluklarla başa çıkma kapasitelerini hem de geleceğe dair umutlarını yansıtmaktadır.

Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunların Çözümüne İlişkin Yapılan Uygulamalar

Çalışmaya katılan öğretmenlere, depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin yapılan uygulamalar sorulduğunda elde edilen verilerden ilk olarak öğrenci ile bireysel olarak görüştükleri ortaya çıkmıştır. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö3: "Sıklıkla bireysel görüşmeler yapıyorum. Rehberlik servisi de aynı şekilde belirli periyotlarla görüşmeler yapıyor. "

Ö12: "Dersleri dinleyemiyorlar. Dersi dinlemeleri amacıyla olmayıp onlarla bire bir görüşüp duygusal olarak iyileştirmeye çalışıyorum. "

Ö21: "Göç edip başka bir memlekete alışmak zordur. Bu zorlukları aşmak için aile ziyareti yapılmakta okulda öğrenciyle bire bir konuşulmakta ve bu sorunu asgari düzeye indirmeye çalışıyorum. "

Öğretmenlerin bu açıklamaları doğrultusunda, depremzede öğrencilerin sorunlarının çözümünde bireysel görüşmelerin önemli bir rol oynadığı, bu sayede ihtiyaçlarını daha iyi anlayarak onlara uygun destek sağlanabildiği sonucuna varılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlere, depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin yapılan uygulamalar sorulduğunda elde edilen verilerden ikinci olarak rehberlik servisi ile süreci yönettikleri ortaya çıkmıştır. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö7: "İşbirliği içerisinde problemlerin üstesinden gelebilmek için rehberlik servisiyle sürekli iletişim halindeyiz. "

Ö13: "Uyum problemleri ve yaşadıkları travmaları atlatmaları için rehberlik servisiyle düzenli olarak görüşmeler yapılmaktadır."

Ö16: "Adaptasyon sorunu yaşayan öğrencileri aileleriyle görüşerek rehberlik servisine yönlendiriyoruz. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremzede öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin Öğretmenlerin rehberlik servisi ile iş birliği yapmaları, bireysel görüşmeler gerçekleştirmeleri ve maddi

destek sağlamaları, öğrencilerin duygusal, psikolojik ve ekonomik iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynadığı çıkarımı yapılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlere, depremde öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin yapılan uygulamalar sorulduğunda elde edilen verilerden üçüncü olarak öğrencilere genel ihtiyaçları için maddi destek sağladıkları ortaya çıkmıştır. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö4: "Öğrencilerimizin maddi ihtiyaçları için bir fon oluşturduk. Buradan ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlıyoruz. "

Ö42: "Ekonomik anlamda büyük problemler yaşadıklarını gözlemledik. Öğretmen arkadaşlarımızı ve velilerimiz arasında para toplayıp, ihtiyaçlarını karşılıyoruz. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, depremde öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik maddi destek sağlanmasının önemli bir rol oynadığı çıkarımına varılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlere, depremde öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin yapılan uygulamalar sorulduğunda elde edilen verilerden dördüncü olarak sürekli olarak veli ziyaretleri ve aile görüşmeleri yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö18: "Ailelerini kaybetme korkusuna sahipler. Rehberlik servisimiz öğrencilerimizle ilgileniyor. Aileleri de düzenli olarak ziyaretler gerçekleştiriyoruz. "

Ö24: "Aileleri genelde çevreye uyum problemi yaşıyor. Bu problem ister istemez okul ve öğretmenlere iletişim içinde olmalarını engelliyor. Bizler öğretmenleri olarak aileleriyle diyalog kurmaya çalışıyoruz. "

Ö45: "Ailelerin manevi desteğe ihtiyaçlarını olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzden onlarla irtibat halindeyiz. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, veli görüşmeleri depremde öğrencilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlamamıza ve onlara uygun destek sağlamamıza yardımcı olabilir. Öğretmenlerin aile ziyaretleri ve veli görüşmeleri, öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynadığı çıkarımına varılabilir. Çalışmaya katılan öğretmenlere, depremde öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin yapılan uygulamalar sorulduğunda elde edilen verilerden son olarak öğrencilerin yabancılaşma hissi çekmemeleri için hoşgörü ve sevgi içerisinde yaklaşım sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö6: "Herkes çok duyarlı davranıyor. Sınıfta arkadaşları çok yardımcı oluyor ve onu hemen aralarına aldılar. Depremle ilgili soru sormuyor ve daha

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

anlayışlı davranmaya çalışıyorum. İhtiyaçları ve istekleri hakkında sürekli konuşuyoruz. "

Ö14: "Adaptasyon sorunu yaşıyorlar. Yabancılık hissi yaşamasınlar diye diğer öğrenciler gibi davranmaya çalışıyorum. "

Ö16: "Herhangi bir sorun yaşanmıyor herkes çok duyarlı davranıyor. Arkadaşları çok yardımcı oluyor ve hemen kaynaştılar. Depremle ilgili soru sormuyor, daha anlayışlı davranmaya çalışıyorum. İhtiyaçları ve istekleri hakkında konuşuyoruz. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, hoşgörü ve sevgi içerisinde yaklaşımın depremzede öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamamıza ve onlara uygun destek sağlamamıza yardımcı olabilir. Öğretmenlerin hoşgörü ve sevgi dolu yaklaşımları, öğrencilerin duygusal ve sosyal iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynadığı çıkarımı yapılabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı Düzeyinde Depremzede Öğrencilere Yapılması Gerekenler

Çalışmaya katılan öğretmenlere, 'Sizce Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili kısa vadede gibi adımlar atılmalıdır?' sorusu sorulduğunda, genel olarak şu yanıtlar ortaya çıkmıştır: psikososyal destek sağlanarak öğrencilerin rehabilite sürecine hız verilmesi, maddi ve manevi her türlü desteğin sunulması gerektiği söylenmiştir. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö2: "Kısa vadede depremzede öğrencilerin psikolojilerini düzeltme ve geliştirme amaçlı rehabilitasyon merkezleri açılmalıdır. "

Ö4: "Okula devam zorunlulukları olmadığı için düzenli bir ortam oluşturmak zor. Kısa vadede uzman desteği ve kalacak yer sağlanması gerektiği görüşündeyim. "

Ö10: "Kısa vadede psikososyal destek sağlanmalı ve bu öğrencilere burs verilmeli. "

Ö21: "Kısa vadede psikolojik destek sağlanmalı, çocukları travmatik durumu en aza indirilmelidir. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili kısa vadede psikososyal destek ve rehabilitasyon, barınma, maddi destek gibi adımların atılması, öğrencilerin duygusal, psikolojik ve ekonomik iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynayacağı çıkarımı yapılabilir.

Çalışmaya katılan öğretmenlere, 'Sizce Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili orta vadede ne gibi adımlar atılmalıdır?' sorusu sorulduğunda genel olarak şu yanıtlar ortaya çıkmıştır: sosyal- kültürel faaliyetlere hız verilip, depremzede öğrencilerin eğitim sürecinde eksikliklerini kapatabilmek için onlara özgü bir eğitim programı uygulanabileceği söylenmiştir. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö18: "Orta vadede Millî Eğitim Bakanlığının depremzede bölgesinde yaşayan öğrencileri için paket eğitim programı uygulaması gerektiği düşünüyorum. "

Ö21: "Orta vadede Bakanlığımızın, öğrencilerin eğitim programlarındaki geri kaldıkları konularla ilgili düzenlemeler yapıp, bu eksikliklerinin giderilmesi sağlanmalı. "

Ö29: "Orta vadede diğer öğrencilerimizle kaynaşabilmeleri için sosyal-kültürel faaliyetlerin sıklıkla yapılması, bunlar içinde gerekli bütçenin temin edilmesi gerekmektedir. "

Ö44: "Orta vadede ise olumsuzlukları en aza indirmek için sosyal ve kültürel etkinliklere yer verilmeli eğlenceli oyunlar, sıklıkla sinema ve tiyatro gösterileriyle bu durum desteklenmelidir. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili orta vadede özel eğitim programlarının uygulanması, sosyal -kültürel faaliyetlere ağırlık verilmesi ve bunlar için maddi kaynak sağlanmasının gerekli olduğu çıkarımı yapılabilir.

Son olarak çalışmaya katılan öğretmenlere, 'Sizce Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili uzun vadede ne gibi adımlar atılmalıdır?' sorusu sorulduğunda genel olarak şu yanıtlar ortaya çıkmıştır: depremin yaşandığı kentlerin eski haline getirilerek depremzedelerin güvenli bir şekilde yaşadıkları şehre geri dönme imkânının sağlanması ve burada öğrencilere iyi bir eğitim ortamı sunulması gerektiği görüşü ortaya çıkmaktadır. Bu duruma ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö5: "Uzun vadede atılacak adımlar konusunda emin değilim ancak kendi memleketlerinde okulları bir an önce eğitim öğretime hazır hale getirip, öğrencilerin bu süreci atlatalmalarına yardımcı olunabilir. "

Ö8: "Uzun vadede mutlaka her öğrencinin yurtlarına geri dönmeleri gerektiğini düşünüyorum. "

Ö26: "Uzun vadede yaşadıkları şehir ve ortam eskiye en yakın düzeye dönüştürülmelidir. "

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

Ö35: "Memleketlerine dönmek isteyen öğrencilere barınma konusunda desteklenmeli ayrıca uzun vadede de psikolojik desteğin devamı sağlanmalıdır. "

Öğretmenlerin yapmış oldukları bu açıklamalar ışığında, Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilerle ilgili uzun vadede şehirlerin yeniden inşası ve güvenli yaşam alanlarının oluşturulması, eğitim ortamlarının iyileştirilmesi, barınma ve psikolojik destek, rehabilitasyon çalışmalarının gerekliliğinin önemli olduğu çıkarımı yapılabilir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

6 Şubat 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen ve birçok ili etkileyen yıkıcı deprem, binlerce insanın hayatını kaybetmesine, yaralanmasına ve evsiz kalmasına neden olmuştur. Bu felaketin eğitim sistemimize ve özellikle depremden etkilenen öğrencilerin eğitim sürecine olan etkilerini incelemek amacıyla, depremzede öğrencisi olan öğretmenlerle araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilk olarak öğretmenlerin, depremzede öğrencilere yönelik algılarını belirlemek amacıyla kullandıkları metaforlar incelenmiştir. Kuş, çiçek, insan, vazo, canlı, balık ve öğrenci gibi öne çıkan metaforların yanı sıra kedi, serçe, porselen, gül, evlat, melek ve kelebek gibi çeşitli metaforların da kullanıldığı gözlemlenmiştir. Depremzede öğrencilerin bu metaforlarla tanımlanması, yaşadıkları travma, göç deneyimi, duygusal ve kırılgan yapıları ile maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duydukları gerçeğiyle ilişkilendirilebilir. H. Acar, Ak ve Kesici'nin (2018) çalışmalarında bahsedildiği gibi, doğal felaketler karşısında bireylerin tepkileri farklılık gösterse de genellikle kontrol kaybı ve gelecekte benzer felaketlerin olabileceği korkusu gibi güçlü olumsuz duygular yaşanır. Depremler, can, mal ve anlam boyutlarında yaşamı tehdit eden önemli bir stres kaynağı olarak kabul edilir ve insanların ciddi ruhsal, toplumsal uyum ve performans sorunları yaşamasına yol açabilir (Nakajima, 2012). Bu sorunlar, özellikle çocuklar ve gençler için büyük riskler taşımaktadır. Çocuklar, güçsüz ve savunmasız olup, bakım, koruma ve sevgiye muhtaçtırlar ve bu nedenle anne ve babalarına bağımlıdırlar. Zihinleri ve dil yetenekleri hızla gelişirken, mantıklı düşünme yetenekleri tam olarak olgunlaşmamıştır ve duygu ve düşüncelerini ifade etme konusunda sınırlı bir anlatım gücüne sahiptirler (Yörükoğlu, 1996). Bu nedenle, bedensel sorunlar genellikle açıkça görülebilirken, ruhsal sorunlar daha karmaşık bir süreçle belirlenir ve dışarıdan kolayca fark edilemez (Halis, 2005). Bu nedenle, doğal felaketlerin özellikle çocuklar üzerindeki etkileri derin ve karmaşık olup, bu etkilerin anlaşılması ve gerekli desteklerin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Araştırmada ikinci olarak çalışmaya katılan öğretmenlere, depremzede öğrencilerde gözlemledikleri sorunlar sorulmuş ve elde edilen cevaplardan

yola çıkararak "kültürel uyuşmazlık", "travma sonrası stres bozukluğu", "dikkat dağınıklığı", "duygusallık", "korku ve endişe", "tedirginlik" ve "içe kapanıklık" gibi temalar belirlenmiştir. Fiziksel olarak, insanlar evlerini ve okullarını kaybederken ya da yaralanmalar ve sakatlanmalar yaşarken, ruhsal açıdan depresyonlar, bunalımlar veya travmalarla karşı karşıya kalabilirler. Olayların etkisini zamanla atlatamayan çocuklarda, başlangıçta Akut Stres Bozukluğu, daha sonra ise Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gelişebilir (Limoncu ve Atmaca, 2018). Deprem ve sonrasında yaşanan süreçler, öğrencilerin yaş gruplarına ve kişisel özelliklerine göre farklı etkiler yaratabilmekte, özellikle göç eden öğrencilerin eğitim hayatlarına uyum sağlamaları çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir (Koçak, 2020). Stres kaynaklarına bağlı olarak öğrencilerde hem fizyolojik hem de psikolojik sağlık sorunları ortaya çıkabilir ve bu durum bazen ölümcül sonuçlar doğurabilir (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018). Çocukların çevresiyle olan bağlarının bozulması, gelişimlerini, özellikle de sosyal-duygusal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Weeks, 2023). Sosyal kimlik perspektifinden bakıldığında, travmatik deneyimler grup üyelikleri ile derinlemesine bağlantılıdır (Muldoon, 2013). Çeşitli ülkelerde yapılan bilimsel çalışmalar, stresli deneyimlerin tekil olarak belirlenmediğini göstermektedir (Muldoon vd., 2017). Sosyal değişimler ve kültürel tehdit algıları, çeşitli psikiyatrik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilmekte ve göç eden bireyler, terk ettikleri yerlerde bıraktıkları maddi ve manevi destek unsurlarının miktarına bağlı olarak, göçün psikolojik etkilerini daha şiddetli yaşayabilmektedirler. Yaşam standartlarındaki düşüş, yalıtılmışlık, güvensizlik, korku, umutsuzluk ve çaresizlik gibi negatif duyguların artışına ve başa çıkma becerilerinin azalmasına sebep olabilmektedir (Karataş vd., 2018). Bu nedenle, depremzede öğrencilerin karşılaştıkları zorlukların anlaşılması ve bu sorunlara yönelik uygun desteklerin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Araştırmada üçüncü olarak, depremzede öğrencilerin yaşadığı sorunların çözümüne yönelik yapılan uygulamalar incelenmiştir. Öğretmenlerin, duygusal ihtiyaçlara yönelik psikososyal destek sağladığı, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinden etkin biçimde yararlandığı, ailelerle düzenli iletişim kurduğu ve gerektiğinde ailelere de destek sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca, okul yönetimiyle birlikte hareket ederek sosyal dayanışmayı artırmak ve maddi ihtiyaçları karşılamak amacıyla etkinlikler düzenlendiği ve yardım fonlarının kurulduğu görülmektedir. Diğer öğrencilerle kültürel uyumsuzluk ve fırsat eşitsizliği yaşanmaması için sevgi ve hoşgörü ile yaklaşıldığı, akademik anlamda esnek bir tutum sergilendiği ve öğrencilerin ihtiyaçlarının düzenli olarak izlendiği ifade edilmektedir. Russell'a (2018) göre çocuklar, içgüdüsel olarak geleceğe odaklanma

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

eğilimindedirler ve yaşamları, gerçekleşebilecek olanaklara yöneliktir. Çocukların geçmişe yönlendirilmesi ve geleceğin olumsuz bir şekilde tasvir edilmesi, yaşam enerjilerini tüketmektedir. Deprem sonrası, çocukların dünyanın yaşanılabilir ve öngörülebilir bir yer olduğuna dair algıları olumsuz etkilenmektedir (Bal ve Jensen, 2007). Deprem sonrası göçler, farklı kültürel geçmişe ve gereksinimlere sahip bireylerin aynı eğitim kurumlarında bir arada bulunmasına yol açarak öğretmenler için çeşitli zorluklar doğurmuştur (Karataş, Yılmaz ve Yıldırım, 2022). Bu noktada, öğretmenlere düşen en önemli görev, etkili bir öğrenme deneyimi için herkesi kucaklayan bir eğitim yaklaşımı uygulamaktır. Bu yaklaşımın amacı, her öğrencinin öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak ortamların oluşturulmasıdır (Uysal ve Uysal, 2021). Araştırmada, depremzede öğrencilerin ailelerine de gerekli maddi ve psikososyal desteğin sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü, çocukların tehlike algısının ve yaşam tehdidi veya sevdiklerin güvenliğiyle ilgili endişelerin, travma sonrası direnç ve sağlıklı çıktılar için gerekli olan uyum sağlayıcı baş etme becerileri ile olumsuz bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Ying, Wu, Lin ve Chen, 2013). Bu nedenle, depremzede öğrencilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarının karşılanması, onların eğitim hayatına uyum sağlamaları ve ruhsal sağlıklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Son olarak araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı düzeyinde depremzede öğrencilere yönelik yapılması gerekenler ele alınmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, depremin yarattığı zorlukları hafifletmek ve öğrencilerin geleceğini güvence altına almak için çeşitli adımlar atılması gerektiği vurgulanmıştır. Kısa vadede, psikososyal destek sağlanması ve öğrencilerin rehabilitasyon sürecine hız verilmesi, maddi ve manevi destek sunularak öğrencilerin travmanın etkileriyle başa çıkmalarının kolaylaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Orta vadede, olumsuzlukları en aza indirmek amacıyla sosyal ve kültürel faaliyetlere odaklanılması ve depremedelerin eğitim sürecindeki eksikliklerini kapatmak için onlara özgü bir eğitim programı geliştirilmesi önerilmiştir. Depremzede öğrencilerin eğitim sürecindeki eksikliklerini en aza indirmek için eğitim programlarını öğrencilerin mevcut durumlarına uyacak şekilde esnek hale getirmek ve aileleri de bu sürece dahil etmek büyük önem taşımaktadır (Turhaner ve Polat, 2023). Okul ve sınıf ortamında kültürel farklılıklardan kaynaklanan dışlanma süreçlerini önlemek için, öğretmenler ve öğrencilerde farkındalık oluşturma amacıyla eğitim programının bu doğrultuda düzenlenmesi gerekmektedir (Karazincir, 2024). Ayrıca, öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek amacıyla sosyal ve kültürel faaliyetlerin düzenli olarak gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir (Galang, 2021). Uzun vadede ise, depremin yaşandığı kentlerin eski haline getirilerek depremedelerin

güvenli bir şekilde yaşadıkları şehre geri dönmeleri için uygun koşullar sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu süreçte öğrencilere iyi bir eğitim ortamı sunularak, gelecekteki başarıları için güçlü temeller oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır.

Maslow'a (1970) göre, bireylerin üst seviye amaçlara erişebilmeleri adına, öncelikle temel gereksinimlerinin giderilmesi şarttır. Bu temel gereksinimler sağlandığında, bireyler daha yüksek hedeflere yönelik gayret sarf ederler. Maslow'un hiyerarşisinin temel seviyesinde bireylerin yeme, içme ve barınma gibi ihtiyaçları bulunmaktadır (Mowen, 2000). Bu hiyerarşinin ikinci seviyesinde, tüm tehdit ve tehlikelere karşı güvenlik ihtiyacı yer almaktadır (Mensah, Chen, Ntim ve Gabra, 2023). Üçüncü seviyede sevgi ve ait olma, dördüncü seviyede öz saygı, özgüven ve son seviyede ise kendini gerçekleştirme ihtiyaçları bulunmaktadır (Maslow, 1970). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile depremzede öğrencileri olan öğretmenlerin kısa, orta ve uzun vadede ne gibi adımlar atılması gerektiği yönündeki görüşleri paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, risk altındaki öğrencilerin ihtiyaçlarını anlamak önemlidir. Bu ihtiyaçlar, acil bir şekilde karar verilmesini gerektiren fiziksel korunma, güvenlik veya sağlık yardımı gibi acil durumlar olabilir. Ayrıca, psikolojik destek, beceri kazanma, sosyal ilişkiler kurma, dışlanmama ve eğitimlerine devam etmelerinin sağlanması gibi ihtiyaçlar da eğitim sistemi içinde sürekli olarak karşılanmalıdır (Atmacaoğlu, 2019).

Sonuç olarak, göç olgusu, türü ne olursa olsun, özellikle çocuklar ve eğitimleri üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Bu bağlamda, depremzede öğrencilerin göç ettikleri yeni yerlerdeki okul ortamına uyum sağlamaları, temel bir insan hakkı olan eğitime erişimleri açısından son derece önemlidir. Eğitimde sosyal adalet, ailevi, bireysel veya diğer faktörler nedeniyle dezavantajlı durumda olan çocukların nitelikli eğitime akranları gibi erişmelerini sağlamakla ilişkilidir (Koçak, 2020). Süer'e (2022) göre burada toplumu oluşturan okullara ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Hassas ve kırılgan yapıya sahip olan depremzede öğrenciler ve ailelerine uygun tutum ve değerlerin gözetilmesi gerekmektedir. Aksi halde, depremden etkilenen öğrencilerin eğitim yolculuklarında karşılaşılabilecekleri eşitsizlikler, psikolojik travmalar, sosyal entegrasyon sorunları ve geleceğe dair endişeleri artacaktır (Jung ve Han, 2023). Bu noktada, pedagoglar ve bu konularda uzmanlaşmış psikologlarla iş birliği içerisinde olmak önemlidir. Pedagoglar, çocuklarla kurdukları bireysel iletişimi sağlıklı bir şekilde sürdürmek için çeşitli testler ve tekniklerden faydalanabilirler. Oyun terapisi, grup terapisi ve psikoterapi, çocuğun yaşına göre seçilecek yöntemler arasında yer alır. Aile terapisi ise, özellikle psiko-pedagojik kaynaklı uyum ve davranış sorunlarıyla başa çıkmada büyük önem taşır. Anne-baba ve çocuk

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

birlikte seansa alınabileceği gibi, ortak sorunları olan aile çiftleriyle de toplu seanslar düzenlenebilir (Yavuzer, 2000). Bu nedenle, depremzede öğrencilerin eğitime erişimini ve uyum sürecini desteklemek için bütüncül ve çok yönlü yaklaşımların benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın bulgu ve sonuçlarından yola çıkarak, depremzede öğrencilere yönelik olarak okullarda sürekli psikososyal destek ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Bu hizmetler, öğrencilerin duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak, onların travmanın etkileriyle başa çıkmalarını kolaylaştırabilir. Depremzede öğrencilerin ailelerine de psikososyal ve maddi destek sağlanmalıdır. Ailelerin desteklenmesi, öğrencilerin evdeki duygusal ve akademik ortamlarının iyileştirilmesine katkıda bulunur. Okullarda düzenli olarak sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenerek, öğrencilerin sosyal duygusal gelişimlerine katkı sağlanmalı ve kültürel uyumsuzluk sorunları minimize edilmelidir. Öğretmenlere, depremzede öğrencilerle nasıl etkili iletişim kuracakları ve onları nasıl destekleyecekleri konusunda eğitimler verilmelidir. Öğretmenlerin, travma sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal sağlık sorunlarını tanıyabilmeleri ve uygun müdahalelerde bulunabilmeleri için bilinçlendirilmesi önemlidir. Depremzede öğrencilerin eğitim süreçlerindeki eksikliklerini gidermek için esnek ve bireyselleştirilmiş eğitim programları uygulanmalıdır. Bu programlar, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmalı ve onların akademik başarılarını sürdürmelerine yardımcı olmalıdır. Son olarak, okul yönetimi ve yerel topluluklarla iş birliği içinde sosyal dayanışmayı artırmak amacıyla yardım fonları ve etkinlikler düzenlenmelidir. Bu, depremzede öğrencilerin ve ailelerinin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olabilir. Bu öneriler, depremzede öğrencilerin eğitim süreçlerindeki zorlukları aşmalarına ve sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarına katkıda bulunacaktır.

Diğer taraftan depremzede öğrencilerin eğitim süreçlerini ve psikososyal durumlarını izlemek amacıyla uzun süreli ve kapsamlı araştırmalar yapılabilirler. Bu araştırmalar, öğrencilerin akademik ve duygusal gelişimlerini takip ederek, müdahale programlarının etkinliğini değerlendirmeye olanak tanıyacaktır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin travmatik deneyimlerini anlamak ve ifade etmek için metaforlar gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılabilir. Bu, öğretmenlerin ve öğrencilerin duygusal ve psikolojik durumlarını daha iyi anlamaya yardımcı olabilir. Ayrıca, depremzede öğrencilerin psikolojik sağlıklarını desteklemek amacıyla okul temelli psikososyal destek programlarının etkinliği üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Bu programların, öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu ve diğer ruhsal sağlık sorunlarına nasıl etki ettiği incelenmelidir. Depremzede öğrencilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla esnek eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programların, öğrencilerin akademik başarılarını ve uyum süreçlerini nasıl etkilediği üzerine araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H., Ak, M. & Kesici, Ş. (2018). *Psikososyal doğal afet kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Hizmetler Genel Müdürlüğü. <https://orgm.meb.gov.tr/psikososyaldijitaldestek/pdf/psikososyaldogalafetkitabi.pdf>
- AFAD (2023). Basın bülteni. Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler hk. – 34.
- Akar, S. (2013). Doğal afetlerin kamu maliyesine ve makro ekonomiye etkileri: Türkiye değerlendirmesi. *Journal of Management and Economics Research*, 11(21), 185-206. <https://doi.org/10.11611/JMER197>
- Atmacaoğlu, H. (2019). Kapsayıcı eğitimde dezavantajlı gruplar. P.O.Taneri. (ed.), *Kuramdan uygulamaya kapsayıcı eğitim içinde* (ss. 163-196). Pegem Akademi
- Bal, A., & Jensen, B. (2007). Post-traumatic stress disorder symptom clusters in Turkish child and adolescent trauma survivors. *European child & adolescent psychiatry*, 16, 449-457. DOI 10.1007/s00787-007-0618-z
- Balci, A. (1989). Eğitimsel araştırmının eğitimsel sorunların çözümünde uygulaması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 411-420.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231- 274.
- Baştan, A. (2023). Kahramanmaraş merkezli depremde kimsesiz çocuk ve gençler için psiko-sosyal çözüm önerileri. M, Öztürk ve M, Kırca. (ed.), *Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası için akademik öneriler içinde* (ss.379-388). Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2016). *Designing and conducting mixed methods research*. New York: Sage.
- Deprem ardından yarın 71 ilde eğitim öğretim başlıyor (2023, 19 Şubat). (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023). <https://www.meb.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Erkal, T., & Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164. <https://doi.org/10.17275/per.21.22.3.1>
- Galang, A. D. (2021). Teachers' critical reflections on the new normal Philippine education issues: Inputs on curriculum and instruction development. *International Journal of Social Learning (IJSL)*, 1(3), 236-249.
- Gezgin, B.U. (2023). Deprem sonrası psikoloji: değiniler ve öneriler. M, Öztürk ve M, Kırca. (ed.), *Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası için akademik öneriler içinde* (ss. 345-354). Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Gündüz, İ. (2009). *Dünyada ve Türkiye'de afet yönetimi*. Erdem Yayınları.
- Güner, N. (2013). Öğretmen adaylarının matematik hakkında oluşturdukları metaforlar. *Education Sciences*, 8(4), 428-440.
- Halis, İ. (2005). *Etkili öğretmenlik teknikleri*. Serhat Kitabevi.
- Hayrullaoğlu, G., Aliefendioğlu, Y., & Tanrıvermiş, H. (2018). Deprem sonrası kentte oluşacak sorunlara dirençli kent yaklaşımı ile çözüm aranması: marmara depremi örneği. Mengi, A. Ve İşçioğlu, D. (ed.), *Kentsel Politikalar içinde* (ss. 290-304). Palme Yayıncılık.

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

- Jung, H. O., & Han, S. W. (2023). Post-traumatic growth of people who have experienced earthquakes: Qualitative research systematic literature review. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 1070681.
- Karataş, K., Ardic, T., & Oral, B. (2017). Öğretmenlik mesleğinin yeterlikleri ve geleceği: metaforik bir analiz. *Electronic Turkish Studies*, 12(33), 291-312. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12665>
- Karataş, K., Adıgüzel, Y., & Ünal, A.Z. (2018). *Psikososyal göç kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Hizmetler Genel Müdürlüğü. <https://orgm.meb.gov.tr/psikososyaldijitaldestek/pdf/psikososyalgockitabi.pdf>
- Karataş, K., Yılmaz, E., & Yıldırım, Y. (2022). Kapsayıcı öğretimin pedagojik temelleri. Ö. Altındağ Kumaş ve S.Süer. (ed.), *Nitelikli kapsayıcı eğitim kuramdan uygulamaya içinde* (ss. 87-123). Eğiten Kitap
- Karazincir, S.E. (2024). Deprem ve göç ilişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1 - Deprem Özel Sayısı-), 366-383. <https://doi.org/10.54688/ayd.1412380>
- Kocalar, A.C. (2023). Kriz yönetiminden önce risk yönetiminin önemi. Öztürk, M. ve Kirca, M. (ed.), *Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası için akademik öneriler içinde* (ss. 3-21). Özgür Yayın Dağıtım Ltd.Şti.
- Koçak, S. (2020). Göç ve eğitim. F. Nayır. (ed.), *Kültürel değerlere duyarlı eğitim içinde* (ss. 53-93). Anı Yayıncılık.
- Limoncu, S., & Atmaca, A. B. (2018). *Çocuk Merkezli Afet Yönetimi*. Megaron, 13(1), 132-143. [10.5505/megaron.2017.49369](https://doi.org/10.5505/megaron.2017.49369)
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. New York: Sage.
- Maslow, A. (1970). *Motivation and personality*. Harper Row.
- McMillan, J.H., & Schumacher, S. (2010). *Research in Education: evidence-based inquiry* (7th ed.). London: Pearson.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mowen, J. C. (2000). *The 3M model of motivation and personality: Theory and empirical applications to consumer behavior*. Springer Science & Business Media.
- Muldoon, O. T. (2013). Understanding the impact of political violence in childhood: A theoretical review using a social identity approach. *Clinical Psychology Review*, 33(8), 929-939.
- Muldoon, O. T., Acharya, K., Jay, S., Adhikari, K., Pettigrew, J., & Lowe, R. D. (2017). Community identity and collective efficacy: A social cure for traumatic stress in post- earthquake Nepal. *European Journal of Social Psychology*, 47(7), 904-915.
- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 150-155. [doi:10.5222/otd.suppl.2012.150](https://doi.org/10.5222/otd.suppl.2012.150)
- Nikitina, L., & Furuoka, F. (2008). "A language teacher is like...": examining malaysian students' perceptions of language teachers through metaphor analysis. *Online Submission*, 5(2), 192-205.
- Özel, Ö., & Ersoy, B. (2023). Depremden etkilenen okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum sürecine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (Özel Sayı), 465-481.
- Özgen, N., Eser Ünalı, Ü., & Bindak, R. (2011). Öğretmen adaylarının doğal afetler konusuna yönelik "etkili öğrenme biçimleri"nin belirlenmesi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 12(4). <https://doi.org/10.14686/KEFAD.2011.12.4.123>

- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Pehlivan, H. P., Akçay, Z. Ş., & Neyişçi, N. (2020). Hazırlık sınıfı öğrencilerinin “İngilizce” ve “İngilizce öğrenmeye” yönelik metaforik algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 665-685. <https://doi.org/10.14689/issn.2148->
- Polat, M. S., & Sarıçam, H. (2023). 6 Şubat depreminden etkilenen bölgelerdeki öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar: *Hatay ili örneği*. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 25-32. <https://doi.org/10.54688/ayd.1412861>
- Russell, B. (2018). *Eğitim üzerine* (A.Uğur, çev.; 2.baskı). Cem Yayınevi. (Orijinal baskı 1929).
- Sezer, İ.Ç. (2024). IPBES raporu ışığında yabancı türler ve mücadele yolları. *Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi*, 57(680), 6-22.
- Süer, S. (2022). Kapsayıcı eğitimde tutum ve değerler. Ö. Altındağ Kumaş ve S.Süer. (ed.), *Nitelikli kapsayıcı eğitim kuramdan uygulamaya içinde* (ss. 123-153). Eğiten Kitap.
- Takyi Mensah, E., Chen, M., Ntim, S. Y., & Gabrah, A. (2023). Analysing Dewey’s vocational aspects of education and Maslow’s theory of motivation in support of vocational education and training. *Discover Education*, 2(1), 18.
- Telli, S. G., & Altun, D. (2023). Türkiye’de deprem sonrası çevrimiçi öğrenmenin vazgeçilmezliği. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 125-136.
- Turhaner, K., & Polat, M. (2023). Deprem ve eğitim ortamları arasındaki ilişkinin afet yönetimi bağlamında değerlendirilmesi üzerine notlar. Ö.Baltacı (ed.), *Eğitimde güncel araştırmalar içinde* (ss. 89-103). Özgür Yayınları.
- Türksoy, E., Karabulut, R., & Gürbüz, M. (2023). Deprem nedeniyle nakil gelen öğrencilerin sınıflarına kabul durumlarının belirlenmesi. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 15-26. <https://doi.org/10.51177/kayusosder.1293450>
- Uğuz, Ş. (2023). Depremlerin görünmez yıkımı: İnsanların psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 17(1), 6-9. <https://doi.org/10.21763/tjfm.1256896>
- Uysal, H., & Uysal, Ç. (2021). Kapsayıcı eğitim ve öğretim süreçleri. H. Gürgür ve S.Rakap (ed.), *Kapsayıcı eğitim özel eğitimde bütünleştirme içinde* (ss. 133-150). Pegem Akademi.
- Yamamoto, G.T., & Altun, D. (2023). Türkiye’de deprem sonrası çevrimiçi öğrenmenin vazgeçilmezliği. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 125-136.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk psikolojisi*. 19. Baskı. Remzi Kitabevi
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Ying, L. H., Wu, X. C., Lin, C. D., & Chen, C. (2013). Prevalence and predictors of posttraumatic stress disorder and depressive symptoms among child survivors 1 year following the Wenchuan earthquake in China. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 22, 567-575. DOI 10.1007/s00787-013-0400-3
- Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk ruh sağlığı*. 20.baskı. Özgür Yayınları.

Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

Weeks, M. (2023). *Dakikalar içinde psikoloji*. (D.Yiğitbaş, çev.). 9.baskı. Kronik Kitabevi.

Etik Beyan

“Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Depremzede Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmaya Mehmet DOĞRU %70 oranında, Doç.Dr. Kasım KARATAŞ ise %30 oranında katkı vermiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmalarla ilgili diğer kişi ya da kurumlarla yaşanabilecek çıkar çatışması yoktur.

EXTENDED ABSTRACT

The major earthquake that occurred on February 6, 2023, centered in Kahramanmaraş, caused destruction and loss of life in many provinces of Turkey. This disaster not only caused physical damage, but also deeply affected the psychological and social lives of many people. This study was conducted to examine the effects of earthquake victims on the educational processes of students. The problems experienced by students after the earthquake and the reflections of these problems on the educational processes were evaluated through teachers' observations and experiences. Using a descriptive research design, a research was conducted with teachers whose students were earthquake victims. The research was conducted with data collected from 45 teachers working in schools affiliated with the Ministry of National Education in various provinces of Turkey. These teachers shared the problems experienced by earthquake-affected students and their solution suggestions for these problems. A survey form consisting of open-ended questions was used to learn from teachers about their perceptions of earthquake-affected students, their opinions about the problems they experienced, and their solution suggestions. Teachers were asked to compare earthquake-affected students to a living or inanimate object. These analogies were used to better understand the emotional and psychological states experienced by students. Teachers' perceptions of earthquake-affected students were associated with 23 imaginary metaphors. The most used metaphors include "bird", "human", "vase", "living thing", "fish" and "student". These metaphors reflect students'

vulnerabilities, their search for freedom, their emotional states and social adaptation processes. The problems observed by teachers are under themes such as "cultural incompatibility", "post-traumatic stress disorder (PTSD)", "distraction", "emotionality", "fear and anxiety", "anxiety", "introversion" and "promising". collected. Students affected by the earthquake had difficulty adapting to their new environment. Cultural differences and social adaptation problems caused students to feel alienated in the school environment. Teachers emphasized that students should be supported in this process. Teachers observed the effects of the trauma students experienced after the earthquake. Symptoms such as PTSD, anxiety, fear, and emotional vulnerability have negatively affected students' daily lives and academic success. It was stated that students should receive psychosocial support in order to cope with these emotional and psychological problems. The earthquake caused serious disruptions in the education processes of students. Students experienced distraction and academic difficulties. Teachers stated that flexible and individualized education approaches should be adopted to increase the academic success of these students. Teachers have developed various support strategies for the problems experienced by earthquake-affected students. Psychosocial support, flexible academic approaches, and community participation are among these strategies. Teachers used a variety of methods to meet students' emotional and academic needs. This study emphasizes that comprehensive and multifaceted approaches should be adopted to eliminate the deficiencies in the education processes of earthquake-affected students and to support their adaptation processes. It has been stated that teachers' level of awareness about the problems experienced by earthquake-affected students is high and that the content of teacher training programs should be developed to better understand the special needs of these students. Additionally, it is recommended to strengthen school psychologists and guidance services so that students receive emotional and psychological support. The integration of earthquake-affected students into educational processes is critical not only for their academic success, but also for their emotional and social well-being. Teachers have organized various activities and programs to make these students feel safe and socially accepted in their new schools. These activities helped students express themselves and relax emotionally. Cooperation are of great importance to overcome the problems experienced by earthquake-affected students . Teachers, families, local governments and non-governmental organizations have worked together to meet the needs of these students. This cooperation enabled students to adapt to educational processes more quickly and effectively. Some suggestions for the future are presented to increase the success of earthquake-affected students in their

educational processes and to support their emotional well-being. These suggestions include developing educational materials that teachers can use while working with earthquake-affected students, disseminating psychosocial support programs, and organizing activities that will support students' social adaptation processes. In addition, it is recommended to establish a continuous monitoring and evaluation system to monitor and evaluate the success of earthquake-affected students in their educational processes. Based on the findings and results of this research, continuous psychosocial support and guidance services should be provided in schools for earthquake-affected students. These services can meet students' emotional and psychological needs, making it easier for them to cope with the effects of trauma. Psychosocial and financial support should also be provided to the families of students affected by the earthquake. Supporting families contributes to improving students' emotional and academic environments at home. By organizing regular social and cultural events in schools, students' social emotional development should be contributed and cultural incompatibility problems should be minimized. Teachers should be trained on how to communicate effectively with earthquake-affected students and how to support them. It is important to raise awareness among teachers so that they can recognize mental health problems such as post-traumatic stress disorder and provide appropriate interventions. Flexible and individualized education programs should be implemented to eliminate the deficiencies in the education process of earthquake-affected students. These programs should be tailored to students' needs and help them maintain their academic success. Finally, aid funds and events should be organized to increase social solidarity in cooperation with the school administration and local communities. This can help meet the material and spiritual needs of earthquake-affected students and their families. These suggestions will contribute to earthquake-affected students overcoming difficulties in their education process and adapting in a healthy way. On the other hand, they can conduct long-term and comprehensive research to monitor the educational processes and psychosocial conditions of earthquake-affected students. These studies will allow us to evaluate the effectiveness of intervention programs by tracking students' academic and emotional development. Qualitative research methods, such as metaphors, can be used to understand and express the traumatic experiences of teachers and students. This can help better understand the emotional and psychological states of teachers and students. Additionally, studies should be conducted on the effectiveness of school-based psychosocial support programs in order to support the psychological health of earthquake-affected students. How these programs affect students' post-traumatic stress disorder and other mental health problems should be examined.

Flexible education programs should be developed to meet the special needs of earthquake-affected students. Research can be conducted on how these programs affect students' academic success and adaptation processes.

Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs Mutasarrıflığı ve Yahudi Göçü (1877-1889)¹

Rabia ELÇİ²

Yakup KARATAŞ³

Öz

Kudüs semavi din olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet için kutsal ve önemli bir merkez olarak ön plana çıkmıştır. Bu kutsal kimliği, bölgenin sık sık savaşlara, istilalara ve güç mücadelelerine sahne olmasına neden olmuştur. Kudüs, Müslümanlar için olduğu kadar Yahudiler açısından da derin bir anlama sahiptir. Yahudi inancına göre, Kudüs ve çevresi tanrı tarafından kendilerine vaat edilen topraklar arasında yer almaktadır. Ancak bölgede üstünlüklerini kaybettikten sonra şehri terk etmek zorunda kalmış ve sürgün hayatı yaşamışlardır. Buna rağmen bu diaspora Yahudileri, Kudüs'e dönme arzularını hiçbir zaman yitirmemişlerdir. Özellikle XIX. yüzyıldan itibaren Kudüs'e göç etmiş ve bu göçler yüzyılın sonlarına doğru Siyonizm olarak bilinen bir milliyetçilik hareketine dönüşmüştür. Yahudilerin Filistin'e yönelmelerinin ardında, Osmanlı yönetiminin bazı idari düzenlemeleri de etkili olmuştur. 1858'de yayınlanan Arazi Kanunnamesi, bölgede toprak sahipliği sistemini düzenlemeyi hedeflemişti. Ancak bu düzenleme, uygulamada bazı sorunları da beraberinde getirdi. Filistinli çiftçilerin arazi vergisinden kaçmak için topraklarını başka isimler altında kaydettirmeleri mülkiyetin karışmasına yol açtı. Bu

Atif için: / Please Cite As:

Elçi, R., & Karataş, Y. (2024). Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs mutasarrıflığı ve Yahudi göçü (1877-1889). *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 290-304.

Geliş Tarihi / Received Date: 25.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 16.12.2024

¹ Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yürütüp Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde, 2022 yılında başarıyla savunduğu *XIX. Yüzyılda Kudüs Sancağı ve Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs Mutasarrıflığı* başlıklı Yüksek Lisans Tezi'nde yer alan verilerle oluşturulmuştur.

² Doktorant, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Trabzon. rabia.reig@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0866-2220

³ Prof. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ağrı. yakup198025@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3356-0146

Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs Mutasarrıflığı ve Yahudi Göçü (1877-1889)

durumdan yararlanan varlıklı kişiler, bu arazileri satın alarak Yahudilere yüksek fiyatlarla satmaya başladılar. Bu süreç, bölgede ileride yaşanacak sorunların temelini attı. 1879'da Laurance Oliphant'ın⁴ bölgeye yönelik faaliyetleri, organize Yahudi göçlerini hızlandırdı. İlk büyük göç dalgası, 1882 yılında Rusya'daki Yahudi karşıtı şiddet olaylarının ardından gerçekleşti. Ardından 1890-1891 ve 1900'lerin başında ikinci ve üçüncü göç dalgaları yaşandı. Bu göçler, Osmanlı yönetimini önemli bir sorunla karşı karşıya bıraktı. 1877-1889 yılları arasında Kudüs Mutasarrıfı olarak görev yapan Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın politikaları, bu göç hareketlerinin yönetimi açısından önemlidir. Çalışmanın asıl amacı Rauf Paşa'nın faaliyetleri doğrultusunda Osmanlı Hükümeti'nin Filistin'e yaşanan Yahudi göçlerine karşı tutumunu resmî belgeler ışığında değerlendirmektir. Dolayısıyla araştırmanın temel kaynakları Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde çeşitli fonlarda yer alan arşiv vesikalardır. Çalışmanın sonucunda bölgedeki idari ve mali sıkıntıların yanı sıra dış baskıların da sürdürülebilir bir göç politikası geliştirilmesini zorlaştırdığı anlaşılmaktadır. Tüm bu gelişmeler, Kudüs ve çevresinde uzun vadeli siyasi ve demografik dönüşümlerin temelini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rauf Paşa, Yahudi Göçü, Siyonizm, Yahudi Diaporası, Kudüs.

The Governorship of Jerusalem by Şerif Mehmed Rauf Pasha and the Jewish Migration (1877-1889)

Abstract

Jerusalem has always stood out as a sacred center for three major religions throughout history. This sacred identity has caused the region to frequently be the scene of wars, invasions and power struggles. Jerusalem has a deep meaning for Jews as well as Muslims. According to the Jewish belief, Jerusalem and its surroundings are among the lands promised to them by God. However, when they lost their dominance in the region, the Jews were forced to leave the city and lived in exile. Despite this, these diaspora Jews never lost their desire to return to Jerusalem. Especially from the 19th century onwards, Jews who found support from many European states migrated to Jerusalem thanks to this support and these migrations transformed into a nationalist movement known as Zionism towards the end of the century. Some administrative regulations of the Ottoman administration were also effective in the Jews' direction of Palestine in line with this movement. The Land Code, published in 1858, aimed to regulate the land ownership system in the region. However, this regulation brought with it some problems in practice. It led to confusion of ownership as Palestinian farmers registered their lands under different names in order to avoid land tax. Taking advantage of this situation, wealthy individuals began to buy these lands and sell them to Jews at high prices. This process laid the foundation for future problems in the region. In 1879, Laurance Oliphant's activities in the region accelerated organized Jewish migration. The first major wave of migration occurred in 1882 following anti-Jewish violence in Russia. Second and third waves of migration followed in 1890-1891 and the early 1900s. These migrations presented the Ottoman administration with a significant problem. The policies of Şerif Mehmed Rauf Pasha, who served as the Governor of Jerusalem between 1877-1889, are important in terms of the management of these migration

⁴ İngiliz Muhafazakâr Partisi eski milletvekili, diplomat, seyyah ve yazar.

movements. Furthermore, when the Ottoman government's approach to Jewish migration to Palestine is evaluated in the light of official documents and Ottoman archives, it is understood that administrative and financial difficulties in the region as well as external pressures made it difficult to develop a sustainable migration policy. Therefore, the main sources of the research are the archive documents in various funds in the Ottoman Archives of the State Archives Presidency. All these developments formed the basis for long-term political and demographic transformations in Jerusalem and its surroundings.

Keywords: Rauf Pasha, Jewish Migration, Zionism, Jewish Diaspora, Jerusalem.

GİRİŞ

Kudüs, sahip olduğu dini mabetler ve stratejik önemi sebebiyle tarihin her döneminde dikkatleri üzerine çekmiş ve bu özelliği sebebiyle de pek çok savaşa sahne olmuştur. Ancak bu coğrafya üzerinde hiçbir savaş Arap Filistin halkı ve Yahudiler arasında süren savaş kadar uzun olmamıştır. Bu topraklar üzerinde günümüzde de devam eden Filistin ve Yahudi mücadelesi birçok devlet ve halkın tepkisine neden olmaktadır. Savaşın uzun yıllardır devam etmesinin ardında Yahudilerin Tanrı tarafından kendilerine vaat edildiğine inandıkları “Arz-ı Mev’ud” (vaat edilmiş toprak), ya da kutsal yer anlamında “Arz-ı Mukaddes” olarak anılan Kudüs topraklarına dönme ve oraya yerleşme arzularını hiç yitirmemiş olmaları yatmaktadır.

Yahudi inancına göre İsrailoğulları vaat edilmiş topraklara Hz. İbrahim zamanında yerleşmiş ve Hz. Süleyman'ın ölümüne kadar orada yaşamışlardır. Ancak Hz. Süleyman'ın ölümüyle beraber bölgedeki üstünlükleri son bulmuş ve bölgeye sırasıyla Asurlular, Babilliler, Persler, Grekler ve Romalılar hâkim olmuştur. Yahudiler bu imparatorlukların yönetimi altında bazı taşkınlıklarda bulunmuş ve yönetime itaat etmemişlerdir. Bu sebeple hem çeşitli baskı ve zulümlere maruz kalmışlar hem de kutsal tapınakları yıkılarak dünyanın dört bir yanına dağıtılmışlardır (Ebu Şemmale, 2020: 42-44). Babillilerin hüküm sürdüğü dönemle birlikte Yahudiler göçe mecbur bırakılmış, özellikle Roma İmparatorluğu zamanında Hristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesiyle baskı ve zulümler daha da artmıştır. Yahudi diasporasının başlangıcı sayılan sürgünler 1948 yılında İsrail Devleti kuruluna kadar devam etmiştir.

Anayurtlarından ayrılmak zorunda kalan diaspora Yahudileri Avrupa'nın değişik ülkelerinde barınmaya çalışmış ancak zaman içerisinde antisemitizm olarak da adlandırılan Yahudi karşıtlığı hareketi ile baskı ve zulümlere uğramıştır. XV. yüzyılın sonlarında İspanya ve Portekiz'den çıkarılmış, daha sonra Rusya, Litvanya, İtalya ve Rodos'tan da sürülmüşlerdir. Sürgünler neticesinde Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalan bu Yahudilerin büyük bir kısmı Kuzey Afrika ve Anadolu'ya yerleştirilmiş, bazıları ise İstanbul başta olmak üzere Edirne ve Selanik gibi Balkan şehirlerine iskân edilmiştir.

Orta ve Doğu Avrupa'dan kovulan Yahudilerin de Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla Balkan topraklarındaki Yahudi nüfusunda ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Osmanlı Devleti XVII. yüzyılın başlarından itibaren Orta Avrupa'da güç kaybetmeye başlayınca, bölgedeki Yahudiler çeşitli zorluklar yaşamış ve bunun sonucunda Osmanlı topraklarında Filistin'in önemli merkezleri olan Kudüs, Halilürrahman, Safed ve Taberiye gibi yerlere göç etmiştir (Kaygısız, 2014: 54).

Yahudilerin Kudüs'e dönme arzularını birçok Avrupalı devlet desteklenmiştir. Öyle ki XIX. yüzyılın sonlarına doğru bu destek siyasal bir akıma, Siyonizm diye anılan bir çeşit milliyetçilik hareketine dönüşmüştür. Kutsal toprak Kudüs'ü bağrında saklayan Filistin'e Yahudilerin yerleştirilmesine yönelik ilk adımlar Siyonizm'in örgütlü siyasal bir hareket haline gelmesinden çok önce ortaya çıkmıştır. Ancak Yahudilerin İbranicede aliya adı verilen sistematik göç dalgaları yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşmış ve Osmanlı Devleti'ni müşkül bir duruma düşürerek neredeyse bütün siyasi dengeleri değiştirmişti (Avcı, 2004: 79).

İngiliz Başbakanı Benjamin Disraeli Yahudilerin en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Filistin coğrafyasında bağımsız bir Yahudi devleti kurulmasından yana tavır sergilemiştir. İngiltere Filistin coğrafyası üstündeki bu tavrını Dürzilerle iş birliği yaparak onları Araplara karşı kışkırtıp fitne ve fesat çıkarmak suretiyle Havran ve Taberiye ahalisini bölgeden tahliye edip oraya Yahudileri yerleştirme teşebbüsünde bulunarak da devam ettirmiştir (BOA, Y.PRK. BŞK., 4/52). Sir Moses Montefiero de 1855 yılında Yahudi kolonisi kurarak bölgede yaşayan Yahudilerin durumunun düzeltilmesi için çalışmıştır. Yahudilerin uluslararası çapta ilk organizasyonları ise 1860 yılında Adolphe Cremieux tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunlardan başka Rothschild ailesi hem bu kolonilere destek vermiş hem de 1882'den itibaren Yahudiler adına Filistin'de toprak satın almıştır (BOA, HR.TH., 130/11). Avrupa'dan bir başka destekçi ise Kızılhaç'ın kurucusu Henri Dunant olmuştur (Türk, 2007: 72).

Kudüs ve çevresinde bir Yahudi devleti kurmayı hedefleyen Siyonizm'in lideri olarak tanımlanan Theodor Herzl 27 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel kentinde üç gün süreyle devam eden, Birinci Siyonist Kongresi'ni toplamış ve yoğun bir ilgi görmüştür. Bu kongre hem sosyal hem siyasal anlamda adeta bir Yahudi akımı başlatmıştır. Basel Kongresi'nde Dünya Siyonist Teşkilatı'nın temeli atılmış ve Herzl kongrenin bitiminden sonra anı defterine şunları yazmıştır: *Ben Basel'de bir Yahudi devleti tesis ettim. Ben bunu bugün yüksek sesle söylesem bütün dünyadan bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır* (Öke, 2002,44). Herzl 1896 ile 1902 yılları arasında İstanbul'a ziyaretler gerçekleştirerek Osmanlı devlet adamlarıyla

iletişime geçmiş ve Avrupalıların göçe zorladığı Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerine dair talepte bulunmuştur (BOA, Y..PRK.HR., 27/30). Ancak onun bu girişimleri Osmanlı Devleti nezdinde bir karşılık bulmamıştır (Sonyel, 2014, 370).

Osmanlı Devleti'nin Yahudi Göçüne Karşı Aldığı Tedbirler

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi öncesinde yabancılara yapılan arazi satışı oldukça azdı. Ancak Tanzimatın getirdiği birtakım düzenlemelerle bu işlemlerin önü açılmıştır. Devletin, Filistin topraklarında uyguladığı özel bir satış politikası vardı. Bölgede alıcıların tabiiyetine göre satış izni veriliyordu. Osmanlı tebaası olmayan şahısların dinine bakılıyor, Müslüman ise tebaa gibi muamele ediliyordu. Müslüman değil ise Yahudi mi Hristiyan mı olduğuna bakılıyordu. Hristiyan alıcılar satışı serbest olan araziye genellikle satın alabiliyorken, Yahudi alıcılara satış yapılmıyordu. Çünkü yabancı Yahudilere Filistin'de arazi satışı yasaktı. (Bouazi, 2011: 92). 1858 yılına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti çıkarmış olduğu bir kanunla arazileri sahipleri adına kaydetmiş ve tapu senetlerini bu isimler üzerinden çıkarmaya çalışmıştır. Bu durum neticesinde bir grup Filistinli çiftçi arazi vergisi ödememek için topraklarını farklı ya da hayali isimlerle kaydettirmiştir. Yapılan bu hata pek çok karışıklığa sebep olarak mirasçılar arasında bazı anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yaşanan karışıklıklar neticesinde varlıklı bir kesim bu durumu avantaja çevirerek arazileri satın alıp daha sonra değerinin üstünde fiyatlarla Yahudilere satmıştır. Bu alım-satım karışıklığı, tapuların takip edilmesini zorlaştırarak bölgenin geleceğini tehlikeli bir zemine taşımıştır (Karaköse, 2018: 152).

Osmanlı Devleti özellikle Siyonist hareketin lideri konumundaki Theodor Herzl'in girişimleriyle Yahudilerin Filistin ve çevresine yönelik gelişen emellerini fark etmiş ve onların bölgeden toprak satın alıp, oraya yerleşmelerini ve siyasi organizasyonlarda bulunmalarını fermanlarla yasaklamıştır (BOA, Y. PRK. TŞF, 6/72). Devlet, her ne kadar aldığı tedbirlerle göçleri engellemeye çalışsa da pek başarılı olamamış ve ilki 1882 yılında olmak üzere 1890-1891 yıllarında ikinci ve 1900'lerin başında yaşanan üçüncü büyük göç dalgası ile bölgedeki hakimiyetini peyderpey kaybetmiştir.

1879 yılında İngiliz seyyah ve eski siyasetçi Laurance Oliphant Muhacirin-i Osmanî Kumpanyası adıyla bir şirket kurmayı amaçlayan ve Yahudilerin kendi dâhili yönetim birimlerini kurmaya imkân tanıyan bir göç planı ile Osmanlı Devleti'ne teklifte bulunmuştur. Sultan II. Abdülhamid bu teklifi siyasi ve idari açıdan doğru bulmadığı için reddetmiş ve Yahudilerin bölgeye yerleşmelerinin önünü kesmiştir (BOA. İ.DH., 1295/101862). Osmanlı hükümeti bölge için kurulmak istenen düzenin farkındaydı. Bu sebeple, şirket ya da banka gibi faaliyetler üzerinden bölgeye yerleşmek isteyenlerin

tekliflerini reddetmiştir. Osmanlı Devleti'ne yapılan başka bir teklifte ise Suriye ve çevresinde emlak ve arazi gibi rehinler ile akçe ikraz etmek üzere (yüksek faiz karşılığında) İngiltere'de bir banka tesis edileceği bildirilmiş, hükümet ise bu durumu onaylamayıp arazi rehinlerini kabul etmediğini bildiren bir nizamname yayınlamıştır (BOA. ŞD, 2272/86).

1884 yılına ait Yahudilerin Kudüs ve çevresine yerleşmelerini kısıtlayan fermanla tüm yerel yöneticilere ve İngiltere'deki konsolosluklara durumun tembih edilmesi için talimat verilmişti (BOA, HR. SFR.3., 299/100). Bu fermana göre Filistin ve kutsal topraklara gelen Yahudiler bölgede en fazla bir ay ikamet edebilirdi. Ancak bazı Avrupalı devletler (İngiltere, Rusya ve Fransa) bu kısıtlamayı kabul etmeyerek Osmanlı Devleti'ne diplomatik baskıda bulunmuş ve bu kararın yeniden gözden geçirilmesi yönünde çaba sarfetmişlerdir. Osmanlı Devleti karşılaştığı bu tavır neticesinde yabancı himayesinde bulunan Musevilerin Kudüs çevresinde kalabilme sürelerini bir aydan üç aya çıkarmak zorunda kalmış, Filistin'e yerleşme taleplerinin ise şartları değerlendirerek gerekli görüldüğü takdirde onaylayacağını belirten bir düzenleme yapmıştır (BOA, A.} MKT. MHM., 495/44). Avrupalı devletler yapılan bu düzenlemeyi de kabul etmemiş ve tekrardan Osmanlı hükümetine baskı yapmışlardı. İngiliz Konsolosluğu başta olmak üzere Fransız, Alman, Rus ve Amerikan konsolosları, ikametlerine izin verilmeyen Yahudilerin iadeleri hususunda sorun çıkarmıştır. Ancak Osmanlı hükümeti yeni bir düzenlemeden ziyade bu kez bu durumun yasal olduğunu konsoloslara tebliğ ederek karşılık vermiştir (BOA, DH. MKT., 1505/53).

Yahudilerin Kudüs topraklarında ikametlerine izin verilmemesine ek olarak arazi satın almaları da yasaklanmıştır. Bu yasağın denetlenmesi adına Yüksek İslam Meclisi, Ümmet Sandığı gibi bazı kurumlar kurularak denetleme sağlanmıştır. Ayrıca ulema tarafından, toprağını satanlara veya satılmasında yardımcı olanlara karşı o kişinin küfre girdiğine dair fetvalar verilmiştir (Altunbeğ Turgut, 2015: 50). Bununla beraber düzenleme yalnızca bu bölgeyi kapsayacak şekilde, tapu yoklama işlemi yapan görevlilerin şahıslar arasında resmi olmayan yollarla düzenlenen el senetlerine dayanarak tapu vermeleri bir süreliğine yasaklanmış ve bu muamelelerde azami ölçüde dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiştir (BOA. DH. MKT, 2025/36). Aynı zamanda bölgeye ziyaret amaçlı gelenlerin din ve mezheplerini gösteren pasaportlara sahip olanların, ülkelerindeki Osmanlı Konsolosluğu'ndan tezkere almaları istenmiştir. Bölgeye üç aylık süre ile gelen ziyaretçilerin ise pasaport ve tezkerelerinin alınarak, bunların yerine geçerli olacak kırmızı renkli bir belge verilmiştir. Bu uygulama ile süresi dolan Yahudilerin Kudüs bölgesini terk etmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Hatta bu uygulama kapsamında süresi dolan Yahudilerin Kudüs dışına cebren sevk edildiği de görülmüştür (BOA, DH. MKT. 1471/101).

Tüm bu yasaklara rağmen göçün engellenememesi ve Yahudilerin arazi satın almış olmalarının en temel sebebi bürokrasinin uygulama aşamasındaki yetersizliğidir. Örneğin Osmanlı vatandaşı olan şahıslar adına arazi alımları gerçekleştirilmiş ardından bu araziler Yahudilere devredilmiş veya bir arazi sahibinin ölmesiyle beraber varisinin küçük yaşta olması sebebiyle kanunsuz yollara başvurulmuş araziler Yahudiler adına kaydettirilmiştir. Aynı şekilde bazı zengin Yahudi bankerler yerli halkı kendilerine borçlandırmak suretiyle onların mülklerine zorla el koymuş ve arazi sahibi olmuşlardır. Bir başka yöntem ise Yahudilerin İngiltere, Almanya, Fransa ve Avusturya gibi devletlerden vatandaşlık alarak sahip oldukları pasaportlarla bölgeye gelerek toprak satın almaları ve bölgeye yerleşmeleridir. Bunlarla beraber Osmanlı Devleti'nin yürürlüğe koyduğu kanunların eksik ve yetersiz yanlarının olması özellikle taşrada görev yapan memurların bu kanunları yeteri kadar kavrayamaması hatta bazılarının kendi başına rüşvetle hareket etmeleri arazilerin el değiştirmesini daha kolay hale getirmiştir (Öke, 2002: 85). Ayrıca devletin sadece miri araziler üzerinde uygulayabildiği düzenlemeler ve önlemlerin, yüzde yirmisi özel mülkiyette bulunan topraklar için geçerli olmayışı da en temel etkenler arasındadır. (Öke 1981: 96-97).

Rauf Paşa'nın Yahudi Göçüne Karşı Tutumu

Kudüs 1871 yılı itibariyle doğrudan merkezi hükümete bağlanarak müstakil bir mutasarrıflık olarak yeniden teşkilatlandırılmıştı. Kudüs'ün statüsünde yapılan bu değişiklik diğer sancaklara kıyasla onu daha yüksek bir mertebeye ulaştırdığı için bölgede görev yapan mülki amirlerin rütbe ve unvanlarında da bu yönde değişiklik yaşanmıştır. Dolayısıyla Kudüs Mutasarrıfı fiilen vali ile eşit bir statüye kavuşmuştu. XIX. yüzyılın başından itibaren Kudüs'e atanan mutasarrıflar "Rumeli Beylerbeyi" payeli ve "Paşa" unvanlı yöneticiler olup, 1897 yılından sonra ise "Bey" unvanı almışlardır. Bölgeye atanan yöneticiler genellikle üst düzey devlet kademesinde görev almış veya padişahın yakın çevresi Mabeyn-i Hümayun katipliğinden gelmişlerdir. Devletin bu tutumu pratikte Kudüs'ün iktidar nezdinde önemine işaret etmektedir. Ancak bölgeye atanan birkaç mutasarrıf dışında Kudüs Mutasarrıflarının görev süreleri ortalama iki yıllık bir süre zarfında tutulmuştur. 1877-1889 yılları arasında bölgede 12 yıl gibi uzun bir süre görev yapan Rauf Paşa bu genellemenin dışındadır.

Asıl adı Şerif Mehmed Rauf olan paşa 1838 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1923 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Bosna Valisi Şerif Osman Paşa'nın oğludur. Eğitim hayatı yoğun ve verimli geçen paşa Paris'te de eğitimler alarak 1861 yılında İstanbul'da Babiâli Tercüme Odası'nda göreve başlamıştır. Beyrut, Bitlis, Elâzığ, Şam, Erzurum ve Selanik valiliklerinde bulunmuş ve II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra (19-27 Temmuz 1908) kısa bir süreliğine

İstanbul Şehremînliği yapmıştır. Bu görevinden sonra Halep ve Aydın valiliklerinde bulunan paşa, 16 Nisan 1909'da Tevfik Paşa Hükümeti'nde Dâhiliye Nazırlığı görevine atanmıştır. Burada da çok kısa bir süre görev yaptıktan sonra 15 Mayıs 1909'da Mısır Fevkalade Komiserliğine atanmıştır. Mısır'da on yıl görev yapmış, Ağustos 1919'da Şûrâ-yı Devlet Reisi olmuş birkaç ay sonra ise 15 Eylül 1919'da Ayan Meclisi üyeliğine atanmıştır (Akgündüz, 2015: 281). Devletin çeşitli kademelerinde uzun yıllar görev yapan Rauf Paşa, adaletli ve dürüst biri olarak tanınmıştır. Görev yaptığı yerlerde yaşanan taşkınlıkları ustalıkla bastırmış ve görevi süresince rüşvetle mücadele etmiştir. Rauf Paşa'nın en önemli görevlerinden biri de 1877-1889 yılları arasında Kudüs Mutasarrıflığıdır. Bu göreve özellikle bölgeye yoğun olarak Yahudi göçlerinin yaşandığı bir dönemde atanması ve uzun yıllar görevde kalması tesadüf değildir.

Osmanlı hükümeti bölgede görev yapan valiler üzerinde denetimini korumak amacıyla yöneticilerin görev yerlerini sık sık değiştirmiştir. Bu sayede üst düzey görev yapmakta olan yöneticiler sorumlu oldukları vilayetlerde kendi otoritelerini kabul ettirmeye zaman bulamaz, daha da önemlisi kendi teşebbüsleri ile köklü reformlar gerçekleştiremez ve bölgenin mali kaynakları üzerinde geniş bir tasarruf hakkına sahip olamazlardı. Rauf Paşa, görevde kaldığı süre zarfında Kudüs'te farklı kiliseler arasında Kutsal Yerler üzerine çıkan kavgalara hakemlik etmek, Yahudi göçü girişimlerini engellemek, yerli halk arasında çıkan çatışmalarda aracı rol üstlenmek, yabancı devletlerin konsoloslarıyla görüşme ve şehrin fiziki şartlarını iyileştirmek gibi pek çok görev üstlenmiş ve yerli halkla nispeten iyi ilişkiler kurmuştur. (Kushner, 1999: 277-278.) Ayrıca bölgede asayişe son derece önem vermiş ve kolluk kuvvetlerinin şartlarının iyileştirilmesi için faaliyetlerde bulunmuştur. Maliye alanında Sadarete sık sık raporlar sunmuştur. (BOA. İ. DH., 749/61181; BOA. Y..PRK.UM., 5/46).

Osmanlı belgelerine göre Yahudilerin Filistin'e ilk ciddi göçü 1880-1882 yılında gerçekleşmiştir. Bu Yahudilerin tercihi Belka sancağı olmuştur (BOA, İ.MMS., 66/3114). Özellikle bu yıldan itibaren Osmanlı topraklarına yoğun bir Yahudi göçü söz konusudur. Bu durum karşısında Osmanlı hükümeti bir irade yayınlarak, Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyen Musevi muhacirleri kanunlar doğrultusunda hareket etmeleri ve Filistin dışına yerleştirilmeleri koşuluyla kabul etmiştir. (BOA, DH.MKT., 6/7). Ancak bu düzensiz göçmenlerin hem kanunlara uymaması hem de hükümetin işaret ettiği yerlere gitmemeleri üzerine Osmanlı hükümeti Yahudilerin Filistin'e göçünü yasaklamıştır. Ayrıca toprak satışı hususunda kısıtlayıcı uygulamalara yönelmiştir. Öyle ki Sultan II. Abdülhamid alınan bu tedbirlere ek olarak arazi satışlarının önüne geçebilmek için bazı toprakları kendisi satın alarak

Yahudilerin buralara sahip olmasını engellemeye çalışmıştır (Öke 1981: 96-97).

Sultan II. Abdülhamid döneminde Yahudi göçüne ve Kudüs'ün kalkınmasına yönelik alınan tedbirleri Rauf Paşa sadakatle takip etmiştir. Paşa, bölgedeki görevi boyunca cesur kararlar alarak pek çok konuda inisiyatif kullanmıştır. İlk olarak arazi satın almaları yasak olmalarına rağmen belli bir miktar araziye eline geçiren Yahudilerin satış sözleşmelerini iptal etmiştir. Yerli halktan arazisi olan çiftçilerle iletişim kurup onları maddi ve manevi anlamda destekleyerek yapmış oldukları arazi anlaşmalarından vazgeçirmeye gayret etmiştir. Sana'dan Kudüs'e gelip yerleşmek için ev ve emlakini satan Yahudilerin bu faaliyetlerinin önüne geçmeye çalışmıştır (BOA. DH. MKT., 1367/18). Sivil ve askeri bürokrasi ile ilişkilerini en üst düzeyde tutarak resmi talimatların uygulanma sürecine hız kazandırmıştır. Bu tavrıyla rüşvet söylentilerinin önüne geçilmesi ve hem kaçak göçmen girişini engellemek hem de yol güvenliğini sağlamak için sınırda sıkı bir kontrol mekanizması kurarak uygun yerlere bölükler yerleştirmiştir (BOA. HR. SYS., 1526/1).

1870/71 yıllarında Kudüs Mutasarrıflığında toplam nüfusun 50.000 civarında olduğu düşünülmektedir (Demirkol, 2017: 43). 1877 yılında Kudüs mutasarrıflığına atanan Rauf Paşa'nın ilk icraatlarından biri de nüfus meselesine hâkim olmaktı. Bu sebeple Kudüs'teki konsolosluklardan korunan vatandaşlarının listelerini hazırlamalarını istemiştir. Ayrıca otel sahiplerinden de misafirlerinin listelerini yetkililere bildirmelerini isteyerek şehirdeki yabancı nüfusun yoğunluğunu tespit etmeye çalışmıştır. Bununla beraber bölgedeki yabancı matbaacılık faaliyetlerine yönelik yeni bir basın kanunu uygulanması için çalışmalar gerçekleştirmiş ve yabancı postaneleri kapatma girişiminde bulunmuştur. (Kushner, 2005: 369-376).

Bölgedeki yabancıların herhangi yeni bir dinî, eğitim, hayır kurumu veya sıhhi kurum açma girişimleri tamamen merkezi hükümetin izin ve yetkisine bırakılmıştı. Bölgede Ortodoks Rum ve Yahudilerin hamiliğini yapmak isteyen Rusyalı Siyonistler Osmanlı hükümetine sık sık başvurarak bölgede bulunan yoksul halk için çeşitli kurumlar inşa etmek istemiştir. Özellikle Yahudi halkının tedavisiyle ilgilenecek hastaneler inşa etmek amacıyla ruhsat istemiş, ancak Yahudilerin Filistin bölgesinde yerleşmelerinin yasak olması sebebiyle, konuya ilişkin ruhsat verilmesi bu kararın ihlaline sebep olacağından buna ilişkin görüş istenmiştir (BOA, DH.MKT., 1571/67). Bunun üzerine Rauf Paşa bölgedeki tüm yabancı hekimlere belgelerini Osmanlıca onaylatma zorunluluğu getirerek bölgedeki misyonerlik faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde Rusya Yahudileri, Osmanlı Devleti'nin Moskova büyükelçisi aracılığıyla yeniden iletişime

geçerek Moskova'da Musevilerden oluşan tıbbi heyetin Filistin'e gitmesini sağlamıştır. (BOA, DH.EUM.4. Şb, 21/58).

Osmanlı hükümetinin Yahudi göçüne yönelik aldığı tedbirlerden daha fazlasını uygulamaya çalışan Rauf Paşa yabancıların Kudüs'te arazi satın almasına izin veren yasayla çelişen, aslında yabancıların mülk edinmeleri veya devlet arazisi üzerinde inşaat yapma izni almalarını kapsayan yasayı da giderek daha zor hale getirmiştir. Zaten Osmanlı hükümeti tarafından yerel işlerde önemli bir otorite haline getirilmeye çalışılan mutasarrıflık vazifesinde Rauf Paşa, bu politikayı özellikle Yahudi göçmenler özelinde daha sıkı bir şekilde uygulamıştır. Paşanın bu tavrı neticesinde bölgede konsoloslukları bulunan Avrupalı devletler duruma tepki göstermişlerdir. Ancak Rauf Paşa gelen tepkileri yumuşatarak tedbirlerin genel bir kapsayıcılıkta olduğunu, herhangi bir devletin vatandaşını dışlayıcı bir nitelik taşımadığını belirterek yatıştırmıştır. Hiçbir güce karşı kayırmacı davranmayan Rauf Paşa'nın bu sert tutumu karşısında Joseph Krieger adlı Yahudi bir sekreter onu, Yahudilerin şimdiye kadar uğraşmak zorunda kaldığı en sert yöneticilerden biri olarak tanımlamıştır (Kushner, 2005: 374).

Dönemin öne çıkan çatışmalarından olan Kutsal Yerler problemi Rauf Paşa zamanında da devam etmiştir. Kutsal Yerler üzerine çıkan kavgalara hakemlik eden paşa Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını korumak adına bazen daha esnek bir tavır sergilemiştir. Örneğin Kudüs'teki Latin din adamları üzerindeki koruma hakkı konusunda Fransa ve diğer Katolik milletler arasında devam eden rekabette hem Fransızların hem de diğer Katolik konsolosların müdahalesine izin vererek yetkililere daha iyi bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Bir başka hadisede ise kendini Ortodoks Hıristiyanların koruyucusu olarak gören Rusya ve Rum Ortodoks Kilisesi arasındaki çatışmada, Osmanlı topraklarında bulunan Kiliseden yana tavır sergilemiştir. 1879'da Hebron'un baş hahamının pozisyonu hakkında bir tartışma meydana geldiği zaman bu tartışmalara müdahale ederek iki haham arasındaki gerilimi bitirmeye uğraşmıştır. Yine 1881 yılında çeşitli sebeplerle suçlanan iki din adamını Sina'ya sürgün etmiştir. 1885 yılında benzer bir hadise de ise sürgüne mahkûm edilen Yunan rahiplerinden birinden yana tavır sergileyerek sürgün edilmesini engellemiştir (Kushner, 2005: 371). Görülüyor ki Rauf Paşa gayrimüslimler için oldukça hassas konularda bile elinden geleni yapmış, cemaatlerin içişlerine müdahale edip çözüm yolu bulmuştur. Her ne kadar Kutsal Yerler meselesinde çıkan çatışmalarda pek çok kez tarafsız davranmışsa da yaşanan hadiseler dikkatle takip edildiğinde yerel topluluklara, Rumlara veya Ermenilere karşı zaman zaman bir nebze daha hassas bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Tarihinin en huzurlu ve güvenli yıllarını Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan Filistin bölgesi ilk olarak “Kutsal Yerler Meselesi” ile uluslararası bir sorun olmuştur. XIX. yüzyılda bölgeye yönelik başlayan Yahudi göçleri Filistin ve çevresinin kaderini etkileyen ve ilerleyen yıllarda Ortadoğu bölgesinin şekillenmesine yol açan en önemli olaydır. Ortadoğu’da bir üs elde etmek isteyen batılı devletler Yahudilere koruma sağlayarak onların Filistin’e yerleşmelerini teşvik etmiştir. Bunu XIX. yüzyılın sonuna kadar tam anlamıyla başardıkları söylenemez ise de bölgede hızlı bir değişimin yaşandığı gerçeği de yadsınamaz. Özellikle Sultan II. Abdülhamid ve bölgede görevlendirdiği valileri burada yaşanan hadiseleri hassasiyetle takip etmiş ve Yahudi göçünün önlenmesi için birtakım tedbirler almıştır. Ancak, Yahudilerin hamiliğini üstlenen Avrupalıların baskısı ve yerli halkın milli bilincinin eksikliği göçü engelleme çabalarında istenilen başarıya ulaşılmasını engellemiştir.

1871 tarihli Vilayet Nizamnamesiyle Kudüs, doğrudan merkeze bağlı sancak olarak teşkilatlandırılmıştı. Bu yıldan itibaren Akka ve Kuzey Filistin’de olan siyasi etkinin yoğunluğu belirgin bir şekilde Kudüs ve daha güneye kaymıştır. Kudüs’ün 1871 yılında aracısız olarak İstanbul’a bağlanmasıyla Kudüs Mutasarrıfı fiilen vali ile eşit statüye yükselmiş ve diğer sancaklara göre daha imtiyazlı bir konuma erişmiştir.

Rauf Paşa Osmanlı vatanseveri ve Osmanlı çıkarlarına bağlı bir devlet adamıydı. Kudüs’teki davranışını tanımlayan özellik, büyük bir bilgelik ve kişisel bütünlüğüyle birlikte kararlılık ve olaylara mantıklı bir şekilde müdahale edebilme yeteneğiydi. Bazı durumlarda bölgedeki zor koşulların onun icraatlarına engel olabileceği düşünülse de Rauf Paşa sahip olduğu nitelikler sayesinde bu zorlukların üstesinden gelmeyi başarmıştır. Yeri geldiğinde, çatışmaların kanlı savaflara dönüşmesini engellemek için güç kullanmaktan çekinmemiştir. Osmanlı Devleti’nin uyguladığı tüm yasal önlemlere rağmen, Yahudiler Kudüs’e yerleşmeyi başarmış, tarımsal alanlarda koloniler oluşturmuş ve kendilerine uygun yerleşim bölgeleri inşa etmişlerdi. Rauf Paşa, bu bağlamda, Siyonist plana karşı direniş sergilemiş, göçler konusunda merkezi hükümeti sürekli uyararak yerel basını da yanına alıp aktif bir göçmen karşıtı kampanya yürütmüştür. Ancak netice itibarıyla başarılı olamamış bölgedeki Yahudi nüfusu günden güne artmıştır.

Batılı devletler ve Siyonist örgütlerin etkisiyle Kudüs ve çevresine yerleşmeye çalışan Yahudiler, süreç içinde bazı yerel yöneticilerin hata yapmalarına neden olmuştur. Bölge sakinlerinden bazıları, gelecekte oluşabilecek tehlikeyi öngöremeden, cömert miktarda paralar karşılığında topraklarını zengin Yahudi iş insanlarına satmışlardı. Yahudi göçü, 1882 yılında İngilizlerin Mısır’ı işgal etmesiyle farklı bir perspektifle ele alınmıştır. Bu tarihten sonra bölgeye büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Osmanlı Devleti,

bu nedenlerden dolayı Yahudilerin Filistin bölgesine girmesini ve yerleşmelerini engelleyememiştir. Sonuç olarak, alınan tüm tedbirlere rağmen XIX. yüzyıl boyunca Filistin'de Yahudi nüfusu başta olmak üzere gelirler, demiryolu ve karayolları, okullar, hastaneler, sosyal yardımlar ve kültürel faaliyetler artarak gelişim göstermiştir. Yahudi göçü ve dış devletlerin nüfuz alanlarının genişlemesi engellenememiştir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA)

(BOA, A.} MKT. MHM., 495/44).

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye (DH.EUM.4.Şb.): 21/58.

Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT):1367/18, 6/7, 1471/101, 1571/67, 1505/53.

Hariciye Nezareti Londra Sefareti (HR. SFR.3.): 299/100

Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS.): 1526/1.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR. TH.):130/11.

İrade Dâhiliye (İ.DH.): 1295/101862, 749/61181.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS.): 66/3114.

Yıldız Perakende Evrakı Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK. BŞK.): 4/52.

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK. HR.): 27/30.

Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK. TŞF.): 6/72.

Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y.PRK. UM.): 5/46.

B. Araştırma-İnceleme Eserler

Akgündüz, A. (2015). *Arşiv Belgeleri Işığında Dahiliye Nezareti Tarihi*. Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı.

Altunbeğ, C. (2015). *Ortadoğu ve Filistin (1920-1949)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal, Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Avcı, Y. (2004). *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Bouazı, B. (2011). *19. Yüzyılda Filistin'de Arazi Satışları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirkol, E. (2017). *Kudüs ve II. Abdülhamid*. İstanbul: Taş Mektep Yayınları.

Karaköse, H. (2018). Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar). *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 4(2), ss.150-165.

Kaygısız, H. (2014). *Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.

Kushner, D. (1999). The District of Jerusalem in the Eyes of Three Ottoman Governors at the End of the Hamidian Period. *Middle Eastern Studies*, 35(2), ss.83-102.

Kushner, D. (2005). *Rauf Paşa Governor of Jerusalem 1877-1889*. *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, ss. 369-376.

Öke, M. K. (1981). *II. Abdülhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi*. İstanbul: Kervan Yayınları.

Öke, M. K. (2002). *Siyonizm'den Uygurluk Çatışmasına Filistin Sorunu*. İstanbul: Ufuk Kitapları ve Yayıncılık.

- Sonyel, S. R. (2014). Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şerif Emin Ebu Şemmale. (2020). "Beyt'ül Makdis: İlk Çağlardan Modern Zamanlara Kısa Bir Tarih" (Ed. Abd Al-Fattah El Awaisi, Muhittin Ataman). *Kudüs: Tarih-Din-Siyaset*, İstanbul: Seta Kitap.
- Türk, F. (2007). Yahudi Devleti'nin Demografik Temelleri: Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı Devleti'nin Filistin Siyaseti. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), ss.69-104.

Etik Beyan

"Şerif Mehmed Rauf Paşa'nın Kudüs Mutasarrıflığı ve Yahudi Göçü (1877-1889)" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir çatışma durumu söz konusu değildir.

EXTENDED ABSTRACT

Jerusalem attracted attention with its religious shrines and important scenes in history, and this was the feature of many wars during this period. However, no war in this geography has been as long as the war between the Arab Palestinian people and the Jews. The Palestinian and Jewish struggle, which continues today on these lands, causes reactions from many states and people.

According to Jewish belief, the Israelites entered the promised land. It was settled in the time of Abraham and Hz. They lived there until Solomon's death. However, Hz. With the death of Solomon, their superiority in the region ended and the region was dominated by the Assyrians, Babylonians, Persians, Greeks and Romans respectively.

Diaspora Jews, who had to leave their homeland, tried to take shelter in different countries of Europe, but over time, they were subjected to oppression and persecution due to the anti-Jewish movement, also called anti-Semitism. Many European states supported the Jews' desire to return to Jerusalem. So much so that in the XIX. Towards the end of the century, this support turned into a political movement, a kind of nationalist movement called Zionism.

Before the Tanzimat Period in the Ottoman Empire, land sales to foreigners were very low. However, the way for these transactions was paved with some regulations brought by the Tanzimat. The state had a

special sales policy implemented in Palestinian lands. Although the state tried to prevent migration with the measures it took, it was not very successful and gradually lost its dominance in the region with the first major migration wave in 1882, the second in 1890-1891, and the third major migration wave in the early 1900s.

In the 1884 edict restricting Jews from settling in Jerusalem and its surroundings, all local administrators and consulates in England were instructed to warn about the situation (BOA, HR. SFR.3., 299/100). According to this edict, Jews who came to Palestine and the Holy Land could stay in the region for a maximum of one month. However, some European states (England, Russia and France) did not accept this restriction and put diplomatic pressure on the Ottoman Empire and made efforts to reconsider this decision. In addition to not being allowed to reside in Jerusalem, Jews were also prohibited from purchasing land. Despite all these prohibitions, the main reason why immigration could not be prevented and Jews bought land was the inadequacy of the bureaucracy in the implementation phase. As of 1871, Jerusalem was reorganized as an independent governorship, directly connected to the central government. Since this change in the status of Jerusalem brought it to a higher level compared to other sanjaks, there was also a change in the ranks and titles of the civil administrators working in the region. Therefore, the Governor of Jerusalem had de facto equal status with the governor.

Pasha, whose real name was Şerif Mehmed Rauf, was born in Istanbul in 1838 and died in Istanbul in 1923 and II. Immediately after the declaration of the Constitutional Monarchy (19-27 July 1908), he served as the City of Istanbul for a short time. After this duty, the pasha served in the governorships of Aleppo and Aydın, and was appointed as the Minister of Internal Affairs in the Tevfik Pasha Government on April 16, 1909. After serving here for a very short time, he was appointed Extraordinary Commissioner for Egypt on 15 May 1909. He served in Egypt for ten years, became the Chairman of the State Council in August 1919, and a few months later, on September 15, 1919, he was appointed as a member of the Notable Council.

Sultan II. Rauf Pasha faithfully followed the measures taken for Jewish immigration and the development of Jerusalem during the reign of Abdulhamid. Pasha took courageous decisions and took initiative on many issues throughout his tenure in the region. First of all, he canceled the sales contracts of the Jews who acquired a certain amount of land, even though they were prohibited from purchasing land.

Any attempt by foreigners in the region to open any new religious, educational, charitable or sanitary institution was left entirely to the permission and authority of the central government. Russian Zionists, who wanted to protect the Orthodox Greeks and Jews in the region, frequently appealed to the Ottoman government and wanted to build various institutions for the poor people in the region. Rauf Pasha, who tried to implement more measures than the Ottoman government's measures against Jewish immigration, made it increasingly difficult for foreigners to acquire property or obtain permission to build on state land, which contradicted the law allowing foreigners to buy land in Jerusalem. Rauf Pasha, who was already trying to become an important authority in local affairs by the Ottoman government, implemented this policy more strictly, especially for Jewish immigrants.

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

Yryskul ISAKUNOVA¹,

Mehmet Arif OZERBAŞ²,

Suna KILIÇ³

Öz

Bu çalışmanın amacı, Kırgızistan'daki yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerini incelemektir. Araştırmanın amacına yönelik verileri elde etmek için karma araştırma yöntemi (mixed method research) kullanılmıştır. Nicel veriler, çocukların genel ruh sağlığını belirlemek amacıyla, Derogatis ve arkadaşları tarafından geliştirilen SCL-90 olarak bilinen Ruhsal Belirti Tarama Listesi ile toplanmıştır. Araştırma, toplam 150 katılımcıdan elde edilen verilerle oluşturulmuştur. Nitel veriler için araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Örneklem grubu içerisinden rastgele seçilen 20 çocuk ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak, uzman görüşlerine dayanan 10 araştırma sorusu kullanılmıştır. Araştırmada, cinsiyet, yaş ve uyruk değişkenleri ile psikolojik ve duygusal problemler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırmanın nitel verilerine göre, yetimhanede yetişen çocukların arkadaşları ile iletişimde sorun yaşamadıkları saptanmıştır. Çocukların büyük bir kısmında yalnızlık hissi tespit edilmiştir.

Atif için: / Please Cite As:

Isakunova, Y., Özerbaş, M. A., & Kılıç, S. (2024). Kırgızistan'daki yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinin incelenmesi. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 305-329.

Geliş Tarihi / Received Date: 23.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 12.12.2024

¹ Manas Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Bişkek. y.isakunova@gmail.com

ORCID: 0009-0004-7174-846X

² Prof. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Bişkek & Gazi Üniversitesi, Ankara. mehmet.ozerbash@manas.edu.kg, ozerbash@gazi.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5354-1634

³ Manas Üniversitesi, Lisans Eğitim Enstitüsü, Bişkek. pskdansuna@gmail.com

ORCID: 0009-0007-3348-1073

Anahtar Kelimeler: Yetimhane, Çocuk, Psikolojik Problem, Duygusal Problem.

Investigation of Psychological and Emotional Problems of Children Raised in Orphanages in Kyrgyzstan

Abstract

The aim of this study is to examine the psychological and emotional problems of children growing up in orphanages in Kyrgyzstan. Mixed method research was used to obtain data for the purpose of the research. To collect quantitative data, it was collected through the Mental Symptom Screening List, known as SCL-90, developed by Derogatis et al. to determine the general mental health of children. It was created within the scope of data obtained from a total of 150 participants in the research. A semi-structured interview form developed by the researcher was used to collect qualitative data. Semi-structured interviews were conducted with 20 children randomly selected from the sample group. 10 research questions based on expert opinions were used as data collection tools. In the study, a significant difference was found between gender, age and nationality variables and psychological and emotional problems. According to the qualitative data of the study, it was determined that children growing up in sheltered orphanages did not have problems communicating with their friends. Most children experience a feeling of loneliness.

Key Words: Orphanage, Child, Psychological Problem, Emotional Problem.

GİRİŞ

Çocukluk, insan yaşamının doğumdan ergenlik dönemine kadar olan ilk gelişim aşamasıdır ve biyolojik, psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimin temellerinin atıldığı kritik bir dönemdir. Bu süreçte birey, çevresel faktörler ve bakım verenlerle olan etkileşim yoluyla öğrenir ve kimlik oluşumunun temellerini atar (Berk, 2021). Çocukluk, insanın doğduğu, büyüdüğü, öğrendiği ve dünyayı tanıyarak hayattan zevk aldığı bir dönemdir. Sağlıklı bir çocukluk, bir yetişkine güven duyma, ona inanma, anlaşıldığını, duyulduğunu, sevildiğini ve çocuk görevlerinde başarılı olduğunu hissetme fırsatıdır. Çocukluk, bireyin kişiliğinin ve davranışlarının temelini oluşturan kritik bir evredir. Örneğin, "bağımlılık" özelliği çocukluk döneminde bireyin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının güvenli bir şekilde karşılanmasını gerektirir; bu, ileriki yaşamda sağlıklı bağlanma ve sosyal becerileri için önemlidir (Ainsworth, 1979). Aynı şekilde oyun, çocuğun bilişsel gelişimini ve sosyal becerilerini destekleyen önemli bir araç olarak görülmektedir (Vygotsky, 1978). Bu nedenle çocukluk dönemi; yoğun öğrenme arzusu, peri masalları, hikayeler ve mucizeler gibi sembollerle bezenmiştir. Çocuklar için anne-baba, sevgi dolu, güçlü ve bilge bir figürdür. Çocuğun sevilerek, bir güven ortamı içinde, sağlıklı yetişmesi aileye bağlıdır. Çocuğa yol göstermek, davranışlarına yön vermek, kurallara uyumunu sağlamak, ailenin görevleri arasındadır. Ayrıca ailenin, güç durumlarda çocuğun yanında olması, onu desteklemesi, gerektiğinde denetlemesi gerekir. Çocuğun kişilik geliştirmesi,

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

kendi cinsel kimliğini kazanması da aile ortamında sağlanır. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, iş birliği gibi olumlu nitelikleri çocuk evde kazanır. Anlaşmazlık, çekişme, çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da evde öğrenir (Yörükoğlu, 1993, s.94). Sağlıklı bir gelişim için çocuğun normal olarak ana-baba ve kardeşlerden oluşan bir aile çevresinde yetişmesi gereği, bugün için tıp, psikoloji, psikiyatri, eğitim ve sosyoloji gibi bilim dallarının görüş birliğine vardığı bir konudur. Toplumun oluşturan önemli unsurlardan biri şüphesiz çocuktur. Toplumun geleceği, çocukların bedensel, ruhsal ve zihinsel yönden yetişmelerine bağlıdır. Bu ise, çocuğun toplum içindeki hukuki durumunu düzenleyen kurullarla yakından ilgilidir (İnan, 1969, s.4251).

Ancak çocukluğun başka bir yanı da acı, korku, rahatsız edici anılardan oluşabilir. Özellikle anne-babasız büyümek zorunda kalan çocuklar için bu durumdan bahsedebiliriz. Yetimhanelerdeki çocuklar genellikle travmalar, stresler, afetler, ayrılıklar, kayıplar yaşamışlardır. Çocukluğundan mahrum bırakılan bir birey, bu eksikliği hayatı boyunca hisseder. Çocukluğunu özleyen bir kişi ise genellikle mutlu bir yetişkine dönüşemez. Çünkü bu dönemin bitmemiş ve çözülmemiş görevleri, yetişkinlikte korku, büyüme ve gelişme isteksizliği, endişe, güvensizlik, kaynak eksikliği ve diğer semptomlar şeklinde kendini gösterebilir (Johnson & Walker, 2018). Yetimhanelerde yetişen çocuklarda, yıllar içinde genellikle ilgisizlik ve çevreye kayıtsızlık gözlemlenmiştir. İnsanlarla yakın ilişkiler kurmakta zorlanır, merak ve girişkenlikleri azalır. Öğrenmeye karşı ilgisizlik gösterebilir ve akademik başarıları düşük olabilir. Anlama ve öğrenme becerileri, yeterince desteklenmediği durumlarda sınırlı kalabilir. Düşünme ve kavrama becerileri genellikle destek eksikliğinden etkilenebilir ve akademik başarısızlığa neden olabilir. Kısacası, zekaları donuk, duygusal tepkileri de künттür. Sevgiye susamışlardır. Birçoğu kavgacı ve saldırgan davranışlar gösterebilir. Bunların içinden yetişkin çağda suça yönelenler çıkar (Yörükoğlu, 1993, s.32-33). Yetimhanelerde bakım standardı, çocukların duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimini destekleme ve çocuklarda öğrenme motivasyonu oluşturmaya yöneliktir bu nedenle de personel sayısı ve niteliği üzerinde önemle durulmaktadır. Kurum bakımının yarattığı iki önemli sakınca olan, “ana yoksunluğu” ve “uyarıcı noksanlığı”na çözüm bulunursa, kurum bakımında da çocukların ruhsal sağlıkları yerinde ve kişilik gelişimleri normal olabilir (Arnaz,1993, s.116).

Yetimlik sorunlarını ilk olarak araştıran Çek bilim insanları J. Langmeyer ve Z. Mateychek olmuştur (IV. Yüzyılında. 335, Tsaregrad). Rus Pedagojik Ansiklopedisi, Milano'da 787'de açılan ilk eğitim evinden söz etmiştir. Gayrimeşru doğumlar ve öksüz çocuklar bu evlere toplanmıştır. Tüm ülkelerde bu tür çocukların kabulü isimsiz olarak yapılmıştır, böylece çocuğu alan kişi ile çocuğu yetimhaneye veren kişi iletişime geçememiştir. Bu

uygulama nedeniyle, yasal statüsü olan bebekler bile çoğu zaman başkasına verilmiştir. 19. yüzyılın başlarında, Avrupa ve Amerika'nın büyük şehirlerinde çocukların bakımı ve eğitimi için evler açılmıştır. İlk yetimhaneler genellikle manastırlarda açılmış, ancak 18.-19. yüzyıllarda birçoğu devlet tarafından himaye edilmiştir. Bu tür yetimhanelerin örgütsel ve pedagojik temelleri 17. yüzyılda AG Franke tarafından atılmıştır. Bu uygulama 21. yüzyılın başlarından itibaren Almanya'da başlayıp daha sonra İngiltere, Hollanda ve Fransa'da yaygınlaşmıştır. Çocukların ebeveynsiz büyümesinin, çocuk üzerindeki etkilerinin farkına varılması ve bu olgunun bilimsel olarak anlaşılmasının başlangıcı 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, güçlü ekonomik krizler ve sosyal çalkantılar, birçok terk edilmiş çocuğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ebeveynleri olmayan çocuklar yerinden edilmiş ve toplama kamplarına yerleştirilmiştir. Bu tür çocuklar hastaneleri ve yetimhaneleri doldurmuşlardır. 20. yüzyılda yetimlerin bakımında önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen, bazı uygulamalarda yüzyıllar öncesinin yöntemlerine benzerlikler görülmüştür.

Anne babasız kalan çocuklar, sürekli veya geçici olarak çocuk yetimhane ve benzeri kurumlarda kalmıştır. Hastanelerde ve sanatoryumlarda kalan bu çocuklar, fiziksel gelişim geriliği yaşamış, ciddi duygusal rahatsızlıklar göstermiş, sık hastalanmıştır ve bu nedenle ölüm oranları artmıştır. Bu durumu, İspanyol piskoposunun 1860 yılına dayanan şu deyişi doğrular niteliktedir: 'Yetimhanede çocuk üzülür ve nice kederlerle ölür.' Önceleri bunun sebeplerinin yoksulluk, sağlıksız beslenme, uygunsuz yaşam koşulları olduğu düşünülmüştür. Bu sorunlar giderildiğinde, iyi ve temiz yatakhaneler ile hastaneler oluşturulmuş, tüm hijyen kurallarına uyulan çalışmalar yapılmış ve uygun tıbbi bakım sağlanmıştır. Ancak, çocukların durumu temelden iyileşmemiş ve bazı durumlarda daha da kötüleşmiştir. Hastanedeki ve yetimhanedeki çocukların diğer bir sorunu ise ortamdır: monoton, devlete ait bir yapı, az sayıda oyuncak ve yetersiz uyarıcılarla çocuklara yoksullaştırılmış bir ortam sunulmuştur. 20. yüzyılın ortalarında D. Bowlby ve R. Spitz, 'Anne Yoksunluğu'nun çocuk gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymuşlardır. Psikolojik araştırmalar, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) bu soruna dikkat çekmesine yol açmıştır. WHO'nun yayınlarında, sosyal açıdan önemli sorunlar çıkmıştır; çocuk suçluluğu, genç uyuşturucu bağımlılığı, erken yaşta hamilelik, AIDS, SARS vb. WHO, 1950-1960 yıllarında anne ve çocuğun uzun süreli ayrılması sorununu ele alıp, çocuk hastanelerinin, yetimhanelerin ve bu tür diğer kurumların çalışanlarını duygusal bir sıcaklık atmosferi yaratmaya çağırmıştır. Böylece, 20. yüzyılın ortalarında, küçük bir çocuğun gelişimi için en önemli koşulun, anneye (veya annenin yerini alan başka bir yetişkinle) yakın ve kalıcı duygusal bağların varlığı olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış ve genel kabul görmüştür. Bu tür

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

bağların eksikliği ise 'anne yoksunluğu' (maternal deprivation) olarak adlandırılmıştır (Bowlby, 1951).

Petrov ve Ivanova'nın kapalı tipteki çocuk kurumlarında yaptığı araştırmalarda iki uç nokta gözlemlenmiştir. Bir yandan, yetimhane ve yatılı okul çocuklarının aile ortamında büyüyen çocuklardan farklı olmadığı ve problemlerinin maddi destekle çözülebileceği düşünülmüştür. Diğer yandan, artık yetimhanelerde ve yatılı okullarda neredeyse hiç sağlıklı çocuğun bulunmadığı ve çocukların genetik faktörlere bağlı olarak somatik ve zihinsel hastalıklara sahip olduğu yönünde bir görüş ortaya çıkmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde yapılan araştırmalar, ailenin dışında büyüyen çocukların gelişiminde özel bir yol izlediğini ve belirli karakter, davranış ve kişilik özellikleri geliştirdiğini, ancak bunların genel bir model içinde açıklanmasının genellikle imkânsız olduğunu göstermektedir (Petrov & Ivanova, 2015). Peterson ve arkadaşlarının (1961) yaptıkları bir araştırmaya göre, otoriter ana-baba tutumu, çocuklarda saldırganlık, utangaçlık, aşırı içe kapanıklık, okuldan kaçma, çalma gibi olumsuz özelliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Barrett (1979), çocukları doğal oyun ortamında gözlediği araştırmasında, erkek çocukların kız çocuklara oranla hem fiziksel hem de sözel saldırganlık açısından daha yüksek puan aldıklarını tespit etmiştir. Kuiper (1979) ve Rizley (1978) yaptıkları araştırmalarda, depresyonlu bireylerin olumsuz kişisel olayları depresyon yaşamayan kişilere oranla daha fazla kendi yeteneklerine yüklediklerini ve bu bireylerin kendilerini yetersiz olarak algıladıklarını bulmuşlardır. Parker (1983), aşırı denetim ve baskı, sevgi azlığıyla birlikte bulunduğu zaman, çocukları çok olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Parker'ın araştırmaları, ana-babanın aşırı koruyuculuğu çocukta ileride duygusal problemlere ve depresyona yatkınlık oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu tür çocukların sadece psikolojik değil, aynı zamanda somatik sapmalarının nedeninin psikolojik faktör olduğunu söylemişler. Yukarıdaki araştırmalar ve tartışmalar dikkate alınarak bu çalışmada, Kırgızistan'ın Bişkek ilindeki yetimhanelerde yetişen çocukların, psikolojik ve duygusal problemleri sorun olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Kırgızistan'ın Bişkek ilindeki yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerini belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemleri nelerdir?
- Yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemleri; Cinsiyet, Yaş ve Uyruk değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

- Yetimhanedeki çocuklar kendilerini nasıl hissetmektedir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, karma araştırma yöntemi (mixed method research) kullanılmıştır. Karma yöntem (mix-method), araştırmacının nicel ve nitel verileri kullanarak araştırma soru ya da sorularına cevap araması şeklinde tanımlanmaktadır (Nagy & Biber, 2010, s. 3). Karma yöntem çalışmaları, bir araştırmacının araştırma probleminin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için tek tür veri yerine hem nicel hem de nitel verileri kullanmasına uygun araştırmalardır (Creswell, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Bişkek şehrindeki yetimhanelerde yetişen ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 90 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların cinsiyet, yaş ve uyuşu Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan yetimhanelerde yetişen çocuklara ilişkin bilgiler

Değişkenler		f	%
Cinsiyeti	Erkek	48	37.8
	Kadın	42	43.2
Yaş	12-13 arası	11	12.22
	14-15 arası	21	23.33
	16-17 arası	43	47.77
	18 ve ileri	15	16.66
	Toplam	90	100
Uyuşu	Kırgız	48	37.8
	Rus	42	43.2

Tablo da gösterildiği üzere çalışma grubunu 48’i erkek, 42’si ise kız olmak üzere toplamda 90 çocuk oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nicel veriler, Derogatis ve arkadaşları tarafından geliştirilen SCL-90 Ruhsal Belirti Tarama Listesi ile toplanmıştır. Nitel veriler ise, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Bu ölçme aracı, bireylerdeki psikolojik belirtilerin düzeyini ve hangi alanlara yayıldığını belirlemek amacıyla aşağıdaki alt boyutlardan oluşmaktadır.

Nicel Veri Toplama Aracı:

Araştırmada, nicel verileri toplamak ve çocukların genel ruh sağlığını belirlemek için, Derogatis ve arkadaşları tarafından geliştirilen SCL-90 olarak

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

bilinen Ruhsal Belirti Tarama Listesi kullanılmıştır. Bireylerdeki psikolojik belirtilerin ne düzeyde olduğunu ve hangi alanları kapsadığını belirleyen bu ölçme aracı şu alt boyutlardan oluşmaktadır.

1.Somatizasyon: Burada bir takım bedensel yakınmalar söz konusudur. Bunların başlıcaları şunlardır: Beden sıcaklığının değişmesi, solunum bozukluğu, nabız dengesizliği, baş ağrıları, mide ile ilgili rahatsızlıklar, kilo değişmesi, egzama vb.

2.Obsesif - kompulsif: Obsesif - kompulsif bozukluk yaşayan kişilerin yakınmaları beş temel kategoride toplanabilir. a)Kontrol etme ritüelleri, b)Temizlik ile ilgili ritüeller, c)Kompulsiyonların eşlik etmediği obsesif düşünceler, d)Obsesif yavaşlık, e)Karma kompulsiyonlar.

3.Kişilerarası Duyarlık: Kişilerarası duyarlık alt testi, bireyin kendini başkaları ile karşılaştığında, kişisel yetersizlik ve küçüklük duygularına kapılarak kişilerarası ilişkilerinde kendini küçük görmesi, zorluk çekmesi, rahatsızlık hissetmesi gibi olumsuz beklentileri ifade etmektedir.

4.Depresyon: Bu dönemin temel karakteristiği, en az iki hafta süreyle yaşanan depresif duygu durumu ya da hemen hemen her şeye ilgisizlik ve bunlara eşlik eden yan belirtilerdir. Yan belirtiler arasında iştah bozulmaları, kilo değişmeleri, uyku bozuklukları, psiko-motor bozuklukları, değersizlik ve suçluluk duyguları, düşünce ve dikkat toplama güçlükleri, tekrar tekrar gelen ölüm ve intihar düşünceleri ya da girişimleri sayılabilir.

5.Kaygı: Gerginlik, huzursuzluğun devamlı ve uzun süreli olmasıdır. Kişi bu huzursuzluğun gerçek sebebini bilmemektedir. Kişinin günlük yaşantısı alt-üst olur.

6.Öfke ve Düşmanlık (Hostility): Bu ölçek, kızma, huzursuz olma, karşı koyma, saldırganlık, sinirlilik ve öfke hali gibi özellikleri yansıtır.

7.Fobik Anksiyete: Belirli bir nesne ya da duruma karşı duyulan yoğun korku ile belirlenir. Tehlikenin yoğunluğu, tehlikeli olduğu varsayılan durumla orantısızdır.

8.Paranoid Düşünce: Bu ölçekte yer alan maddeler düşmanlık, şüphe, büyüklük, merkezilik ve yansıtıcı düşünceler, bağımsızlığını kaybetme korkusu, hezeyanlar gibi paranoid davranışları belirler.

9.Psikotizm: Bu boyut insanlardan, ilişkilerden giderek bir soyutlanma meydana gelip dramatik belirtilere doğru aşamalı bir gidişi göstermektedir. İçeride kapanmak, izole olmak gibi.

10.Skalalar: Uyku, iştah bozukluğu ve suçluluk duyguları ile ilgili belirtileri ortaya çıkarmaktadır.

SCL-90-R'nin Puanlanması: SCL-90-R, 90 sorudan oluşan bir ölçektir. Ölçeği cevaplayan birey, her soru için; (0)Hiç, (1)Çok az, (2)Orta derece, (3)Oldukça fazla, (4)İleri derecede şeklinde işaretlemelerde bulunarak beş dereceli bir ölçme ifadesi vermektedir. Bireyin alt ölçeklerle ilgili puanı, maddelere verdiği dereceler toplanıp, o alt ölçekteki madde sayısına bölünerek bulunmaktadır. Bu işlem, tüm alt ölçekler için yapılır. Örneğin; Depresyon alt ölçeğinde yer alan semptom maddelerinden bireyin aldığı toplam puan, depresyon boyutu ile ilgili semptom sayısına bölünmüş ve böylece bireyin depresyon puanı elde edilmiştir. SCL-90-R'nin her bir alt alan ve Genel Semptom puanı belirlenirken, grupların puan sınırları: 0.00 (Hiç)'den 1.00'e kadar olan puanlar "psikolojik belirti düzeyi düşük" yani normal sınırlarda kabul edilmiş, 1.00'dan yukarısı "psikolojik belirti düzeyi yüksek" olarak kabul edilmiştir.

SCL-90-R'nin Güvenirliği: Tufan (1987), envanterin güvenirliliği ile ilgili yaptığı araştırmalarda korelasyon katsayısını 0.83 olarak bulmuştur. SCL-90-R'nin Geçerliliği: Derogatis ve arkadaşları (1976), tarafından yapılan araştırmada SCL-90-R ile M.M.P.I. (Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri)'nin çeşitli skalaları arkasındaki korelasyon değerleri 0.41 ile 0.64 arasında bulmuşlardır (Kılıç, 1987, s.63). Verilerin analizinde, aritmetik ortalama ve %'lik değerler kullanılmıştır.

Nitel Veri Toplanma Aracı:

Bu araştırmada, yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal probleminin incelenmesi için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanması için literatür taraması yapıp konuyla ilgili diğer çalışmalar taranmıştır. Elde edilen verilerden yola çıkılarak taslak bir form hazırlanmış ve uzman görüşü alındıktan sonra formda yer alan sorulara son şekli verilmiştir. Görüşme formunda yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemleri olup olmadığına öğrenmeye yönelik 10 soru bulunmaktadır. Bu sorular şu şekildedir:

- Burada (yetimhanede) kendini nasıl hissediyorsun?
- Buradaki yaşamında genel olarak seni üzen durumlar nelerdir?
- Yalnızlık hakkında ne düşünüyorsun?
- Kendini yalnız hissettiğin anlar oldu mu?
- Çok özleyeceğin biri var mı?
- Seni endişelendiren durumlar nelerdir?
- Genellikle hangi durumlarda ağlama hissi yaşıyorsun?
- Arkadaşların sana nasıl davranıyorlar?
- Senin korkutan durumlar nelerdir?
- Okulunda seni utandıracak bir durum oldu mu ya da oluyor mu?

Verilerin analizi:

Verilerin analizinde parametrik veya parametrik olmayan testlerden hangisinin kullanılması gerektiğini belirlemek üzere, verilerin normal dağılım şartını yerine getirip getirmediğine bakılmıştır. Bunun için ilk olarak Shapiro-Wilk testine bakılmış ve sonucun anlamlı ($p < .05$) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Morgan ve arkadaşlarına (2011) göre basıklık ve çarpıklık değerleri +1.00 ve -1.00 aralığında, Field'e (2009) göre ise bu değerler +2.00 ile -2.00 aralığında bulunuyorsa verilerin normal dağılım koşulunu yerine getirdiği varsayılmaktadır. Tabachnick ve Fidell (2013) ise, verilerin normal dağılıma sahip olabilmesi için bu değerlerin +1.5 ve -1.5 aralığında olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna göre çalışmanın verilerinin basıklık değerinin -1.10 ve çarpıklık değerinin ise 6.73 olduğu belirlenmiş, dolayısıyla verilerin normal dağılım koşulunu yerine getirmediği anlaşılmıştır. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. İkili değişkenler arasındaki farkların belirlenmesinde Mann-Whitney-U testi ve daha fazla değişkenler arasındaki farkların belirlenmesinde ise Kruskal-Wallis testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi ($p < .05$) olarak alınmıştır. Araştırmada elde edilen nitel veriler ise içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinin temel amacı toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir şekilde düzenlenip veriyi açıklayan temaların belirlenmesi gerekmektedir. Nitel araştırma verileri; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada analiz edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 242-243). Bu araştırmada, katılımcılara uygulanan her bir görüşme formu K1, K2, K3... şeklinde kodlanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar araştırmacı tarafından irdelenmiş ve önceden belirlenen bir kod içeriği olmadan ifadelerin özüne bağlı kalınarak kodlamalar yapılmıştır. Kodlama yapılırken sık kullanılan ifadelerin belirlenmesine dikkat edilmiştir. Birbirine benzer kodlar arasında ortak yönler bulunarak temalar oluşturulmuştur. Bulguların sunumunda katılımcıların dile getirdiği ifadeler verilmiş ve elde edilen veriler araştırmacı tarafından yorumlanarak birtakım sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmadaki nitel verilerin analizlerinde ise, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde, geçerliliği sağlamak amacıyla, katılan çocukların verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar yapılarak Ç1, Ç2, Ç3... şeklinde kodlama oluşturulmuştur. Veriler oluşturulurken sırasıyla şu süreçler izlenmiştir: Öncelikle yetimhanelerde yetişen çocuklarla görüşmeler yapılmış, bu görüşme sürecinde 10 açık uçlu soruya yer verilmiş ve çocukların verdikleri cevaplar Kırgızca'dan Türkçeye, anlamına göre çevrilmiş, Word programında yazıya geçirilmiştir.

BULGULAR

1.Nicel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın nicel verileri yetimhanelerde yaşayan toplam 90 çocuğa uygulanan ölçeklerden elde edilmiştir. Bu veriler analiz edilerek araştırmanın amaç ve alt amaçlarına ilişkin bulgular ve yorum aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet değişkenine göre ölçeğin alt boyutlarına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	Sd	t	p
Somatizasyon	Erkek	48	19,0208	7,38742	88	-1,411	,162
	Kadın	42	21,1905	7,15077			
O.K	Erkek	48	18,3542	5,70364	88	-1,358	,178
	Kadın	42	20,0476	6,12055			
Kişilerarası. Duyarlılık	Erkek	48	18,0208	6,33964	88	-1,094	,277
	Kadın	42	19,5952	7,31207			
Depresyon	Erkek	48	23,4792	8,57505	88	-1,889	,062,
	Kadın	42	27,2619	10,41589			
Kaygı	Erkek	48	17,4375	7,21672	88	-1,465	,146
	Kadın	42	20,0714	9,77900			
Düşmanlık	Erkek	48	10,7708	4,57672	88	,355	,723
	Kadın	42	10,4524	3,82037			
Fobik	Erkek	48	10,1875	4,47526	88	-,358	,721
	Kadın	42	10,5238	4,40752			
Paranoid	Erkek	48	11,1875	3,57090	88	-,435	,665
	Kadın	42	11,5476	4,28385			
Psikotizm	Erkek	48	17,8958	6,85795	88	-,520	,605
	Kadın	42	18,9048	11,27875			

Tablo 2’de yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumu Bağımsız örneklem T-testi ile incelenmiştir. T-test sonucunda kadın ve erkek çocukları arası istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 3. Yaş değişkenine göre ölçeğin bütünü ve alt boyutlarına yönelik Kruskal-Wallis testi sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Ölçeğin Geneli	12-13	11	3	46,55	3,261	,353
	14-15	21		54,14		
	16-17	43		42,27		
	18 ve ileri	15		41,90		
Alt Boyutlar	Yaş	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Somatizasyon	12-13	11	3	46,55	1,569	,666

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

	14-15	21		54,14		
	16-17	43		42,27		
	18 ve ileri	15		41,90		
O.K	12-13	11	3	44,36	2,631	,452
	14-15	21		51,71		
	16-17	43		43,51		
	18 ve ileri	15		43,33		
Kişilerarası Duyarlılık	12-13	11	3	49,73	3,389	,335
	14-15	21		51,60		
	16-17	43		43,80		
	18 ve ileri	15		38,73		
Depresyon	12-13	11	3	50,45	2,878	,411
	14-15	21		52,90		
	16-17	43		42,73		
	18 ve ileri	15		39,43		
Kaygı	12-13	11	3	45,00	7,811	,050
	14-15	21		51,93		
	16-17	43		45,45		
	18 ve ileri	15		37,00		
Düşmanlık	12-13	11	3	56,09	4,085	,252
	14-15	21		54,95		
	16-17	43		41,76		
	18 ve ileri	15		35,23		
Fobik	12-13	11	3	42,36	5,814	,121
	14-15	21		41,74		
	16-17	43		51,03		
	18 ve ileri	15		37,20		
Paranoid	12-13	11	3	13,844	,780	,854
	14-15	21		15,268		
	16-17	43				
	18 ve ileri	15				
Psikotizm	12-13	11	3	80,745	1,558	,669
	14-15	21		83,798		
	16-17	43				
	18 ve ileri	15				

Tablo 3'te yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinin yaş değişkenine göre farklılaşma durumuna, ölçeğin geneli ve alt boyutlarına yönelik Kruskal-Wallis testi ile bakılmıştır. Test sonucuna göre yaş grupları arasında kaygı boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. χ^2 (Sd=3, N=90)= 7,811; (p≤0.05). Bu farklılığın 12-13 yaş grubundaki çocukların lehine olduğu görülmüştür.

2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

1.Yetimhanelerde yetişen çocukların duygusal problemlerine ilişkin bulgular

1.1. Yetimhanede kendini nasıl hissediyorsun?

Tablo 4. Çocukların yetimhanedeki duygu durumu

Temalar	f	%
Kendimi kötü hissediyorum	7	53.8
Kendimi iyi hissediyorum	5	41.6
Büyükler bize şiddet uyguluyor	6	50
Büyükler bize kızıyor	6	50
Yetimhanedeki öğretmenler bize şiddet uyguluyor	9	75

Tablo 4 incelendiğinde çalışma grubundaki çocukların %53,8'inin kendisini kötü hissettiği, %41.6'sının kendisini iyi hissettiği, %50'sine büyüklerin şiddet uyguladığı, %50'sine büyüklerin kızdığı, %75'ine öğretmenlerin şiddet uyguladığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 4 incelendiğinde çalışma grubundaki bazı çocukların yetimhanede kendilerini kötü hissetme nedeni olarak akranlarının ve yetimhane çalışanlarının kötü davranışları olduğu görülmektedir. Ve ayrıca bazı yetimhanelerin ekonomik durum yetersizliği ve materyal erişim eksikliği de çocukların yetersiz hissetmesine neden olmaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde yetimhanelerde yetişen çocukların yetimhanede kendilerini kötü hissetme sebebi olarak sundukları cevaplar şöyledir:

Ç1: Burada kendimi kötü hissediyorum ve burası hoşuma gitmiyor. Büyükler bize kızıyorlar, şiddet uyguluyorlar ve öğretmenlerimiz bize ses yükseltip bazen vurabiliyorlar. Çoğunlukla kendimi mutsuz ve üzgün hissediyorum.

Ç4: Kendimi kötü hissediyorum çünkü annem gelmiyor.

Ç6: Ben buraya geldikten sonra başım bitlendi. Her zaman başım ağrıyor. Büyük ablalar bana kızıyorlar.

Ç8: Kendimi kötü hissediyorum çünkü büyükler bana fiziksel ve psikolojik şiddet uyguluyorlar.

Ç9: Kendimi kötü hissediyorum. Bana ve erkek kardeşime şiddet uygulanıyor. Burayı hiç sevmiyorum, kendi evime gitmek istiyorum.

Ç11: Büyükler bize şiddet uyguladığı için biraz üzülüyorum. Bir kere kafamı yaraladılar, çok fazla kan çıktı. Eğer büyükler şiddet uygulamasaydı hayatım daha iyi olurdu.

Ç2: Kendimi burada çok iyi hissediyorum. Burayı seviyorum ve buradan gitmek istemiyorum. Evde abimden şiddet görüyordum.

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

Ç3: Burada kendimi çok rahat hissediyorum ve çok arkadaşım var.

Ç5: Burada kendimi çok rahat hissediyorum, burayı seviyorum.

Ç7: Genelde kendimi iyi hissediyorum ama bazen üzülüyorum.

Ç8: Genelde kendimi iyi hissediyorum ama bazen büyükler bize kızdığı için kendimi garip hissediyorum.

Ç12: Benim burada çok arkadaşım olduğu için kendimi iyi hissediyorum. Ama burada çok fazla kalmak istemiyorum.

1.2. Buradaki yaşamında genel olarak seni üzen durumlar nelerdir?

Tablo 5. Yetimhanede yetişen çocukları üzen durumların cevapları

Temalar	f	%
Annemin verdiği oyuncuğu kaybettiğimde çok üzülüyorum	1	8.33
Abim beni çok üzüyor	1	8.33
Annem	5	41.66
Babam	3	25
Öğretmenlerin bana karşı davranışları	5	41.66
Büyük kızlar	4	33.33
Ailemin olmaması	2	16.66
Arkadaşlarımın olmaması	1	8.33
Sebepsiz uygulanan şiddet	1	8.33

Tablo 5'e göre çalışma grubundaki çocukların %8.33'nü annesinin verdiği oyuncuğu kaybedenler, %8.33'nü abisi, %41.66'sını annesi, %25'ini babası, %41.66'sını öğretmenlerin davranışı, %33.33'ünü büyük kızlar, %16.66'sını aile yoksunluğu, %8.33'ünü arkadaş yoksunluğu, %8.33'ünü sebepsiz uygulanan şiddet üzmektedir.

Ç1: Bazen annemin verdiği oyuncuğu kaybediyorum, Hiç bulamayacak olma düşüncesi beni üzüyor.

Ç2: Abim beni üzüyor çünkü o beni sevmiyor ve her zaman bana şiddet uyguluyor. Ben de buraya ondan kaçıp geldim. Annem ve babam yok. Ayrıca abim beni geri alabilir düşüncesi beni çok üzüyor.

Ç3: Bir ailem olmaması beni çok üzüyor.

Ç4: Beni öğretmenlerimin davranışı üzüyor.

Ç5: Öğretmenlerimin bize olan fiziksel ve psikolojik davranışı beni üzüyor.

Ç6: Annemin beni bırakıp gitmesine üzülüyorum.

Ç7: Ailem olmadığı ve burada kaldığım için çok üzülüyorum.

Ç8: Annem. Çünkü o artık gelmiyor.

Ç9: Faydasız ve sahipsiz olma düşüncesi beni çok üzüyor.

Ç10: Arkadaşımın olmaması beni üzüyor.

Ç11: Annemin olmaması beni çok üzüyor.

Ç12: Sebepsiz şiddete maruz kalmak beni çok üzüyor. Önceden annem bana çok fazla sebepsiz fiziksel ve psikolojik şiddet uygulardı.

1.3. Yalnızlık hakkında ne düşünüyorsunuz? Kendini yalnız hissediyor musun?

Tablo 6. Yalnızlık hakkındaki cevaplar

Tamalar	f	%
Annesi ya da babası öldüğünde insan yalnızlık yaşar	1	8.33
İnsanın ailesi olmadığı veya yakınları olmadığı yalnızlık yaşar	5	41.66
Yalnızlığın ne olduğunu anlatamam	2	16.66
İnsanın kimsesi olmadığı yalnızlık yaşar	4	33.33
Kendimi yalnız hissediyorum	8	66.66
Kendimi yalnız hissetmiyorum	4	33.33

Tablo 6 incelediğinde çalışma grubundaki çocukların %8.33'ü annesi ya da babası olmadığını, %41.66'sı hem ailesi hem de yakınları olmadığını, %8.33'ü yalnızlığın ne olduğunu anlatamadığını, %8.33'ü yalnızlığın ne olduğu bilmediğini, %33.33'ü kimsesizliğin yalnızlık sayıldığı söylemişlerdir. Aynı zamanda bu tablo %66.66 kişi yalnız hissettiğini, %33.33 kişi yalnız hissetmediğini ifade etmiştir.

Ç1: Ebeveyni vefat edenler yalnız insanlardır. Evet, ben kendimi yalnız hissediyorum.

Ç2, Ç3: İnsanın ailesi ve yakınlarının olmamasına yalnızlık denir. Evet, bazen kendimi yalnız hissediyorum ve ağlıyorum.

Ç4: Yalnızlığın ne olduğunu biliyorum ama ifade edemiyorum. Kendimi yalnız hissetmiyorum. Benim ablam ve arkadaşlarım var.

Ç5, Ç7: Yalnızlık insanın kimsesiz olmasıdır. Ben yalnız değilim, benim ablam ve kardeşim var.

Ç6: Yalnızlığın ne olduğunu bilmiyorum. Ama kendimi yalnız hissediyorum, çünkü annem yok.

Ç8, Ç9: Yalnızlık insanın kimsesiz olmasıdır. Ben her zaman kendimi yalnız hissediyorum.

Ç10, Ç11: Ebeveyni olmayan kişiler yalnızlık yaşarlar. Ben kendimi yalnız hissediyorum.

Ç12: Ebeveyni olmayan kişiler yalnızlık yaşarlar. Ben kendimi yalnız hissetmiyorum. Benim teyzem var ve buradakileri yakınım olarak görüyorum.

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

1.4. Seni endişelendiren durumlar nelerdir?

Tablo 7. Yetimhanede yetişen çocukları endişelendiren durumlara verilen cevaplar

Temalar	f	%
Yetimhanede sonsuza kadar kalma ihtimalimin olması beni endişelendiriyor	5	41.66
Benim annem beni burada tamamen bırakacak düşüncesi	3	25
Bulduğum durum beni endişelendirir	1	8.33
Geleceğim nasıl olacak düşüncesi	3	25
Akademik başarılarım	1	8.33
Ailem nerede, ne yapıyor, hayatta mı düşünceleri	1	8.33
Beni endişelendiren durum yok	3	25

Tablo 7 incelediğinde %41,66'sını yetimhanede sonuna kadar kalma ihtimali düşüncesi, %25'ini annelerinin tamamen yetimhanede bırakacak olması düşüncesi, %8.33'ünü bulunduğu durum, %25'ini geleceği, %8.33'ünü akademik başarısı, %8.33'ünü ailesinin durumu endişelendirmektedir ve %25'ini endişelendiren durum bulunmamaktadır.

Ç1, Ç9, Ç10: Burada tamamen kalma ihtimalimin olduğu düşüncesi beni endişelendirir.

Ç2, Ç4: Annem beni burada bırakacak ve asla gelmeyecek düşüncesi beni çok endişelendirir.

Ç3, Ç5, Ç7: Beni endişelendiren durum bulunmamaktadır.

Ç6, Ç11: Ailem beni bıraktı. Ve benim geleceğim artık nasıl olur bilmiyorum, işte bu konu beni endişelendiriyor.

Ç8: Ben kaybolmuştum. Ailem nasıldır, kardeşlerim büyümüş mü, değişmiş mi ve neredeler acaba düşünceleri beni endişelendirir.

Ç12: Ders başarılarım. Biraz tembel olduğum için not sonuçlarım hakkında endişeleniyorum. Ve burada ömür boyunca kalma ihtimali beni çok endişelendiriyor.

1.5. Genellikle hangi durumlarda ağlama duygusu hissediyorsun?

Tablo 8. Çocukları ağlatan nedenlerin cevapları

Temalar	f	%
Annemi özlediğimde	4	33.33
Canım acıdığımda	1	8.66
Babamı özlediğimde	2	16.66
Ben ağlamam	1	8.66
Ailemi özlediğimde	2	16.66

Tablo 8 incelediğinde %33.33'ü annesini özlediğinde, %8.66'sı canı acıdığında, %16.66'sı babasını özlediğinde, %16.66'sı ailesini özlediğinde ağladığını ve %8.66'sı ağlamadığını belirtmiştir.

2. Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik Problemlerine İlişkin Bulgular

2.1. Çok özleyeceğin biri var mı?

Tablo 9. Çocukların özlediği kişilere verdiği cevaplar

Temalar	f	%
Annemi özlüyorum	4	33.33
Babamı özlüyorum	3	25
Ailemi özlüyorum	3	25
Tezemi özlüyorum	1	8.66

Tablo 9 incelediğinde %33.33'ü annesini, %25'i babasını, %25'i ailesini ve %8.66'sı teyzesini özlediğini ifade etmiştir.

Ç1: En çok annemi özlüyorum. Onunla çok zaman geçiremedim, çünkü annem öldü. Keşke annem hayatta olsaydı, ama bu da benim kaderimmiş.

Ç12: Ben kendi tezemi özlüyorum. Ben onu çok seviyorum, teyzem de beni çok seviyor. Ama o beni buradan alamıyor. Onların evinde kedisi var, o kediyi de çok özledim.

2.2. Senin korktuğun şeyler var mı genelde nelerden korkuyorsun?

Tablo 10. Yetimhanede yetişen çocukların korktuğu şeyler

Temalar	f	%
Kandan korkarım	1	8.66
Abim ile öğretmenlerden korkarım	1	8.66
Abladan	1	8.66
Hiçbir şeyden korkmuyorum	2	16.66
Büyük kızlardan	3	25
Karanlıkta yalnız dışarıya çıkmaktan korkarım	1	8.66
Başka birinin beni evlatlık edinmesinden korkarım	1	8.66
Burada sonsuza kadar kalmaktan korkarım	2	8.66

Tablo 10 incelediğinde %8.66'sı kandan, %8.66'sı abisi ve öğretmenlerinden, %8.66'sı abladan, %16.66'sı hiç bir şeyden, %25'i büyük kızlardan, %8.66'sı karanlıkta yalnız dışarıya çıkmaktan, %8.66'sı evlatlık edinilmekten, %8.66'sı yetimhanede sonsuza kadar kalmaktan korktuğu ifade etmiştir.

Ç3: Ben Abladan korkuyorum, çünkü o bana şiddet uyguluyor. Ben ondan hiç kaçamam, o öğretmenleri bile dinlemiyor.

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

Ç5: Karanlıkta yalnız dışarıya çıkmaktan korkuyorum. Beni birisi kaçırabilir diye korkuyorum.

Ç8: Tanımadığım birisi beni evlatlık edinebilir diye korkuyorum.

2.3. Arkadaşların sana nasıl davranıyorlar?

Tablo 11. Arkadaşlarının çocuklara olan davranışlarının cevapları

Temalar	f	%
İyi davranıyorlar	8	66.66
Kötü davranıyorlar	3	25
Arkadaşım yok	1	8.66

Tablo incelediğinde %66.66'sı arkadaşlarının iyi, %25'i kötü davrandığını söylemiştir ve %8.66'sı arkadaş olmadığını söylemiştir.

Ç1: Benim çok arkadaşım var ve onlar bana çok iyi davranıyor.

Ç8: Buradaki arkadaşlarım ve okuldaki arkadaşlarım bana kötü davranıyorlar, kötü sözler söylüyorlar, benimle arkadaş olmak bile istemiyorlar ve bu durum beni bazen çok üzüyor.

Ç11: Benim arkadaşım yok.

2.4. Okulda seni utandıracak bir durum oldu mu ya da oluyor mu?

Tablo 12. Çocukları utandıran durumların cevapları

Temalar	f	%
Beni utandıran durum olmadı	4	33.98
Kendimden	4	33.98
Benim bazı dişlerim döküldü. Ondan çok utanıyorum.	1	8.66
Başım bitlendi ve okulda benimle dalga geçtiğinde utanmıştım	1	8.66
Dans ettiğim anda çok utanmıştım, çünkü herkes güldü.	1	8.66
Kardeşimden utanıyorum	1	8.66

Tablo incelediğinde %33.98'i utandığı bir durum olmadığını, %33.98'i kendisinden %8.66'sı dişleri döküldüğü için, %8.66'sı başı bitlendiği için, %8.66'sı dans ettiği için utandığını %8.66'sı kardeşinden utandığını belirtmiştir.

Ç6: Dişlerim döküldüğü için utanıyorum. Konuştuğum zaman belli oluyor. Bazen yeni ortama girdiğimde hiç konuşmuyorum, çünkü dişlerimden utanıyorum.

Ç7: Buraya ilk geldiğimde başım bitlendi. Okulda da öğretmenim fark edip sınıfın içinde söyledi ve herkes güldü, o anda çok utanmıştım.

Ç8: Ben kendi kardeşimden utanıyorum çünkü o çok yaramaz ve herkes ona kızıyor. Ben kardeşimin biraz değişmesini istiyorum. O yaramazlık yaptığında bize kızıyorlar ve büyük çocuklar onu dövüyorlar.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Kırgızistan'daki yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışma grubu 42 kız ve 48 erkekten oluşmaktadır. Yaş değişkenine göre araştırmaya katılan çocuklar 12-13 yaş arası 11, 14-15 yaş arası 21, 16-17 yaş arası 43, 18 ve üstü 15 çocuktan oluşmaktadır. Ayrıca uyruk değişkenine göre 48 Kırgız ve 42 Rus çocuk, araştırmacının çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmacının alt amaçları kapsamında yetimhanede yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinin cinsiyet, yaş, uyruk değişkenlerine göre farkları incelenmiştir. Yaş değişkenine göre çocukların psikolojik ve duygusal problemleri incelendiğinde yaş grupları arasında kaygı boyutunda anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu farklılığın 12-13 yaş grubundaki çocukların lehine olduğu görülmüştür. Bu sonucu destekleyen Bowlby'in Attachment and Loss: Volume I. Attachment (1969) ve Sachs, J. L. Psychological Effects of Institutionalization in Children (2017) çalışmaları, kaygı boyutundaki anlamlı farklılığın nedenini açıklamıştır. Bowlby (1969), yetimhanelerde yaşayan çocukların yaşlarına göre psikolojik ve duygusal problemlerinde farklılıklar olduğunu açıklamıştır. Araştırmada yaş değişkeninin, çocukların gelişimsel süreçlerini ve yaşadıkları travmaların etkilerini önemli ölçüde etkileyen bir faktör olduğunu tespit edilmiştir. Bu değişkenin, çocukların psikolojik sağlığını ve travmalara karşı verdikleri tepkileri belirlemede önemli bir rol oynadığını gözlemlenmiştir. Ergenlik döneminde bireyler, bağımsızlık kazanma isteği ile aile, okul ve toplum gibi kurumsal yaşamın kısıtlamaları arasında bir çatışma yaşayabilirler. Bu süreçte duygusal bağların önemi artar ve özellikle güven duygusu gelişimi kritik bir rol oynar. Ancak, yetimhanelerde büyüyen ergenler, bu bağların yeterince sağlanamaması nedeniyle güven duygusu eksikliği yaşayabilir ve sosyal ilişkiler kurmada zorluklarla karşılaşabilirler (Bowlby, 1988; Steinberg, 2014).

Yaş değişkeni, çocukların yaşadıkları psikolojik ve duygusal travmaların seyrini de etkileyebilir (Smith & Jones, 2020). Erken yaşlarda yaşanan duygusal ihmal ve travma, ilerleyen yaşlarda farklı biçimlerde kendini gösterebilir. Bu nedenle, yaşa göre psikolojik destek ve müdahale stratejileri farklı olmalıdır. Yaşa uygun psikolojik müdahaleler geliştirilmesi, çocuk evlerinde yaşayan çocukların iyileşme süreçlerini hızlandırabilir ve sağlıklı bir psikolojik gelişime yönlendirebilir (Brown & Smith, 2019). Uyruk değişkenine göre yapılmış olan analiz sonucunda yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinde istatistiksel olarak bir farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet değişkenine göre yapılmış olan analiz sonucunda yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinde istatistiksel olarak bir farklılık

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

bulunmamıştır. Beck, A. T., & Dozois, D. J. A. (2011) tarafından yapılan Cognitive Therapy: Current Status and Future Directions, araştırması, erkek ve kız çocukları arasında psikolojik sorunlar açısından belirgin bir fark gözlemlenmediğini söylemiştir. Hem erkek hem de kız çocuklarının benzer şekilde bağlanma sorunları, düşük özgüven ve depresyon gibi zorluklar yaşadığını belirlemiştir. Bu bulgu cinsiyetin, psikolojik rahatsızlıkların temel nedeni olmadığını, daha çok çevresel faktörlerin belirleyici olduğunu belirterek araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Çalışmaya katılan çocukların %52.22'sinin probleminin olmadığı, %4.44'ünün somatizasyon olduğu, %17.77'sinin kompulsif bozukluğu olduğu, %26.66'sının kişiler arası duyarlılığının olduğu, %13.33'ünün depresyona girdiği, %8.88'inin anksiyete belirtilerinin olduğu, %12.22'sinin öfke kontrolsüzlüğünün olduğu, %2.22'sinin her türlü fobilerinin olduğu, %6.66'sının paranoid belirtileri olduğu, %10'unun ise psikotizm belirtileri olduğu görülmüştür. Yetimhanede yetişen çocuklarda en çok kişiler arası duyarlılık belirtilerinin değerin yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocukların zor yaşam koşullarından ötürü psikolojik problemler yaşadığı ve travmalardan dolayı problemlerin arttığı söylenebilir. Çocukların ebeveyn eksikliği ve sevgi yetersizliğinden dolayı depresyona girdiği her türlü problemlerin bu süreçte geliştiği söylenebilir. Bu sonucu Mehmet Kök tarafından yapılan "Yetiştirme yurdundaki öğrencilerin psikolojik belirti düzeylerinin değerlendirilmesi" araştırması desteklemektedir. Somatizasyon belirti düzeyi açısından, riskli bir durum olmadığı görülmektedir. Öğrencilerde bedensel yakınmaların pek fazla olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni olarak da bu kurumlarda kalan çocukların daha ciddi kaygıları olduğundan, bedensel yakınmalarını önemsemediği belirlenmiştir. Öğrencilerin obsesif-kompulsif belirti düzeyleri oldukça yüksek çıkmıştır. Bu öğrencilerin çeşitli kaygıları vardır. Bu kaygıları, azaltmak veya bastırmak amacıyla obsesif-kompulsif belirtiler gösterdi saptanmıştır. Öğrencilerin depresyon belirti düzeyleri de oldukça yüksek çıkmıştır. Bu çocuklar, diğer çocuklar gibi aile ortamına veya onların yararlandıkları imkanlara sahip olmadıkları için, kendilerini değersiz görmektedirler. Bu nedenle, çevreyle olan ilişkilerini azalttıkları, algılama ve yorumlamada güçlük, genel bir karamsarlık, ümitsizlik, motivasyon eksikliği ve somatik belirtilere sahip olduklarını görülmüştür.

Anksiyete belirti düzeyleri de yüksek bulunmuştur. Bu öğrencilerde sürekli bir gerginlik ve huzursuzluğun olduğu gözlenmiştir. Bu çocukların öfke ve düşmanlık belirti düzeyleri de yüksek çıkmıştır. Büyük çoğunluğun çabuk öfkelenme, sinirlilik, kızma, bağırma, karşı koyma gibi duygu ve düşüncede oldukları gözlenmiştir. Yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin fobik anksiyete belirti düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bulgularımıza göre, bu öğrencilerin yoğun korkulara sahip olmadıkları görülmektedir. Paranoid belirti

düzeyleri yüksek çıkmıştır. Bu çocuklar, düşmanlık, şüphe, büyüklük, bağımsızlığını kaybetme korkusu gibi davranışlara sahiptirler. Bu çocuklarda psikotizm belirti düzeyi de yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin insanlardan giderek uzaklaşma, içe kapanma gibi durumlara sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca bu çocukların, uykusuzluk, iştah bozukluğu, suçluluk duygusu gibi duyu davranış bozukluklarını yaşadıkları belirlenmiştir. Yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışma kapsamında görüşülen yetimhanedeki (90) çocukların içinden rastgele seçilen 10 çocukla görüşme yapılmıştır. Uyruk değişkenine göre 5 tanesi Rus ve 5 tanesi Kırgız çocuktan oluşmaktadır. Ayrıca yaş değişkenine göre 8 ve 12 yaş arası araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu çocukların birçoğunun, uzun süreli duygusal yoksunluk nedeniyle içsel boşluklar ve güven eksikliği yaşadığı belirlenmiştir. Bu sonucu destekleyen Cunnar ve Quevedo'nun (2007) Kaygı ve Depresyon (Anxiety and Depression)adlı çalışmasıdır. Çalışmada, yetimhanelerde yaşayan çocukların, genellikle kaygı, depresyon gibi duygusal problemlerle başa çıkmak zorunda kalmıştır. Bu durumun nedeni ise çocukların sevgi, destek ve güven eksikliği olarak tespit edilmiştir.

Çalışmanın diğer bir bulgusunda bazı çocukların yetimhanede kendilerini kötü hissettiği, bazılarının kendilerini iyi hissettiği, bazılarının büyükler tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Yetimhanedeki çocuklar kendilerini üzen durumlara; annenin, babanın, öğretmenlerin ve büyüklerin davranışları, aile ve arkadaş eksikliği şeklinde cevaplar vermiştir. Yetimhanede yetişen çocukları endişelendiren durumlarda ise %41,66'sını yetimhanede sonuna kadar kalma ihtimali düşüncesi, %25'ini annelerinin tamamen yetimhanede bırakacak olması düşüncesi, %8.33'ünü bulunduğu durum, %25'ini geleceği, %8.33'ünü akademik başarısı, %8.33'ünü ailesinin durumu endişelendirmektedir ve %25'ini endişelendiren durumun bulunmadığı tespit edilmiştir. Başka bulgusunda çocukları ağlatan durumlar üzerinde durulmuş %33.33'ünün annesini özlediğinde, %8.66'sının canı acıdığına, %16.66'sının babasını özlediğinde, %16.66'sının ailesini özlediğinde ağladığı ve %8.66'sının ağlamadığı tespit edilmiştir. Yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik problemlerinin bulgusunda %33.33'ü annesini, %25'i ailesini ve %8.66'sı teyzesini özlediğini ifade etmiştir. Diğer bulguda çocukların korktukları durum araştırılmış ve %8.66'sının kandan, %8.66'sının abisinden ve öğretmenlerinden, %8.66'sının abladan, %25'inin büyük kızlardan, %8.66'sının karanlıkta yalnız yürümekten, %8.66'sının evlatlık verilmekten, %8.66'sının yetimhanede kalmaktan korktuğu ve %16.66'sının hiç bir şeyden korkmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir bulguda akran davranışları incelenmiş ve %66.66'sının arkadaşlarının iyi, %25'inin kötü davrandığı ve %8.66'sının arkadaşının

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir bulguda utanma durumu incelenmiş ve %33.33'ü utandıran bir durum olmadığını, %8.66'sı dişleri döküldüğü için, %8.66'sı başı bitlendiği için, %16.66'sı kendinden, %8.66'sı dans ettiği için, %8.66'sı kendi halinden, %8.66'sı tembel olduğu için utandığını ifade etmiştir. Diğer bir bulguda ise %33.33'ü sakin, %66.66'sı iyi, %41.66'sı yaramaz, %8.66'sı tembel, %8.66'sı çok hızlı sinirlenen, %33.33'ü utangaç, %50'si çok konuşan, %41.66'sı güzel olduğunu ve %25'i kendisini tanımadığını ifade etmiştir. Yukarıdaki sonuçlar dikkate alınarak şu öneriler geliştirilmiştir; Yetimhanelerde yetişen çocuklar için psikolojik danışmanlar yetimhanelerde zorunlu bulundurulabilir. Yetimhanelerde yetişen çocuklara bireysel danışmanlık ve grup terapisi hizmeti sunulabilir. Yetimhanelerde yetişen çocukların sağlık hizmetine erişimi kolaylaştırılabilir. Çocukların sosyal çevresi güçlendirilmeli ve güvenli bağlanma ihtiyaçları karşılanmalıdır. Akran iletişimini artırmaya yönelik etkinlikler yapılabilir. Personellere yönelik çocuk gelişimi ve psikolojisi üzerine eğitimler verilebilir. Çocukların ilgi ve yetenekleri envanter yardımıyla tespit edilip ilgi alanlarına göre sosyal faaliyetlere yönlendirmeler yapılabilir. Yetimhaneleri; sağlık, güvenlik, eğitim gibi temel ihtiyaçlar çerçevesinde denetleyen bir yapılanma oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Aituhur, S. (1991). Konya çocuk yuvasındaki 0-12 yaş çocuklarının gelişim özellikleri ve ana yoksunluğunun çocuk gelişimine etkileri açısından koruyucu aile bakımı ve aile çocuklarının kurum bakımı ile karşılaştırmalı incelenmesi (Yüksek lisans tezi, basılmamış). Selçuk Üniversitesi, Ankara.
- Arnaz, Z. (1993). Koruyucu aile bakımındaki çocuğun gelişim özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2-3), 81-86.
- Baltaş, Z. (2010). *Verimli iş hayatının sırrı: Stres* (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baltaş, Z., & Baltaş, A. (2000). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bakırcioğlu, R. (1976). *Ruh sağlığı ve rehberlik*. Çark Matbaası.
- Başar, F. (1992). Ankara Kalaba Çocuk İslahevi'nde kalan 15-18 yaş grubu ergenlerin suça yönelmelerinde ailenin etkisi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma (Yüksek lisans tezi, basılmamış). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Başar, F. (1996). Üvey ebeveyne sahip olan ve olmayan 10-11 yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimleri ve kendilerini algılama biçimlerinin incelenmesi (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Beck, A. T., & Dozois, D. J. A. (2011). Cognitive therapy: Current status and future directions. *Annual Review of Medicine*, 62, 397-409. <https://doi.org/10.1146/annurev-med-052209-100032>
- Bektaş, M., & Karagöz, Ş. (2017). Stresle başa çıkma tarzlarının yalnızlığa etkisi: Meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(21), 342-355. <https://doi.org/10.20875/makusobed.316905>
- Berk, L. E. (2021). *Child development*. Pearson Education.

- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health*. World Health Organization Monograph Series.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume I. Attachment*. Hogarth Press.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.
- Braham, B. J. (1998). *Stres yönetimi. Ateş altında sakin kalabilmek* (V. G. Diker, Çev.). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Brown, T., & Smith, L. (2019). *Child neglect and psychological development: Strategies for intervention*. Sage Publications.
- Caspi, A., Roberts, B. W., & Shiner, R. L. (2005). Personality development: Stability and change. *Annual Review of Psychology*, 56, 453-584. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141913>
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Derogatis, L. R., Richers, K., & Rock, A. F. (1976). The SCL-90 and MMPI: A step in validation of a new self-report. *British Journal of Psychiatry*, 128, 280-289. <https://doi.org/10.1192/bjp.128.3.280>
- Dönmezer, İ. (2001). *Ailede iletişim ve etkileşim*. Sistem Yayıncılık.
- Gunnar, M. R., & Quevedo, K. M. (2007). The neurobiology of stress and developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 19(3), 883-890. <https://doi.org/10.1017/S0954579407000436>
- İnan, A. N. (1969). *Çocuğun korunması. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sempozyumu, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 42-51*.
- Johnson, P., & Walker, T. (2018). *The impact of childhood deprivation on adult development*. Springer.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Kılıç, M. (1987). *Değişik psikolojik arazlara sahip olan ve olmayan öğrencilerin sorunları* (Doktora tezi, basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kök, M. (2000). Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerin Psikolojik Belirti Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8), 78-84.
- Kuiper, N. A. (1979). Depression and casual attributions for success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(2), 236-246. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.2.236>
- Parker, G. (1983). *Parental overprotection: A risk factor in psychosexual development*. Grune & Stratton.
- Peterson, D. R., & Ark, M. (1961). Child behavior problems and parent attitude. *Child Development*, 32(2), 151-162. <https://doi.org/10.1111/cdev.1961.32.issue-2>
- Petrov, A., & Ivanova, M. (2015). *Institutional care and child development: A global perspective*. Oxford University Press.
- Ptacek, J. T., Smith, R. E., & Zanas, J. (1992). Gender, appraisal, and coping: A longitudinal analysis. *Journal of Personality*, 60(4), 747-770. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00272.x>
- Rizley, C. R. (1987). Depression and distortion in the attribution of causality. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 32-39. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.87.1.32>

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

- Robins, R. W., Tracy, J. L., Trzesniewski, K., Potter, J., & Gosling, S. D. (2001). Personality correlates of self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 35(4), 463-482. <https://doi.org/10.1006/jrpe.2001.2324>
- Sachs, J. L. (2017). Psychological effects of institutionalization in children. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 26(2), 231-245. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2016.11.008>
- Savcı, M., & Aysan, F. (2014). Üniversite öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 44-56.
- Smith, J., & Jones, R. (2020). *Childhood trauma and developmental psychology*. Cambridge University Press.
- Soysal, A. (2009). İş yaşamında stres. *Çimento İşveren Dergisi*, Mayıs 2009, 17-40.
- Steinberg, L. (2014). *Adolescence*. McGraw-Hill Education.
- Stinnet, N., Walters, J., & Kaye, E. (1984). *Relationships in marriage and the family*. Macmillan Publishing Company.
- Sutton, S. E., Cowen, E. L., Cream, H. F., & Wyman, P. A. (1999). Pathways to aggression in young, highly stressed urban children. *Child Study Journal*, 29(1), 49-67.
- Şahin, H. S. (1990). Samsun çocuk yuvası örneğinde korunmaya muhtaç çocukların davranış sorunları ve sosyal hizmetin müdahale yaklaşımları (Yüksek lisans tezi, basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Torun, F. (1986). Çocuk yuvalarında kalan 9-10 yaşlarındaki korunmaya muhtaç çocukların aile bireylerini ve aile ilişkilerini algılamaları (Bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tufan, B. (1987). Öğrencilerin benlik saygısı üzerine bir inceleme. XXIV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ankara.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Waldron, J. C., Scarpa, A., & Kim-Spoon, J. (2018). Religiosity and interpersonal problems explain individual differences in self-esteem among young adults with child maltreatment experiences. *Child Abuse & Neglect*, 80, 277-284. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.006>
- Yıldırım, Z. (1985). İstanbul bölgesi 0-3 yaş grubundaki çocuklarda anne yoksunluğunun çocuğun büyüme-gelişimi üzerine etkisi (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Çocuk ruh sağlığı*. Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

ETİK BEYAN

“Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi.” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Manas Üniversitesi BAYEK Kurulu'nun 25 Nisan 2022 tarih ve 2022-4 sayılı toplantısında alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Her üç yazarında katkı oranları eşittir.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi veya kurumlarla herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

EXTENDED SUMMARY

The aim of this study is to determine the psychological and emotional problems of children growing up in orphanages in Kyrgyzstan. Mixed research method was used to obtain data for the purpose of the study. In order to collect quantitative data, the Mental Symptom Checklist known as SCL-90, developed by Derogatis and his colleagues, was used to determine the general mental health of children. The study was created within the scope of data obtained from a total of 150 participants. A semi-structured interview form developed by the researcher was used to collect qualitative data. Semi-structured interviews were conducted with 20 children randomly selected from the sample group. 10 research questions developed based on expert opinions were used as data collection tools. As a result of the analysis of the obtained data; it was examined whether the psychological and emotional problems of children growing up in orphanages differed according to gender, age, and nationality variables. No difference was observed between the psychological and emotional problems of children growing up in orphanages according to the age variable. However, when the psychological and emotional problems of children were examined according to the age variable, a significant difference was observed in the anxiety dimension between age groups. It was seen that this difference was in favor of children in the 12-13 age group. According to the analysis made according to the nationality variable, no statistical difference was found in the psychological and emotional problems of children growing up in orphanages. According to the analysis made according to the gender variable, no statistical difference was found in the psychological and emotional problems of children growing up in orphanages. In the findings of the psychological problems of children growing up in orphanages, 33.33% said that they missed their mothers, 25% their families and 8.66% their aunts. In the other findings, 8.66% were afraid of blood, 8.66% of their brothers and teachers, 8.66% of an older girl, 25% of older girls, 8.66% of walking alone in the dark, 8.66% of another person taking them, 8.66% of staying in the orphanage and 16.66% of them were not afraid of anything. In another finding, 66.66% of them were told by their friends that they behaved well,

Kırgızistan'daki Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Problemlerinin İncelenmesi

25% that they behaved badly and 8.66% said that they had no friends. In another finding, 33.33% said that there was nothing embarrassing, 8.66% because their teeth were falling out, 8.66% because they had lice on their heads, 16.66% because of themselves, 8.66% because they danced, 8.66% because of their own state and 8.66% because they were lazy. In other findings, 33.33% were calm, 66.66% were good, 41.66% were naughty, 8.66% were lazy, 8.66% got angry very easily, 33.33% were shy, 50% were talkative, 41.66% said that they were beautiful and 25% said that they did not know. Considering the above results, the following suggestions were developed; Psychological counselors who can help children growing up in orphanages can be provided in orphanages. Group therapies can be conducted by giving serious importance to the problems of children growing up in orphanages. Serious importance can be given to the physical health of children growing up in orphanages. Children can be met with frequently, their emotional world can be reached and their problems can be revealed.

Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma

Celile KAPAN¹ Esra AYDIN² Ahmet Utku ERAT³ Hasan Ali ERDOĞAN⁴

Öz

Bu çalışma, Koyunoğlu Müzesi'nin Konya kent turizmine katkılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, Koyunoğlu Müzesi'nin kent turizmine sağladığı avantajlar, dezavantajlar ve geliştirme alanları incelenmiştir. Nicel bir yöntem olan anket tekniği kullanılarak, Konya merkez ilçelerinde 18 yaş üstü bireylerden ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi öğrencilerinden oluşan toplam 180 katılımcıdan 11-25 Mayıs 2024 tarihleri arasında veri toplanmıştır. Veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, Koyunoğlu Müzesi'nin zengin arşivi, tarihsel ve sanatsal değeri yüksek eserleri ile Konya'nın kültürel mirasını tanıtmaya ve korumaya açısından önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, müzenin tanıtım eksiklikleri nedeniyle ziyaretçi sayısının beklentilerin altında olduğu görülmüştür. Katılımcılar, müzenin iç mekân tasarımını ve genel memnuniyet düzeyini olumlu değerlendirmiş;

Atif için: / Please Cite As:

Kapan, C., Aydın, E., Erat, A.U., & Erdoğan, H.A. (2024). Koyunoğlu müzesinin Konya kent turizmindeki etkinliği üzerine bir araştırma. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 330-349.

Geliş Tarihi / Received Date: 31.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 16.12.2024

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Konya. kapancelile@gmail.com

ORCID: 0009-0007-2822-913X

² Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Konya. esraaydn7@icloud.com

ORCID: 0009-0003-5814-1199

³ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Konya. utkuerato1@icloud.com

ORCID: 0009-0000-5863-555X

⁴ Dr. - Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Konya. haerdogan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1795-4607

Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma

ancak müzede geçirilen sürelerin genellikle kısa olması, içerik ve sunum yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Sonuç olarak, Koyunoğlu Müzesi'nin Konya kent turizmine katkısını artırmak için tanıtım stratejilerinin güçlendirilmesi, interaktif sergiler ve dijital içerikler gibi yenilikçi uygulamaların hayata geçirilmesi önerilmektedir. Bu tür düzenlemeler, ziyaretçi memnuniyetini artırarak müzeyi hem yerel halk hem de turistler için daha cazip bir destinasyon haline getirebilir.

Anahtar kelimeler: Müzelerin turizmdeki rolü, Konya müzeleri, Koyunoğlu Müzesi, Konya tarihi ve kültürü.

A Study on the Impact of the Koyunoğlu Museum on Urban Tourism in Konya

Abstract

Since the 1970s, alternative tourism practices have begun to spread worldwide, generally moving beyond the traditional sun-sea-sand holidays to encompass small-scale projects that involve local communities. The organized use of natural, cultural, artistic, and technological resources is crucial for promoting tourism activities. Today, urban tourism provides economic and social benefits by presenting the cultural, historical, and natural assets of cities to visitors. This type of tourism stimulates local economies and promotes cultural exchange through attractions such as architectural structures, museums, and festivals. Konya is one of the culturally and historically significant cities in Anatolia. The city hosts a rich heritage, including cultural and architectural structures, caravanserais, and madrasas. Koyunoğlu Museum, established in 1984, is an important museum that features various sections such as Anatolian civilizations, natural history, and ethnography. It stands out with its library containing over 30,000 books and a rich archive of newspapers. The aim of this study is to examine the contributions, advantages, and disadvantages of Koyunoğlu Museum to urban tourism in Konya. The museum's historical and artistic values will be evaluated in terms of their contribution to Konya's tourist appeal. Data has been collected using a survey method and analyzed with the SPSS program. The findings aim to provide theoretical and practical recommendations in the field of tourism.

Key words: Urban tourism, Urban tourism in Konya, Museum tourism, The impact of museums on city tourism.

GİRİŞ

Günümüzde, insanların davranış ve yaşam biçimlerindeki değişikliklerden dolayı, deniz-kum-güneş konseptindeki tatiller yerine alternatif turizm türlerine yönelişler yaygınlaşmaktadır (Karabalut & Kaynak, 2016; Akyol, 2022). Böylece, kültürel ve sanatsal birçok amaçla kentlere yapılan ziyaretler kent turizmini ön plana çıkarmaktadır (İçellioğlu, 2014). Kentler, toplumun yapısını yansıtan sokakları gezmek (Soğukkuyu & Tunç, 2013), mimari yapıları görmek (Özerk, 2011), müzeleri ziyaret etmek (Oğan & Yasak, 2020), yerel halkın geleneklerini öğrenmek (Ajanovic, 2015), çeşitli sportif aktivitelere katılmak (Diker, 2016) gibi birçok çeşitli amaçlarla ziyaret edilebilmektedir (İçellioğlu, 2014). Ziyaretçilerin yeme-içme, konaklama, alışveriş gibi çeşitli

aktiviteler için yaptıkları harcamalar, kentin ekonomisine önemli bir canlılık sağlamaktadır (Boz & Özkan, 2021).

Kıtaların kavşağında yer alan Anadolu, verimli toprakları ve stratejik konumuyla (Akyıldız & Olgun, 2020) tarih öncesinden bu yana pek çok uygarlığın doğuşuna (Evren, 2017) ve bu uygarlıkların insanlık tarihine katkılarına tanıklık etmiştir (Seyhan & Evcim, 2012). Türkiye'nin konumu, coğrafi özellikleri (Gümüşçü, 2018) ve köklü bir yerleşim geçmişi sayesinde (Zafer, 2018) sadece doğal güzellikleriyle değil, önceki toplum ve medeniyetlerden miras kalan değerler açısından da oldukça çeşitli ve zengin bir potansiyele sahiptir (Gümüşçü, 2018).

Türkiye'nin 7 bölgesinden biri olan İç Anadolu Bölgesi, bu kentler birçok kadim başkente ev sahipliği yapmıştır (Ekerim, 2020). İç Anadolu bölgesinde yer alan Konya ili yüz ölçümü açısından en büyük ildir (Alkan, Atiz, & Durduran, 2023). Şehir, Selçuklu Devleti zamanında başkent olarak önemli rol oynamıştır (Hacıgökmen, 2011). Doğal kültürel coğrafi zenginliklerin yanı sıra birçok müze de turizm açısından önemli değere sahiptir. Belediyeler eliyle kurulan ilk özel müze olan Koyunoğlu müzesi arşivi, eserleri ve kütüphanesi ile önemli müzeler arasındadır (Egeyılmaz, 2022).

Koyunoğlu Müzesi'nin Konya kent turizmine olan katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniği kullanılarak verilerin toplanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, müzenin arşivinde barındırdığı eşsiz tarihsel, sanatsal ve ikonografik eserlerin yanı sıra diğer değerli unsurların, Konya'nın turizm potansiyeline nasıl bir katkı sunduğunu ortaya koymaktır. Ayrıca, Koyunoğlu Müzesi'nin kent turizmine sağladığı avantajlar ve karşılaştığı dezavantajlar incelenerek, müzenin Konya'nın turizm alanındaki rolü somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, araştırma, kent turizminin daha etkin bir şekilde planlanması ve sürdürülebilir hale getirilmesi için yol gösterici bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

Bu konuyla ilgili literatür incelendiğinde, özellikle müzelerin kent turizmi üzerindeki etkilerine yönelik çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalar genellikle, müzelerin turistik çekim noktası olarak bölge ekonomisine katkıları, kültürel mirasın korunmasındaki rolleri ve ziyaretçilerin algıları üzerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin, büyük şehirlerdeki müzelerin turizm üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalarda, müzelerin turistlerin seyahat kararları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, bu çalışmaların büyük çoğunluğu, ulusal düzeydeki ünlü müzeler üzerine odaklanmış olup, yerel müzelerin turizm üzerindeki rolü genellikle göz ardı edilmiştir. Koyunoğlu Müzesi üzerine yapılan bu araştırma, benzer çalışmalardan birkaç önemli noktada farklılaşmaktadır. Öncelikle, yerel bir

müze olan Koyunoğlu Müzesi'nin, ulusal çapta tanınan müzeler kadar görünür olmadığı düşünöldüğünde, bu çalışmanın yerel turizm bağlamında özgün bir bakış açısı sunduğu söylenebilir. Diğer çalışmaları, genellikle geniş bir turizm ölçeği içinde müzelerin etkilerini ele alırken, bu çalışma özellikle Konya gibi kültürel ve tarihi zenginlikleriyle öne çıkan bir kente özgü bir müzenin turizme olan katkısını ayrıntılı bir şekilde analiz etmektedir. Ayrıca, bu çalışma, yalnızca müzenin avantajlarına odaklanmakla kalmayıp, karşılaştığı dezavantajları ve sınırlılıkları da ele alarak, daha dengeli bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, Koyunoğlu Müzesi'nin Konya turizmi üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde ele alan bu araştırma, yerel turizm ve müze ilişkisini anlamak adına özgün bir katkı sunmakta ve sürdürülebilir turizm planlaması için bir model niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle çalışma, mevcut literatüre hem teorik hem de pratik açıdan değerli bir ekleme yapmayı hedeflemektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1970'lerden itibaren dünyanın farklı bölgelerinde alternatif turizm uygulamaları önem kazanmaya başlamış, geleneksel deniz-kum-güneş turizmi yerine, daha küçük ölçekli ve genellikle yerel halkı içeren projeler tercih edilmeye başlanmıştır (Timothy & Boyd, 2002). Bir bölgeyi turizm açısından cazip hale getirmek için doğal, kültürel, sanatsal ve teknolojik kaynakların organize bir şekilde harekete geçirilmektedir (Akova, 2012). Bunun için, turistik potansiyeli olan bölgelerin doğal ve insan kaynaklı çekicilikleri belirlenmekte ve bu kaynakların nasıl değerlendirileceği planlanmaktadır (Emekli, 2006). Günümüzde şehirlerdeki turizm hareketlilikleri kent turizmi kavramını oluşturmuştur (Yenipınar, 2022). Kent turizmi, şehirlerin kültürel, tarihi ve doğal varlıklarını ziyaretçilere sunarak ekonomik ve sosyal fayda sağlayan bir turizm türüdür (Kaypak, 2012). Kent turizmi, şehirlerin mimari yapıları (Boz, 2019), müzeleri (Özkaynak, 2018), festivalleri ve diğer turistik cazibe merkezleri (Tayfun & Arslan, 2013) üzerinden yerel ekonomiyi canlandırırken (Eraslan, 2023), aynı zamanda kültürel alışverişi teşvik eder ve şehirlerarası ilişkileri güçlendirir (Öktem, 2011). Halihazırda birçok şehir ihmal edilen kent merkezlerini canlandırıp turist çekmeye başlamıştır (Aytuğ, 2020).

Dünya genelinde kent merkezlerindeki müzeler bu amaca hizmet etme görevinde baş çekmektedir. Nispeten kısa bir sürede, kent müzeleri turizm sektörünün temel bir uğrak yeri ve kentsel ekonomiye önemli katkılarda bulunan bir turizm ürünü haline gelmiştir. Ziyaretçileri, sakinleri ve işletmeleri ile ziyaretçi çekme rekabetinde, giderek daha fazla şehir kendilerini bir kültür şehri olarak tanımlarken, müzelerini öne çalamaktadır. Bu süreçte, müzeler eğitim ve kültürel sunumlara adanmış binalardan, ziyaretçinin hüküm sürdüğu kamusal alanlara dönüşme noktasına ulaşmıştır (Van Aalst &

Boogaarts, 2002). 1990 yılında, müze konsepti yerel ekonomik kalkınma için stratejik bir araç olarak ilk kez Amerikalı akademisyen Michael Porter tarafından ortaya atılmıştır (Ser, 2020). Müze tasarımının kültürel ekonominin gelişimi için bir uyarıcı olarak kullanılabileceği fikri daha sonra dünya çapındaki politikacılar ve akademisyenler tarafından büyük ilgi görmüş (Tien, 2010), böylece birçok müze artık bir şehrin öne çıkan özelliği haline gelmiş ve bir ülkeye turizm aracılığı ile önemli ekonomik katkılar sağlar hale dönüşmüş durumdadır. Örneğin, 1997'de açılan Bilbao Guggenheim müzesi(Bask)şehrinin simgesi ve tüm şehir gelişiminin katalizörü haline gelmiştir. Sadece Paris'te değil, dünyada en popüler turistik yerlerden biri olan Louvre müzesi, 2018'de 10 milyondan fazla ziyaretçi kabul ederek (Ser, 2020), kente turist çekmede ve şehrin ekonomik gelişimini artırmada çok önemli bir kültürel faktör halini almıştır. Benzer şekilde, Amerikan Müzeler Birliği Başkanı ve CEO'su Laura Lott, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki müzelerin federal, eyalet ve yerel yönetimlere yılda 12 milyar ABD dolarından fazla vergi ödediğini, 726.000 kişinin işine dolaylı katkı sağladığını ve doğrudan 372.100 kişiye istihdam kaynağı olduğunu ifade ederek, bu durumun ülkedeki total profesyonel spor endüstrisinin iki katından daha fazla olduğunu bildirmektedir (American Alliance of Museums, 2018).

Anadolu'da kültür turizmi endüstrisi, antik kentleri (Taşdelen, 2009), doğal güzellikleri (Ateş, 2016; Budak, 2014) ve tarihi köyleri (Bingöl, 2008) ziyaret ederek yerel yaşamı deneyimleme fırsatı sunar (Çolak, 2009; Ünal, 2023). Anadolu, tarihi özellikli köyler ve yerleşimler yönünden oldukça zengindir (Onur, 2021). Özellikle 8000 yıl öncesine dayanan tarihsel geçmişi sürecinde çeşitli dönemlerdeki yerleşimler turizmin en önemli kaynaklarından birini oluşturur (Onur, 2021; Günay, 2012). Türkiye, tarihî ve kültürel mirasıyla dünya genelinde popüler bir turizm destinasyonu olma potansiyeline sahiptir (Erdoğan, 2020; Akyıldız & Olgun, 2020; Akpınar, 2004). Türkiye açısından İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi iyi birer örnek oluşturmaktadır. Anadolu'nun her bir bölgesinin tarihsel kültürel ve coğrafi açıdan zenginliği tartışılmaz (Üzülmez, 2014). Türkiye'nin yüzölçümü açısından en büyük Bölgesi olan İç Anadolu Bölgesi (Kandemir & Aşkın, 2022), Çatalhöyük gibi erken dönem medeniyetlerinin izlerini barındırmaktadır (Öztürk, 2017). Anadolu Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok farklı medeniyetin miras ürünleri bu bölgede ziyaret edilebilir (Tarlakazan, 2018; İbret, 2015). Anadolu tüm bu zengin kültür varlığını her ilde en az bir müze bulundurarak sergileme gayretindedir. Günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı 217 müze ve 146 düzenlenmiş ören yeri ziyaret edilebilmektedir (Müdürlüğü, 2024).

Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma

Anadolu'ya uzun yıllar başkentlik etmiş olan Konya; ören yerleri, sitler, hanlar, dergâhlar ve medreseler gibi kültürel ve mimari açıdan zengin varlıklara sahiptir (Özdek, 2013). Bununla birlikte Konya ilinde birçok görülecek, gezilecek önemli tarihi (Ter & Özbek, 2013) ve kültürel (Varol, 2017) yerler bulunmaktadır. Bunlar arasında KVMG, Vakıflar Genel Müdürlüğüne ve Belediyeye bağlı müzeler önemli bir yer tutar (Tablo 1).

Tablo 1. Konya'daki Müzeler

Konya Müzesi Müdürlüğü	Konya Arkeoloji Müzesi Konya Etnografya Müzesi Konya Atatürk Evi Müzesi Konya Çini Eserleri Müzesi (Karatay Müzesi) Çatalhöyük Ören yeri
Mevlana Müzesi Müdürlüğü	Mevlana Müzesi Obruk Han Kervansaray Rumi Tat ve Koku Müzesi
Akşehir Müzesi Müdürlüğü	Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Batı Cephesi Karargâhı Müzesi Akşehir Taş Eserler Müzesi
Ereğli Müzesi Müdürlüğü	Konya Ereğli Müzesi
Vakıflara Bağlı Müzeler	Sahip Ata Hanegahı Vakfı Müzesi
Belediye Müzeleri	Panorama Konya Müzesi Aya Elenia Anıt Müzesi Sille Müzesi Zaman Müzesi A. R. İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi Konya Evi Çatalhöyük Tanıtım ve Karşılama Merkezi Dârülmülk Sergi Sarayı Taş Bina Dijital Tanıtım Merkezi Depo No:4 Konya Panorama Müzesi İrfan Medeniyeti Araştırma ve Kültür Merkezi İstiklal Harbi Şehitler Abidesi Beşşehir Turizm Tanıtım Merkezi
Selçuk Üniversitesi	Selçuk Üniversitesi Müzesi

Kaynak (Müdürlüğü, 2024)

Bu değerlerden birisi de Koyunoğlu müzesidir (Tapur, 2009). Koyunoğlu Müzesi A.R. İzzet Koyunoğlu tarafından kurulmuştur (Yavuziğit, 2022) ve ismini Ahmet Rasih Koyunoğlu'ndan almıştır (Egeyılmaz, 2022). 2 Şubat 1984 tarihinde hizmete açılmıştır (Yılmaz, 2019). Koyunoğlu, dünyada büyük öneme sahip eserleri bir araya getirmiş (Kocaman, 2022) ve müzesine resmen hayatını adanmıştır. Müze 1973 yılında belediyeye bağışlanmıştır (Şimşek, 2015). İki kattan oluşan müzenin birinci katında beş, ikinci katında iki olmak üzere toplam yedi bölüm bulunmaktadır. İlk katta Anadolu medeniyetleri bölümü, tabiat tarihi bölümü, sergi bölümü, hat ve sikke bölümü, ikinci katta etnografya ve halı bölümü vardır (Yılmaz, 2019). 30.000'e yakın kitaptan oluşan kütüphaneye, Konya'nın en zengin gazete ve dergi arşivine sahiptir (Egeyılmaz, 2022). Ayrıca Konya'daki ilk özel müzedir. Böylesine zengin ve çeşitli arşive sahip olan Koyunoğlu müzesi, şehrin tarihini, kültürünü ve mirasını koruyan önemli bir kaynaktır (Şimşek, 2015). Ziyaretçilerine geçmişin izlerini görme, yolculuk yapma fırsatı sunarak, gelenek ve göreneklerin yaşatılmasında katkıda bulunur (Aytaç, 2008). Ayrıca müze aracılığıyla kent sakinlerinin geçmişleriyle daha derin bir bağ kurmaları ve kimliklerini daha iyi anlamaları sağlanır (Tapur, 2009).

YÖNTEM

Araştırma konusu belirlendikten sonra, müzelerin kent turizmine etkileri üzerine literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda kitaplar, makaleler, tezler ve ansiklopediler gibi çeşitli kaynaklar incelenerek kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Koyunoğlu Müzesine gidilerek araştırmacılar tarafından müze gezilmiş ve çalışma ile ilgili gözlemler yapılmıştır. Koyunoğlu Müzesi'ne yapılan ziyaret ve gözlemler, araştırmacının nitel yönünü desteklemek amacıyla planlı ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, araştırmacılar 5-10 Mayıs 2024 tarihleri arasında müzeyi toplamda üç farklı gün ziyaret etmiştir. Ziyaretlerin her biri yaklaşık üçer saat sürmüş ve müzenin farklı bölümleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Ziyaret sırasında, müzenin sergilenen eserleri, koleksiyon düzeni, ziyaretçi yoğunluğu, sergileme yöntemleri ve müze içindeki bilgilendirme materyalleri gibi unsurlar gözlemlenmiştir. Ayrıca, müzenin fiziksel yapısı, erişilebilirlik durumu ve altyapı özellikleri değerlendirilmiştir. Müze çalışanlarıyla gayri resmi görüşmeler gerçekleştirilerek, müze ziyaretçilerinin profilleri, ziyaretçi sayıları ve müze yönetiminin turizm hedefleri hakkında bilgi alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı Konya Koyunoğlu Müze'sinin Konya kent turizmi üzerine olan etkilerini belirlemektir. Bunun için nicel araştırma yöntemlerinden olan anket uygulaması (Şen, 2010) yapılmış 11 – 25 Mayıs, 2024 tarihleri arasında veriler toplanmıştır. Nicel araştırma yöntemi, yaşanan olay ve olguları nesnelleştiren (Mert & Bülbül, 2023), gözlem yapılabilir hale getiren (Ariçelik,

2010), ölçümleyebilen (Duman, 2021), sayısal olarak ifade edilmesini sağlayan (Usta, 2012) bir araştırma türüdür (Düzen, 2017). Amaç araştırılan konu ile ilgili katılımcıların düşüncelerinin öğrenilip analiz edilmesidir (Ayvaz, 2021). Toplamda 180 adet katılımcıyla anket yapılmıştır. Katılımcılar Konya ili merkez ilçelerinde bulunan 18 yaşından büyük yetişkinler arasından ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi öğrencileri arasından rastgele seçilmiştir. Katılımcılarda eğitim durumu, gelir düzeyi ya da medeni durumları gibi demografik özellikler çalışma dışında tutulmuştur.

Anket soruları (bazı örnekleri Tablo 1’de verilmiştir) Müze Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeği (MEYTÖ) (Utku, 2008) ve Kısa Heyecan Arayışı Ölçeği (K-HAÖ) (Çelik, 2016) kullanılarak derlenmiştir. MEYTÖ, yapı geçerliliği, Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) yöntemiyle test edilmiş ve ölçek maddelerinin dengeli bir şekilde ölçme amacını temsil ettiği belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirliği, Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiş ve yüksek düzeyde güvenilirlik göstermiştir. Ölçeğin pilot uygulamaları, toplam 90 kişiye uygulanarak yapılmıştır. Uygulamalar öncesinde (ön test) ve sonrasında (son test) müze eğitime ilişkin tutumlara değişim analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, yapılandırma yaklaşımına göre hazırlanmış programların olumlu tutumları artırdığı tespit edilmiştir. K-HAÖ ise, genç yetişkinler için kısa heyecan arayışı seviyelerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması, doğrulayıcı faktör analizi (CFA) ile incelenmiş ve orijinal dört faktörlü yapının yerine tek faktörlü bir modelin daha uygun olduğu belirlenmiştir. Modelin uyum iyilik indeksleri kabul edilebilir seviyede bulunmuştur (RMSEA = .07, CFI = .94, GFI = .96). Ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alfa) 0.79 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca madde-toplam korelasyon değerleri, ölçeğin maddelerinin yeterli düzeyde ölçüm gücüne sahip olduğunu göstermiştir. Ölçek, bireylerin heyecan arayışı seviyelerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Anket sorularından bazılarının örnekleri

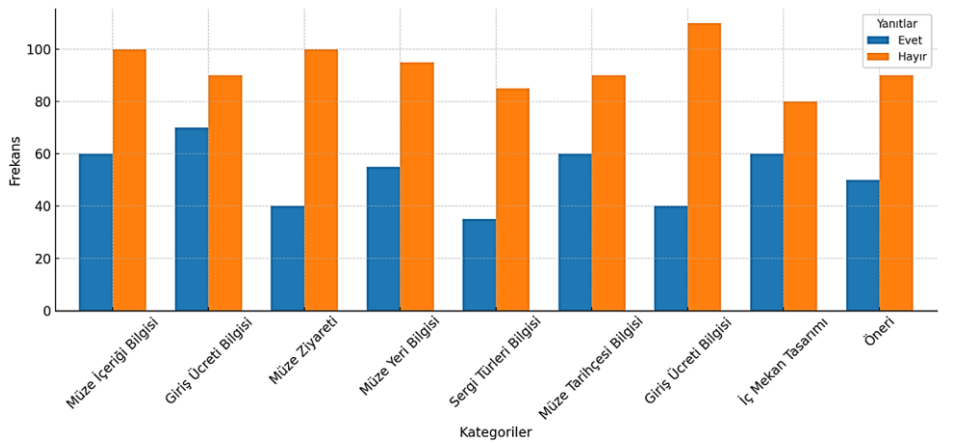
Konya’daki müzelerle ilgili ne kadar bilgi sahibisiniz?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzeleri daha önce ziyaret ettiniz mi?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzelerin bulunduğu yerler hakkında bilginiz var mı?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzeleri ziyaret etmeyi düşünüyor musunuz?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzelerin sergilediği türleri biliyor musunuz?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzelerin tarihçesini biliyor musunuz?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzeleri mekân tasarımı beğenir misiniz?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzeleri başkalarına önerir misiniz?	EVET	HAYIR
Konya’daki müzelerle gezmek için ne kadar zaman harcarsınız?	0-15 dk	15-30 dk

Hazırlanan anket soruları belirlenen katılımcı kitlelerine sorularak toplanan veriler daha sonra SPSS veri analizi (Mercan, 2011) ile değerlendirilip sonuçlandırılmıştır.

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Anket yöntemiyle toplanan veriler ışığında müzenin kent turizmindeki rolü ve potansiyel gelişim alanları ele alınmıştır. Öncelikle, müze içeriği, giriş ücreti bilgisi, müze ziyareti, müzenin yeri, müzedeki sergi türleri, müzenin tarihçesi, iç mekân tasarımı gibi konularda katılımcılardan veriler toplanmış ve analiz edilerek değerlendirilmiştir. Koyunoğlu Müzesi'ne yönelik ziyaretçilerin bilgi düzeyi ve tutumlarını çeşitli kategorilerde "Evet" ve "Hayır" yanıtlarıyla ortaya koymaktadır. Şekil 1'de yer alan kategoriler, müzenin içerik ve tarihçesi hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını, müzeyi daha önce ziyaret edip etmediklerini, müzenin bulunduğu yer ve giriş ücretleri hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını içermektedir. Genel olarak, "Hayır" yanıtlarının çoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 1. Koyunoğlu müzesi ziyaretçi bilgi ve görüşlerine yönelik bulgular

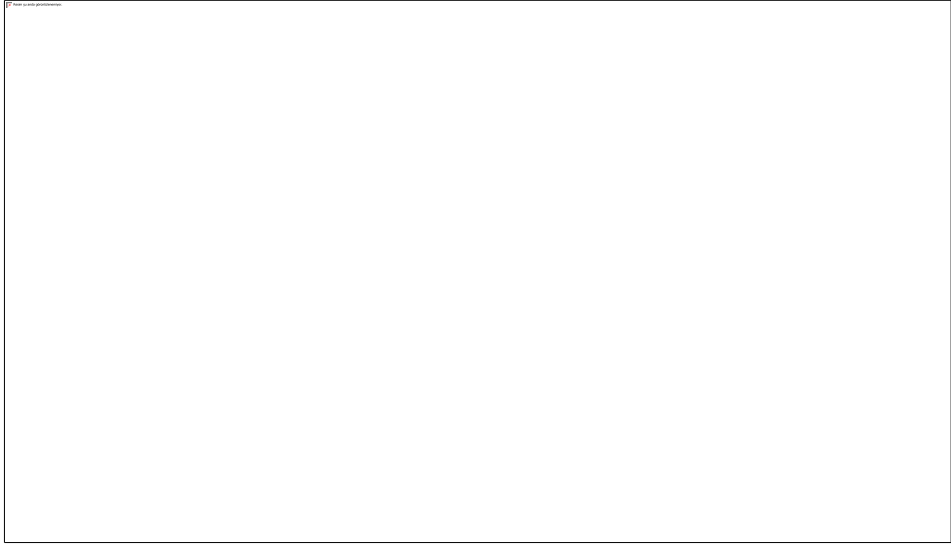

Örneğin, katılımcıların büyük bir kısmı (%62) Koyunoğlu Müzesi'nin tarihçesi hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde, müzenin içeriği ve sergilediği türler hakkında da bilgi eksikliği dikkat çekmektedir. Bu durum, müzenin tanıtım ve bilgilendirme stratejilerinde eksiklikler olabileceğini ve potansiyel ziyaretçilerin bu konuda daha fazla bilgilendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Diğer yandan, müzenin iç mekân tasarımı ve ziyaret Önerileri konusundaki "Evet" yanıtlarının daha yüksek olması, müzenin ziyaretçilerin beklentilerini karşılama noktasında olumlu bir izlenim bıraktığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu pozitif geri bildirimlere rağmen, müzenin genel anlamda tanıtım ve ziyaretçi bilgilendirme konularında geliştirilmesi gereken yönlerinin olduğu

anlaşılmaktadır. Elde edilen sonuçlar, müzenin tanıtım ve iletişim stratejilerini yeniden gözden geçirmesi ve özellikle yerel halk arasında bilinirliğini artırmak için daha fazla çaba harcaması gerektiğini göstermektedir.

Ziyaretçilerin Koyunoğlu Müzesi'nde geçirdikleri sürelerin zaman aralıklarına göre dağılımı değerlendirildiğinde ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun, müzede 16-30 dakika arasında bir süre harcadığı bulguna ulaşılmıştır (şekil 2).

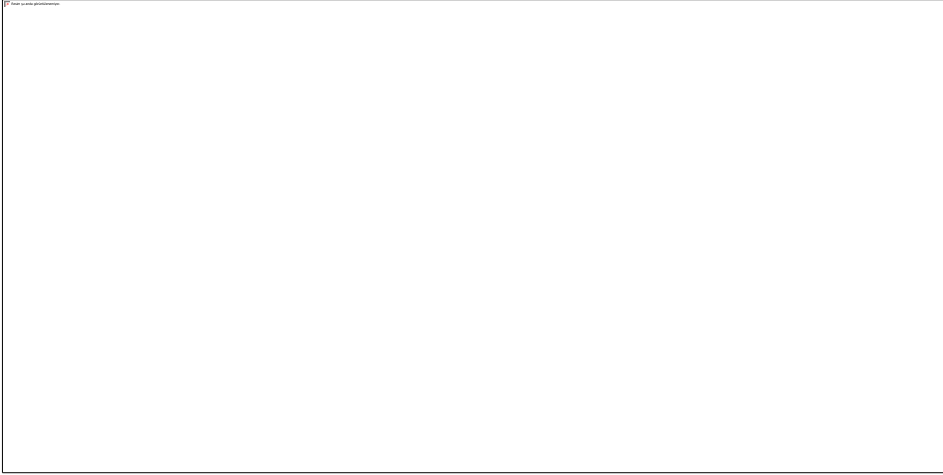
şekil 2. Koyunoğlu ziyaretçilerin müze ziyaretlerinde geçirdikleri sürelerin dağılımına yönelik bulgular

Bu süre, müzenin genel yapısı ve sergilenen eserlerin kapsamı göz önüne alındığında, ziyaretçilerin müzeyi hızlı bir şekilde gezdiğini ve belki de müzedeki eserler ve sergiler hakkında yeterince bilgi edinmeden ziyaretlerini sonlandırdıklarını düşündürmektedir. 31-45 dakika ve 46 dakika üzeri gibi daha uzun süreler geçiren ziyaretçi sayısı ise oldukça azdır. Bu durum, müzenin sunduğu içeriğin, ziyaretçilerin daha uzun süre ilgi göstermelerini sağlayacak nitelikte olmadığını ya da ziyaretçilerin müze deneyimlerini detaylandırma konusunda yeterli motivasyona sahip olmadıklarını göstermektedir. Ziyaretçilerin müzede geçirdikleri süreyi artırmak ve deneyimlerini daha verimli hale getirmek için müze içeriğinin ve sunum şeklinin gözden geçirilmesi gerekebilir. Örneğin, rehberli turlar, interaktif sergiler veya dijital bilgilendirme ekranları gibi ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek yöntemler denenebilir. Ayrıca, ziyaretçilere müzeyi keşfetmeleri için daha fazla zaman ayırmaları yönünde teşvik edici bilgilendirme yapılabilir. Bu sayede, müze ziyaretçileri arasında daha derinlemesine bir öğrenme ve keşif deneyimi sağlanabilir.

Koyunoğlu Müzesi'nin iç mekân tasarımı ve genel memnuniyet düzeyi konusundaki ziyaretçi değerlendirmelerini göstermektedir. Katılımcıların, müzenin iç mekân tasarımı ve genel memnuniyet düzeyi hakkında yaptıkları değerlendirmelerde çoğunlukla orta ve üzeri düzeyde memnuniyet bildirdikleri görülmektedir.

Şekil 3. Koyunoğlu Müzesi Ziyaretçi Memnuniyeti ve Değerlendirme Skorları

Bu sonuçlar, müzenin ziyaretçileri tarafından genel olarak beğenildiğini ve olumlu bir izlenim bıraktığını göstermektedir. Özellikle iç mekân tasarımına verilen puanların büyük bir kısmı 3 ve 4 düzeyindedir, bu da müzenin iç mekân düzenlemesi konusunda tatmin edici olduğunu, ancak bazı geliştirme alanlarının da mevcut olabileceğini düşündürmektedir. Aynı şekilde, genel memnuniyet düzeyinde de 3 ve 4 derecelerinin yoğunlukta olması, ziyaretçilerin müzeye dair genel bir memnuniyet taşıdığını ancak müze deneyimini daha iyi hale getirmek için iyileştirme yapılabileceğini işaret etmektedir. Ziyaretçilerin 1 ve 2 gibi düşük değerlendirme skorlarının oranının görece az olması ise memnuniyetsizlik düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Müze yönetimi, bu sonuçları dikkate alarak, ziyaretçilerin beklentilerini daha iyi karşılamak ve genel memnuniyet düzeyini artırmak amacıyla, müze içi düzenleme, bilgilendirme ve deneyim artırıcı unsurlar üzerinde çalışabilir. Böylelikle, müze ziyaretçileri için daha keyifli ve tatmin edici bir deneyim sunulabilir ve bu durum müzenin tekrar ziyaret edilme oranını artırabilir.

Çalışmanın cinsiyet değişkenine göre müze eğitimine ilişkin tutum ve heyecan arayışı değişkenleri için yapılan bağımsız örneklem t-testine ait bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Cinsiyete ilişkin T-testi bulguları

Değişken	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Müze Eğitimine İlişkin Tutum	Kadın	121	3.07	0.642	0.0356	0.972
	Erkek	47	3.07	0.674		
Heyecan Arayışı	Kadın	121	3.42	0.940	0.967	0.335
	Erkek	47	3.58	0.919		

Müze eğitimine ilişkin tutum açısından kadın ve erkek katılımcıların ortalama puanları sırasıyla 3.07 ($SS = 0.642$) ve 3.07 ($SS = 0.674$) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, kadınlar ve erkekler arasında müze eğitime yönelik tutumlar açısından anlamlı bir fark olmadığını ($t = 0.0356$, $p = 0.972$) göstermektedir. Bu durumda, cinsiyetin müze eğitime ilişkin tutum üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Heyecan arayışı değişkenine bakıldığında ise, kadınların ortalama puanı 3.42 ($SS = 0.94$) iken, erkeklerin ortalaması 3.58 ($SS = 0.919$) olarak tespit edilmiştir. Bu durumda, erkek katılımcıların heyecan arayışı puanlarının kadın katılımcılara göre nispeten daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t = -0.967$, $p = 0.335$) belirlenmiştir. Yani, cinsiyet değişkeninin heyecan arayışı üzerinde de anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Genel olarak, bu bulgular cinsiyetin hem müze eğitime ilişkin tutum hem de heyecan arayışı değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırmanın sonuçları, müze eğitimi ve heyecan arayışı konusunda cinsiyetler arası tutum farklılıklarını incelemek için daha geniş katılımcı grupları ve farklı demografik özellikler içeren çalışmaların yapılması gerektiğini önermektedir.

Tablo 4'te müze eğitime ilişkin tutum ve heyecan arayışı değişkenleri arasındaki korelasyon bulguları sunulmuştur. Analiz sonucunda, müze eğitime ilişkin tutum ile heyecan arayışı arasında pozitif ve güçlü bir ilişki olduğu ($r = 0.558$, $p < .001$) görülmüştür.

Tablo 4. Korelasyon bulguları

Değişken	İstatistik	1	2
1. Müze eğitimine ilişkin tutum	Pearson's r	-	-
	p değeri	-	-
2. Heyecan arayışı	Pearson's r	0.558***	-
	p değeri	<.001	-

Bu bulgu, heyecan arayışının yüksek olduğu bireylerin müze eğitime yönelik daha olumlu tutumlar geliştirdiğini göstermektedir. Korelasyon katsayısının pozitif yönü, heyecan arayışı arttıkça müze eğitime ilişkin olumlu tutumların da arttığını ifade etmektedir. Ayrıca, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ve %99 güven düzeyinde, bu bulgunun tesadüfi olmadığını göstermektedir. Araştırmanın hipotezi olan 'heyecan arayışı ile müze eğitime ilişkin tutum arasında pozitif bir ilişki vardır' hipotezi bu sonuçlarla desteklenmiştir. Bu durum, heyecan arayışının bireylerin müze eğitime yönelik bakış açısını olumlu yönde etkilediğini düşündürmektedir. Bulgular, müze eğitimi programlarının heyecan arayışını tetikleyebilecek ve ilgi çekici hale getirebilecek şekilde tasarlanmasının, katılımcıların tutumlarını olumlu yönde etkileyebileceğini önermektedir. Bu bağlamda, müze eğitime yönelik tutumları geliştirmek isteyen eğitimciler ve program geliştiriciler, heyecan arayışını artırıcı yöntem ve etkinliklere yer vermeyi düşünebilirler.

SONUÇ

Bu araştırmadan elde edilen veriler, müzenin Konya'nın tarihi ve kültürel mirasının korunmasında ve kent turizminin gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Koyunoğlu Müzesi, zengin arşivi, sanatsal ve tarihsel değeri yüksek eserleriyle hem yerel halk hem de dışardan gelen ziyaretçiler için bir cazibe merkezi olma potansiyeline sahiptir. Ancak, anket sonuçlarına göre, müze tanınırlığı yeterli düzeyde değildir ve ziyaretçi sayısı istenilen seviyede değildir. Bu durum, müzenin daha etkin bir şekilde tanıtılması gerektiğini ve halkın müzeye yönelik farkındalığının artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada katılımcıların müzede geçirdikleri süreler incelendiğinde, ziyaretçilerin büyük bir kısmının müzeyi hızlı bir şekilde gezdiği ve sergilenen eserlerle yeterince etkileşim kuramadığı anlaşılmıştır. Bu durum, müzenin içerik ve sunum tarzının ziyaretçilerin ilgisini daha uzun süre çekebilmesi için geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Müze, rehberli turlar, etkileşimli sergiler ve dijital bilgilendirme panoları gibi yenilikçi yöntemlerle ziyaretçilerin deneyimlerini zenginleştirebilir. Bu tür uygulamalar, müze ziyaretçilerine daha derinlemesine bir öğrenme fırsatı sunarak hem ziyaret sürelerini artırabilir hem de ziyaretçilerin müzeyle olan bağlarını güçlendirebilir.

Ayrıca, çalışma bulguları müze eğitime ilişkin tutumlarda cinsiyetin belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koyarken, yüksek heyecan arayışına sahip bireylerin müze eğitime daha olumlu yaklaştığını göstermektedir. Bu durum, müze eğitim programlarının bireylerin heyecan arayışını tatmin edecek şekilde tasarlanması halinde, katılımcıların ilgisinin ve motivasyonunun artabileceğini ortaya koymaktadır. Müze, bu doğrultuda eğitim programlarını çeşitlendirerek

ve heyecan uyandıran yeni aktiviteler ekleyerek, özellikle genç kitleleri çekebilir ve daha geniş bir ziyaretçi kitlesine hitap edebilir.

Sonuç olarak, Koyunoğlu Müzesi'nin Konya kent turizmine katkılarının artırılması için müze tanıtımına yönelik daha etkin stratejiler geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Müze, sosyal medya ve dijital platformlar aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşabilir ve yerel halk ile turistler arasında daha fazla bilinirlik sağlayabilir. Ayrıca, müzenin sunduğu deneyimlerin zenginleştirilmesi, ziyaretçilerin ilgisini çekmek ve müzeyi tekrar ziyaret etmelerini sağlamak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Müze yönetimi, ziyaretçi memnuniyetini artıracak ve müze deneyimini daha çekici hale getirecek düzenlemeler yaparak, müzenin Konya'nın turizm potansiyelini daha da güçlendirmesini sağlayabilir. Bu bağlamda, Koyunoğlu Müzesi'nin tarihsel ve kültürel mirasının korunması kadar, bu mirasın geniş kitlelere ulaştırılması ve yaşatılması da büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abay, N., & Öz, C. (2019). Konya Koyunoğlu Müzesi'nde bulunan pişmiş toprak kandiller. *Cedrus*, 7, 333-344.
- Ajanovic, E. (2015). UNESCO yaratıcı kentler ağı ile Antalya kentinin değerlendirilmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-16.
- Akova, İ. (2012). Alternatif turizm olanaklarımız. *Coğrafya Dergisi*(8), 71-84.
- Akpınar, E. (2004). Doğu Anadolu Bölgesi'nde alternatif turizm merkezi olmaya aday bir ilçe: Kemaliye. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 207-236.
- Akyıldız, N. A., & Olgun, T. N. (2020). Somut olmayan kültürel mirasın Anadolu'da tarihi yerleşimlerin korunması ve sürdürülebilirliği bağlamında değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 16(128), 234-243.
- Akyol, D. P. (2022). *Küçük ev (tiny house) olgusunun alternatif turizme yönelik geçici konaklama mekânı olarak potansiyellerinin değerlendirilmesi: Antalya/İbradı örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Alkan, T., Atiz, Ö. F., & Durduran, S. S. (2023). Elektrikli araç şarj istasyonları için AHP yöntemi ile uygun yer seçimi: Konya örneği. *Niğe Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12(1), 1-1.
- American Alliance of Museums. (2018, February 13). *New National Data Reveals the Economic Impact of Museums Is More than Double Previous Estimates*. [www.aam-us.org](https://www.aam-us.org/2018/02/13/new-national-data-reveals-the-economic-impact-of-museums-is-more-than-double-previous-estimates/): Retrieved from <https://www.aam-us.org/2018/02/13/new-national-data-reveals-the-economic-impact-of-museums-is-more-than-double-previous-estimates/> adresinden alındı
- Ariçelik, G. (2010). *Ticari bankalarda performans ölçümü: CAMELS analizine dayalı bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Ateş, H. (2016). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde turizm algısı ve turizmin geliştirilmesi stratejileri. *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 11(2), 111-140.
- Aytaç, A. (2008). *Konya müzelerinde bulunan yöre halılarının renk ölçümü ve yüzey tasarımlarının değerlendirilmesi* (Doktora Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Aytuğ, K. E. (2020). Sinop ilinin alternatif turizm çeşitleri açısından SWOT analizi. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(67), 715-736.
- Ayvaz, H. (2021). Geleneksel banka çalışanlarının katılım bankacılığı hakkındaki farkındalık düzeylerinin tespiti. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 2(2), 68-92.
- Bingöl, A. (2008). Arpaçay'da tarihi ve arkeolojik araştırmalar. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 1(1), 57-71.
- Boz, M., & Özkan, Ç. (2021). Sürdürülebilir şehir turizmi: Barselona örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 110-129.
- Boz, Ö. (2019). Sürdürülebilir şehir turizmi: Barselona aşırı turizm örneği. O. Emir (ed), 20, 838-344.
- Budak, M. E. (2014). Doğu Anadolu'nun kayaüstü resimleri (Kars-Kağızman). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (4), 68-71.
- Çelik, E., & Turan, M. E. (2016). A Study on the psychometric features of the Turkish version of the brief sensation seeking scale (Bsss-8) for young adults and the relation between sensation seeking and life satisfaction. *International Journal of Educational Research Review*, 29-39.
- Çolak, O. (2009). *Turistik ürün çeşitlendirme kapsamında kırsal turizm ve kırsal turizm işletmeciliği: Şirince örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Diker, O. Ç. (2016). Hava sporları turizmi ve Safranbolu'nun hava sporları potansiyelinin belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 84-100.
- Duman, M. Ç. (2021). KOBİ'lerin endüstri 4.0 hazırlık süreci: Bir meta-sentez çalışması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 624-641.
- Düzen, N., & Dinçer, F. Ç. (2017). Ana dili Türkçe olan ve olmayan okul öncesi dönem çocuklarının Türkçe erken okuryazarlık becerilerinin değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(32), 573-600.
- Egeyılmaz, S. (2022). *Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu müze ve kütüphanesi'ndeki vakıf mühürlerinin hat sanatı bakımından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ekerim, F. (2020). *Türkiye gastronomi rotaları ve haritalandırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2), 51-59.
- Eraslan, O. (2023). Festivallerin gastronomi turizmi açısından değerlendirilmesi: Halfeti meyve yemekleri festivali örneği. *Turizm ve Destinasyon Araştırmaları III*, 35.
- Erdoğan, H. A. (2020). *Arkeoturizm'de Planlama ve Çevre Yönetimi: Konya Örneği*. Ankara: Gece Kitablığı.

- Evren, Ş. (2017). I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nde eski eserlere yaklaşım ve Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılar. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 7(2), 307-322.
- Gümüşçü, O. (2018). Tarihi coğrafya ve kültürel miras. *Erdem*, (75), 99-120.
- Günay, F. (2012). Afyonkarahisarın rekreasyon alanları ve faaliyetlerinin turizm talebine ve konaklama süresine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Hacıgökmen, M. A. (2011). Türkiye Selçukluları zamanında Konya'nın devlet merkezi oluşu. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 231-260.
- İbret, Ü. A. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 239-269.
- İçellioğlu, C. Ş. (2014). Kent turizmi ve marka kentler: Turizm potansiyeli açısından İstanbul'un Swot analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 37-55.
- İlter, E., & Kınık, H. (2017). Türkiye'nin enerji denklemi: Trans Anadolu doğalgaz boru hattı ve Türk akımı. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 185-200.
- Kandemir, Ç., & Aşkın, T. (2022). Türkiye'de koyun ırklarının bölgelere göre durumu: İç Anadolu Bölgesi. *Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi*, 97-105.
- Karabulut, T., & Kaynak, İ. H. (2016). İnanç turizmi bağlamında kentsel turizm ve kültürel turizm: Konya örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 185-191.
- Karademir, T. (2021). Bizans Dönemi taş eserlerinde refrigerium sahneleri. *TroyAcademy*, 158-186.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik turizm ve sürdürülebilir kırsal kalkınma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 11-29.
- Kocaman, İ. M. (2022). Konya Koyunoğlu Müzesi'nde Yer alan bir grup saldırı ve savunma aleti. *Social Sciences Studies Journal*, 3500-3528.
- Kayabaşı, M., & Öztürk, M. (2023). Güneş enerjisinin İç Anadolu bölgesinde kullanılabilirliği ve sistem analizi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12(4), 1351-1359.
- Mercan, Ş. O., & Üzülmöz, M. (2014). Coğrafi işaretlerin bölgesel turizm gelişimindeki önemi: Çanakkale ili örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(2), 67-94.
- Mercan, Z. (2011). İlköğretim matematik dersi öğretim programının eğitim durumu boyutunun öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Mert, G., & Bülbül, S. (2023). Influencer'ların (Etkileyici Kimse) Pazarlama Stratejilerindeki Rolü. *Artikel International Journal of Social Science*, 1(2), 107-132.
- Müdürlüğü, K. V. (2024, Ekim 20). Genel Müdürlüğümüze Bağlı Müzeler ve Örenyerleri. [kvmmg.ktb.gov.tr: https://kvmmg.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuz-ve-oren-yerleri.html#:~:text=%C3%9Ckımızde%20K%C3%BClt%C3%BCr%20ve%20Turizm%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1,d%C3%BCzenlenmi%C5%9F%20%C3%B6ren%20yeri%20ziyaret%20edilebilmektedir. adresinden alındı](https://kvmmg.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuz-ve-oren-yerleri.html#:~:text=%C3%9Ckımızde%20K%C3%BClt%C3%BCr%20ve%20Turizm%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1,d%C3%BCzenlenmi%C5%9F%20%C3%B6ren%20yeri%20ziyaret%20edilebilmektedir. adresinden alındı)
- Oğan, O., & Yasak, Ü. (2020). Küreselleşme bağlamında mekansal kent kimliği ve markalaşmanın kent turizmine etkisi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 97-105.

- Onur, İ. Ç. (2021). Bir kültür mirası olarak tarihi Anadolu Köylerinin turizm açısından önemi-Ödemiş Lübbey Köyü örneği. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-12.
- Öktem, B. (2011). İstanbul'da neoliberal kentleşme modelinin sosyo-mekansal izdüşümleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44.
- Özdek, A. (2013). Konya türkü metinlerinde Mevlana ve Mevlevilik üzerine bir araştırma. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 30-46.
- Özerk, G. B. (2011). Küresel kent, kentsel markalaşma ve yok-mekan ilişkileri. *İDEALKENT*, 2(3), 82-93.
- Özkaynak, M. U. (2018). Şehir markalaşmasında tarihi yapıların rolü: Konya-Selçuklu yapıları. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(4), 14-30.
- Öztürk, M. (2017). *Çatalhöyük arkeolojik sit buluntularının sanat eğitimi ve pratiklerine katkısı* (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ser, S. H. (2020). Museums and tourism: Reengineering the role of museums in Malaysia's cultural heritage tourism. *Jurnal Becoss-(Business Economic, Communication, and Social Sciences)*, 2(1), 145-157.
- Seyhan, B., & Evcim, S. (2012). Antik Çağ da Anadolu da Turizm. *II. Disiplinlerarası Turizm Kongresi*.
- Soğukkuyu, B., & Tunç, A. (2013). Kent kültürüne ve toplumsal yapıya bağlı olarak kentte tipografinin kullanımı (İzmir ve Milano örnekleri). *Art-e Sanat Dergisi*, 6(12), 153-172.
- Şen, Ü. S. (2010). Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 343-360.
- Şengül, F. (2017). Yeni kültür turizmi destinasyonu: Olba Antik Kenti. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 20-28.
- Şimşek, Ç. (2015). *Halk bilimi müzeciliğine bir örnek Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tapur, T. (2009). Konya ilinde kültür ve inanç turizmi. *Journal of International Social Research*, 2(9), 473.
- Tarlakazan, B. E. (2018). Selçuklu İzleri Taşıyan Kimi Belediye Amblemlerindeki Sembollerin Tarih, Kültür ve Tasarım Açısından İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 111-128.
- Taşdelen, V. (2009). Antik kentlere doğru. *Hece*, (150), 22-36.
- Tayfun, A., & Arslan, E. (2013). Festival turizmi kapsamında yerli turistlerin Ankara Alışveriş Festivali'nden memnuniyetleri üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 191-206.
- Ter, Ü., & Özbek, O. (2013). Kent merkezlerinin oluşumunda alansal gömülülük: Konya Tarihi kent merkezi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(4), 20.
- Tien, C. C. (2010). The formation and impact of museum clusters: Two case studies in Taiwan. *Museum Management and Curatorship*, 25(1), 69-85.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2002). *Heritage Tourism*. Addison-Wesley Longman Ltd.

Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma

- Usta, A. (2012). Sorunsaldan sonuçlara bilimsel araştırma süreci: Bir araştırma raporu modeli örneği. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 135-161.
- Utku, Ç. (2008). *İlköğretim 5. sınıf düzeyi sanat eğitiminde, müze eğitiminin öğrencilerin tutumlarına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, A. Ç. (2023). Turizm ve Destinasyon Araştırmaları V. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Van Aalst, I., & Boogaarts, I. (2002). From museum to mass entertainment: The evolution of the role of museums in cities. *European Urban and Regional Studies*, 9(3), 195-209.
- Varol, F. (2017). *Kültürel miras yönetiminde sürdürülebilirlik: Konya turizm paydaşlarına yönelik bir araştırma* (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yavuzyiğit, Z. P. (2022). A. R. İzzet Koyunoğlu Müzesi'ne kayıtlı geleneksel peşkir örneklerinin sanatsal açıdan incelenmesi. *SSD Journal*, 346-360.
- Yenipinar, U. Y. (2022). Mersin kent merkezindeki türbelerin güneybirlik kent turu programlarına dâhil edilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 78-92.
- Yılmaz, R. (2019). *Koyunoğlu Müzesi koleksiyonundaki hat levhaları* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Zafer, C. (2018). Türkiye'de konargöçer kültürü. *Muhakeme Dergisi*, 1(2), 105-115.

ETİK BEYAN

“Koyunoğlu Müzesinin Konya Kent Turizmindeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Çalışma Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından uygun görölmüştür.

ÇATIşMA BEYANI

Araştırma ile ilgili herhangi kişi ve kurumlarla yaşanabilecek çıkar çatışması yoktur.

EXTENDED SUMMARY

Since the 1970s, alternative tourism practices have become a significant trend worldwide. This new tourism model has emerged to support small-scale projects that involve local communities, moving beyond traditional sun-sea-sand holidays. This new understanding of tourism aims not only to generate economic gains but also to preserve and promote local cultures. Alternative tourism highlights the necessity of organized use of natural, cultural, artistic, and technological resources. This process is critical for determining the attractions of potential tourist areas and developing strategies for how these resources can be utilized. A sustainable tourism approach is essential for strengthening local economies and increasing environmental awareness.

In recent years, the concept of urban tourism has gained prominence. Urban tourism provides economic and social benefits by presenting the cultural, historical, and natural assets of cities to visitors. This type of tourism revitalizes local economies through the city's architectural structures, museums, festivals, and other attractions, promoting cultural exchange and strengthening intercity relations. Urban tourism allows visitors to experience the cultural fabric of cities while also enabling local residents to benefit from tourism. In this context, the tourist appeal of urban areas reflects not only physical structures but also the identities and cultural richness of the communities living in those cities.

Konya is one of the culturally and historically significant cities in Anatolia. The city boasts a rich historical heritage, encompassing various cultural and architectural structures, caravanserais, lodges, madrasas, and important figures such as Mevlana. Mevlana is not only a significant cultural figure for Konya but also for Turkey as a whole. His legacy contributes to the city's tourist appeal, deeply shaping its cultural identity and offering visitors a unique experience. This cultural heritage presents significant potential for alternative tourism in Konya.

One of the most important museums in Konya is the Koyunoğlu Museum, established in 1984. The museum offers a rich collection with various sections, including Anatolian civilizations, natural history, ethnography, and carpets. It stands out not only for its exhibition spaces but also for its library, which houses over 30,000 books, along with an extensive archive of newspapers and magazines. In this way, the museum facilitates access to cultural knowledge for both local residents and visitors, becoming an important resource. Koyunoğlu Museum also hosts local artists and events to enhance cultural interaction. Additionally, workshops, exhibitions, and other activities organized within the museum encourage participation from both locals and tourists.

The aim of this study is to examine the contributions, advantages, and disadvantages of Koyunoğlu Museum to urban tourism in Konya. The museum's historical, artistic, and iconographic values will be assessed in terms of their contribution to Konya's tourist appeal. In this context, data was collected using a survey method and analyzed using the SPSS program. The survey aimed to understand visitors' impressions of the museum, the facilities it offers, and their expectations regarding the museum.

The findings of the study reveal the contributions of Koyunoğlu Museum to urban tourism in Konya. The museum enhances the city's tourist appeal through its historical and artistic values, attracting both domestic and international tourists. Visitors have the opportunity to see the museum's rich collection and gain deeper insights into the city's cultural

heritage. Additionally, the educational programs and workshops offered by the museum deepen the visitors' cultural experiences. By utilizing the museum's interactive exhibition areas, visitors can acquire more information about history and culture, which increases overall visitor satisfaction.

However, the disadvantages of the museum have also been examined. Factors such as declines in visitor numbers, promotional deficiencies, and challenges in reaching broader audiences have been evaluated. Particularly, with the rapid increase in digitization today, many museums and cultural institutions struggle to achieve adequate visibility on digital platforms, which negatively impacts the museum's potential to attract visitors. There is a clear need to enhance promotional activities regarding the museum's offerings and services.

To increase local interest in the museum, various events should be organized. Reviewing promotional strategies aimed at the museum could enhance its potential to reach a wider audience through social media and digital platforms. Moreover, effectively utilizing the museum's website and social media accounts can help attract more visitors. Organizing events and campaigns targeted at younger audiences will contribute to making the museum a more dynamic space.

In conclusion, the contributions of Koyunoğlu Museum to urban tourism in Konya are of great significance for both the preservation of cultural heritage and the revitalization of the local economy. The museum not only provides visitors with a rich cultural experience but also assists local communities in benefiting more from tourism. In this context, the necessity of supporting similar museums and cultural projects for the development of alternative tourism is emphasized.

The museum plays an important role in preserving and promoting the cultural identity of cities. Events that encourage participation from visitors and locals will contribute to the museum becoming a more dynamic and interactive space. In this way, Koyunoğlu Museum will continue to enhance Konya's tourist appeal and reach a wider audience with the city's cultural richness.

The significance of Koyunoğlu Museum lies not only in the preservation of the past but also in its role in creating a cultural heritage that will be passed on to future generations. As a platform for locals and tourists to come together, the museum enhances cultural interaction and contributes to the social fabric of the city. In this regard, Koyunoğlu Museum provides an important contribution to both the cultural and economic development of Konya. The richness and diversity it offers increase Konya's tourism potential and strengthen the city's cultural identity. This situation serves as an inspiring example for future alternative tourism projects.

Послы кулинарной культуры: Фуд-фотография и Фуд-фотографы*

Elzar KUŞTARALI UULU¹ Ümit SORMAZ² Gülmira SAMATOVA³

Резюме

В наши дни фуд-фотография становится все более важной благодаря усилению социальных сетей и цифрового маркетинга. Рестораны и кафе стремятся привлечь клиентов и повысить узнаваемость бренда, визуально привлекательно представляя приготовленные блюда и напитки. Кроме того, фуд-фотография становится важным элементом, который влияет на выбор еды людьми. Данное исследование подготовлено с целью представить кыргызских фуд-фотографов, живущих и работающих в Кыргызстане. В рамках этой цели планируется представить фуд-фотографов, которые через свои фотографии показывают кыргызские блюда, культуру питания, а также другие культурные и туристические элементы страны и кыргызского народа. Исследование проводилось в период с ноября 2023 года по февраль 2025 года. В рамках исследования сначала были определены фотографы, проживающие в Кыргызстане и акцентирующие внимание на кыргызской кухне и культуре. Однако, из-за ограничений в доступе к этим людям, исследование было сосредоточено на сборе информации о тех фуд-фотографах, которые имеют

Atif için: / Please Cite As:

Kuştaralı Uulu E., Sormaz, Ü., & Samatova, G. (2024). Послы кулинарной культуры: Фуд-фотография и Фуд-фотографы. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 350-364.

Geliş Tarihi / Received Date: 19.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 16.12.2024

* Это исследование основано на диссертации под названием «Интересы, использование и уровень знаний работников ресторанных предприятий в области фуд-фотографии». Оно было представлено в виде устного доклада на симпозиуме «Ашчы Деде Атеш Базы Вели».

¹ Kirgizistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek. elzarsmaylov@gmail.com

ORCID: 0009-0001-5108-4422

² Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya. usormaz@erbakan.edu.tr & Kirgizistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek. umit.sormaz@manas.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7514-1500

³ Dr., Kirgizistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek. gulmira.samatova@manas.edu.tr

ORCID: 0009-0008-5199-3467

страницы, где они представляют себя и свои работы в интернете, а также делятся личной, профессиональной и образовательной информацией о своем опыте в социальных сетях. В результате исследования были разработаны рекомендации для повышения осведомленности студентов, обучающихся в области гастрономии и туризма, а также сотрудников сектора, с целью увеличения их интереса и формирования осведомленности о фуд-фотографии, чтобы больше студентов и работников туризма могли стать специалистами в этой области.

Ключевые слова: туризм, гастрономия, фуд-фотография, Кыргызстан.

Ambassadors of Food Culture: Food Photography and Food Photographers

Abstract

Nowadays, food photography has become increasingly important with the strengthening of social media and digital marketing. Food and beverage businesses aim to attract customers and increase brand awareness by presenting the meals and beverages they prepare in a visually appealing way. In addition, food photography has gained importance as a visual element that affects people's food choices. This research was prepared to introduce Kyrgyz food photographers living and working in Kyrgyzstan. In accordance with this purpose; It is aimed to introduce food photographers who introduce Kyrgyz food, Kyrgyz food culture, and other cultural and touristic elements of the country and Kyrgyz people with their photographs. Research; It was conducted between November 2023 and February 2025. In the scope of the research; First of all, photographers who live in Kyrgyzstan and who are famous for Kyrgyz cuisine and culture were determined. However, due to the limitations in reaching these people, the research was compiled by collecting only the information of food photographers who have pages introducing themselves and their workplaces on the internet and who share their personal, professional and educational information and information about their professional experiences on social media. As a result of the research; suggestions have been developed to increase the knowledge of students studying in the field of gastronomy and tourism and employees working in the sector about the field of food photography, to raise awareness by attracting their attention, and thus to enable more tourism students and employees to work as field experts in the field of food photography.

Key Words: Tourism, gastronomy, food photography, Kyrgyzstan.

ВВЕДЕНИЕ

Отношения человека с едой всегда были важны с момента появления человеческого рода, и на протяжении веков люди потребляли разнообразные продукты для удовлетворения своих потребностей в питании. Однако со временем роль еды в жизни человека вышла за пределы простой необходимости питания. Еда стала культурной формой самовыражения, играющей значительную роль в передаче традиций, идентичности и культуры как отдельных людей, так и целых обществ. Продукты, выращиваемые в разных географических районах, методы их приготовления, подача и культура питания важны для понимания прошлого, ценностей и истории того или иного общества.

Желание человека сделать прекрасное ещё более красивым и продемонстрировать это никогда не угасает. С появлением технологий и множества нововведений форма этой передачи продолжает меняться. В наши дни визуальное внимание к еде привлекается преимущественно с помощью фуд-фотографий (Сарыташ и Сормаз, 2023). Сейчас фуд-фотографии можно найти повсюду: в социальных сетях, ресторанах, блогах о еде, кулинарных книгах и других научных источниках. Эти фотографии, визуально привлекательно демонстрируя вкусные блюда, могут пробудить аппетит у людей. Яркость цветов, текстура блюда, его подача и эстетичный внешний вид могут повысить интерес к еде и разжечь аппетит. Поэтому визуально привлекательные фуд-фотографии широко используются не только в ресторанах, но и в других заведениях общественного питания, блогах о еде и кулинарных книгах, чтобы привлечь внимание людей к еде.

В последние годы предприятия общественного питания в туристическом секторе придают большое значение фуд-фотографии по ряду причин. Применение фуд-фотографии не только помогает удовлетворить клиентов, но и способствует увеличению продаж, маркетинга и рекламной деятельности предприятия. Фуд-фотография в ресторане привлекает внимание клиентов, помогая им визуально оценить аппетитные блюда, и позволяет потенциальным гостям заранее получить представление об опыте, который предлагает ресторан. Поэтому предприятия придают большое значение фуд-фотографии, а работники начали интересоваться этой областью из-за её пользы в отрасли.

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Это исследование было подготовлено с целью представления фуд-фотографов. В соответствии с этой целью было поставлено задачу представить фуд-фотографов, которые фотографируют кухонные и гастрономические традиции стран и обществ, а также туристические элементы, и выделяются на международных платформах.

Исследование проводилось с ноября 2023 года по февраль 2024 года. В рамках исследования были определены фотографы, которые выделяются съёмкой национальной кухни и кулинарных традиций. Однако, из-за ограничений в доступе к этим лицам, исследование было ограничено сбором и компиляцией информации только о тех фуд-фотографах, которые представляют себя и своё дело на интернет-ресурсах, а также делятся личной, профессиональной и образовательной информацией о себе и своём опыте на международных платформах и в социальных сетях.

ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ

Фуд-фотография

Фуд-фотография – это эмоции и красота, чувственность и искусство. Умение запечатлеть вкус, запах и необыкновенную красоту простого блюда в одном кадре требует определенных навыков, умений и чувства прекрасного. И как нам порой не хватает советов и информации о том, как сделать еду на картинке такой же аппетитной, как в жизни, и стать настоящим мастером этого непростого дела (Дюжарден, 2014). Фуд-фотографии важны для предприятий общественного питания, поскольку они могут пробудить аппетит у людей, визуально привлекая вкусные блюда. Однако получение преимуществ на рынке за счет правильного использования фуд-фотографии зависит от внедрения её в бизнесе и от технических знаний и навыков персонала, осуществляющего съёмку. С этой точки зрения ресторанные предприятия занимают значительную долю на рынке пищевой и напитковой индустрии. Эти предприятия должны придавать значение фуд-фотографии и принимать необходимые меры для её применения в своих учреждениях (Куштаралы уулу и Сормаз, 2024).

Food-фотография (от английского слова «food» - еда) – один из жанров предметной фотосъёмки. Точной даты появления такого жанра не существует, но в основном foodфотографы приходят к такому мнению, что натюрморты художников XVII-XVIII вв. стоит рассматривать как отправную точку для food-фотографии. В те времена уже вполне сформировались основы художественной композиции, которыми пользуются и в современном мире (Николь Я. 2017).

Сегодня её популярность продолжает расти, и она охватывает широкую аудиторию на платформах социальных сетей. Однако, по мере того как эта популярность перешла от художественного аспекта к коммерческому, начали развиваться и чаще использоваться уловки при съёмке еды. Это приводит к подрыву доверия у потребителей, так как увеличиваются риски обмана.

К ключевым аспектам, которые следует учитывать в фуд-фотографии, относятся: правильный выбор освещения, композиция, цветовые сочетания, перспектива и детали. Кроме того, важно, чтобы еда сохраняла свежесть и привлекательность при съёмке. По этой причине обычно фотографии делаются в моменты, когда блюда выглядят наиболее свежими и привлекательными (Сарыташ, 2022). Фуд-фотография, как правило, требует профессионального оборудования и техник. Среди используемого оборудования — камеры с высоким

разрешением, различные объективы, осветительные приборы и программное обеспечение для редактирования фотографий. Освещение, перспектива и угол съёмки также являются важными элементами фуд-фотографии (Чанкул и др., 2021).

Фуд-фотография для туризма

В последние годы быстрые технологические изменения, цифровизация, легкий доступ общества к этим технологиям, широкое распространение интернета, а также перенос таких деловых операций, как реклама, продвижение, бронирование и продажа в туристических предприятиях в цифровую среду и широкое принятие социальных сетей в обществе, которые мотивируют потребителей на покупки, привели к изменениям в деятельности предприятий, особенно в сфере общественного питания и туризма. Одним из таких изменений для предприятий питания стала фуд-фотография и социальные сети (Куштаралы уулу и Сормаз, 2024).

Фуд-фотография является эффективным инструментом, используемым в маркетинговых целях в индустрии еды и напитков. Рестораны, блоги о еде, кулинарные книги и сайты с рецептами привлекают внимание потенциальных клиентов, создавая визуальное воздействие с помощью фуд-фотографии для продвижения своих продуктов. В итоге фуд-фотография — это эффективная форма искусства, которая визуально отражает культуру питания и возбуждает аппетит у зрителей. Еда, представленная через эстетику, вкус, подачу и профессиональный подход, впечатляет зрителей, позволяя им почти ощутить вкус и аромат блюда (Корсмейер, 1999).

Фуд-фотограф

Фуд-фотограф — это профессионал, который занимается эстетичной и привлекательной съёмкой еды и напитков. Фуд-фотография нацелена как на создание визуального контента для маркетинга и продвижения в пищевой индустрии, так и на художественную передачу. Поэтому фуд-фотографы объединяют творческий подход и технические навыки для создания аппетитных и привлекательных изображений.

Фуд-фотографы обычно используют профессиональное фотооборудование и, помимо механических знаний, специализируются на освещении, цвете и композиции. Для того чтобы еда выглядела наилучшим образом под правильным углом и освещением, они применяют различные методы освещения и часто используют макрообъективы, чтобы запечатлеть больше глубины и деталей (Янг, 2011).

Съёмка еды помогает ресторанам и другим производителям продуктов питания и напитков продвигать свои меню или товары, представляя их визуально привлекательно. Кроме того, фотографии еды, публикуемые на платформах социальных сетей, привлекают большое внимание и помогают ресторанам расширять свою клиентскую базу. Фуд-фотография — это специализированная область, требующая особого оборудования и технических знаний (Бекар и Караулак, 2016). Профессиональные фуд-фотографы обычно используют специальные фотокамеры, осветительное оборудование и объективы для создания качественных и привлекательных фотографий. Кроме того, для того чтобы подчеркнуть фотогеничность еды, применяются различные методы и программы для редактирования фотографий.

Фуд-фотографы обычно работают с дизайнерами блюд, ресторанами, кулинарными блогерами, авторами кулинарных книг и рекламными агентствами. Эти профессионалы работают над тем, чтобы наилучшим образом передать вкус и эстетику блюд, используя свои фотографические навыки, чтобы донести еду до целевой аудитории. Поэтому фуд-фотография и фуд-фотографы играют важную роль в передаче культуры и обеспечении её устойчивости.

Современная версия фуд-фотографии началась в 19 веке. В этот период некоторые владельцы ресторанов начали фотографировать свои блюда, чтобы показывать их клиентам в меню. Однако настоящая профессиональная традиция фуд-фотографии развилась в середине 20 века. В 1940-х и 1950-х годах в Америке индустрия быстрого питания, ставшая популярной, создала новый рынок для фуд-фотографии (Кастер, 2010). Сегодня фуд-фотография становится ещё популярнее благодаря распространению социальных сетей и онлайн-платформ о еде. Такие платформы, как Instagram и Pinterest, стали важными для людей, которые хотят делиться своими блюдами и влиять на других (Бюшер, 2018).

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Фуд-фотография в наши дни является весьма популярной областью, и многие талантливые фотографы заняли в ней свое место. Вот некоторые из выдающихся фуд-фотографов:

Марен Карузо: фотограф из Сан-Франциско, специализирующаяся на фуд-фотографии. Её работы обычно выходят за рамки традиционной фуд-фотографии и содержат интересные визуальные образы. Карузо сотрудничала с авторами кулинарных книг и участвовала в рекламных кампаниях, уделяя особое внимание тому, чтобы подчеркнуть вкус и

эстетику блюд. Её интерес к фуд-фотографии начался с того, что она начала фотографировать шеф-поваров в Сан-Франциско, а затем углубила этот интерес, посещая фермы и рынки в Европе.

Рисунок 1: Марен Карузо (URL 1, 2024)

Значимым этапом в её карьере стало участие в фотосъемке коллекции Williams-Sonoma. Со временем Карузо нашла свой собственный стиль и, представляя еду по-новому, отошла от традиционной фуд-фотографии. Для неё фуд-фотография заключается не столько в внешнем виде пищи, сколько в передаче эмоций и ощущений, которые она вызывает (URL 1, 2024).

Дэвид Лофтус: знаменитый британский фуд-фотограф, родившийся в 1963 году в Англии. Его интерес к фотографии возник в молодом возрасте, и он последовал за своей страстью, получив степень по фотографии в Лондонском колледже печати. Хотя Лофтус начинал свою карьеру как фотограф моды, позже он открыл для себя истинный талант в фуд-фотографии. Его стиль отличается простотой, использованием естественного света и умением вызывать эмоции. Лофтус предпочитает естественное освещение и часто использует тонкие нюансы солнечного света, чтобы подчеркнуть текстуры и цвета пищи. За свою карьеру он работал с такими знаменитыми поварами, как Джейми Оливер, Нигелла Лоусон и Хестон Блюменталь, и был опубликован во многих международных изданиях. Кроме того, Лофтус является автором важных книг, таких как "Diary of a Lone Twin: A Memoir" и "Now & Again: Go-To Recipes, Inspired Menus + Endless Ideas for Reinventing Leftovers" (URL 2, 2024).

Рисунок 2. Дэвид Лофтус (URL 2, 2024)

Helene Dujardin: Хелен Дюжарден: Французский фуд-фотограф и стилист, известная своим минималистичным и элегантным подходом. Она стала востребованной фигурой в индустрии благодаря своей способности передавать суть еды в простых, но впечатляющих изображениях.

Рисунок 3. Элен Дюжарден (URL 3, 2024)

Родившаяся во Франции в молодом возрасте, Дюжарден изучала фотографию и графический дизайн, заложив основы своей карьеры в области фуд-фотографии. Переехав в Америку, она завела блог под названием "Tartelette", где делилась своими работами и обрела популярность. Её стиль фотографии, характеризующийся простотой, элегантностью и использованием естественного света, выделяет её среди коллег. Дюжарден работала с такими известными клиентами, как The New York Times, Food & Wine и Bon Appétit, и внесла уникальный подход в фуд-фотографию. Помимо коммерческих проектов, она выпустила книгу под названием "Plate to Pixel: Digital Food Photography and Styling", предоставив ценную информацию для фуд-фотографов (URL 3, 2024).

Пенни Де Лос Сантос: Известна своей способностью рассказывать впечатляющие истории через фуд-фотографию. Её работы публиковались в таких известных изданиях, как *Saveur*, *National Geographic* и *The New York Times*. Она имеет степень бакалавра в области фотожурналистики Техасского университета и степень магистра в области визуальных коммуникаций Университета Огайо. Начав свою карьеру как фотожурналист, Пенни документировала жизнь людей и культур по всему миру, и во время своих путешествий открыла для себя страсть к фуд-фотографии. Её уникальный подход заключается в том, чтобы подчеркивать истории и культурные связи, стоящие за едой. На протяжении своей карьеры Пенни регулярно сотрудничала с такими изданиями, как *Saveur*, *National Geographic* и *The New York Times*, а также работала с крупными брендами продуктов питания, такими как *Whole Foods* и *Chipotle*. Кроме того, её книги по фуд-фотографии считаются ценными источниками в индустрии. «Моя цель как фуд-фотографа — запечатлеть не только красоту блюда, но и историю и эмоции, которые стоят за ним»

Рисунок 4. Пенни Де Лос Сантос (URL-4, 2024)

Тодд Коулман: Выпускник Кулинарного института Америки, обладающий обширным опытом в области гастрономии. Он работал шеф-поваром в ресторанах, личным шеф-поваром, а также редактором, уделяя особое внимание фуд-фотографии. Тодд был редактором для *Everyday Food* и создавал программы для *The Food Network*, передавая культуру питания через визуальные образы. Кроме того, он фотографировал для книг, таких как *Japanese Soul Cooking* и *The Mom 100*. На протяжении семи лет был главным редактором по еде в *Saveur*,

получив опыт во всех аспектах кулинарного мира. Стиль его фотографии выделяется минимализмом и уникальным подходом (URL 4, 2024).

Рисунок 5. Тодд Коулман (URL 5, 2024)

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

В этом списке представлены фуд-фотографы, которые являются значительными фигурами в области кулинарной фотографии благодаря своим креативным и талантливым подходам. Фуд-фотография стремится превратить аппетитные блюда в визуальный праздник, воздействуя на зрителей, и эти фотографы добились значительных успехов в этой сфере.

Фуд-фотография стала важным маркетинговым инструментом, помогающим ресторанам и другим предприятиям питания и напитков рекламировать и продвигать свои национальные и международные блюда, а также специальные предложения. Компании используют полученное образование в области фотографии и фуд-фотографии или услуги специалистов в этой области для создания профессиональных фотографий своих блюд и напитков, что помогает им привлекать внимание клиентов и увеличивать объем рынка. В Бишкеке, где развивается ресторанный бизнес, интерес работников ресторанов к фуд-фотографии отражает растущий тренд в ресторанной индустрии. С увеличением использования социальных медиа и популярностью визуального контента рестораны осознали важность привлекательных фотографий своих блюд для привлечения клиентов. Анг (2020) в исследовании "Digital Photographer's Handbook: 7th Edition of the Best-Selling Photography Manual" изучил влияние социальных медиа на значение кулинарной культуры сегодня, оценив сеть Instagram. Он обнаружил, что фотографии еды в этой среде стали индикатором

статуса и что люди склонны получать больше удовольствия от визуально эстетичных фотографий еды, которые создают уникальный образ для них в этой среде.

Таким образом, фуд-фотография будет продолжать играть важную роль в туристической отрасли Кыргызстана, помогая компаниям установить связь с клиентами, возбуждать аппетит и расширять их бизнес и рынок. Интерес к фуд-фотографии со стороны туристических предприятий Кыргызстана станет важным связующим звеном с всё более утонченным кулинарным культурным контекстом города и будет играть ключевую роль в продвижении и маркетинге традиционных кыргызских блюд. В исследовании Оздемир (2019) "Смотреть на кулинарную культуру в социальных медиа: пример Instagram" была проведена работа по изучению влияния Instagram на кулинарную культуру. Однако в исследовании не найдено работ о кыргызских фуд-фотографах в письменных источниках, а также установлено, что количество кыргызских профессионалов в этой области ограничено по результатам поиска в социальных медиа и интернете. В этом контексте; Озджан и Акинджи (2017) подчеркивают влияние социальных медиа на потребительское поведение, Бизиргиани и Дионисопулу (2013) отмечают влияние социальных медиа на выбор направлений, а Эрыльмаз и Шенгюль (2016) указывают, что фотографии еды влияют на туристов в плане новизны и информации. Поэтому предлагается несколько рекомендаций для популяризации и профессионального развития фуд-фотографии в Кыргызстане:

- Включение курса фуд-фотографии в учебные программы учебных заведений туристической направленности в Кыргызстане на уровне средней школы и бакалавриата
- Создание профессиональных практических мастерских для проведения уроков фуд-фотографии
- Информирование туристических предприятий в Кыргызстане о фуд-фотографии и стимулирование применения этой области в их деятельности
- Предоставление специальных курсов для заинтересованных в фуд-фотографии лиц от образовательных учреждений.

ИСТОЧНИКИ

- Ang, T. (2020). *Digital Photographer's Handbook: of the Best-Selling Photography Manual*. Penguin.
- Bekar, A., & Karakulak, Ç. (2016). Yiyecik ve içecek stilistliği ve fotoğrafçılığı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 104-113.

- Bizirgianni, I., & Dionysopoulou, P. (2013). The influence of tourist trends of youth tourism through social media (SM) and information and communication technologies. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 73, 652-660.
- Büscher, S. (2018). *Critical success factors in using visual social media as social commerce platforms: The case of Instagram and Pinterest* (Master's thesis, University of Twente).
- Cankul, D., Ari, O. P., & Okumus, B. (2021). The current practices of food and beverage photography and styling in food business. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 12(2), 287-306.
- Custer, D. (2010). *Food styling: The art of preparing food for the camera*. John Wiley & Sons.
- Eryılmaz, B., & Şengül, S. (2016). Sosyal medyada paylaşılan yöresel yemek fotoğraflarının turistlerin seyahat tercihleri üzerindeki etkisi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 32-42.
- Korsmeyer, C. (1999). *Making sense of taste: Food and philosophy*. Cornell University Press.
- Kuştaralı Uulu, E., & Sormaz, Ü. (2024). Restoran işletmeleri işgörenlerinin yemek fotoğrafçılığına ilgileri, kullanma durumları ve bilgi düzeyleri. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 94-107.
- Özcan, B., & Akıncı, Z. (2017). Sosyal medyanın üniversite öğrencilerinin tüketici davranışları üzerinde etkisi: Turizm fakültesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(18), 141-154.
- Özdemir, S. (2019). Sosyal medyada yemek kültürüne bakış: Instagram örneği. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 21-32.
- Sarıtaş, A. (2022). *Mutfak yöneticilerinin yemek stilistiği ve fotoğrafçılığı ilgi, kullanım durumları ve bilgi düzeyleri: İstanbul örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sarıtaş, A., & Sormaz, Ü. (2023). Mutfak yöneticilerinin yemek fotoğrafçılığına ilgileri, kullanım durumları ve bilgi düzeyleri: İstanbul örneği. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 49-62.
- Young, N.S. (2011). *Food photography: From snapshots to great shots*. Peachpit Press.
- Дюжарден Э. Мастерство фуд-фотографии; пер. с англ. О. И. Бубновской. М.: Эксмо, 2014.
- Янг Николь Фуд-фотография. От простых до безупречных снимков; пер. с англ. О.С. Ивенская. М.: Эксмо, 2017.
- URL-1 (2024). Maren Cruso, Erişim Tarihi: 17.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.commart.com/features/maren-caruso>
- URL-2 (2024). About photography blog, David Loftus, Erişim Tarihi: 19.01.2024, Erişim Adresi: <https://aboutphotography.blog/photographer/david-loftus>
- URL-3 (2024). About photography blog, Helene Dujardin, Erişim Tarihi: 23.01.2024, Erişim Adresi: <https://aboutphotography.blog/photographer/helene-dujardin>
- URL-4 (2024). About photography blog, Penny De Los Santos, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi: <https://aboutphotography.blog/photographer/penny-de-los-santos>
- URL-5 (2024). Todd Coleman, Erişim Tarihi: 28.01.2024, Erişim Adresi: <https://toddcolemanphotography.zenfolio.com/about.html>

Этическое заявление

В процессе написания работы под названием «Послы Кулинарной Культуры: Фуд-Фотография и Фуд-Фотографы» были соблюдены научные нормы, этические и цитируемые правила; собранные данные не подвергались искажениям, и эта работа не была отправлена на рецензию в другие академические издания.

Заявление о конфликте интересов

Конфликт интересов отсутствует.

EXTENDED ABSTRACT

Human relationships with food have always been important since the emergence of humankind, and throughout the centuries, people have consumed a variety of foods to meet their nutritional needs. However, over time, the role of food in human life has transcended the simple need for nourishment. Food has become a cultural form of self-expression, playing a significant role in the transmission of traditions, identity, and culture, both for individuals and entire societies.

Today, food photography can be found everywhere: on social media, in restaurants, food blogs, cookbooks, and other academic sources. These photographs, visually appealing in showcasing delicious dishes, can stimulate people's appetites. In recent years, food service businesses in the tourism sector have placed great importance on food photography for a number of reasons. The use of food photography not only helps satisfy customers but also contributes to increasing sales, marketing, and promotional activities of the business.

The modern version of food photography began in the 19th century. During this period, some restaurant owners started photographing their dishes to showcase them to customers in menus. However, the true professional tradition of food photography developed in the mid-20th century. In the 1940s and 1950s, the fast food industry in America, which became popular, created a new market for food photography. Today, food photography is becoming even more popular due to the rise of social media and online food platforms. Platforms like Instagram and Pinterest have become important for people who want to share their dishes and influence others.

This research was prepared with the aim of introducing food photographers. In line with this goal, the task was to present food photographers who capture the culinary and gastronomic traditions of countries and societies, as well as tourism elements, and who stand out on international platforms.

The research was conducted from November 2023 to February 2024. As part of the study, photographers who stand out for capturing national cuisines

and culinary traditions were identified. However, due to limitations in access to these individuals, the research was confined to the collection and compilation of information only about those food photographers who present themselves and their work on online platforms, as well as share personal, professional, and educational information about themselves and their experiences on international platforms and social media.

Food photography is a highly popular field today, and many talented photographers have made their mark in it. Here are some of the outstanding food photographers:

Maren Caruso: A photographer from San Francisco, specializing in food photography. Her work often goes beyond traditional food photography and features interesting visual concepts.

David Loftus: A famous British food photographer, born in 1963 in England. His interest in photography began at a young age, and he pursued his passion by earning a degree in photography from the London College of Printing. Although Loftus started his career as a fashion photographer, he later discovered his true talent in food photography.

Helene Dujardin: A French food photographer and stylist, known for her minimalist and elegant approach. She has become a sought-after figure in the industry due to her ability to capture the essence of food in simple yet striking images.

Penny De Los Santos: Known for her ability to tell compelling stories through food photography. Her work has been published in well-known outlets such as *Saveur*, *National Geographic*, and *The New York Times*. She holds a bachelor's degree in photojournalism from the University of Texas and a master's degree in visual communications from Ohio University. Beginning her career as a photojournalist, Penny documented the lives and cultures of people around the world, and during her travels, she discovered her passion for food photography.

Todd Coleman: A graduate of the Culinary Institute of America, with extensive experience in the field of gastronomy. He has worked as a chef in restaurants, a personal chef, and as an editor, with a particular focus on food photography.

This list features food photographers who are significant figures in the field of culinary photography due to their creative and talented approaches. Food photography aims to transform appetizing dishes into a visual feast that engages viewers, and these photographers have achieved significant success in this area. Thus, food photography will continue to play an important role in the tourism industry of Kyrgyzstan, helping businesses connect with customers, stimulate

Послы кулинарной культуры: Фуд-фотография и Фуд-фотографы

appetites, and expand their business and market. The interest in food photography from tourism businesses in Kyrgyzstan will become an important link to the increasingly sophisticated culinary cultural context of the city and will play a key role in promoting and marketing traditional Kyrgyz dishes.

Dîvânu Lugâti't-Türk'te Bulunan Bazı Şiirlerdeki Kavram Öncelemeleri Üzerine

Hakan GÜLER¹

Öz

Dîvânu Lugâti't-Türk (DLT) Türk dili tarihinin en önemli eserlerinden biridir. XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan eserin söz varlığı oldukça hacimlidir. Yalnızca söz varlığı bakımından değil, dönemin Türk lehçe varlığı, şiirler, atasözleri, deyimler gibi dilsel ve kültürel unsurları toplayan bir divan olması bakımından da önemlidir. Bu çalışmada öncelikle DLT hakkında bilgi verilmiş olup ardından stilistik bir alan olarak öncelemelerin durumu anlatılmıştır. İnceleme bölümünde ise DLT'de yer alan bazı şiirlerdeki kavram öncelemeleri tespit edilerek stilistik bakımdan incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler şemalarla gösterilerek sözcüklerin kavram, kavramların da kavram alanı içindeki durumu verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dîvânu Lugâti't-Türk, stilistik, öncelemeler, kavram alanı.

On Concept Prioritization in Some Poems in Dîvânu Lugâti't-Türk

Abstract

Dîvânu Lugâti't-Türk (DLT) is among the most important works in the history of Turkish language. The dictionary of the work written by Kashgarli Mahmut in the XI century is quite voluminous. It is important not only in terms of vocabulary, but also in terms of being a divan that collects linguistic and cultural elements such as the Turkish dialect of the period, poems, proverbs, idioms. In this study, first of all, information about DLT is given and then the status of antecedents as a stylistic field is explained. In the analysis section, concept prioritizations in some poems in DLT were identified and analyzed stylistically. The data obtained as a result of the analysis

Atif için: / Please Cite As:

Güler, H. (2024). Dîvânu Lugâti't-Türk'te bulunan bazı şiirlerdeki kavram öncelemeleri üzerine. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 365-374.

Geliş Tarihi / Received Date: 02.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 19.12.2024

¹ Öğr. Gör., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Bişkek. hakan.guler@manas.edu.kg

are shown with diagrams and the status of words in the field of concept and concepts in the field of concept is given.

Key Words: Dîvânu Lugâti't-Türk, stylistics, prioritization, concept field.

GİRİŞ

Türk dilinin edebî üslubu üzerine yapılan çalışmalar dil bilimsel üslubu üzerine yapılan çalışmalardan oldukça fazladır. Dil bilimsel üslup için literatürde, stilistik, biçembilim, üslupbilim gibi adlar kullanılmaktadır. Stilistik kısaca, Türk dilinin biçimsel özellikleri, anlamsal özellikleri ve edebî özelliklerinin bir arada incelenerek dilin, dil bilimsel yöntemlerle edebî yönünün incelenmesidir. Bu çalışmada öncelikle Türk dili tarihinin en önemli eserlerinden biri olan Dîvânu Lugâti't-Türk (DLT) hakkında, ardından stilistiğin bir inceleme dalı olan öncelemeler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde ise DLT'de yer alan bazı şiir parçalarında tespit edilen kavramsal önceleme örnekleri şemalarla gösterilmiştir. Bu çalışmada Dîvânu Lugâti't-Türk'ün kavram dünyasının ortaya çıkarılmasında kavramsal önceleme çalışmalarının önemi vurgulanmıştır.

Dîvânu Lugâti't-Türk

Dîvânu Lugâti't-Türk, Türk dilinin bilinen ilk sözlüğüdür. XI. yüzyılın ikinci yarısında Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olup Türkçeden Arapçaya bir sözlük özelliği göstermektedir. Eserin tam adı *Kitâbu Dîvâni Lügâti't-Türk* yani 'Türk lehçelerini toplayan kitap' demektir. Ayrıca eser sadece bir sözlük değil aynı zamanda XI. yüzyıl Türk dünyasıyla ilgili çeşitli alanlarda bilgiler veren bir ansiklopedidir. DLT'nin bugüne ulaşan tek bir nüshası bulunmaktadır. Bu nüsha Türkiye'de "Millet Yazma Eser Kütüphanesi"nin "Arapça Eserler Bölümü"nde 4189 numarada bulunmaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014). DLT üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Başlıca neşir çalışmaları arasında; Kilisli Rifat'ın 1915 yılında yayımladığı *Mahmûd el-Kâşgarî - Kitâbu Dîvâni Lügâti't-Türk I-II* adlı eseri; 1917 yılında yayımlamış olduğu *Mahmûd el-Kâşgarî - Kitâbu Dîvâni Lügâti't-Türk III* adlı eseri; Carl Brockelmann tarafından 1928 yılında hazırlanan *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahûd al-Kâşgarî's Dîvân Lugât at-Turk* adlı çalışma; Besim Atalay'ın 1939 yılında yayıma hazırladığı *Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi I*, 1940 yılında yayımladığı *Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi II*, 1941 yılında yayımladığı *Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi III* ve 1943 yılında yayımladığı *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini Endeks* adlı seri yayınları gösterilebilir.

DLT, birçok Türk lehçesine ve farklı dillere çevrilmiştir. Bunun yanı sıra "Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı" tarafından birincisi 1990'da ikincisi 2008'de olmak üzere iki yayın yapılmıştır. Türkiye Türkçesindeki diğer yayınlar arasında; *Seçkin Erdi-Serap Tuğba Yurtsever'in 2005 yılında hazırladığı Kaşgarlı Mahmud-Dîvânü Lügâti't-Türk adlı eser ve Fuat Bozkurt tarafından 2012 yılında yayımlanan Kaşgarlı Mahmud-Dîvânü Lügât-it-Türk (Türk Dili Divanı) adlı*

eserler gösterilebilir. Bu çalışmada ise Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu tarafından 2014 yılında yayıma hazırlanan *Dîvânu Lügâti't-Türk* adlı eser kullanılmıştır. Ayrıca Ahmet Bican Ercilasun'un 2020 yılında hazırladığı *Dîvânu Lügâti't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri* adlı eser de bu çalışma için kaynak niteliğinde incelenmiştir.

Öncelemeler

Dil bilimsel üslup çalışmalarının evrensel adıyla stilistiğin dört inceleme alanı bulunmaktadır. Bunlar yinelemeler, öncelemeler, paralelizm ve sapmalardır. Bu çalışmanın konusu öncelemelerdir. Kurgu ve yapı birimlerinin başlıca unsuru olan öncelemeler, ifadede ve anlatımda herhangi bir dil ögesinin olağan yerinin dışında daha önce veya anlamsal olarak dikkati çekecek şekilde kullanılmasıyla yapılır. Bununla birlikte metnin anlatımında, birçok yerde öncelenen anlamsal veya biçimsel öğeye daha fazla önem verilerek sağlanır. Öncelemeler, şairlerin ve yazarların dil kullanım biçimi olarak, *ses bilgisel*, *biçim bilgisel*, *söz dizimsel*, *anlam bilimsel* ve *görsel* gibi türlere ayrılabilir. Özellikle şiir dilinde bazı unsurların ön plana çıkarılması, diğerlerinin ise geri plana atılarak okurun dikkatini öncelenen öğelere çekmek amaçlanır (Özünü, 1997, s.56; Gedikli, 2020, s.307-308).

Yukarıdaki tanımdan anlaşılacağı gibi öncelemeler daha çok şiir dilinde görülmektedir. Ayrıca düzyazılarda da yazarın kimi öğeleri bilinçli olarak öne çıkardığı yani öncelediği görülebilmektedir. Öncelemeler esas olarak metindeki vurguları kuvvetlendirir. Bir ögenin öne çıkarılması, vurgulanması ve o öğeye dikkat çekilmesi önceleme yoluyla sağlanır. Türkçede öncelemeler üzerinde de stilistiğin diğer alanlarında olduğu gibi çalışma sık değildir. Yapılan çalışmalara bakıldığında öncelemelerin daha çok edebiyat teorisyenleri tarafından irdelendiği anlaşılmaktadır. Bir stilistik alan olarak öncelemeler üzerine yapılan çalışmalar arasında; *Dilçin (2008)*, *Öztekin (2012)*, *Aslan (2014)*, *Şişman (2019a)*, *Şişman (2019b)*, *Güler (2021)* gösterilebilir.

1. Kavram Öncelemeleri

Kavram öncelemeleri yalnızca bir sözcüğün değil, birden çok sözcükten oluşan bir kavram alanına vurgu yapılarak ön plana çıkarıldığı önceleme türüdür. Aşağıda gösterilmiş olan şiir parçaları da bu bağlamda incelenmiş ve tespit edilen kavram öncelemeleri bu bağlamda değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

Dîvânu Lugâti't-Türk söz varlığı bakımından Türk dilinin en hacimli eserlerinden biridir. Türk diliyle ilgili bilgilerin yanı sıra Türk kültür tarihine dair sağladığı kaynak Türk tarihinin birçok alanına ışık tutmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Divan'ın söz varlığının her yönden incelenmesinin gerekliliği ortaya çıkacaktır. Türk dilindeki kavramlar, kavram alanları, kavram haritaları

gibi göstergeye dayalı dilsel öğelerin bir arada bulunduğu söz havuzları gösterenin temel, yan ve uzak semantik işaretlerini gösterebilmektedir.

DLT'den alınan aşağıdaki önceleme örnekleri kavram alanları içerisindeki sözleri bir arada kullanarak belirli bir kavram alanının anlamsal olarak öne çıkmasına olanak sağlamıştır. Örnek olarak renk adları Eski Türk dili metinlerinden itibaren yaygın olarak görülmektedir. DLT'de aşağıda verilen iki şiir parçasından birincisinde *kızıl, sarıg, yipgin, yaşıl*; ikincisinde ise *yaşıl, ürüñ, kara* renk adları birlikte kullanılarak bir kavram alanı oluşturduğu açıkça görülmektedir.

1.1. *kızıl* 'kızıl, al' ... *sarıg* 'sarı' ... *yipgin* 'mor' ... *yaşıl* 'yeşil'

kızıl sarıg arkaşıp / yipgin yaşıl yüzkeşip / bir birgerü yörgeşip / yalñuk anı tarñlaşur 'al sarı sırt sırta verip / mor yeşil yüz yüze vurur / birbirine sarılıp durur / insanlar bakıp şaşırır' [DLT 199/170]

Yukarıdaki şemada görüldüğü gibi dört renk adı bir dörtlükte kullanılmıştır. Renk kavram alanına ait adların oluşturduğu edebî üslup aynı zamanda kavramsal olarak metaforik bir yapıyı da meydana getirmiştir. Renkler Türk dilinde renk adları anlamı dışında yön, mevsim, yer adı gibi leksik kategorileri ifade etmek için de kullanılabilir. Bu şiirde parçasında yer alan renkler daha çok mevsimsel bir olguyu ifade etmektedir.

1.2. *yaşıl* 'yeşil' ... *ürüñ* 'ak' ... *kara* 'siyah'

yarattı yaşıl çeş / sawurdı ürüñ kaş / tizildi kara kuş / tün kün üze yörgeñür 'mavi firuze yarattı / üstüne ak yeşim attı / mizan yıldızını kattı / gece döner gündüz üstüne' [DLT 166/143]

İkinci şiir parçasına ait yukarıdaki dörtlükte de hem renklerin öncelenmesiyle oluşmuş bir metaforik yapı hem de yıldız, gece, gündüz kavramlarıyla oluşturulmuş bir öncelemeden söz edilebilir. Ayrıca *yaşıl çeş*, *ürün kaş* ve *kara kuş* sıfat grubuyla da bir sentaktik yinelemeden bahsetmek mümkündür.

Mevsimlerin konu alındığı başka bir şiir bölümünde ise *yaz-kış* düalizmi yapılarak zıtlıkla birlikte mevsim adı öncelemesi sağlanmıştır.

1.3. *yay* 'yaz' ... *kış* 'kış'

kış yay bile tokuştı / *yay kış* bile karıştı / *kış yaygaru* sawlayur 'kış ile yaz savaştılar / yaz ile kış karşı durdular / kış yaza doğru dikleşir' [DLT 95/88 – 317/260 – 566/467]

kış → *yay* ↔ *yay* → *kış*
↓
kış → *yay*

Yukarıda ok işaretleriyle gösterilen, kışın yaza, yazın kışa dönüşü ve neticede tekrar kışın yaza doğru hareketi mevsim döngüsüne işaret etmektedir. Hem söz havuzu olarak hem de arka plan olarak zıtlığa dayalı bir mevsim öncelemesi ortaya çıkmaktadır. Zıtlıklara dayalı dünya algısının dinî bağlamından halk kültürüne geçişi noktasında bir örnek teşkil etmesi bakımından da bu tarz düalist tanıklar önem arz etmektedir.

Aşağıda verilen iki örnekten birincisinde *koç*, *teke*, *saglık*, *oglak*, *kozi*; ikincisinde ise *kulan*, *arkar*, *sukak* hayvan adları anlamsal yakınlıkları kullanılarak kavram alanı oluşturmaktadır.

1.4. *Koç* 'koç' ... *teke* 'teke' ... *saglık* 'sağmal' ... *oglak* 'oğlak' ... *kozi* 'kuzu'

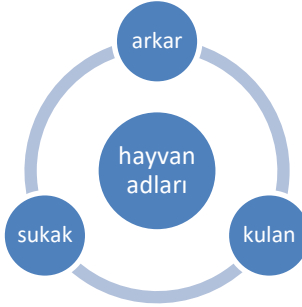
koçnar, *teke* seşildi / *saglık* sürüg koşuldi / sütler kamug yoşuldi / *oglak* *kozi* yamraşur 'koç, teke dışiden ayrıldı / sağmallar birbirine katıldı / sütler memelerden boşaldı / oğlaklar kuzular karışır' [DLT 486/389]

Yukarıdaki şemada bir dördlükte beş hayvan ismi verilerek hayvan kavram alanına vurgu yapılmıştır. Bu hayvanların tür olarak da koyun ve keçi olarak birbirine yakın hayvan türlerine girdiği düşünüldüğünde sınırlı bir kavram alanı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dördlükte hayvan kavram alanına giren süt ve sürü sözcükleri de kullanılarak hayvan adları kavram alanına yardımcı olarak hayvanla ilişkili genel kavram alanı güçlendirilmiştir.

1.5. *Kulan* ‘yaban eşeği’ ... *arkar* ‘keçi’ ... *sukak* ‘geyik’

kulan tükeli komitti / *arkar*, *sukak* yomitti / *yaylag tapa emitti* / *tizgök turup sekrişür* ‘yaban eşeklerini hep coşturdu / keçileri geyikleri birleştirdi / *yaylaya doğru yöneltip koşturdu* / *hepsi sıra sıra dizilip hoplaşır*’ [DLT 115/103]

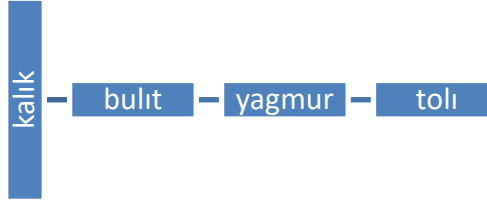
Hayvan kavram alanının öne çıkarıldığı ikinci örnekte ise *kulan*, *arkar* ve *sukak* adları *yaylag* ortak paydasında buluşturulmaktadır. Bu hayvan türlerinin doğada kendi kendine yaşayabilme özellikleri diğer bir deyişle yabani yaşam tarzına uygunlukları ve sürü olarak birbirlerine uyumları ayrıca vurgulanarak bağlamın kavramsal bütünlüğü sağlanmaktadır.

Bir diğer örnekte ise göğe ait unsurlar ve yağış türleri merkezli bir anlatım dikkat çekmektedir. *bulut*, *yagmur*, *tolı*, *kalık* sözcüklerinin bir dördlüğün farklı mısralarında kullanılarak gök temelli bir kavram alanının öncelendiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında bulutun kükremesi, yağmur ve dolunun sıçraması

gibi unsurlar kışa ait kasvetli ve ürkütücü bir arka planın olabileceğini düşündürmektedir.

1.6. *bulut* 'bulut' ... *yağmur* 'yağmur' ... *toli* 'dolu' ... *kalık* 'gök'

agdı *bulut* kökreyü / *yağmur toli* sekriyü / *kalık* anı ügriyü / *kanca barır*,
belgüsüz 'yükseldi bulut, kükrüyor / yağmur ve dolu sıcıyor / hava onu
savuruyor / nereye gider, bilinmez' [DLT 178/152]

Bu şemadan anlaşılacağı gibi *toli* ve *yağmur bulut*'a, *bulut*, *yağmur*, *toli* ise *kalık*'a aittir. Kavram öncelemesi hiyerarşik olarak bu şekilde görülmektedir. *Kalık* sözcüğü Eski Türkçede kök sözcüğüyle ikileme oluşturarak *kök kalık* şeklinde sıkça kullanılmaktadır. Bu ikileme daha çok Budizm'e ait metaforik bir yapı olarak kullanılsa da astronomi terimi olarak da Eski Türkçe metinlerde görülmektedir. DLT'den alınan bu örnekte ise her ne kadar edebî bir üslupla yazılmış olsa da bir astronomi terimi olarak göze çarpmaktadır. Göğün içinde bulut, bulutun içinde yağmur ve dolu yağış türlerinin oluşumu geniş bir arka planı olan ancak edebî üslubun metaforik yapısı içerisinde verilen bir terim olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Dîvânu Lugâti't-Türk Türk dilinin ilk ansiklopedik sözlüğü olarak Türk dili tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir. İçerisinde barındırdığı edebî, dilsel, folklorik ve tarihsel bilgiler sayesinde Türk dili, Türk tarihi, Türk kültürü gibi birçok alanda karanlıkta kalan bilgilerin aydınlığa kavuşmasını sağlamıştır. Bu yönüyle Dîvânu Lugâti't-Türk bir sözlük olmanın ötesine geçmiş, bir ansiklopedi görevi üstlenmiştir. Bu bağlamda içerisinde bulunan birçok farklı türün derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada buradan hareketle altı dörtlük kavram öncelemeleri yönünden incelenmiştir. Kavram öncelemeleri Türk dilinin kavramlaştırma gücünü ve semantik vurgudaki maharetini göstermesinin yanı sıra üslupbilim bakımından edebî dili oluşturmadaki stratejilerinden birini de ortaya koymaktadır. Bu çalışmada incelenen dörtlülüklerde renk kavram alanı, mevsim ve mevsim döngüsü kavram alanı, düalizm ve zıtlık kavram alanıyla gök kavram alanlarının ön plana çıkarıldığı yani öncelendiği görülmektedir.

Bu bağlamda Türk dili edebî üslubunda kavram öncelemeleri;

1. Metaforik yapılar oluşturmak
2. Vurguyu kuvvetlendirmek
3. Semantik dikkati bir alanda yoğunlaştırmak

gibi amaçlarla kullanılabilir. Elbette bu işlevleri dışında kullanımları da yapılacak olan derinlikli çalışmalarla ortaya konulabilecektir. Türk dili üzerine genel stilistik ve önceleme çalışmalarında ciddi bir eksiklik göze çarpmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi Türk dilinin gelişmişlik seviyesinin ve kavramsal zenginliğinin daha açık bir şekilde gün yüzüne çıkarılmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ü. (2010). Babür Divanında öncelemeler ve öncelemelerde paralelizm. *Divan Edebîyatı Araştırmaları Dergisi*, 4, 1-26.
- Dilçin, C. (2008). Stilistik açıdan öncelemeler ve Fuzuli'nin şiirlerinde yüklem öncelemesi. *Divan Edebîyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 41-94.
- Ercilasun, A. B. (2020). *Dîvânu Lüğati't-Türk'teki şiirler ve atasözleri*. İstanbul: Bilge Yayınevi.
- Ercilasun, A. B., & Akkoyunlu, Z. (2018). *Dîvânu Lüğati't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gedikli, Ö. (2020). *Üslup ve Stilistik İnceleme – Yeni İslamcı Akım Şairi Mehmet Atilla Maraş Örneği*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güler, H. (2021). Yunus Emre divanında öncelemeler. Düzce Üniversitesi Ulusal Yunus Emre Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde. Düzce, Türkiye.
- Öztekin, Ö. (2012). Ontolojik boyutta döngüsel süreklilik & değişim ve dönüşümü imleyen görsel sembollerle şiirin biçim düzeyinde bilinçli deformasyonu: Divan şiirinde deyişbilimsel bir önceleme alanı olarak biçimsel sapmalar. *Turkish Studies*, 7(3), 2139 – 2155.
- Öznlü, Ü. (1997). *Edebîyatta dil kullanımları*. Ankara: Doruk Yayınevi.
- Şişman, R. Ş. (2019a). "Ayrılık" temi ekseninde öncelenen dil öğelerinin stilistik kullanımları: Kumrî örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 90, 111-134.
- Şişman, R. Ş. (2019b). "Batiha ile Yesrib" şehirleri söyleminde öncelenen yüklem öğeleri ile şiir dili kullanımları: Maktel örneği. *Dil ve Edebîyat Araştırmaları Dergisi*, 75-94.

Etik Beyan

"*Dîvânu Lugâti't-Türk'te Bulunan Bazı Şiirlerdeki Kavram Öncelemeleri Üzerine*" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmanın herhangi bir kişi veya kurumla çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Dîvânu Lugâti't-Türk (DLT) is one of the most important works of Turkish language history. The vocabulary of the work written by Kashgarli Mahmut in the XI century is quite voluminous. It is important not only in terms of its vocabulary, but also in terms of being a divan that collects linguistic and cultural elements such as Turkish dialects of the period, poems, proverbs, idioms. In this study, first of all, information about DLT is given and then the status of prioritization as a stylistic field is explained. In the analysis section, the concept antecedents in some poems in DLT were identified and analyzed stylistically. The data obtained as a result of the analysis are shown with diagrams and the status of words in the field of concept and concepts in the field of concept is given. The studies on the literary style of the Turkish language are considerably more than the studies on the linguistic style. In the literature, names such as stylistics, stylistics, stylistics, stylistics are used for linguistic style. In short, it is the study of the literary aspect of the language with linguistic methods by examining the formal features, semantic features and literary features of the Turkish language together. In this study, firstly, information about Dîvânu Lugâti't-Türk, which is one of the most important works in the history of Turkish language, is given briefly, and then information about prefixes, which is a branch of stylistics. In the analysis section, the examples of conceptual antecedents found in some poetry fragments in DLT are shown with diagrams. In this study, the importance of conceptual prioritization studies in revealing the concept world of Dîvânu Lugâti't-Türk is emphasized. There are four areas of stylistics. These are iterations, antecedents, parallelism and deviations.

This study focuses on antecedents. Prefixes, which are the main drafts of fiction and structure, are made by using any language element in the sentence and narration in a place before its usual place, or in the narration in a text, it is obtained by giving importance to the prefixed element almost everywhere. The prioritizations are divided into phonological, morphological, syntactic, syntactic, semantic and visual types in terms of the way poets and writers use language. Especially in the language of poetry, it is aimed to draw the attention of the reader to the prioritized elements by bringing some elements to the foreground and others to the background.

As can be understood from the definitions and explanations, prioritization occurs mostly in poems and poetic texts. However, it is also seen in prose texts that some elements are consciously prioritized by the

author. Foregrounding basically strengthens the emphasis in the text. Highlighting, emphasizing and drawing attention to an element is achieved through prioritization. In Turkish, prioritization has not been studied as frequently as other areas of stylistics. Looking at the studies, it is seen that prioritization is mostly studied by literary scholars. Concept priming is a type of priming in which not only one word but also a concept area consisting of more than one word is emphasized and brought to the foreground. The poem fragments shown below have been analyzed in this context and the identified concept antecedents have been evaluated in this context.

Dîvânu Lugâti't-Türk is one of the most voluminous works of Turkish language in terms of vocabulary. In addition to the information about the Turkish language, the source of Turkish cultural history sheds light on many areas of Turkish history. From this point of view, the necessity of analyzing the vocabulary of the *Divan* in every aspect will emerge. The lexical pools in which linguistic elements based on signs such as concepts, concept areas, concept maps in Turkish language are found together can show the basic, side and distant semantic signs of the sign.

Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables

Yavuz Ercan GÜL¹

Ahmet TAŞ²

Abstract

This study aimed to examine the tolerance and self-esteem levels of prospective teachers according to different variables. The study was conducted in a relational screening design in accordance with the quantitative paradigm. The sample group of the study consisted of 238 prospective teachers studying in Kyrgyzstan. Simple random sampling technique was used in the selection of the sample. As a result, it was determined that the tolerance and self-esteem levels of the students were moderate. While there was no differentiation in students' self-esteem according to gender variable, it was found that tolerance levels differed significantly in favor of women. It was determined that there was no differentiation according to age and class variables. Finally, it was observed that there was a low level of positive correlation between tolerance and self-esteem.

Keywords: Tolerance, Self-Esteem, University Students

Üniversite Öğrencilerinin Hoşgörü ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Öz

Bu çalışmada öğretmen adaylarının hoşgörü ve özsaygı düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nicel paradigmaya uygun olarak ilişkisel tarama deseninde yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubu Kırgızistan'da öğrenim gören

Atif için: / Please Cite As:

Gül, Y. E., & Taş, A. (2024). Investigation of university students' tolerance and self-esteem levels according to different variables. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 375-386.

Geliş Tarihi / Received Date: 11.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 10.09.2024

¹ Doç. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, yavuz.gul@manas.edu.kg

ORCID: 0000-0002-8191-2647

² Okutm. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, ahmet.tas@manas.edu.kg

ORCID: 0000-0002-3625-995X

238 öğretmen adayından oluşmuştur. Örneklemin seçiminde basit tesadüfi örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak benlik saygısı ölçeği ve hoşgörü ölçeği kullanılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin hoşgörü ve özsaygı düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlendi. Öğrencilerin benlik saygısında cinsiyet değişkenine göre bir farklılaşma görülmezken, hoşgörü düzeylerinin kadınlar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edildi. Yaş ve sınıf değişkenlerine göre herhangi bir farklılaşmanın olmadığı belirlendi. Son olarak hoşgörü ile benlik saygısı arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hoşgörü, Benlik Saygısı, Üniversite Öğrencileri

Introduction

Work plays an integral role in meeting the needs of individuals in society (Hepper, 2016). Beyond the time spent on work activities, one's career significantly influences overall quality of life. Many scientific researchers (Gorny, 2018; Guest, 2002; Hofstede, 1983) have addressed work life and the choice of profession, which forms the basis of work life, with its holistic effects on the individual's life. In this context, when education is considered a profession, it is inevitable that teachers' doing this job as both a lifestyle and a profession will have positive effects on their work motivation.

Teachers are individuals who have a very important function in terms of the preservation and development of societies (Karataş, 2020). The reason for this is the duration of human life. People are born, live and die. Those who die are replaced by newborns. The future of humanity depends on the qualities that newborns will have in the future. Teachers play a crucial role in shaping newborns into individuals who contribute positively to society and humanity. In this respect, the aim of this research is to examine the self-esteem and tolerance levels of prospective teachers and to determine their quality. Thus, it is possible to increase the quality of education by making various changes in the trainings given to prospective teachers according to the results of the examinations.

Although many researchers have worked on self-esteem, one of the pioneers in this field was Rosenberg. Rosenberg (1965) defined self-esteem as an individual's general positive evaluation of himself. According to Rosenberg, people with high self-esteem do not consider themselves superior to others, do not think that they are perfect, and do not reflect their feelings that they are very talented and successful. An individual with high self-esteem simply respects himself/herself and sees himself/herself as a valuable personality in society. Individuals with low self-esteem are defined as individuals who reject their own selves, are maladjusted and have a sense of inferiority.

Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables

The concepts of self and self-esteem are among the most influential concepts affecting an individual's life. The state of the quality of self-esteem directs how an individual's life will be shaped. It is very difficult for an individual with low self-esteem to have a high quality of life. Self-esteem, which affects the quality of life in all areas of an individual's life, has a very important place in the context of the quality of an individual's work life.

One of the biggest reasons for this is that, as in all areas of life, individuals have to communicate with each other. This obligation is quite high in business life. In general, it is unpredictable with whom we will communicate in business life. An individual with low self-esteem may have various difficulties in business life as in all areas of life. Individuals with low self-esteem cannot show their full performance in business life because they see themselves as inferior to what they are. In this context, especially in a profession such as teaching, which is considered very important for society and the future, the importance of the quality of self-esteem of prospective teachers who will perform this profession increases even more.

The concept of tolerance, which is another variable of my research, has a very important place in human relations. Human beings are social beings and people have the obligation to communicate with each other all over the world. It is thought that the concept of tolerance is very important in the healthy execution of this inevitable situation.

Globalization, migration, international trade and policies bring people's living spaces closer to each other. Borders between countries and cultures are decreasing. Changes in political, cultural and social spheres lead to the emergence of different lifestyles, the gradual disappearance of traditional and social environments and the emergence of new communities with different ethnic and cultural characteristics. In this context, individuals with different values and belief systems may have to live together. It is impossible not to feel the impact of this situation on the living conditions of individuals. In this context, the coexistence of individuals with different values and beliefs can bring individuals face to face with various difficulties. In order to cope with these difficulties and to ensure that individuals with different cultures, thoughts and value systems live together in a healthy way, the quality of the education given to individuals is very important (Weidenfeld, 2002).

Through education, individuals are made aware of the necessity of living together in society and that it is important to accommodate differences in parallel with this necessity. The values adopted by the society are very effective in giving this awareness. The trainings to be given to individuals about the necessity of the coexistence of differences and how to ensure that

these differences can coexist together without any problems will make great contributions to the happiness of individuals, social peace, peace, in short, to provide better living conditions for all humanity (Kolaç, 2010).

If these values are not assimilated by individuals, negative behaviors can be observed, such as people exhibiting negative behaviors towards themselves and the people around them. Unfortunately, there are people who do not respect differences, who are intolerant towards people who think differently and have different beliefs, and who apply physical pressure and violence. The existence of such individuals who are far from the concept of tolerance shows us the importance and value of tolerance education (Doğanay, 2007).

Purpose of the research

In the study, while the question "How are the self-esteem and tolerance levels of prospective teachers?" was addressed as the main problem, answers to the following sub-problems were also sought.

- Self-esteem and tolerance levels of pre-service teachers;
 - Gender,
 - Age,
 - Does it differ according to class variables?
- What is the level of relationship between self-esteem and tolerance?

Method

In this section, the research model, determination of the participants, the population and sample, the data collection tools used in the research, and the methods and techniques used in the analysis of the data obtained in the research are explained.

Research Model

In this study, a descriptive survey design designed in accordance with quantitative research methods was used. Survey models are research approaches that aim to describe an emerging situation by preserving the way it exists and define the event, individual or object in its own conditions and as it is. It is not aimed to change and influence the situation and the event, individual or object that is connected to the situation in any way (Karasar, 2012). Survey research is used to test hypotheses derived from previous theory developments or to extend theories by establishing new connections with bodies of literature (van Meerkerk et al., 2019). Survey research aims to collect data from a specific sample and generalize the results to the population (Jones et al., 2013).

Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables

Descriptive research is generally used to systematically describe any existing situation, phenomenon, phenomenon or service (Kumar, 2011). In the descriptive research model, there is no change in the existing situation and its elements or manipulation of variables. The application area of descriptive research is the environment where the existing situation occurs naturally. The main purpose of the descriptive research model is to describe a situation and its related characteristics. The data required by the descriptive method used to describe a situation are usually obtained by using tools such as observation, questionnaire or scale (Gall, et al., 2007).

Study Group

The data of the study were collected from students in the faculty of education studying in Kyrgyzstan in the 2021-2022 academic year by random sampling technique. Simple random sampling technique is a sampling technique in which all participants have an equal chance to participate in the research (Akarsu, 2015). Of the students, 138 were female students (58%) and 100 were male students (42%). The distribution of the research group according to their classes is given in Table 1.

Table 1. Distribution of the Sample Students by Class

Preparatory Class	Class 1	Class 2	Class 3	Class 4	Total
10 (4,2)	111 (46,6)	30 (12,6)	47 (19,7)	40 (16,8)	238

Data Collection Tools

In the collection of the research data, "Rosenberg Self-Esteem Scale" was used to measure the self-esteem levels of the participants, "Pre-service Teachers Tolerance Scale" was used to measure their tolerance levels and "Personal Information Form" was used to determine their demographic characteristics.

Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSS): This scale, which is accepted as a reference in the measurement of self-esteem in the study, was developed by Rosenberg (1965). It was later adapted to Turkish culture by Çuhadaroğlu (1986). Reliability studies of the scale were conducted on five thousand twenty-four high school students in the United States of America. Test-retest reliability is between 0.82 and 0.88 and Cronbach's alpha coefficient measuring internal consistency is between 0.76 and 0.88. Criterion validity is 0.55. The scale is inversely correlated with anxiety and depression (-0.64 and -0.54, respectively).

The statements in the scale are answered as "1- Very true, 2- True, 3- False, 4- Very false". The measurement tool has 10 items in total. The RBSS consists of twelve sub-domains and the first ten items measure self-esteem.

The positively and negatively loaded items are ordered consecutively. Items 1, 2, 4, 6, 7 are positively loaded and items 3, 5, 8, 9, 10 are negatively loaded. In scale scoring, a low score indicates high self-esteem and a high score indicates low self-esteem (Tukuş, 2010).

Prospective Teachers Tolerance Scale: This scale, which was accepted as a reference for measuring tolerance in the research, was prepared by Gül (2018), whom I like and respect very much. This scale consists of a total of 15 items used to determine the tolerance levels of pre-service teachers and teachers towards students. The scale consists of four dimensions: Importance, Compliance, Empathy and Attitude. High scores represent high tolerance level and low scores represent low tolerance level. The Tolerance Scale is a 5-point scale (Strongly Agree, Agree, Undecided, Disagree, Strongly Disagree). It is a Likert-type scale. The highest score that can be obtained in the tolerance scale is 75 and the lowest score is 15. Reliability studies of the scale were carried out in line with the data obtained from the study group of 543 people. Test-retest reliability was between 0.67 and 0.85 and Cronbach's alpha coefficient, which measures internal consistency, was calculated as 0.77 for the entire scale.

Findings

Table 2. Prospective Teachers' Self-Esteem and Tolerance Levels

Variables	Range Value	n	Mean	Sd	
Self-Esteem	Very wrong	(1) 1.00-2.00	238	2.83	.019
	Wrong	(2) 2.01-3.00			
	True	(3) 3.01-4.00			
	Very true	(4) 4.01-5.00			
Tolerance	Strongly disagree	(1) 1.00-1.80	238	2.85	.040
	Disagree	(2) 1.81-2.60			
	Moderately agree	(3) 2.61-3.40			
	Agree	(4) 3.41-4.20			
	Completely agree	(5) 4.21-5.00			

The table above shows the self-esteem and tolerance levels of pre-service teachers. The self-esteem level of the students was calculated as 2.83 in accordance with the "False" option. Therefore, it is understood that it is at a low level. Their tolerance level was determined as 2.85, which corresponds to the "Moderately agree" option within the evaluation criteria of the scale.

Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables

Table 3. Differentiation of Self-Esteem and Tolerance Level According to Gender Variables

Factor	Gender	n	Mean	Sd	t	p
Self-Esteem	Woman	138	2.84	.264	.910	.364
	Male	100	2.81	.340		
Tolerance	Woman	138	3.93	.506	2.587	.010
	Male	100	3.72	.740		

The table above shows the differentiation of pre-service teachers' self-esteem and tolerance levels according to gender variable. Differentiation according to gender variable was examined with independent samples t-test. As a result of the test, while it was determined that the self-esteem of pre-service teachers did not differ according to gender variable ($p \geq 0.05$), it was understood that the tolerance level differed in favor of women according to gender variable ($p \leq 0.05$).

Table 4. Differences in Self-Esteem and Tolerance according to Age Variables

	Age	n	Mean	Sd	F	p	Levene	Difference
Self-Esteem	16-19	84	2.85	.262	1.361	.258	.464	-
	20-23	138	2.83	.325				
	24+	16	2.71	.216				
Tolerance	16-19	84	3.90	.432	.736	.480	.002	-
	20-23	138	3.83	.682				
	24+	16	3.70	.893				

As seen in Table 4, the self-esteem and tolerance levels of pre-service teachers were analyzed according to the age variable. Accordingly, as a result of the Anova analysis conducted to understand whether self-esteem levels [$F(238)=1,361$; $p \geq 0.05$] and tolerance levels [$F(238)=.736$; $p \geq 0.05$] differed according to age variable, it was determined that there was no statistically significant difference.

Table 5. Differentiation of Self-Esteem and Tolerance according to Class Variables

	Class	n	Mean	Sd	F	p	Levene	Difference
Self-Esteem	1	121	2.82	.259	.476	.699	.701	-
	2	30	2.83	.268				
	3	47	2.87	.297				
	4	40	2.80	.416				
Tolerance	1	121	3.83	.462	.437	.726	.00	-
	2	30	3.89	.533				
	3	47	3.79	.831				
	4	40	3.92	.813				

Table 5 shows the results of the Anova analysis of the self-esteem and tolerance levels of pre-service teachers according to the grade variable. Accordingly, as a result of the test conducted to understand whether self-esteem levels [$F(238)=-.476$; $p \geq .05$] and tolerance levels [$F(238)=-.437$; $p \geq .05$] differed according to the grade variable, it was determined that there was no statistically significant difference.

Table 6. The relationship between self-esteem and tolerance

		Tolerance
Self-Esteem	r	0.084
	p	198
	n	238

As it can be understood from the table above, the relationship between self-esteem levels and tolerance levels of pre-service teachers was examined. There is a low-level positive relationship between self-esteem and tolerance. According to Büyüköztürk (2008), a correlation level of less than 0.30 between variables indicates weak correlation. Therefore, the level of relationship between the two dependent variables is almost non-existent.

Conclusion and Discussion

In this study, the self-esteem levels and tolerance levels of pre-service teachers were examined according to some variables. First of all, the scores of the pre-service teachers from the self-esteem scale were examined and it was determined that their self-esteem levels were below the average. Saygılı, Kesecioğlu and Kırıktaş (2015) calculated the self-esteem levels of university students as medium level in their study. Kimter (2008) calculated the self-esteem levels of students as high in his research on university students. The tolerance levels of pre-service teachers were calculated as medium level. Abaslı and Caferova (2020) determined the tolerance levels of students as high in their study conducted on students in Baku, Azerbaijan. It can be said that the sample group having different sociocultural characteristics caused this difference. Çavuş (2019) reached similar results in his study and determined that the tolerance levels of university students are at a value that can be considered high. Arıcı and Tokur (2017) also reached a high level of tolerance tendency in their study.

The self-esteem levels of prospective teachers were examined according to the gender variable and it was understood that the self-esteem levels of prospective teachers did not differ according to the gender variable. In Saygılı, Kesecioğlu, and Kırıktaş's (2015) study, female students had a more positive self-esteem level than male students, so a result that is not parallel to the result of this study was reached. It can be thought that

Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables

the fact that both sample groups have different cultural characteristics and the difference in the number of samples are effective in this. The tolerance levels of pre-service teachers were examined according to the gender variable and a significant result was found in favor of female students. In Çavuş's (2019) study, it was determined that there was no significant difference in students' tolerance levels according to gender variable. Abaslı and Caferova (2020) reached similar results and determined that the tolerance levels of female students were higher than male students, but this difference was not statistically significant.

Another important finding of the study was that the self-esteem levels of pre-service teachers did not change according to the age variable. According to self-esteem scores, self-esteem level decreases in parallel with the increase in age level, but the difference between age groups was not significant. Saygılı, Kesecioğlu, and Kırıktaş (2015) also determined that the age variable did not cause a significant difference in their study. The tolerance levels of pre-service teachers were examined according to the gender variable and it was concluded that there was no statistically significant difference.

Another finding of the study was that the self-esteem levels of pre-service teachers did not differ significantly according to the grade variable. When the arithmetic averages were examined, it was determined that the self-esteem levels of 3rd grade students were higher than the other grades, but it was not statistically significant. Kınter (2008) reached similar results in his study and concluded that the self-esteem levels of university students did not differ statistically according to the class variable. In the study, the differentiation of pre-service teachers' tolerance levels according to the class variable was examined and it was determined that there was no statistically significant difference between the class levels. Abaslı and Caferova (2020), on the other hand, found that there was a significant differentiation according to the class variable.

The last finding of the study is that the correlation value between self-esteem and tolerance is low. In other words, the increase in students' self-esteem levels does not parallel with tolerance. In the master's study prepared by Akcan (2018), the relationship between self-esteem and life satisfaction was examined and it was determined that there was no significant relationship. Çavuş (2019) concluded that there is a highly significant relationship between tolerance and respect for differences.

References

- Abaslı, K. & Caferova, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin incelenmesi: bakü türk okulları örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 693-708.
- Akarsu, B. (2015). Hipotezlerin, değişkenlerin ve örneklemin belirlenmesi. İçinde Metin, M. (Ed.) *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde (21-42)*, Pegem Akademi.
- Akcan, E. (2018). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ve yaşam doyumu ilişkisi* (Unpublished Mater Thesis), İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Arıcı, İ. & Torku, B. (2017). İlhiyat fakültesi öğrencilerinin tanrı algıları ve hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki ilişki. *Turkish Studies Journal*, 12(10), 31-48.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Çavuş, M. (2019). Hoşgörü eğilimi ölçeği yetişkin formunun geliştirilmesi ve yetişkinlerin hoşgörü eğilim düzeylerinin incelenmesi (Unpublished Mater Thesis), Sakarya Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı* (Unpublished Mater Thesis), Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 256-284), Pegem A Yayıncılık.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007), *Educational research: An introduction* (8th ed.). Pearson.
- Górny, M. (2018), The importance of work in human life and development. *The consequences of unemployment, Refleksje*, 18, 51-64. 10.14746/r.2018.2.4
- Guest, D. (2002). Perspectives on the study of work-life balance. *Social Science Information*, 41(2), 255-279. 10.1177/0539018402041002005
- Gül Y. E. & Alimbekov A. (2018). Öğretmen adayları hoşgörü ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Manas Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 77-87.
- Hepper, E. G. (2016). Self-esteem. In: Howard S. Friedman (Editor in Chief), *Encyclopedia of Mental Health*, 2nd edition, Vol 4, Waltham, MA: Academic Press, 2016, pp. 80-91. 10.1016/B978-0-12-397045-9.00076-8
- Hofstede G. (1983), The cultural relativity of organizational practices and theories, "Journal of International Business Studies", <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fpalgrave.jibs.8490867>
- Jones, T., Baxter, M., & Khanduja, V. (2013). A quick guide to survey research. *The Annals of The Royal College of Surgeons of England*, 95(1), 5-7. <https://doi.org/10.1308/003588413X13511609956372>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayıncılık.
- Karataş, K. (2020). Öğretmenlik mesleğine kuramsal bir bakış. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(17), 39-56.
- Kimter, N. (2008). Benlik saygısı ve dindarlık ilişkisi (Unpublished PhD Thesis). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus felsefesiyle Türkçe derslerinde değerler ve hoşgörü eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 193-208.
- Kumar, S. (2011). *Research methodology*. SAGE Publications.

Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables

- Rosenberg, M (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Saygılı, G., Kesecioğlu, T. İ. & Kırıktaş, H. (2015). Eğitim düzeyinin benlik saygısı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 210-217.
- Tukuş, L. (2010). *Benlik saygısı değerlendirme ölçeği - kısa formu türkçe güvenilirlik ve geçerlilik çalışması* (Unpublished Master Thesis). Kocaeli Üniversitesi/ Tıp Fakültesi, Kocaeli
- van Meerkerk, I., Edelenbos, J., & Klijn, E.-H. (2019). Survey approach. In *Networks and Collaboration in the Public Sector* (pp. 64–81). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315544939-4>
- Weidenfeld, W. (2002). Constructive conflicts: tolerance learning as the basis for democracy. *Prospects*, 32 (1), 95-102.

Ethical Declaration

The writing process of the study titled "Investigation of University Students' Tolerance and Self-Esteem Levels According to Different Variables" adhered to scientific rules, ethical standards, and citation guidelines; no manipulation was made on the collected data, and this study has not been submitted for review to any other academic publication platform.

Researcher Contribution Statement

First Author: Literature review, data collection, and transcription (50%).
Second Author: Literature review, data analysis, interpretation, discussion, and conclusion (50%).

Conflict of Interest Statement

There is no conflict between the authors or with any other individuals or institutions related to the research.

Genişletilmiş Özet

Öğretmenler, toplumların korunması ve geliştirilmesi açısından çok önemli bir işlevi olan bireylerdir (Karataş, 2020). Bunun nedeni, insan yaşamının süresidir. İnsanlar doğar, yaşar ve ölür. Ölenlerin yerini yenidoğanlar alır. İnsanlığın geleceği, yenidoğanların gelecekte sahip olacağı niteliklere bağlıdır. Öğretmenler, yenidoğanları topluma ve insanlığa olumlu katkı sağlayacak bireyler olarak şekillendirmede önemli bir rol oynar. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının özsaygı ve hoşgörü düzeylerini incelemek ve kalitelerini belirlemektir. Böylece, yapılan incelemelerin sonuçlarına göre öğretmen adaylarına verilen eğitimlerde çeşitli değişiklikler yaparak eğitim kalitesinin artırılması mümkün olacaktır.

Benlik ve özsaygı kavramları, bir bireyin yaşamını etkileyen en etkili kavramlar arasında yer almaktadır. Özsaygının kalitesi, bir bireyin yaşamının nasıl şekilleneceğini yönlendirir. Düşük özsaygıya sahip bir bireyin yüksek kaliteli bir

yaşama sahip olması oldukça zordur. Bireyin yaşamının tüm alanlarında kaliteyi etkileyen özsayı, bir bireyin iş yaşamının kalitesi bağlamında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bunun en büyük nedenlerinden biri, tıpkı hayatın diğer alanlarında olduğu gibi, bireylerin birbirleriyle iletişim kurmak zorunda olmalarıdır. Bu zorunluluk, iş yaşamında oldukça yüksektir. Genel olarak, iş yaşamında kiminle iletişim kuracağımız önceden tahmin edilemez. Düşük özsayıya sahip bir birey, tıpkı diğer yaşam alanlarında olduğu gibi iş yaşamında da çeşitli zorluklar yaşayabilir. Düşük özsayıya sahip bireyler, kendilerini olduklarından daha aşağıda gördükleri için iş yaşamında tam performanslarını sergileyemezler. Bu bağlamda, toplumu ve geleceği için çok önemli kabul edilen öğretmenlik gibi bir meslekte, bu mesleği icra edecek öğretmen adaylarının özsayı kalitesinin önemi daha da artmaktadır. Çalışmada, "Öğretmen adaylarının özsayı ve hoşgörü düzeyleri nasıldır?" sorusu ana problem olarak ele alınırken, aşağıdaki alt problemlere de yanıt aranmaktadır.

Araştırma modeli, katılımcıların belirlenmesi, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve araştırmada elde edilen verilerin analizinde kullanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır. Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerine uygun olarak tasarlanmış bir tanımlayıcı anket deseni kullanılmıştır. Anket modelleri, mevcut durumu olduğu gibi koruyarak tanımlamayı ve olayı, bireyi veya nesneyi kendi koşullarıyla ve olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Durumu ve duruma bağlı olarak olayı, bireyi veya nesneyi herhangi bir şekilde değiştirmek veya etkilemek amaçlanmaz (Karasar, 2012). Anket araştırması, önceki teori gelişimlerinden türetilen hipotezleri test etmek veya literatürle yeni bağlantılar kurarak teorileri genişletmek için kullanılır (Van Meerkerk vd., 2019). Anket araştırması, belirli bir örneklemden veri toplayarak sonuçları evrene genellemeyi amaçlar (Jones vd., 2013). Araştırma verilerinin toplanmasında, katılımcıların özsayı düzeylerini ölçmek için "Rosenberg Özsayı Ölçeği", hoşgörü düzeylerini ölçmek için "Öğretmen Adayları Hoşgörü Ölçeği" ve demografik özelliklerini belirlemek için "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Çalışmanın bulgusu, öğretmen adaylarının özsayı düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediğiydi. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, 3. sınıf öğrencilerinin özsayı düzeylerinin diğer sınıflardan daha yüksek olduğu belirlenmiş, ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, öğretmen adaylarının özsayı düzeylerinin yaş değişkenine göre değişmediğiydi. Özsayı puanlarına göre, yaş düzeyindeki artışla paralel olarak özsayı düzeyinin azaldığı, ancak yaş grupları arasındaki farkın anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

Azamat Erkinbekovich USENOV¹

Abstract

In the context of strategic competition between great powers, Central Asia has become an arena for influence struggles. Kyrgyzstan, with its limited resources, seeks to preserve its sovereignty and ensure security through a policy of balancing between Russia and the United States. The foundation of this strategy is strategic culture—a set of historically established norms, traditions, and beliefs that determine the country's foreign policy behavior. The article explores the strategic culture of Kyrgyzstan and its influence on the policy of balancing between Russia and the United States from 1991 to 2024. The historical roots of strategic culture, its key elements, and their impact on the country's foreign policy behavior are analyzed. The main instruments of balancing—diplomatic, economic, and military—as well as their effects on the maintenance of sovereignty, economic development, and military security are considered. The article also reveals the limitations and risks of balancing strategies, including dependence on external actors and the need for flexible adaptation. The findings contribute to a deeper understanding of Kyrgyzstan's foreign policy and may be useful for analyzing the behavior of small states in the context of great power competition.

Key Words: Strategic Culture, Balancing Policy, Foreign Policy, Kyrgyzstan.

Kırgızistan'ın Stratejik Kültürü ve Rusya ile ABD Arasındaki Dengeleme Politikasına Etkisi

Öz

Büyük güçler arasındaki stratejik rekabet bağlamında Orta Asya nüfuz mücadelelerinin arenası haline gelmiştir. Kırgızistan, sınırlı kaynaklarıyla Rusya ve ABD arasında denge

Atif için: / Please Cite As:

Usenov A.E. (2024). Kyrgyzstan's Strategic Culture and its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 387-399.

Geliş Tarihi / Received Date: 13.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 21.12.2024

¹ PhD Candidate, Institute of International Relations of the Renmin University of China, Bishkek/ Kyrgyzstan, uazamat@mail.ru

kurma politikasıyla egemenliğini korumayı ve güvenliğini sağlamayı amaçlıyor. Bu stratejinin temeli, ülkenin dış politika davranışını belirleyen, tarihsel olarak yerleşmiş bir dizi norm, gelenek ve inançtan oluşan stratejik kültürdür. Makale, Kırgızistan'ın stratejik kültürünü ve bunun 1991'den 2024'e kadar Rusya ile ABD arasındaki dengeleme politikası üzerindeki etkisini araştırıyor. Stratejik kültürün tarihsel kökleri, temel unsurları ve bunların ülkenin dış politika davranışı üzerindeki etkisi analiz ediliyor. Dengelemenin temel araçları (diplomatik, ekonomik ve askeri) ile bunların egemenliğin sürdürülmesi, ekonomik kalkınma ve askeri güvenlik üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Makale ayrıca dış aktörlere bağımlılık ve esnek uyum ihtiyacı da dahil olmak üzere dengeleme stratejilerinin sınırlamalarını ve risklerini ortaya koyuyor. Bulgular, Kırgızistan'ın dış politikasının daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunuyor ve büyük güç rekabeti bağlamında küçük devletlerin davranışlarının analiz edilmesinde faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Kültür, Dengeleme Politikası, Dış Politika, Kırgızistan.

INTRODUCTION

In the context of strategic competition between great powers, Central Asia has become an arena for influence struggles. Kyrgyzstan, with its limited resources, seeks to preserve its sovereignty and ensure security through a policy of balancing between Russia and the United States. The foundation of this strategy is strategic culture—a set of historically established norms, traditions, and beliefs that determine the country's foreign policy behavior.

The historical experience of interaction with the Russian Empire, the USSR, and independent development after 1991 has shaped Kyrgyzstan's approach, which combines flexibility, multi-vectorism, and a desire for autonomy. These qualities have enabled the country to maneuver between great powers, capitalizing on their rivalries. Strategic culture influences the choice of allies, determines long-term priorities, and shapes perceptions of international threats.

The aim of the article is to analyze the strategic culture of Kyrgyzstan and its impact on the balancing policy. For this purpose, the historical foundations and key elements of strategic culture, its relationship with the theory of neoclassical realism, as well as the main tools and effects of balancing policy, are investigated. The results of the study can be useful for analyzing the foreign policy behavior of small states in the context of geopolitical competition.

THEORETICAL FRAMEWORK

The Concept and Definition of Strategic Culture

The term "strategic culture" was first proposed by Jack Snyder. According to his concept, strategic culture reflects stable norms, traditions, and values that shape the foreign policy behavior of a state. He emphasized the role of historical experience and prior interactions with great powers.

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

Subsequent scholars made significant contributions to the development of strategic culture approaches. S. Huntington argued that culture shapes the perception of international threats and the capacity to adapt to them. Colin Gray defined strategic culture as a set of beliefs and behavioral patterns transmitted from generation to generation. D. Johnston described it as a "set of cognitive models" that influence the perception of international threats and the long-term orientation of foreign policy behavior. These approaches to strategic culture form the basis for analyzing the behavior of states in the international arena.

Thus, the strategic culture of a state encompasses a set of historically established traditions, norms, values, and beliefs that shape its perception of external threats and opportunities, as well as influence its behavior in the international arena. In particular, it affects how a state adapts to the international environment, the strategies it selects, and the tools it applies.

Neoclassical Realism and Strategic Culture

Traditional analysis of strategic culture is often based on the theory of neoclassical realism, which considers both external and internal factors that influence the behavior of states. Neoclassical realism argues that the foreign policy behavior of states is determined not only by the international system but also by internal factors, including strategic culture. It recognizes that strategic culture plays a significant role in shaping a state's long-term strategies and foreign policy decisions by filtering international signals through the lens of cultural and historical values. Historical events, such as wars, conflicts, or the colonial experiences, shape the beliefs of elites and society about how a state should act in the international arena². **In this vein**, neoclassical realists emphasize that strategic culture also influences the choice of allies and partners. For example, cultural biases may lead a state to favor one ally over another, even if objective strategic calculations indicate the opposite³. Among other things, historical animosity or cultural differences may discourage alliances despite economic or military benefits. **In addition**, strategic culture determines not only short-term foreign policy decisions, but also a state's long-term goals and priorities. It creates a kind of "cultural inertia" that can prevent abrupt changes in foreign policy even if international conditions change⁴. In particular, in the presence of favorable international signals, states with a culture of caution may hesitate to engage in major international initiatives.

² Snyder, J. (1977). *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. RAND Corporation.

³ Huntington, S.P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.

⁴ Gray, C. (1999) *Modern Strategic Culture: Definitions and Concepts*. Cambridge University Press.

This concept is used in studies of the foreign policy of small and medium-sized states. Kyrgyzstan, as a small state, is under constant pressure from great powers and has to adapt its foreign policy to changing conditions. In this context, strategic culture plays an important role in interpreting international signals and choosing a balancing strategy. The historical tradition of flexibility inherent in nomadic peoples makes Kyrgyzstan particularly susceptible to using a balancing approach. Thus, Kyrgyzstan's strategic culture, combined with the theory of neoclassical realism, explains how the country maintains its independence and maneuvers between Russia and the United States.

Strategic Culture of Kyrgyzstan

Historical background and key elements: Kyrgyzstan's strategic culture has been shaped by both historical experience and traditional culture and the country's geopolitical location. **Historical Factor:** Kyrgyzstan's history includes numerous stages of external pressure and integration with great powers. From the Turkic Kaganate and Mongol rule to the Russian Empire and the USSR, the strategic culture of the Kyrgyz has been shaped by the struggle for autonomy and the desire to preserve sovereignty. An example is the experience of interaction with the Soviet Union, when despite being part of the USSR, Kyrgyzstan was able to preserve elements of its cultural and ethnic identity⁵.

Nomadic Tradition Factor: The nomadic way of life inherent in the ancestors of the Kyrgyz has shaped the ability to be flexible and adapt in the face of constant change. Nomads were always under the threat of external raids and had to maneuver between different "centers of power". These qualities are also reflected in Kyrgyzstan's modern foreign policy behavior, where balancing has become the main tool for preserving sovereignty⁶.

Geopolitical factor: Kyrgyzstan's geographical location at the crossroads of ancient trade routes, such as the "Great Silk Road", has always made it not only an important link between East and West, but also an object of external conquests⁷. But at the same time, its geographical remoteness from seaports and major international development centers, as well as its small territory located in the highlands (mountains occupy 93% of the total area), limit its economic development and make it dependent on the external environment.

⁵ Johnston, A.I. (1995). *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton University Press.

⁶ Johnston, A.I. (1995). *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton University Press.

⁷ Ripsman, N.M., Taliaferro, J.W., & Lobell, S. E. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Oxford University Press.

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

On the one hand, this creates risks for independence, but on the other hand, it opens up opportunities for participation in regional initiatives.

As a result, all of these factors combined to form the elements of a strategic culture.

Key elements of Kyrgyzstan's strategic culture are:

(1) Flexibility and adaptability: historical experience and nomadic tradition have contributed to the Kyrgyz ability to quickly adapt to changing external conditions;

(2) Neutrality and balance: maintaining independence from external powers has become not only a goal, but also an important element of political culture;

(3) Multi-vectorism: the strive to maintain relations with various powers, avoiding excessive dependence on one partner;

(4) Survival through maneuvering (balancing): the lessons of history, when Kyrgyz lands were under the influence of different empires, led to the development of skills in maneuvering between strong actors.

Modern foundations of strategic culture: Kyrgyzstan's strategic culture, based on a centuries-old tradition of flexibility and neutrality, allows the country to pursue a multi-vector and balanced policy in modern international relations. The Silk Road Diplomacy Doctrine, put forward by the first president Askar Akaev in 1997, as well as the Foreign Policy Concepts of the Kyrgyz Republic dated 1998, 2007 and 2019, can be considered the basis for the continuation of these approaches. These documents enshrine Kyrgyzstan's aspiration to integrate into international economic and political structures, as well as to develop and strengthen relations with all countries of the world⁸, including maintaining balanced relations with world powers, avoiding complete dependence on any one great power.

Balancing as a Foreign Policy Choice of Kyrgyzstan

The essence and concept of balancing: Balancing as an element of foreign policy strategy is a process of maneuvering between the interests of great powers in order to minimize dependence on one power and preserve sovereignty. Unlike multi-vector policy, which implies interaction with several centers of power, balancing emphasizes active maneuvering and threat management between two great powers. The main goal of balancing

⁸ Koichuev T. Historical turning points in the development of Kyrgyzstan: a comprehensive theoretical analysis. NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE KYRGYZ REPUBLIC. Bishkek. Ilim, 2011. - 264 c.

is to preserve political autonomy, economic independence and military security. For Kyrgyzstan, this means being able to adapt to changes in global politics and capitalize on great power rivalries.

The main balancing instruments are:

(1) **diplomatic instruments:** Kyrgyzstan actively uses participation in international organizations. Bilateral agreements with Russia and the United States are an important tool for maintaining a balanced foreign policy;

Comparative table of balancing instruments (1991-2024)

Period	Diplomatic instruments	Economic instruments	Military instruments
1991-2000	Diplomatic relations with the USA and Russia, CIS accession	WTO accession, assistance from the USA and the Russian Federation	Participation in the CST and NATO program, Russian border guards in the Kyrgyz Republic
2001-2005	Treaties on U.S. and Russian bases	Financial support from the USA and the Russian Federation	U.S. (Manas) and Russian Federation (Kant) bases, participation in CSTO, joint exercises
2006-2010	Revision (extension) of treaties with the USA and the Russian Federation	Increased financial support from the U.S. and the Russian Federation	Preservation of the U.S. and Russian bases, joint exercises
2011-2024	Denunciation of base and assistance agreements with the United States	Accession to the CU and then to the EAEU, financial support of the Russian Federation	Closure of the U.S. base, increase in the lease period of the Russian Federation base

(2) **economic instruments:** Kyrgyzstan's economic policy includes receiving financial assistance and loans from international financial institutions (IMF, World Bank) and individual states. This allows the country to minimize its dependence on a single economic partner. Membership in the EAEU also opens up opportunities for access to the markets of the Union's member states⁹;

(3) **military instruments:** Military agreements and deployment of military facilities play a key role in ensuring the country's security. Kyrgyzstan has previously permitted the U.S. to host the Manas airbase,

⁹ Kuznetsov, A. "Post-Soviet Transformations and New Regionalism in Eurasia". Routledge, 2015, p. 89.

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

which brought significant financial benefits to the country¹⁰. On the other hand, Russian military facilities, such as the base in Kant, provide protection from external threats and help strengthen ties with Russia within the CSTO.

Balancing Policy Effects

Kyrgyzstan's balancing policy has a significant impact on its foreign policy strategy, providing the country with advantages in three key areas:

(1) Maintaining Foreign Policy Autonomy: Balancing between the great powers allows Kyrgyzstan to maintain independence in strategic decision-making and minimize the risks of domination by one power;

(2) Gaining Economic Benefits: The rivalry between Russia and the United States allows Kyrgyzstan to receive economic support from both sides¹¹. Support through democratization programs, economic aid and investments create conditions for the country's economic growth;

(3) Ensuring military security: Kyrgyzstan's participation in the CSTO strengthens the country's military security through access to military assistance from allies¹². On the other hand, U.S. support strengthens national security capabilities.

Impact of Balancing Policy on The Sovereignty of Kyrgyzstan

Advantages of balancing:

(1) Strengthening sovereignty. A balancing policy allows Kyrgyzstan to maintain autonomy in foreign policy decision-making, avoid domination by one power, and maintain flexibility in foreign policy. An example of this is the country's ability to maneuver between the United States and Russia when concluding bilateral agreements. Participation in international organizations such as the CSTO and EAEU also contributes to sovereignty by allowing the country to engage in multilateral diplomacy¹³;

(2) Economic benefit. Balancing provides Kyrgyzstan with access to financial and humanitarian resources from several external actors, including the United States, Russia, China, and international financial institutions. Membership in the EAEU provides access to the markets of other member

¹⁰ MacFarlane, S.N. "Western Engagement in the Southern Caucasus and Central Asia. Chatham House Papers, Royal Institute of International Affairs, 2004.

¹¹ Petrov, V. "Eurasian Integration and Russia's Role in Central Asia: Economic Aspects and Security Issues". Eurasian Studies Review, 2016, 12(3), p. 102.

¹² Cooley, A. "Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia". Oxford University Press, 2012, p. 92.

¹³ Olcott, M.B. "The Second Chance of Central Asia". Carnegie Endowment for International Peace, 2010.

states, which facilitates the growth of Kyrgyz exports. Financial support from the U.S., including through the lease of the Manas airbase, has provided Kyrgyzstan with substantial revenues that have been used to support the country's budget;

(3) Political stability. In a multipolar world, the balancing strategy helps to reduce the risks of political instability associated with the dominance of one of the parties. In particular, the possibility to simultaneously cooperate with Russia and the United States gives Kyrgyzstan more room for maneuver in case of geopolitical crises. Maintaining stability is also linked to the ability to choose strategic partners depending on changes in global trends.

Limitations and balancing risks:

(1) Increased dependence on external actors. Participation in integration projects and deployment of military bases may lead to increased dependence on one of the great powers. For example, membership in the EAEU limits the ability to pursue an independent economic policy. In turn, the presence of a Russian military base in Kant makes Kyrgyzstan more dependent on Moscow's support;

(2) Political vulnerability. The conditions of geopolitical competition may force Kyrgyzstan to choose between major partners, which may lead to deterioration of relations with one of the powers. For example, the closure of the U.S. airbase in 2014 demonstrated how geopolitical pressure can force a country to change its foreign policy. As a result, relations with the U.S. deteriorated, affecting financial and humanitarian assistance;

(3) The need for rapid strategy review. The geopolitical situation can change rapidly and Kyrgyzstan has to adapt to new realities, which requires flexibility and quick response. Changes in political leadership and external challenges force the country to revise its balancing strategy. An example is the denunciation of agreements with the United States on the Manas Transit Center in 2014 and the subsequent reorientation towards strengthening relations with Russia.

CONCLUSION

The evolution of Kyrgyzstan's foreign policy strategies demonstrates the adaptation of a small country to changing geopolitical realities. These strategies are based on the strategic culture formed under the influence of historical, cultural and geopolitical factors. Kyrgyzstan's strategic culture, which includes elements of flexibility, multi-vectorism and aspiration for autonomy, serves as a basis for making key foreign policy decisions.

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

Kyrgyzstan used a balancing strategy to minimize risks and strengthen its sovereignty. This strategy allowed the country to maneuver between U.S. and Russian interests while maintaining flexibility and strategic autonomy. Foreign policy autonomy was ensured through the country's participation in multilateral organizations and diversified relations with the great powers. The economic benefits of the balancing policy have manifested themselves in the form of financial support, preferences in trade and investment. Competition between Russia and the United States allowed Kyrgyzstan to maximize benefits from both sides, financing infrastructure projects and receiving humanitarian aid. Economic benefits have strengthened the resilience of the national economy and provided access to new markets. In the military sphere, the balancing strategy has allowed Kyrgyzstan to strengthen military security, enhanced the country's military capabilities, and improved its ability to respond to regional threats. These measures have contributed to improving national security.

Despite the positive effects, the balancing policy has its limitations and risks. In particular, dependence on individual states, such as Russia, may limit the flexibility of Kyrgyzstan's foreign policy course. The country's political vulnerability stems from the need to choose between the competing interests of great powers. In addition, rapid revision of foreign policy strategy requires significant diplomatic resources and adaptability from Kyrgyzstan.

In general, Kyrgyzstan's strategic culture remains a key factor determining the choice of balancing strategies. It shapes the perception of international threats and determines the direction of foreign policy activity. Kyrgyzstan's balancing approach allows the country to preserve its sovereignty, strengthen its economic position, and ensure military security. Nevertheless, the long-term sustainability of this strategy depends on the country's ability to adapt to changes in the international environment and diversify its foreign policy ties. Further research could focus on analyzing the prospects for changing the balancing strategy and developing recommendations for small countries influenced by competing great powers.

REFERENCES

- Cooley, A. (2012). *Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia*. Oxford University Press.
- Доктрина дипломатии «Шелкового пути» КР, выдвинутая Президентом Аскармом Акаевым в 1997 году.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.
- Gray, C. (1999) *Modern Strategic Culture: Definitions and Concepts*. Cambridge University Press.

- Johnston, A. I. (1995). *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton University Press.
- Бейшембиев Э.Д., Болджурова И.С., Джунушалиев Д.Д. (2004). Введение в историю кыргызской государственности: курс лекций для вузов. Бишкек: Архимед.
- Койчуев Т. Исторические переломные этапы развития Кыргызстана: комплексный теоретический анализ. НАН КР. Бишкек. Илим, 2011. - 264 с.
- Kuznetsov, A. (2015). *Post-Soviet Transformations and New Regionalism in Eurasia*. Routledge.
- MacFarlane, S. N. (2004). *Western Engagement in the Southern Caucasus and Central Asia*. Chatham House Papers, Royal Institute of International Affairs.
- Olcott, M. B. (2010). *The Second Chance of Central Asia*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Плоских В.М., Джунушалиев Д.Д. (2015). История кыргызов и Кыргызстана: учебник для вузов. Бишкек: КРСУ.
- Petrov, V. (2016). Eurasian integration and Russia's role in Central Asia: Economic aspects and security issues. *Eurasian Studies Review*, 12(3).
- Ripsman, N. M., Talianferro, J. W., & Lobell, S. E. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Oxford University Press.
- Snyder, J. (1977). *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. RAND Corporation.
- Табышалиев С.Т. (1992). Кыргызстан на Великом шелковом пути / Общество охраны памятников истории и культуры Республики Кыргызстан, Институт истории Академии наук Республики Кыргызстан. - Бишкек.
- Zakaria, F. (1998). *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*. Princeton University Press.

Ethical Declaration

The rules, ethics, and guidelines have been adhered to in the presentation of the content titled 'Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the United States'; no distortion has been made on the data, and this work has not been submitted for review to any other academic publication platform.

Conflict of Interest Statement

There is no conflict of interest regarding this work.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Büyük güçler arasındaki stratejik rekabet bağlamında Orta Asya nüfuz mücadelelerinin arenası haline gelmiştir. Kırgızistan, sınırlı kaynaklarıyla Rusya ve ABD arasında denge kurma politikasıyla egemenliğini korumayı ve güvenliğini sağlamayı amaçlıyor. Bu stratejinin temeli, ülkenin dış politika davranışını belirleyen, tarihsel olarak yerleşmiş bir dizi norm, gelenek ve inançtan oluşan stratejik kültürdür.

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

Rus İmparatorluğu, SSCB ve 1991 sonrası bağımsız gelişimle olan tarihsel etkileşim deneyimi, Kırgızistan'ın esneklik, çok yönlülük ve özerklik arzusu kombinasyonunu içeren bir yaklaşım geliştirmesine yol açmıştır. Bu nitelikler, ülkenin büyük güçler arasında manevra yaparak, onların rekabetlerinden yararlanmasını sağlamıştır. Stratejik kültür, müttefik seçimini etkiler, uzun vadeli öncelikleri belirler ve uluslararası tehditlere dair algıları şekillendirir.

Stratejik kültür terimi ilk olarak Jack Snyder tarafından ortaya atılmıştır. Snyder'in kavramına göre, stratejik kültür, bir devletin dış politika davranışlarını şekillendiren, sabit normlar, gelenekler ve değerlere yansıyan bir olgudur. Tarihsel deneyimlerin ve büyük güçlerle yapılan önceki etkileşimlerin rolünü vurgulamıştır. Sonraki akademisyenler, stratejik kültür yaklaşımlarının gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. S. Huntington, kültürün uluslararası tehditleri algılama biçimini ve bunlara uyum sağlama kapasitesini şekillendirdiğini ileri sürmüştür. Colin Gray, stratejik kültürü, nesilden nesile aktarılan inançlar ve davranışsal kalıpların bir seti olarak tanımlamıştır. D. Johnston ise stratejik kültürü, uluslararası tehditleri algılayışı ve dış politika davranışlarının uzun vadeli yönelimini etkileyen "bilişsel modeller bütünü" olarak tanımlamıştır. Bu stratejik kültür yaklaşımları, devletlerin uluslararası arenadaki davranışlarını analiz etmenin temelini oluşturur.

Stratejik kültürün geleneksel analizi, genellikle devletlerin davranışlarını etkileyen hem dışsal hem de içsel faktörleri dikkate alan yeni klasik realizm teorisine dayanmaktadır. Yeni klasik realizm, devletlerin dış politika davranışlarının yalnızca uluslararası sistem tarafından değil, aynı zamanda stratejik kültür de dahil olmak üzere içsel faktörler tarafından belirlendiğini savunur. Bu yaklaşım, stratejik kültürün, bir devletin uzun vadeli stratejilerini ve dış politika kararlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını, uluslararası sinyalleri kültürel ve tarihi değerler prizmasından geçirerek nasıl algıladığını kabul eder.

Savaşlar, çatışmalar veya sömürgecilik deneyimleri gibi tarihi olaylar, elitlerin ve toplumun bir devletin uluslararası arenada nasıl hareket etmesi gerektiğine dair inançlarını şekillendirir. Bu kavram, küçük ve orta büyüklükteki devletlerin dış politika çalışmalarında kullanılmaktadır. Küçük bir devlet olan Kırgızistan, büyük güçler tarafından sürekli baskı altındadır ve dış politikasını değişen koşullara uyarlamak zorundadır. Bu bağlamda, stratejik kültür, uluslararası sinyalleri yorumlamada ve dengeleme stratejisi seçmede önemli bir rol oynamaktadır. Göçebe halklarda var olan esneklik tarihi geleneği, Kırgızistan'ı özellikle dengeleme yaklaşımını kullanmaya yatkın hale getirmektedir. Böylece, Kırgızistan'ın stratejik kültürü, yeni klasik realizm teorisine birleşerek, ülkenin bağımsızlığını nasıl koruduğunu ve Rusya ile Amerika Birleşik Devletleri arasında nasıl manevra yaptığını açıklamaktadır.

Kırgızistan'ın stratejik kültürü, hem tarihsel deneyimler hem de geleneksel kültür ile ülkenin coğrafi konumu tarafından şekillendirilmiştir. Kırgızistan'ın stratejik kültürü, yüzyıllara dayanan esneklik ve tarafsızlık geleneğine dayalı olarak, ülkenin modern uluslararası ilişkilerde çok yönlü ve dengeli bir politika izlemesine olanak tanımaktadır.

Dengeleme, dış politika stratejisinin bir unsuru olarak, bir büyük güce olan bağımlılığı minimize etmek ve egemenliği korumak amacıyla büyük güçlerin çıkarları arasında manevra yapma sürecidir. Birkaç güç merkeziyle etkileşimi ima eden çok yönlü politikanın aksine, dengeleme iki büyük güç arasında aktif manevra yapmayı ve tehdit yönetimini vurgular. Dengelemenin temel amacı, siyasi özerkliği, ekonomik bağımsızlığı ve askeri güvenliği korumaktır. Kırgızistan için bu, küresel politikadaki değişimlere uyum sağlamak ve büyük güçlerin rekabetlerinden yararlanabilmek anlamına gelir.

Kırgızistan'ın dış politika stratejilerinin evrimi, küçük bir ülkenin değişen jeopolitik gerçekliklere uyum sağlamasını göstermektedir. Bu stratejiler, tarihsel, kültürel ve jeopolitik faktörlerin etkisiyle şekillenen stratejik kültüre dayanmaktadır. Esneklik, çok yönlülük ve özerklik arzusu gibi unsurları içeren Kırgızistan'ın stratejik kültürü, anahtar dış politika kararlarının alınmasında temel bir dayanak oluşturur.

Kırgızistan, riskleri minimize etmek ve egemenliğini güçlendirmek amacıyla bir dengeleme stratejisi kullanmıştır. Bu strateji, ülkenin esnekliği ve stratejik özerkliğini koruyarak, ABD ve Rusya'nın çıkarları arasında manevra yapmasına olanak sağlamıştır. Dış politika özerkliği, ülkenin çok taraflı kuruluşlara katılımı ve büyük güçlerle çeşitlendirilmiş ilişkiler aracılığıyla güvence altına alınmıştır. Dengeleme politikasının ekonomik faydaları, finansal destek, ticaret ve yatırımlarda sağlanan ayrıcalıklar şeklinde kendini göstermiştir.

Pozitif etkilerine rağmen, dengeleme politikası kendi sınırlamaları ve risklerine sahiptir. Özellikle, Rusya gibi tekil devletlere olan bağımlılık, Kırgızistan'ın dış politika yönünün esnekliğini sınırlayabilir. Ülkenin siyasi kırılganlığı, büyük güçlerin rekabet eden çıkarları arasında seçim yapma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, dış politika stratejisinin hızlı bir şekilde gözden geçirilmesi, Kırgızistan'dan önemli diplomatik kaynaklar ve uyum sağlama yeteneği gerektirmektedir.

Genel olarak, Kırgızistan'ın stratejik kültürü, dengeleme stratejilerinin seçiminde belirleyici bir ana faktör olmaya devam etmektedir. Bu kültür, uluslararası tehditleri algılamayı şekillendirir ve dış politika faaliyetlerinin yönünü belirler. Kırgızistan'ın dengeleme yaklaşımı, ülkenin egemenliğini korumasını, ekonomik pozisyonunu güçlendirmesini ve askeri güvenliğini sağlamasını mümkün kılar. Ancak, bu stratejinin uzun vadeli sürdürülebilirliği,

Kyrgyzstan's Strategic Culture and Its Impact on the Balancing Policy between Russia and the US

ülkenin uluslararası çevredeki değişimlere uyum sağlama ve dış politika bağlarını çeşitlendirme yeteneğine bağlıdır. Gelecekteki araştırmalar, dengeleme stratejisindeki değişimlerin olasılıklarını analiz etmeye ve rekabet halindeki büyük güçler tarafından etkilenen küçük ülkeler için öneriler geliştirmeye odaklanabilir.

Leonid Romanoviç Kızlasov'un Doğumunun 100. Yılında "Kuzey ve Orta Asya'nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler"

Uluslararası Bilimsel Konferansı

15-17 Ekim 2024, Abakan, Hakasya Cumhuriyeti

International Scientific Conference "Issues Concerning the Processes of Cultural
Formation of North and Central Asia" on the 100th Anniversary of the Birth of
Leonid Romanovich Kizlasov

15-17 October 2024, Abakan, Republic of Khakassia

Şima DOĞAN BALCI¹

Leonid Romanoviç Kızlasov (1924-2007)

15-17 Ekim 2024 tarihleri arasında, Hakasya Cumhuriyeti'nin başkenti Abakan, değerli bilim insanı Leonid Romanoviç Kızlasov'un (1924-2007) doğumunun 100. yıldönümüne adanan "Kuzey ve Orta Asya'nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler" (Международная научная конференция "Проблемы культурогенеза Севернoй и Среднoй Азии") adlı uluslararası konferansa ev sahipliği yaptı. Hakasya Cumhuriyeti Hükümeti,

Atif için: / Please Cite As:

Doğan Balcı, Ş. (2024). Leonid Romanoviç Kızlasov'un doğumunun 100. yılında "Kuzey ve Orta Asya'nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler" Uluslararası Bilimsel Toplantısı, 15-17 Ekim 2024, Abakan, Hakasya Cumhuriyeti. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 400-406.

Geliş Tarihi / Received Date: 08.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 21.12.2024

¹ Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, sima.dogan@ege.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8213-4405

“Kuzey ve Orta Asya’nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler” Uluslararası Bilimsel Konferansı

Hakasya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Hakasya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü, L. R. Kızlasov Hakas Ulusal Müzesi, Hakas Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü’nün destekleriyle düzenlenen bu konferansta, Rusya başta olmak üzere yurt içi ve yurt dışından geniş bir katılımı, doksanı aşkın bilim insanı ve araştırmacı bir araya geldi. 15 ve 16 Ekim tarihlerinde gün boyunca devam eden oturumlar, hem yüz yüze hem de çevrim içi olarak gerçekleştirildi.

14 Ekim 2024 Pazartesi günü, Kızlasov’un hayatını ve çalışmalarını konu alan önemli etkinlikler gerçekleştirildi. Bu kapsamda N. G. Domojakov Millî Kütüphanesi konferans salonunda başlayan etkinlikler büyük bir ilgiyle takip edildi. Ardından saat 13.00’te Hakasya’nın tarihine ve kültürüne önemli katkılarda bulunan bilim insanı Kızlasov’un yaşamına ve çalışmalarına ışık tutan *Naukoy i Xakasiyey prizvanniy* (Bilime ve Hakasya’ya Adanmış) adlı kitabın tanıtımı yapıldı.

Saat 14.00’te Hakasya Cumhuriyeti Hükümeti’nin desteğiyle hazırlanan ve Kızlasov’un doğumunun 100. yıldönümüne adanan *İ odin v pole voın* (Ve Sahada Bir Savaşçı) isimli belgesel filmin gösterimi yapıldı. Kütüphanede gerçekleştirilen bu etkinlikler aracılığıyla Kızlasov’un hayatı, arkeoloji ve tarih alanındaki bilimsel çalışmaları gözler önüne serilerek Hakasya tarihindeki önemi vurgulandı. Gün boyunca kültürel etkinlikler devam etti.

Konferansın açılışı 15 Ekim 2024 Salı günü L.R. Kızlasov Hakas Ulusal Müzesi’nde gerçekleşti. Sabahın erken saatlerinde, Kızlasov anıtına çelenk koyma ile başlayan etkinlik, açılış töreniyle devam etti. Açılış konuşması Hakasya Cumhuriyeti Devlet Başkanı Valentin Olegoviç Konovalov tarafından yapıldı. Konovalov konuşmasında Sibiry ve Orta Asya alanındaki tarih çalışmalarına paha biçilmez katkılar sunan Leonid Romanoviç Kızlasov’un yıldönümünde yalnızca Rusya’nın dört bir yanından değil aynı zamanda komşu ülkelerden de katılan bilim insanlarının ve araştırmacılarının bir araya gelmesinden dolayı gurur duyduğunu ifade etti. Farklı ülkelerden gelen katılımcıların halklar arasındaki etnokültürel ve sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlayacağına dikkat çekerek dil ve gelenek çeşitliliğine rağmen ortak değerlerin bulunduğu vurgu yaptı.

Açılış, Sergey Mihayloviç Sokol (Hakasya Cumhuriyeti Yüksek Kurul Başkanı), Pyotr İvanoviç Voronin (Hakasya Cumhuriyeti Yüksek Konseyi Birinci Başkan Yardımcısı ve Hakas Halkının Cumhuriyetçi İhtiyar Heyeti Başkanı), Vladimir Nikolayeviç Ştıgaşev (Hakasya Cumhuriyeti Devlet Müşaviri), Viktor Antonoviç Sadovniçiy (L. M. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Rektörü), Kaadır-ool Alekseyeviç Biçeldey (Tuva Cumhuriyeti Aldaan-Madır Ulusal Müzesi Müdürü) ve Kadiça İskandarovna Taşbayeva (Kırgız Cumhuriyeti Millî Bilimler Akademisi) gibi

önemli isimlerin konuşmalarıyla devam etti. Nikolay Andreyeviç Makarov (Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü Müdürü), Vyavçeslav İvanoviç Molodin (Rusya Bilimler akademisi Sibirya Şubesi Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü) ve Nikita Deeviç Arhipov (Saha Cumhuriyeti) de günün anlam ve önemine ilişkin mesajlarını video bağlantılarıyla iletiler.

Açılış Töreni (15 Ekim 2024)

Töreni takiben saat 11.00’de başlayan açılış oturumunda Kızlasov’un hayatı ve bilimsel çalışmaları ele alındı. İlk konuşmayı Leonid Romanoviç Kızlasov’un oğlu, ünlü arkeolog ve tarihçi İgor Leonidoviç Kızlasov yaptı. Konuşmasında, Sibirya’nın geçmişten geleceğe uzanan yolculuğunu ve Kızlasov’un ideallerini ele aldı. Ardından Anatoliy Robertoviç Kantoroviç, Moskova Devlet Üniversitesi’ndeki arşiv belgelerine dayanarak Kızlasov’un çalışmalarındaki önemli dönüm noktalarından söz etti. Kadiça İskandarovna Taşbayeva, Kızlasov’un Kırgız arkeolojisine etkisinden bahsederken, Valentina Nikolayevna Tugujekova ise Kızlasov’un Güney Sibirya’nın tarihi ve kültürü üzerindeki katkıları üzerinde durdu.

Aynı gün öğleden sonra düzenlenen yuvarlak masa toplantısında, Kızlasov’un bilim insanı kimliğinin yanı sıra özel hayatına da değinilerek, ardında bıraktığı mirası kapsamlı bir şekilde ele alındı. Toplantıda, Kızlasov’un eski öğrencileri ve meslektaşları, ona dair anılarını paylaştılar ve Kızlasov’un bilim dünyasına katkıları ile kişisel yaşamı üzerine odaklanan konuşmalar yaptılar. Katılımcılar, Kızlasov’un mirasının önemini vurgulayarak gelecekteki nesillere ilham kaynağı olacağına dikkat çektiler.

Konferansın ilk günü, “Arkeoloji ve Kuzey ile Orta Asya’nın Tarihî ve Kültürel Mirasının İncelenmesi”, “Sibirya ve Komşu Bölgelerin Dillerinin İncelenmesinde Karşılaştırmalı ve Tarihsel Konular” ve “Güney Sibirya’da

“Kuzey ve Orta Asya’nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler” Uluslararası Bilimsel Konferansı

Arşiv ve Müzecilik Faaliyetleri Alanındaki Araştırmalar” şeklinde eş zamanlı üç oturum ile devam etti. Oturumlarda Kuzey ve Orta Asya’nın arkeolojik mirası ve tarihsel süreçleri, bölgede konuşulan dillerin tarihî-karşılaştırmalı analizleri, Güney Sibirya’da yürütülen arşivcilik ve müzecilik çalışmalarındaki yenilikler ile bölgenin kültürel mirasının korunmasına yönelik yöntemler üzerinde duruldu.

Açılış Töreninde Katılımcılar Bir Arada

Konferansın ikinci günü, 16 Ekim 2024 Çarşamba günü sabah saat 09.00’da “Arkeoloji ve Kuzey ile Orta Asya’nın Tarihî ve Kültürel Mirasının İncelenmesi”, “Sanatsal ve Folklor Söylemleri Araştırmalarında Geleneksel Dünya Görüşü” ve “Hakasya ve Komşu Bölgelerde Modern Sosyal Bilimlere İlişkin Güncel Araştırmalar” adıyla eş zamanlı üç oturum ile başladı. Oturumlar boyunca Kuzey ve Orta Asya’daki arkeolojik bulgular ve eski yerleşim yerleri, L. R. Kızlasov’un Hakasça kaleme aldığı makaleleri ve gazeteciliğin gelişmesine etkisi, Hakas, Saha, Başkurt ve Buryat halk anlatılarında semboller ve geleneksel dünya görüşünün yansımaları gibi konular ele alındı. Bununla birlikte sosyal bilimler araştırmalarının çeşitli yönlerine odaklanılarak bölgenin sosyolojik, ekonomik ve kültürel yapısına yönelik çeşitli bakış açıları sunuldu.

Oturumların tamamlanmasının ardından saat 14.00’te Anatoliy Robertoviç Kantoroviç ve İgor Leonidoviç Kızlasov’un moderatörlüğünde kapanış oturumu gerçekleştirildi. Konferans boyunca sunulan bildirilerin değerlendirildiği kapanışın devamında katılımcılar için L. R. Kızlasov Hakas Ulusal Müzesi’de bir tur düzenlendi. Aynı günün akşamında ise N. G. Domojakov Millî Kütüphanesi’nde, Kızlasov’un 100. yılına ithaf edilen *Mı sdelali vse iz togo, çto mogli...* (Elimizden Gelen Her Şeyi Yaptık...) adlı belgesel filminin gösterimi gerçekleştirildi.

17 Ekim 2024 Perşembe günü katılımcılara yönelik bir gezi programı düzenlendi. Öğlene kadar süren program çerçevesinde önce Samohval Dağı’ndaki

Anıt Kompleksi, ardından da N. M. Martıyanov Minusinsk Müzesi gezildi.

Eş zamanlı olarak hem yüz yüze hem de çevrim içi olarak yürütülen etkinlik, Hakasya'nın yanında, Moskova, Petersburg, Novosibirsk, Krasnoyarsk, Kemerova, Tomsk, Yekaterinburg, Kızıl (Tuva Cumhuriyeti), Bişkek (Kırgızistan), Yakutsk (Saha Cumhuriyeti), Ufa (Başkurdistan), Mari El Cumhuriyeti, Ulan-Ude (Buryat Cumhuriyeti) ve İzmir (Türkiye) gibi dünyanın farklı yerlerinden katılan araştırmacıların sunduğu 76 bildiri ile

“Sibirya ve Komşu Bölgelerin Dillerinin İncelenmesinde Karşılaştırmalı ve Tarihsel Konular” Oturumunda Çevrim İçi Katılımcılar

tamamlanmıştır. Çevrim içi katılımcılar, “Yenisey Yazısının En Batı Noktası Olarak Nijneye Privetlujye” (Yevgeniy Gennadyeviç Şalahov, Mari El Cumhuriyeti), “21. Yüzyılda Kırgızistan’ın Çüy Vadisi’ndeki Orta Çağ Budist Anıtlarının İncelenmesi” (Valeriy Anatolyeviç Kolçenko, Kırgız Cumhuriyeti Millî Bilimler Akademisi Tarih, Arkeoloji ve Etnoloji Enstitüsü), “Yakutların Aile Tamgalarının Tipolojisi” (Rozaliya İnnokentyevna Bravina, Rusya Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi Kuzeydeki Az Nüfuslu Halkların Problemleri ve Beşerî Araştırmalar Enstitüsü, Saha Cumhuriyeti), “Folklor ve Edebiyatta Buryat Sartul Boyunun Tarihi” (Aleksandr Viktoroviç İsakov, Rusya Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi, Moğol, Budist ve Tibet Araştırmaları Enstitüsü, Buryat Cumhuriyeti), “Türk-Moğol Dil İlişkileri: Fonetik Değerlendirme” (İraida Yakovlevna Selyutina, Rusya Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi Filoloji Enstitüsü, Novosibirsk) ve “Hakasçada *azıra* Edatı: Sözdizimsel ve Anlambilimsel Yapı” (Şima Doğan Balcı, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türkiye) gibi sunumlarıyla konferansa katkıda bulunmuşlar, uluslararası akademik tartışmalara zemin oluşturmuşlardır.

“Kuzey ve Orta Asya’nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler” Uluslararası Bilimsel Konferansı

Üç gün süren konferans süresince, Leonid Romanoviç Kızlasov’un arkeoloji, tarih ve etnografya alanlarında yaşamı boyunca ortaya koyduğu bilimsel çalışmaları başta olmak üzere Kuzey ve Orta Asya’nın Neolitik Çağ’dan Orta Çağ’a kadar uzanan dönemlerine ait arkeolojik bulgular, mezarlar, kaya resimleri ve eski yerleşim alanları incelenerek bölgenin sahip olduğu arkeolojik, tarihî ve kültürel zenginliğin yeni araştırmalar ışığında bilim dünyası ile paylaşılmasına olanak sağlanmıştır. Bununla birlikte dilbilim, folklor, etnografya, etnogenez ve kültürün oluşum süreçleri konularında kapsamlı değerlendirmeler yapılmıştır.

Başta Hakasya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanı Anatoliy Alekseyeviç Butenko, Hakasya Cumhuriyeti Kültür Bakanı Svetlana Anatolyevna Okolnikova, Hakas Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü Müdürü Nina Semenovna Maynagaşeva, L. R. Kızlasov Hakas Ulusal Müzesi Müdürü Andrey İosifoviç Gotlib olmak üzere Hakasya’nın önemli isimlerinin titizlikle yürüttükleri çalışmaları neticesinde düzenlenen bu uluslararası bilimsel konferans, Kuzey ve Orta Asya’nın kültürel mirasına yönelik uluslararası akademik iş birliğini teşvik ederek, bölge üzerine yapılan araştırmalara yeni bir ivme kazandırmıştır. Leonid Romanoviç Kızlasov’un bilimsel mirası üzerinden şekillenen tartışmalar, sadece geçmişi anlamakla sınırlı kalmayıp, geleceğe yönelik çalışmalar için de önemli bir yol haritası sunmuştur. Bu etkinlik ile Kızlasov gibi değerli bir bilim insanının hem akademik hem de özel hayatı çok yönlü ele alınmış, böylelikle Kızlasov’un ayrıntılı bir portresi ortaya koyulmuş ve bölgenin kültürel zenginliklerinin korunması ve tanıtılması adına önemli bir farkındalık yaratılmıştır. Konferansta sunulan bildirilerin RİNTS (Rossiyskiy indeks nauçnogo tsitirovaniya) veri tabanında “Kuzey ve Orta Asya’nın Kültürel Oluşum Süreçlerine Dair Meseleler” adıyla yayımlanacağı bildirilmiştir.

İgor Leonidoviç Kızlasov Katılımcılarla Birlikte N. M. Martıyanov Minusinsk Müzesi’nde

Hakas Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü'nden (HakNİİYALİ) Bilim İnsanları Konferansta

Açılış Oturumunda Kadiça İskandarovna Taşbayeva (Kırgız Cumhuriyeti Millî Bilimler Akademisi)

Açılış Oturumunda İgor Leonidoviç Kızlasov (Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü)

Etik Beyan

Yazar tarafından çalışmanın etik kurul iznine tabi olmadığı bildirilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Tek Yazar %100.

Çatışma Beyanı

Yazar çalışma ile ilgili potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını bildirmiştir.

Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci

Tahir DAĞCI¹

Öz

İslam coğrafyasında tarikatlar sosyal, ekonomik ve siyasi bakımdan çeşitlilik gösterir. Bu çalışmada günümüzde varlığını sürdüren Nakşibendi tarikatı incelenmektedir. Çalışma verileri ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Yöntem olarak betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle Nakşibendiliğin ortaya çıkışı ve yayılma süreci açıklanmıştır. Daha sonra Nakşibendiliğin Anadolu'ya gelişi, sosyal, kültürel ve siyasi bağlamı ele alınmıştır. Modern dönemde Nakşibendilik yeni bir vizyon ve biçim kazanmıştır. Geleneksel şeyh-mürid ilişkisi tarikatların modern dünyadaki sürekliliğini sağlamıştır. Halidi Bağdadi ve halifelerinin farklı yerlerde açtıkları medrese ve tekkeler tarikatın yayılmasını kolaylaştırmıştır. Nakşibendiliğe bağlı tekke ve medreselerde tasavvufi eğitimin yanı sıra medrese eğitimi de verilmiş, medrese-tekke karşıtlığı aşılmıştır. Nakşibendiliğin grup normları, çağın şartlarındaki değişime ve bozulmalara direnç gösterebilmiş, şeyhler gerektiğinde günün şartlarına kendisini uyarlayabilmiştir. Nakşibendilik ehl-i sünnete bağlılığı vurgulamış, zahir-batın dengesini korumaya özen göstermiştir. Böylece Nakşibendilik İslam toplumlarında bütünleşmeye katkı sağlamıştır. Nakşibendilik günümüzde farklı kolları ile varlığını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Nakşibendilik, Tarikatlar, Dini Anlayış Biçimi.

Characteristic Features of Naqshbandiyya and Its Spreading Process

Abstract

In Islamic geography, sects vary in social, economic and political terms. In this study, the Naqshbandi sect, which continues to exist today, is analysed. The study data were obtained from secondary sources. Descriptive content analysis was used as a

Atif için: / Please Cite As:

Dağcı, T. (2024). Nakşibendiliğin karakteristik özellikleri ve yayılma süreci. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 407-419.

Geliş Tarihi / Received Date: 06.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.12.2024

¹ Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman. tahirdagci@kmu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5520-5164

method. In the study, firstly, the emergence and spread process of Naqshbandism is explained. Then, the arrival of Naqshbandism in Anatolia and its social, cultural and political context are discussed. In the modern period, Naqshbandism gained a new vision and form. The traditional sheikh-disciple relationship ensured the continuity of the orders in the modern world. The madrasas and lodges opened by Khalidi Baghdadi and his caliphs in different places facilitated the spread of the order. In the lodges and madrasas affiliated to Naqshbandism, besides Sufi education, madrasah education was also provided and the opposition between the madrasah and the tekke came to an end. The group norms of Naqshbandism were able to resist change and deterioration in the conditions of the age, and the sheikhs were able to adapt themselves to the conditions of the day when necessary. Naqshbandism emphasised adherence to the Ahl al-Sunnah and took care to maintain the balance between zahir and west. Thus, Naqshbandism contributed to the integration of Islamic societies. Today, the sect continues its existence with different branches.

Key Words : Sociology of Religion, Naqshbandism, Order, Religious Understanding.

GİRİŞ

Bahaeddin Nakşibend'in Hayatı

Nakşibendilik araştırmacılarına göre, Hz. Ebû Bekir'le başlattıkları Nakşibendi silsilesinin Bayezid-i Bistami'nin (ö. 848) zamanına kadar Bekriyye, Hacı Yusuf el-Hemedani'nin (ö. 535/1140) zamanına kadar Tayfuriyye, Hemedani'den Hacı Bahaeddin Nakşibend'in (ö. 791/1389) zamanına kadar Hâcegan ve sonrasında Nakşibendiyye adını almıştır (Algar, 1996).

Nakşibendilik köken itibarıyla Orta Asya'ya dayanmaktadır. Nakşibendilik ismini Hacı Muhammed b. Muhammed el-Buhari'den almıştır. Bahaeddin Nakşibend'in öncülük ettiği tarikat anlayışı, mensuplarınca özellikle Türkiye'de Şah-ı Nakşibend unvanıyla tanınır. Bu unvan tarikat içerisinde devamlı yapılan sessiz zikrin kalpte bıraktığı "nakş"a (iz) bir işaret olduğu söylenmiş ve bu değerlendirme genel kabul görmüştür (Algar, 1991).

Bahaeddin Nakşibend miladi 1318-1389 tarihleri arasında Buhara yakınlarındaki Kasrıhinduvan köyünde doğmuştur. Bahaeddin Nakşibend, tarikatın kurucusu ve ilk kurumsallaştıran kişi değildir. Tarikat silsilesi, onun yolunu takip edenler tarafından kurumsallaştırılmıştır. Tarikatı İslam'ın ana vatanından Orta Asya'ya getiren Yusuf Hamadani'dir (Bruinessen, 2013: s. 331). Nakşibendilik, Bahaeddin'in vefatından üç nesil sonra Orta-Asya Türk kavimleri arasında yayılmış ve evrensel bir çekicilik kazanmaya başlamıştır (Algar, 1991).

Nakşibendi tarikatının bir yapı olarak meydana gelmesi Nasreddin Ubeydullah el-Ahrar (1404-1490) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ahrar'ın bağlıları tarikatı Hindistan ve Türkiye'de yaymışlardır (Bruinessen, 2013: s. 332).

Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci

Bahaeddin Nakşibend uzun yıllar Emir Külal'in yanında kalmış ve hizmetinde bulunmuştur (Algar, 1991). Anlatıldığına göre Emir Külal, bir caminin yapımı için taş taşıyan Bahaeddin'i yanına çağırır ve seyrü-sülukunu tamamladığını söyler. Bahaeddin Nakşibend gördüğü bir rüya üzerine yaklaşık bir asır önce (1220) vefat etmiş olan Abdülhalik-ı Gucdüvani'nin ruhaniyetine intisap etmiştir. Bu nedenle Bahaeddin Nakşibend "üveysi" meşrebe de sahip olmuştur (Algar, 1991; Kara, 1992: s. 72).

Bahaeddin Nakşibend Mevlana Arif ile Küsem Şeyh ve Halil Ata'dan da feyiz almıştır. Yusuf el-Hemedani'nin neslinden Yeseviye tarikatından iki Türk şeyhi ile bağ kurmuştur. Kusem Şeyh ile ilişkisi uzun sürmemiş, Halil Ata'nın yanında ise yaklaşık on iki yıl kalmıştır (Algar, 1991).

Bahaeddin Nakşibend uzun süren çok yönlü müritlik aşamasını tamamladıktan sonra doğum yeri Kasrıhindüvan'a dönmüş ve müritlerini yetiştirmeye başlamıştır. Bahaeddin daha sonra hac yolculuğu sırasında Herat'ta Zeyniye tarikatının kurucusu Zeynüddin el-Hafi ile görüşmüştür. Dönemin hükümdarı Muizzüddin Hüseyin'in davetlisi olarak Herat'a gitmiş bu ziyaret esnasında kendi tasavvuf anlayışını ve tarikat prensiplerini hükümdara anlatmıştır (Algar, 1991). Bahaeddin Nakşibend yetişme döneminde yaşadığı bölgeden çıkarak farklı coğrafyalara yolculuklar yapmıştır. Bu yolculuklarda farklı hükümdar ve tasavvuf erbabı ile görüşmüş bu etkileşim onun sosyal ve fikri yönden gelişmesini ve tanınmasını sağlamıştır.

Bahaeddin Nakşibend tasavvuf anlayışına farklı özellikler getirmiştir. Örneğin müritlerine sesli zikir yerine Hafi (sessiz) zikri salık vermiştir. Bu tutum dervişler arasında memnuniyetsizliklere ve tartışmalara sebep olmuştur. Müritleri için belli bir giyim tarzından kaçınmış, tekkede oturmayı sevmemiş ve geleneksel sufiliğin birçok yönünü kabul etmemiştir. O, bir tarikat silsilesine girmenin kendi başına bir şey ifade etmeyeceğini, kerametlerin de fazla bir değer taşımadığını belirtmiştir. (Algar, 1991). Bahaeddin Nakşibend'in tarikat geleneklerini dönemine göre değiştirebilmesi ve yeni uygulamalar ihdas etmesi açısından farklı bir lider protipi çizmektedir. O'nun bu aktif tutumu gelecek yüzyıllardaki halefleri tarafından örnek alınacaktır.

Nakşibendiliğin Yayılma Süreci

Nakşibendiliğin Orta Asya'da ortaya çıktığı yukarıda belirtilmişti. Nakşibendilik Muhammed Bahaeddin'den sonra gelen bağlıları tarafından daha fazla genişleme göstermiştir. Tarikatın genişlemesi ve devamlılığı açısından en önemli önderi Mevlana Yakub-i Çerhi'dir (ö. 1448). Yakub-i Çerhi'nin yetiştirdiği Ubeydullah Ahrar (ö. 1490), Nakşibendi tarikatının Orta Asya'da en önemli tarikat haline gelmesini ve İslam dünyasının geneline yayılmasını sağlamıştır (Algar, 2006).

Nakşibendiliğin daha sonraki önderlerinden İmam-ı Rabbani (ö. 1624) ve Halidi Bağdadi (ö. 1827) yeni ve bağımsız tarikat kurucuları değil Nakşibendiliğin çeşitli kollarının kurucuları olarak görülmektedir. Kaynaklarda Bahaeddin Nakşibend'in manevi gelişmesinde Yeseviyye irtibatıyla Türk tesirinin de bulunduğu belirtilmektedir (Algar, 1991).

Nakşibendiliğin sosyal ağ olarak gelişim seyri Halidi Bağdadi döneminde çok daha etkili bir biçimde görülmektedir. Nakşibendiliğin Halidi kolu çok özerk ve aktif bir biçimde örgütlenmiştir. Örneğin Nakşi-Halidilik diğer tarikat şeyhlerine göre kendilerini daha bağımsız inşa etmişlerdir. Mevlana Halidi Bağdadi'nin farklı bölgelere gönderdiği altmıştan fazla halifesi kendi bağımsız varlıklarıyla gittikleri bölgelerde önder haline gelmiş ve yeni halifeler atamışlardır (Yıldırım, 2017). Nakşiliğin şeyh-halife bağlantılarıyla oluşan sosyal ağı kısa zamanda bütün Mezopotamya, Anadolu ve daha sonra Kafkaslarda yayılmasını sağlamıştır (Bruinessen, 2013: s. 335).

Halidiliğin dini ve tasavvufi yönünün yanında siyasi yönü de dikkat çekmektedir. Halidilik çileyi, meşakkati ve zahmeti önceleyen mistik yaşam yanında sosyal ve siyasal yaşama da önem vermektedir. Bu dünyevi karakter tarikatın siyasal eğilimine açıklık kazandırmaktadır. Bu bağlamda Nakşi-Halidilik'te diğer tarikatlarda olduğu gibi cezbe, coşku ve çileyi önceleyen anlayışlar yerine toplum içinde sorumluluk alan ve günün siyasi gelişmelerine kayıtsız kalmayan yeni bir anlayış kendini göstermektedir (Doru, 2018: s. 13).

Halidi Bağdadi'nin çok sayıda halife ataması tarikatın coğrafi ve kitlesel genişlemesini artırmıştır. Halidi Bağdadi'nin atadığı şeyhler buldukları geleneksel toplum içinde gruplar arası çatışmalara çözüm getirmek suretiyle toplumda fiilen politik bir üstünlük de kazanmışlardır (Bruinessen, 2013: s. 338). Böylece Nakşi-Halidilik sosyal ve siyasi alanlarda etkin bir eylemsellik göstermiş bu eylemsellik onu diğer tarikatlardan öne çıkarmıştır. Bu öne çıkma durumu bağlılarının kitlesel büyüklüğü ve coğrafi genişliği bakımından düşünülmelidir. Halidi Bağdadi'de görüldüğü üzere Nakşibendilik, içinde bulunduğu toplumun dönemseller şartlarını dikkate almış ve toplumsal gerçekliğin gerisinden değil önünden giden bir perspektif ortaya koymuştur. Söz konusu değişime ve dönüşüme açık liderlik özelliği Bahaeddin Nakşibend'in uygulamalarında görülmektedir. Nakşibendi şeyhlerindeki bu özellikler tarikatın etki gösterdiği bölgelerde merkezi iktidar çevrelerine yakınlaşmasını ve girdiği bölgelerdeki yayılma ve genişlemesini de açıklamaktadır.

Nakşibendilik tarihi süreç içerisinde İslam toplumlarında bütünleşmeye katkı sağlamış bir sosyo-dini kurum işlevi görmüştür. Nitekim Orta Asya, Mezopotamya, Hindistan, Anadolu, Balkanlar, Kafkaslar ve Afrika'da farklı etnik yapıları, dilleri ve grupları kapsayan bir genişliğe sahip olmuştur (Algar, 2006). Bu açıdan Nakşibendilikte bir "sosyal geçişgenlik" söz konusudur.

Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci

Nakşibendilik İslam toplumlarında etnisiteler arası, kültürler arası, coğrafyalar arası, diller arası bir geçişgenlik alanı oluşturmuştur. Bu geçişgen durum sayesinde etnik, coğrafi ve diller üstü bir kimlik inşa edilmiştir. Nakşiliğin inşa ettiği sosyal ağ, bir çok yerel sınırları ve kimlik aidiyetlerini aşabilmiş ve onları bir sadakat sistemi içine dahil edebilmiştir (Yıldırım, 2017).

Tarikatlar genel olarak bireyi dönüştürmek suretiyle toplumu ihya etmeyi hedefleyen yapılardır. Yani Nakşibendiliğin yayılım esasının temelinde yatay merkezli bir dönüşüm eksenini bulmaktadır. Türkiye’de toplumu sosyal ve ahlaki bakımdan dönüştürmek isteyen Nakşibendi grupları (çok partili hayatla birlikte) genellikle resmi dini eğitim veren kurumlara sıcak bakmışlardır. Zira resmi dini eğitim veren kurumlar, toplumun genel yapısı ile barışık bir sosyal kesimi oluşturan Nakşi grupların toplumsal taleplerine karşılık gelmektedir (İnce, 2024: s. 152).

Nakşibendiliğin Anadolu’ya Geçiş Süreci

Günümüzde Anadolu’nun geneline yayılan Nakşi-Halidilik, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu bölgeleri en yoğun olduğu bölgelerdir. Doğu Anadolu bölgesine Halidiliğin girişi Hakkari bölgesindeki Geylani ailesinin meşhur üyesi olan Seyyid Abdullah Şemdini (ö. 1813) ve Seyyid Taha Nehri (ö. 1852) ile gerçekleşmiştir. Mevlana Halid’in medrese arkadaşı olan Abdullah Şemdini, Bağdat’ta Mevlana Halid’den tarikat icazeti aldıktan sonra Şemdinli’ye dönmüş ve Nehri köyünde irşad faaliyetlerine başlamıştır. Ancak kısa bir zaman sonra vefat edince yerine yeğeni olan Seyyid Taha Hakkari geçmiştir (Kavak, 2016: s. 270).

Nakşibendi Tarikatı, Anadolu’ya ilk gelişim yıllarından itibaren Türklerin sosyal hayatında genel kültür halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyal kültür, Türk milletinin binlerce yıllık sufi kültürünün bir eseridir. Grubun kökeni, adap ve usulleri, öncü şahsiyetleri, kurumsal yapısının yanında onlarca yapıyı, dili, aşireti kapsamaktadır. Bu bağlamda Nakşibendiliğin kolları, Anadolu’da ilim, irfan ve sosyal dayanışma bakımından önemli toplumsal bağlantılar meydana getirmiştir (Yapıcı, 2019: s. 19).

Nakşibendiliğin 19. asırda etkisi güçlenen Halidiyye kolunun, en fazla yayıldığı yerlerden biri Anadolu coğrafyasıdır. Tanzimat yıllarında teşekkül eden Nakşibendiliğin Halidiyye kolu Anadolu’da en yaygın kol olarak değerlendirilebilir (Kara, 1992: s. 73). Halidiliğin Anadolu’da yaygınlaşmasını hızlandıran sebeplerin başında yönettikleri medreseler gelmektedir. Bu medreseler hem ilmi hem de tasavvufi etkinliklerin yapıldığı mekanlar olmaları hasebiyle önemli bir toplumsal görev icra etmişlerdir (Kavak, 2016).

19. yüzyılda Mevlana Halidi Bağdadi ve onun atadığı halifelerinin kısa zamanda Osmanlı topraklarının çoğu yerinde açtıkları medreseler, tasavvufi

eğitimle birlikte medrese eğitimini icra etmişlerdir. Bu kurumlar yoluyla verdikleri ilim çalışmalarının toplum nezdindeki etkisi büyük olmuştur. İlaveten bu medrese hocalarının halkla iç içe yaşamaları ve halkla kurdukları sıcak iletişim kitlesel büyümelerini sağlamıştır. Halidiyye kolunun hızla yayılmasının diğer bir sebebi de Bektaşiliğe ait tekeklerin kapatılmasıdır. II. Mahmut döneminde modern usullerle askeriye kurmak amacıyla Yeniçeri Ocağı lağvedilmiş ve Bektaşî tekkeleri de kapatılmıştır. Kapatılan tekkelerin yerlerine devlet için daha makul kabul edilen Nakşibendi tarikatına mensup şeyhler görevlendirilmiştir. Bu vaka tarikatın toplum nezdindeki itibarını yükseltmiştir (Kara, 1992: s. 92; Yapıcı, 2019: s. 109).

Mensupları medreseli olan Nakşî-Halidiliğin yaygınlaşması, tarikat erbabı ile ilim erbabı arasındaki tartışmaları nispeten gidermiştir. Böylece Halidilik son Osmanlı padişahları tarafından desteklenen bir tarikat özelliğini kazanmıştır. Bu nedenle, Nakşî-Halidik, içinde bulunduğu sosyal ve siyasi çevrelerde daha rahat bir şekilde hareket etme kabiliyetini de elde etmiştir (Subaşı, 1999: s. 125).

Genellikle içe dönük bir yapıya sahip olan tarikatlar ve cemaatler, ülkenin her şehrinde aktif olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu yapılara bağlı şirketler, gazeteler, televizyonlar, yayınevleri, dergiler, radyolar, yurtlar, düşünüldüğünde sosyal ve ekonomik güçleri anlaşılabilir. Bu tarikat ve cemaatler Anadolu'da sosyal ve kültürel hayatın vazgeçilmez unsurlarındandır. Liderleri, bağlıları, etkili oldukları bölgeler farklı görünse de genelde benzer ritüellere, eğilimlere ve yaşam biçimine sahiptirler (Yapıcı, 2019: s. 112). Nakşibendiliğin modern dünyadaki farklı adlar altındaki kolları yukarıda belirtildiği gibi faaliyetlerini toplumun farklı alanlarında icra etmeye devam etmektedir.

Nakşibendiliğin Karakterini Oluşturan Özellikler

Dini grup şekilleri ortaya çıktıkları tarihten itibaren hem çevresini genişletmek hem de sürekliliği sağlamak amacıyla görsel, işitsel ve davranışsal ritüelleri gelenek haline getirirler. Grup bağlıları tarafından içselleştirilen bu ritüeller zamanla gelenek halini gelir ve grubun karakterini ortaya çıkarırlar. Örneğin her tarikatın bir gündelik zikir usulü, giyiniş tarzı, sosyal davranış biçimi ve benzeri uygulamaları bulunur. Yüzyıllardır yaşayagelen Nakşibendiliğin de kendine has grup normları ve uygulamaları bulunmaktadır.

Nakşibendilik hem geleneksel dünyada hem de modern dünyada varlığını iniş çıkışlarla sürdürebilmiş dini bir sosyal gruptur. Nakşibendilik toplum içinde belli bir özgül ağırlığa sahip, bir takım ritüelleri, aktörleri, söylemleri ve ilişki ağlarını barındırmaktadır (Yıldırım, 2017). Kaynaklarda Nakşibendiliğin özellikleri, tarikata giriş usulleri ve genel karakteri detaylı olarak ele alınmaktadır. Bu noktada Nakşibendiliğin karakter haline gelen ve tarikatın manevi yönünü oluşturan

Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci

prensipler şeyhleri ve müntesipleri tarafından sürdürülmektedir. Bu prensipler tarikat önderlerinden Abdulhalık-ı Gucdüvani tarafından sistemleştirilmiştir. Zamanla Nakşibendiliğin belirgin ritüeli ve karakteri haline gelen söz konusu esaslar aşağıdaki kavramlarla sistematize edilmiştir:

- **Hûş der-dem:** Dervişin Hakk'ı unutmaması, aldığı her nefeste gafletten kaçınması.

- **Nazar ber-kadem:** Yürürken gaflete neden olacak şeyleri görmemesi için gözünü önüne eğmesi.

- **Sefer der-vatan:** Gereksiz seyahatlerden vazgeçmesi ve kendini beşeri sıfatlardan ilahi sıfatlara ulaştıracak olan iç yolculuğa yönelmesi.

- **Halvet der-encümen.** Toplum içinde bulunurken manevi olarak Hak ile beraber olunması.

- **Yadkerd.** Diliyle veya gönlüyle her daim Hakk'ı zikrelemesi.

- **Bazgeşt.** Zikir yaparken kelime-i tevhidin ardından, "Allah'ım! Maksadım sensin, gayem senin rızanı kazanmaktır." zikrini tekrarlaması.

- **Nigahdaşt.** Kelime-i tevhidi söylerken aklından bütün yersiz fani düşünceleri atması.

- **Yaddaşt.** Her zaman Hak'tan agah olması (Algar, 1996: s. 431).

Tarikatın genel özellikleri haline gelen yukarıdaki esaslar hem müritlerin hem de şeyhlerin bireysel ve toplumsal karakterini oluşturmada etkili olmuştur. Bu özellikler sayesinde Nakşibendiliğin kolları belli bir sosyal grup normu oluşturmuş, bağlılarını kurumsal bir çatı altında bütünleştirebilmiştir. Tarikatın söz konusu grup normları çağın şartlarındaki değişime ve farklılaşmalara direnç gösterebilmiş, gerektiğinde yeni koşullara kendini uyarlayabilmiştir. Nakşibendiliğin etkin olduğu coğrafyalardaki devlet yönetimleri, siyasal sistemler, sınırlar değişse bile grubun dinamik ve uyumsamacı karakteri nedeniyle varlığını sürdürebilmiştir.

Nakşibendiliğin Modern Dünya ile İrtibatı

Nakşibendilik 19. asırda geleneksel tarikat anlayışı yerine, bilinçli bir şekilde Kur'an ve sünnete bağlılığı tercih etmiştir (Kavak, 2016b: s. 98). Nitekim Nakşilik, Ehl-i sünnete bağlılık vurgusunu açık bir şekilde deklare eden bir tarikat olmuştur (Algar, 2006: s. 335). Tarikatın bu yönünün halk ve yöneticiler katında kabul görmesine sebep olduğu belirtilmektedir (Tosun, 2012: s. 67). Nakşibendiliğin şeriata bağlılık vurgusu, tarihsel süreçte tarikattaki zahir-batın dengesini korumasını gerektirmiştir. Bu tutum Nakşibendiliğin "ulemanın tarikatı" olarak anılmasına sebep olmuş, medrese-tekke çatışmasında tarikatın daha mutedil bir noktada durmasını sağlamıştır

(İnce, 2024). Halidi Bağdadi tekke ve medreselerin birbirleri arasındaki karşıtlığı kaldırmaya çalışmıştır. Bu amaçla Halidi Bağdadi dini ilim kurumları olan medreseler ile manevi hayatın vazgeçilmez öğeleri olan tekkeleri birleştirme yoluna gitmiştir. Nakşi- Halidiler lider ve aydın kişilikleriyle ilim, kültür ve sanat alanlarının yanında siyaset ve toplumsal alanlarda Osmanlı Devletinin son yüzyılına damgalarını vurmaya başlamışlardır (Kavak, 2016).

Nakşibendiliğin modern dünyada hacim olarak giderek genişlemesinde, yaygın ve güçlü hale gelmesinde Mevlana Halidi Bağdadi'nin karizmatik kişiliğinin etkisi büyük olmuştur. O, bir taraftan müritleri içinde tarikatı temsil edebilecek şahsiyetleri belirlerken diğer taraftan bu şahsiyetlerin uygulayacakları metotlarla ilgili ölçütler belirlemiştir (Kavak, 2016).

Halidi Bağdadi dinamik, üretken, ilim ve medreseyi önceleyen bir tarikat anlayışını toplumda yaygınlaştırmak için çaba sarfetmiştir. Bağdadi Nakşibendi tarikatının daha önce Ahmed Sirhindi ve halifeleriyle Hint alt kıtasında başardığı dini ve siyasi mücadelenin ruhunu 19. Yüzyılda Ortadoğu'ya taşımıştır. Bağdadi Nakşibendiliği oldukça dinamik ve yetenekli bir sûfi ekiple temsil etmiştir. Halidi-Nakşibendilik modernleşmenin ivme kazandığı 19. yüzyılda Müslüman topluluklar arasında Batıya karşı bir mücadele aracı ve yeniden ayağa kalkış için bir fırsat ve geleceğe yönelik bir ümit olmuştur (Kavak, 2016: s, 98).

Nakşibendiliğin Halidilik kolu halifelerin seçiminde toplumsal destek ve nüfuza sahip ailelere mensup kişileri tercih etmek suretiyle tarikatın yaygınlaşmasında başarı elde etmiştir. Örneğin Irak'ta Şeyh Osman Tavili, Irak İran sınırının her iki tarafına uzanan Hevraman bölgesinde etkili olan bir aileye mensuptur. Bağdat'taki baş halifesi Seyyid Ubeydullah Haydari, Bağdat'ta ilmiye sınıfı içinde seçkin bir yeri olan Haydari ailesine mensuptur. Seyyid Abdullah Şemdin ve yeğeni Seyyid Taha Hakkâri, Kadiriyye tarikatına mensup saygın bir aile idiler. Bu ailenin Kuzey Irak'taki Behdinan Emirliği ile akrabalık bağı da bulunmaktadır. Şam'daki halifelerinden Muhammed b. Abdullah el-Hani Suriye'de belli bir aşiret ve aile saygınlığına sahiptir (Kavak, 2016).

Tarihsel süreçte, genel olarak yöneticilerin Nakşibendi tarikat kollarına karşı olumlu bir tutum benimsediği ifade edilebilir. Sünni çizgiye sadık bir yol izleyen Nakşiliğin, Osmanlı iktidarıyla ciddi bir problemi olmamıştır. Nakşibendiliğin şeriata ve ehl-i sünnete bağlılık vurgusu, zahir-batın dengesini korumaya özen göstermesi, Osmanlı yöneticileri ile daha sıcak ilişkiler kurmasını sağlamış olmalıdır (Ocak, 2010: s. 94).

Cumhuriyet döneminde 1950'li yıllardan sonra kırsal bölgelerden şehirlere başlayan göç hareketi ile sosyo-kültürel değişimin hızlandığı bir dönemde Nakşibendi şeyhi Mehmet Zahit Kotku tarikat üyelerini modern

yaşamın gereklerine uyarlayabilmiştir. Kotku, gençlere yönelik çalışmalar yapmış ve sosyal ve siyasi olaylara duyarlı bir şeyh olmuştur. Kotku, devlet kurumlarını karşısına almak yerine yasal bir zeminde hizmetlerini yapmaya çalışmıştır (Çakır, 1990: s. 23). Bu toplumsal anlayış biçimi Halidi Bağdadi'nin ortaya koyduğu tarikat karakterine uyumlu bir çerçeve çizmektedir. Gerek Bağdadi gerekse Kotku bir tarikat şeyhi olarak modernleşen dünyanın sürekli değişen ve dönüşen koşullarına göre tarikatı uyarlayabilmiştir. Bağdadi şartlara göre yeni bir halife atama usulü getirmiş, Kotku yeni bir şeyh-mürüt portresi çizmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarikat ve tekkelerin kapatılmasına rağmen Nakşibendiliğin kollarının günümüzde yaşıyor olması tarikatın değişime ayak uydurması ve yeni usuller ihdas etmesiyle açıklanabilir.

SONUÇ

Tarikatlar genel olarak bireyi manevi yönden dönüştürmek suretiyle toplumu ihya etmeyi hedefleyen sosyal gruplardır. İlk çıktığı yıllardan bu yana Nakşibendiliğin sosyal yayılım esasının temelinde yatay eksenli bir dönüşüm bulunmaktadır.

Baheddin Nakşibend'den sonra Nakşibendiliğin en önemli halifelerinden Mevlâna Yakub-i Çerhi ve onun yetiştirdiği Ubeydullah Ahrar Nakşibendiliğin Orta Asya'da en önemli tarikat olmasını ve bütün İslam dünyasına yayılmasını sağlamıştır. Daha sonra gelen İmam-ı Rabbanî ve Halidi Bağdadi müstakil tarikat kurucuları değil Nakşibendi tarikatının çeşitli kollarının kurucuları olarak görülürler. Ancak modern çağda özellikle 19. Yüzyılda tarikatın Ortadoğu'da ve Mezopotamya'da gelişmesini ve yaygınlaşmasını hızlandıran tarikat önderi Halidi Bağdadi olmuştur. Halidi Bağdadi kendi özerkliği bulunan halifeler atamış, bu halifelerin bir kısmı da şeyh olup kendi halifelerini atamayı sürdürmüştür. Şeyh atama değişikliği tarikatın yayılım sürecini artırmıştır. Bağdadi ile birlikte tarikat içinde etkin ve özerk büyüme anlayışı gelişmiştir. Sosyolojik olarak Nakşibendiliğin etkin ve özerk büyümeyi teşvik edici oluşu tarikatın farklı coğrafyalarda yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Nakşibendilikte belli bir giyim tarzından kaçınılmış, tekkede oturma doğru bulunmamış, geleneksel sūfiliğin birçok uygulamasında değişikliğe gidilmiştir. Tarikatın bu yönü kendini çağın şartlarına göre uyarlayabilmesini ve değişen koşullarda hayatîyetini sürdürmesini temin etmiştir. Nakşibendilik kurumsallık ve sosyal ağa da çok önem vermiş grup bütünlüğü ve devamlılık için prensipler geliştirmiştir. Tarikatın sistematize ettiği bu prensipler hem müritlerin hem de şeyhlerin bireysel ve toplumsal karakterinin oluşumunda etkili olmuştur.

Nakşibendiliğin modern zamanlarda geliştirdiği grup normları değişime ve farklılaşmalara direnç gösterebilmiş, gerektiğinde yeni koşullara kendini

uyarlayabilmiştir. Nakşibendiliğin etkin olduğu coğrafyalardaki yönetimler, rejimler, sınırlar değişse dahi tarikat dinamik ve uyumsamacı karakteri nedeniyle varlığını devam ettirebilmiştir.

Günümüzde toplumu sosyal ve ahlaki bakımdan dönüştürmek isteyen Nakşibendiliğin kolları, devlet kurumlarına sıcak bakmışlar, gerektiğinde siyasi konjunktüre yakın mesafede durmuşlardır. Cumhuriyet döneminde Nakşibendiliğin farklı kolları kendilerini dernek veya vakıf çatısı altında yeniden inşa etmişlerdir. Nakşibendiliğin farklı isimler altındaki uzantıları faaliyetlerini toplumun farklı alanlarında icra etmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Algar, H. (1991). Bahaeddin Nakşibend. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahaeddin-naksibend> adresinden erişildi.
- Algar, H. (1996). Hacegan. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/hacegan-tarikat> adresinden erişildi.
- Algar, H. (2006). Nakşibendiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/naksibendiyye> adresinden erişildi.
- Bruinessen, M. V. (2013). *Ağa, Şeyh, Devlet*. (B. Yalkut, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, R. (1990). *Türkiye’de İslami oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Doru, M. N. (2018). Yeni bir form olarak Nakşî-Halidîliğin kürt coğrafyasındaki etkileri. *Mukaddime*, 9(2), 1-16. doi:10.19059/mukaddime.369809
- İnce, A. (2024). Nakşîlik-siyaset ilişkisi bağlamında Türkiye’de dinî gruplar ve milli görüş. *Journal of Turkish Studies*, 12(10), 143-164. doi:10.7827/TurkishStudies.11972
- Kara, M. (1992). *Tasavvuf ve tarikatlar*. İletişim Yayınları.
- Kavak, A. (2016b). *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*. İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları.
- Kavak, A. (2016). Nakşibendiliğin Ortadoğu’da Yayılmasında Mevlana Halid El-Bağdadî’nin Rolü. Uluslararası Bahâeddin Nakşibend Ve Nakşibendîlik Sempozyumu, sunulmuş bildiri, İstanbul: İstanbul Tasavvuf Araştırmaları Merkezi. <https://www.naksibendiliksempozyumu.org/> adresinden erişildi.
- Ocak, A. Y. (2010). *Osmanlı sufiliğine bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tosun, N. (2012). Üveysilik. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 24 Kasım 2024 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/uveysilik> adresinden erişildi.
- Yapıcı, Ü. (2019). *Cumhuriyet döneminde nakşibendilik ve siyaset*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Yıldırım, E. (2017). Nakşibendiliğin sosyolojik muhayyilesi. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, (1) 5-12.

Etik Beyan

“Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Makale tek yazarlıdır.

Çatışma Beyanı

Araştırma ile ilgili diğer kişi veya kurumlarla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Naqshbandism has its origins in Central Asia. Naqshbandism was named after Hacı Muhammad b. Muhammad al-Bukhari. Bahaeddin Naqshband pioneered the understanding of the tariqa, which is recognised by its members, especially in Turkey, with the title Shah-e Naqshband.

During his upbringing, Bahaeddin Naqshband left the region where he lived and travelled to different geographies. During these travels, he met with different rulers and Sufis, and this interaction led to his social and intellectual development and recognition.

Bahaeddin Naqshband brought different features to the understanding of Sufism. He avoided a certain style of dress for his disciples, disliked sitting in a tekke and did not accept many aspects of traditional Sufism. He stated that joining a sect would not mean anything on its own, and that miracles did not carry much value. Bahaeddin Naqshband's ability to change the traditions of the tariqa according to the period and to introduce new practices draws a different prototype of a leader. This active attitude of his will be modelled by his successors in the centuries to come.

Naqshbandism was further expanded by the followers who came after Muhammad Bahaeddin. The most important leader in terms of the expansion and continuity of the order was Mawlana Yakub-i Cherhi (d. 1448). Ubeydullah Ahrar (d. 1490), who was trained by Yakub-i Cherhi, ensured that the Naqshbandi order became the most important order in Central Asia and spread throughout the Islamic world.

The course of development of Naqshbandism as a social network is seen much more effectively during the Khalidi Baghdadi period. The Khalidi branch of Naqshbandism was organised in a very autonomous and active manner.

For example, Naqshi-Khalidism has built itself more independently than other sect sheikhs. More than sixty of Mevlana Khalidi Baghdadi's caliphs, who were sent to different regions, became leaders in the regions they travelled to and appointed new caliphs.

In the historical process, Naqshbandism has functioned as a socio-religious institution that has contributed to the integration of Islamic societies. As a matter of fact, it has a breadth that covers different ethnic structures, languages and groups in Central Asia, Mesopotamia, India, Anatolia, the Balkans, the Caucasus and Africa. In this respect, there is a 'social transitivity' in Naqshbandism. In Islamic societies, Naqshbandism has created an inter-ethnic, inter-cultural, inter-geographical and inter-linguistic transitional space. Through this transitive situation, a trans-ethnic, trans-geographical and trans-linguistic identity was constructed. The social network built by Naqshism has been able to transcend many local borders and identity affiliations and to include them in a system of loyalty

In the 19th century, Mevlana Khalidi Baghdadi and his appointed caliphs opened madrasas in most parts of the Ottoman lands in a short period of time, and they carried out madrasah education together with Sufi education. The scientific studies they provided through these institutions had a great impact on the society. In addition, the fact that these madrasa teachers lived in close contact with the public and the warm communication they established with the public ensured their mass growth. Another reason for the rapid spread of the Khalidiyya branch was the closure of the tekeks of Bektashism. During the reign of Mahmut II, the Janissary Corps was abolished in order to establish a military with modern methods and Bektashi lodges were also closed. Sheikhs belonging to the Naqshbandi order, which was considered more acceptable to the state, were appointed to replace the closed lodges. This incident raised the reputation of the order in the eyes of the society.

Sects and congregations, which generally have an introverted structure, are active in every city of the country. Considering the companies, newspapers, televisions, publishing houses, magazines, radios, dormitories affiliated with these structures, their social and economic power can be understood. These orders and congregations are indispensable elements of social and cultural life in Anatolia.

Naqshbandism's emphasis on adherence to the Shari'a has required the sect to maintain a balance between zahir and western in the historical process. This attitude caused Naqshbandism to be known as the 'tariqa of the ulema' and enabled the sect to stand at a more moderate point in the madrasa-tekke conflict.

Nakşibendiliğin Karakteristik Özellikleri ve Yayılma Süreci

It was systematised by Abdulhalık-ı Gucdüvani, one of the leaders of the order. The principles in question, which became the distinctive ritual and character of Naqshbandism over time, are as follows.

Not forgetting Hakk, avoiding heedlessness in every breath.

To bow one's eyes in front of oneself while walking in order to avoid seeing things that may cause heedlessness.

Not travelling unnecessarily and turning towards an inner journey that will lead to divine attributes.

To be with Hak spiritually while being in society.

To always remember Allah with one's tongue or heart.

Throwing away all unnecessary mortal thoughts from your mind while saying the word tawhid.

To be always aware of the Truth.

The group norms developed by Naqshbandism in modern times have been able to resist change and differentiation and adapt themselves to new conditions when necessary. Even if the governments, regimes and borders in the geographies where Naqshbandism was active changed, the order was able to continue its existence due to its dynamic and adaptive character.

Today, branches of Naqshbandism that seek to transform society socially and morally have warmly welcomed state institutions and have kept a close distance to the political conjuncture when necessary. In the Republican era, different branches of Naqshbandism rebuilt themselves under the umbrella of associations or foundations. Extensions of Naqshbandism under different names continue to carry out their activities in different areas of society.

КЫРГЫЗЧА ЖАНА ТҮРКЧӨ ЖӨНДӨМӨ АТАЛЫШТАРЫ БОЮНЧА

Yusuf GÜNDÜZ¹

Мазмун

Ар бир илимдин өзүнө таандык терминдери болот. Терминдер илимдин ар кайсы тармагында узун сүйлөм менен түшүндүрүлгөн түшүнүктөрдү, бир сөз же сөз айкашы менен түшүндүрүп, ушул өзгөчөлүгү аркылуу, илимдин ачкычы болуп эсептелет. Терминдер – курамына кирген илимди даңазалоо касиетине ээ болушат. Ишибизде атоочторго жалганган жөндөмө категориясы терминдеринин аталыштары боюнча иш жүргүзүлдү. Жөндөмө аталыштары – кыргызча жана түркчө салыштырмалуу, түрк тилинде көп терминдүүлүк боюнча көйгөйлүк деңгээлге жеткен көрүнүшкө ээ. Макалада алгач, көп терминдүүлүк маселелери боюнча маалымат берилди. Кыргызча жана түркчөдөгү аталыштар салыштырылды. Кыргызча аталыштардын туруктуулугу жана түркчөдөгү көп терминдүүлүктүн себептери боюнча кеп кылынды. Ар бир илимий тармакта жана ар бир тилде көп терминдүүлүк болушу мүмкүн болсо да, көйгөйгө айлануусунун ошол тилге зыян берүү коркунучу бар. Ошол себептен, көп терминдүүлүктүн алдын алуу, туруктуу термин колдонуу, мүмкүн болушунча жаңы термин чыгарбоо тууралуу сунуштар айтылган. Түркология бакытында окуган жана келечектин изилдөөчүлөрү катарында турган студенттер үчүн көп терминдүүлүк боюнча маалымат алууга өбөлгө болсун деген максат коюлган.

Ачкыч сөздөр: кыргызча, түркчө, жөндөмө, термин, көп терминдүүлүк.

Kırgızca ve Türkçe Hal (durum) Ekleri Adlandırmaları Üzerine

Öz

Her bilimin kendine has terimleri vardır. Terimler, bilimde uzun bir cümleyle açıklanan kavramların tek bir kelime veya söz öbeği ile vücut bulmuş anahtarlarıdır. Bu sözler, ait olduğu bilimi hatırlatır ve temsil eder. Çalışmamızda isimlere eklenen hal eki

Atif için: / Please Cite As:

Gündüz, Y. (2024). Кыргызча жана түркчө жөндөмө аталыштары боюнча. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 420-433.

Geliş Tarihi / Received Date: 28.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.12.2024

¹ Doktorant, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek. yusuf.gunduz@manas.edu.kg,

 ORCID: 0000-0002-0039-6653

терimleri үзере араштырма япылмыштыр. Кыргызца ве Түркчеде хал еклер теримлер каршылаштырылдыгында Түркчеде сорун дересине улашмыш олдугу аналышмактадыр. Макаледе öncelikle çok теримlilik ве çok теримlilik сорунлары хаккында bilgi verilmiştir. Кыргызца ве Түркче хал (durum) еклер терим адларынын каршылаштырылмасы япылмыш, Кыргызца теримлерин sabit олмасы ве Түркче’де çok теримlilik арз етмесинин себеплері ачылмакка чалышылмыштыр. Билимин her alanında ве her dilde çok теримlilik, догал гөрүлсе де bunun bir сорун haline gelmesi, dile zarar verme riskini ташымактадыр. Бу nedenle çok теримliliğin önüne geçме, sabit терим кулланма, gereksiz терим üretmeme хаккында tavsiyeler verilmiştir. Чалышмамизин çok теримlilik үзере Түркoloji окуяан geleceğin араштырмачысы öğrenciler için bilgi edinmemeye vesile олмасы amaçланмыштыр.

Anahtar Kelimeler: Кыргызца, Түркче, Хал, Терим, Çok теримlilik.

КИРИШҮҮ

Ар бир кенен же тар чөйрөдөгү илим, спорт, кесип жана башка тармактарга таандык терминдер колдонулат. Терминдер бир сөз менен бир сүйлөмдү түшүндүрөт дагы *эң аз аракет мыйзамынын* илимдеги үзүрү десек болот. Мундан башка терминдер – бир илимий багыт боюнча ар ким ой пикирин айта албаш үчүн ошол илимди коргоочу филитр функциясын аткарат.

Ушуну менен ошол илимдин тилин үйрөнбөгөндөр ал илимде эркин ой жүгүртө албайт дагы илимдин баркы жогорулайт. Буга мисал катары медициналык терминдерин айтууга болот. Даагы бир пайдасы кээде элдин үрөйүн түшүрөйүн деген сөздөр же болбосо уят катары бааланган сөздөр терминдер аркылуу түз бааланат. Кыргыз тилинин сөздүгүндө **термин** - Илимдин, техниканын, искусствонун же айрым бир кесипчиликтин тармагындагы **белгилүү түшүнүктүн аты** болуп эсептелген сөз же сөз айкалышы деп түшүндүрүлгөн (Улуттук илимдер академиясы, 2010). Пилав, билим берүүдө терминдердин мааниси боюнча жазган макаласында терминдердин функциясы тууралуу мындай деген (2008: s. 267):

“терминдер – билим берүүдө аябай маанилүү орунга ээ. Терминдер – катмарлашкан манилерди өзүнө камтыган сөз болуп эсептелет. Темаларды үйрөтүү терминдер аркылуу ишке ашат. Билим берүүдө да илимий изилдөөдө да ар кандай маалыматка жетүү үчүн керек болгон жана алдыбызга чыккан терминдер – күчтүү мүнөзгө жана максат койгон билимди даңазалай алган касиетке ээ болуусу зарыл.”

Демек, терминдер белгилүү бир түшүнүктүн аты болуп, курамында ошол илимге тиешелүү маанини камтыйт. Мисалы, *этиштердин мамиле категориясы* деген сөзгө сереп салсак, анын ичинде 3 термин колдонулган (этиш, мамиле жана категория). Ушул үч термин билинбесе илим болбой калат. Ошон үчүн терминдерди тиешелүү билимдин тамгалары катары бааласак жаңылышпайбыз.

Шаш, маалымат технология терминдери боюнча жазган макаласында терминдердин өзгөчөлүктөрү туурасында илимий эмгектерди анализдеп, натыйжада төмөндөгү өзгөчөлүктөрдү саноого болоорун айткан (2020: s. 245-246):

1. Терминдер – кош жана өтмө мааниси жок, бир маанини туюндурган сөздөр болуп эсептелет.
2. Терминдер – божомол айтууга жол бербейт. Так, мааниси чектүү, ачык айкын сөздөр болуп эсептелет.
3. Терминдер – колдонууга байланыштуу маанилик жактан кеңейүү жана тарууга учурабайт.
4. Терминдер – жалпы тилде колдонулбайт. Бирок, ошол жалпы тилден тандалып алынган сөздөр менен жасалган терминдер бар.
5. Жалпы тилден тандалып терминдешкен сөздөрдүн терминдик мааниден сырткары маанилери жоюлат.
6. Терминдер – тилдин табигый өнүгүүсү алкагында пайда болбойт. Көбүнчө ошол илимдин адистери аркылуу пайда болот.
7. Терминдер түшүндүргөн маани - жалпы тилге сиңип күнүмдүк тилге киргенде терминдик өзгөчөлүгү жоюлат (5. *Өзгөчөлүккө карама каршы*).
8. Терминдер – эркин формадагы морфемдер болуп эсептелет.
9. Терминдердин тилдеги жайылуусу – тиешелүү илимий тармактагы кишилердин тилинде ишке ашат. Башкача айтканда терминдер тиешелүү чөйрөдө колдонулат.
10. Терминдердин маанилүү бөлүгү белгилүү бир тармакка таандык болсо калган бөлүгү бөлөк тармактарда да колдонулат.
11. Терминдер – тыбыш, морфем/а, маани жана кеп жагынан стандартташтырылган сөздөр болуп эсептелет.

Жогоруда саналган өзгөчөлүктөр терминдин бир тармакка тиешелүү, айкын жана так маанилүүлүгүн баса белгилейт. Жалпысынан ушул өзгөчөлүккө ээ болгон терминдер – белгилүү бир ыкмалардын тандалуусу негизинде пайда болот. Терминди жасоонун жыйырмадай ыкмасы бар экени айтылат (Şaş, 2020: s.247).

Ар кайсы себептерден улам бир эле тема боюнча көптөгөн терминдер пайда болушу мүмкүн. Муну түрк тилинде көп терминдүүлүк деп аташат. Көп терминдүүлүк ошол илим боюнча сабак алган, изилдөө жүргүзгөн же өз алдынча аракет кылган кишилер үчүн билим алууну кыйнаган көрүнүштөрдүн бири.

Көп терминдүүлүк – ар кайсы билим тармагындагы бир эле түшүнүктүн бирден көп термин менен туюндурулушу болуп эсептелет (Boz, 2018: s. 1593). Түрк тилинин грамматикасында аталган көйгөй боюнча изилдөөлөр жүргүзүлүүдө. Өзгөчө морфология багытында көп терминдүүлүк проблемасы алдыга чыгат. Бул проблема - бир гана, бир эле тил же бир эле багытка таандык эмес экенин бегилеген Боз, көп

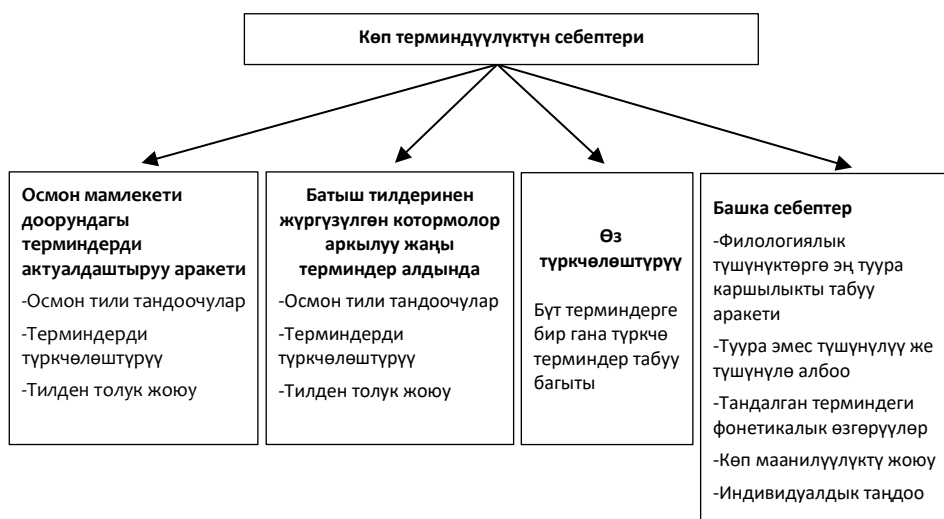
терминдүүлүк термини боюнча англис тилинде он сегиз башка аталыш бар экенин айткан (2018: s. 1593).

Көп терминдүүлүктүн себептери

Терминдердин аткарган милдети жогоруда айтылды. Ушул милдеттин ишке ашуусу терминдердин туруктуулугуна да байланыштуу. Себеби, бир эле түшүнүктүн кээде он сегиз термин менен берилиши, көптөгөн терминдер менен туюндурулуусу – ал түшүнүктүн толук калыбына келе электигин далилдейт. Жана, билим берүү, илимий изилдөө сыяктуу тармактарда көйгөйлүү натыйжаларды алып келет. Албетте, илим эркин жасалууга тийиш тармак. Бирок, ар ким өзүнүн терминин киргизсе, өз каалоосуна жараша багыт алса, көптөгөн санда термин пайда болот. Ошол илим менен алектенүүчүлөр бири бирин илимий эмгегин эркин түшүнө албайт. Үчтөн ашпаган аталыштарды жаттоого да аңдоого да оңой болот. Бирок, саны көбөйгөн сайын татаалдашат. Демек, терминдерди атоодо кылдат мамиле кылыш керек. Башкача айтканда, мурунку аталыштарды сыңга алсак дагы илимий тилге сиңип калган үчүн жана илимди татаалдаштырбаш үчүн мурунку аталышты колдонушубуз керек. Албетте бул пикирибиз – жалпы илимий мамиле катары айтылган. Себеби, кээде мурунку аталыштардын ачык айкын туура эместиги жарыкка чыккан учурда, жаңы термин атоо зарылдыгы пайда болоорун унутпаш керек.

Боздун түрк тилинде көп терминдүүлүктүн себептери боюнча жүргүзүлгөн изилдөөсүндө берген маалыматтарды төмөндөгү таблица аркылуу көрсөтүүгө болот (Boz, 2018: s. 1597-1600).

Таблица -1. көп терминдүүлүккө алып барган себептер (1923-жылдан азыркы күнгө чейин)

Кыргызча жана түркчө жөндөмө аталыштары

Кыргыз тил илиминде жөндөмө аталыштары Касым Тыныстановдун *Кыргыз тилинин грамматикасы* аттуу эмгегинен баштап (1934), азыркы күнгө чейин өзгөрбөстөн колдонулат. Терминдердин бир калыпта колдонулуусу тил илимине кызыккан, тилди грамматикасы менен үйрөнүүгө аракет кылган ар бир жаран үчүн, албетте, жакшы баалана турчу көрүнүш. Морфология боюнча жазылган 12 эмгекте жөндөмөлөрдүн аталыштары өзгөрбөй: *атооч, илик, табыш, барыш, жатыш, чыгыш* деп, түшүндүрмө берилген (Asankulov, Üsönaliev, 2016: s. 39²; Oruzbaeva, B. ve Kudaybergenov, S, 1964: s. 62; Davletov, 1980: s.64; Kudaybergenov, Tursunov ve Sidikov, 1980: s. 119-126; Abduvaliev, Sadikov, 1997: s.72; Sagınbaeva, 2006: s.51; Abduvaliev, 2008: 61; Akunova, Çokoşeva ve Eşimbekova, 2009: s.29; Akmatov ve Cumayev, 2009: s. 55-56; Oruzbaeva, B., Tursunov, A., Sidikov J., Akmatalliev, A., Musaev S. ve Sadikov, T., 2009: s.290-302; Akmatalliev, A.A., Abduvaliev I., Jamankulova, G., Musaev, S.J., Sadikov, T., Toktonaliev, K.T., Usubaliev, B. Ş. ve Egemberdiev, R., 2015: s. 258; Abduvaliev, 2015: s. 72). Бир гана Тыныстановдо жөндөмөлөрдүн саны беш болуп, нөл формадагы атооч жөндөмөнү санаган эмес (Asankulov, Üsönaliev, 2016: s. 39). А калган чыгармалардын баарында 6 жөндөмө 6 гана термин менен түшүндүрүлөт.

Түрк тилинде 1923-жылдан баштап азыркыга чейин жазылган китептер жана изилдөөлөрдө айтылынган аталыштар, өйдөдө айтылган себептерден улам, көптөгөн терминдер менен аталып калган³. Осмон мамлекети доорунда жазылган он төрт грамматикалык эмгекте колдонулган терминдер үчүн Боз – жалпысынан көп терминдүүлүк көйгөйү жокко эсе деп баа берген (Boz, 2018: s. 1594).

Төмөндө кыргызча жана түркчөдө жөндөмө аталыштары көрсөтүлгөн⁴. Түркчө аталыштардын *котормосу*⁵ берилиген жана бири бирине дал келген терминдер *калын басма жазуу менен* белгенип, көрсөтүлгөн.

² Касым Тыныстанов колдонгон терминдер үчүн булак.

³ Осмон мамлекети доорундагы жана чет элдик изилдөөчүлөрдүн илимий эмгектериндеги термин аталыштары үчүн караңыз: Çelik, B. (2021). Türkiye Türkçesindeki Hal Ekleri İle Koçı Bey Risalesi'ndeki Hal Eklerinin Mana Açısından Mukayeseli İncelemesi. *Yüksek Lisans Tezi*, T.C İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Entitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. İstanbul.

⁴ Бул жерде биз таба алган жөндөмө аталыштары берилген. Атайын бүткүл эмгектер изилденген учурда, термин сандарынын көбөйүүсү мүмкүн. Максатыбыз көп терминдүүлүктү даңазалоо болгондуктан, биз таба алган эмгектердеги терминдер максатыбызды ишке ашырат деп ойлойбуз.

⁵ Котормодо түркчө терминдер кыргызча термин менен которулган эмес. Түркчө термин, терминдин аталышына себеп болгон жалпы тилдик маанини туюндуруу максатында, сөзмө сөз которулган.

А-) Кыргызча *атооч жөндөмө* деп аталган бул термин түркчөдө он беш башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Yalın durum* “**нукура (атооч) жөндөмө**” (Özçelik ve Erten, 2011: 102-103; Bilgin, 2006: 203-204; Aksan, 2003: 79-80; Korkmaz, 2003: s. 23-25).
2. *Yalın sözcük* “нукура сөз” (Bozkurt, 2002: s. 266).
3. *Yalın hal* “нукура абал”(Одаці ж.б.; 2008: s. 120-123).
4. *Kim hâli* “ким абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331)
5. *Mücerred* “нукура” (Bilgegil, 1984: s. 175).
6. *Asıl* “нукура” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
7. *Belirsiz* “белгисиз” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
8. *Adlamlık* “атоочтук” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
9. *Salt* “негиз” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
10. *Nominatif* “негиз”(Ergin, 1992: s. 228).
11. *Doğru* “тике” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
12. *Dolaysız* “түз” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
13. *Asli* “асыл” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
14. *Gövde* “негиз” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
15. *İşler hal* “даяр абал”(Çelik, 2021: s. 37).

Б-) Кыргызча *илик жөндөмөсү* деп аталган бул термин түркчөдө он эки башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Genitif hâli* “изафет” (Ergin, 1992: s. 228)
2. *İlgi hâli* “илик абалы” (Yavuz ж.б, 1997: 99-101; Одаці ж.б.; 2008: s. 120-123).
3. *İlgi durumu* “**илик жөндөмө**” (Korkmaz, 2003: s. 23-25; Özçelik ve Erten, 2011: s. 102-103).
4. *Kimin hâli* “кимдин абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
5. *Tamlayan durumu* “ыкташуу жөндөмө” (Aksan, 2003: s. 79-80).
6. *Tamlama* “ыкташуу” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
7. *İyelik* “таандык” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
8. *Bağlandık* “алака” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
9. *Düşüm* “түшүү” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
10. *Katılma* “кошмо”(Saginbaeva, 2006: s. 51).
11. *İlişik hal* “байланыш абал” (Çelik, 2021: s. 37).
12. *Muzâfun-ileyh* “изафет” (Çelik, 2021: s. 36).

В-) Кыргызча *табыш жөндөмөсү* деп аталган бул термин түркчөдө он беш башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Akkuzatif hâli* “белгилөө абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Belirtme durumu* “**табыш жөндөмөсү**” (Одаці ж.б.; 2008: s. 120-

- 123; Aksan, 2003: s. 79-8).
3. *Yükleme hâli* “жүктөө абалы” (Yavuz ж.б, 1997: s. 99-101).
4. *Yükleme durumu*, “жүктөө жөндөмөсү” (Korkmaz, 2003: s. 23-25; Özçelik ve Erten, 2011: s. 102-103).
5. *Kimi hâli* “кимди абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
6. *Belirtili nesne ardılı* “аныктооч жөндөмө” (Adalı, 1995: s. 66-68).
7. *-i hâli* “-ди абалы” (Beserek, 1991: s. 22).
8. *İsmin -i hâli* “атоочтун ди абалы” (Akbayır, 2006: s. 51-52).
9. *Meʼul-i bih* “таасирленүүчү атооч” (Bilgegil, 1984: s. 175).
10. *Belirtimlik* “белгилөө” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
11. *Yapma* “кылуу” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
12. *Etkilenme* “таасирленүү” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
13. *Geçiş* “өтмө” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
14. *İşlenmiş hal* “өзгөргөн абалы” (Çelik, 2021: s. 37).
15. *Meʼûlün-sarîh* “айкын тасирленүүчү” (Çelik, 2021: s. 36).

Г-) Кыргызча **барыш жөндөмөсү** деп аталган бул термин түркчөдө он алты башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Datif hâli* “багыт абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Yaklaşma hâli* “жакындоо абалы” (Odacı ж.б.; 2008: s. 120-123).
3. *Yönelme ardılı* “багыт алуу мүчөсү” (Adalı, 1995: s. 66-68).
4. *Yönelme durumu* “**барыш жөндөмө**” (Aksan, 2003: s. 79-80).
5. *Kime hali* “кимге абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
6. *-e hâli* “-ге абалы” (Beserek, 1991: s. 22).
7. *İsmin -e hâli* “атоочтун –ге абалы” (Akbayır, 2006: s. 51-52).
8. *Meʼul-i ileyh* “багыт боюнча таасирленүүчү” (Bilgegil, 1984: s. 175).
9. *Verme* “берүү” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
10. *Verimlik* “берүүлүк” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
11. *Vermelik* “берүүлүк” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
12. *Girme* “кирүү” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
13. *Yakınlık* “жакындык” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
14. *İstikamet* “багыт” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
15. *Varımlı işlenmiş hal* “баруулу өзгөргөн абал” (Çelik, 2021: s. 37).
16. *Meʼûlün-gayr-ı sarîh* “белгисиз таасирленүүчү” (Çelik, 2021: s. 36).

Д-) Кыргызча **жатыш жөндөмөсү** деп аталган бул термин түркчөдө он үч башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Lokatif hâli* “жатуу абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Bulunma hâli* “жатыш абалы” (Yavuz ж.б, 1997: s. 99-101; Odacı ж.б.; 2008: s. 120-123).
3. *Bulunma durumu* “**жатыш жөндөмө**” (Korkmaz, 2003: s. 23-25; Özçelik ve Erten, 2011: s. 102-103).

4. *Kimde hâli* “кимде абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
5. *Kalma ardılı* “калыш мүчөсү” (Adalı, 1995: s. 66-68).
6. *Kalma Durumu* “калыш жөндөмө” (Aksan, 2003: s. 79-80).
7. *-de hâli* “-де абалы” (Beserek, 1991: s. 22).
8. *İsmin - de hâli* “атоочтун –де абалы” (Akbayır, 2006: s. 51-52).
9. *Mef'ul-i fih* “жатыш боюнча таасирленүүчү” (Bilgegil, 1984: s. 175).
10. *Orunlamlık* “орундук” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
11. *Orunlamalık* “орундук” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
12. *Düşüm* “жатыш” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
13. *Durumlu işlenmiş hal* “токтоолуу өзгөргөн абал” (Çelik, 2021: s. 37).

Е-) Кыргызча чыгыш жөндөмөсү деп аталган бул термин түркчөдө он эки башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Ablatif hâli* “айрылуу” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Ayrılma hâli* “ айрылуу абалы” (Yavuz vd., 1997: s. 99-101; Odacı vd.; 2008: s. 120-123).
3. *Ayrılma durumu* “айрылуу жөндөмө” (Özçelik ve Erten, 2011: s. 102-103).
4. *Çıkma ardılı* “чыгыш мүчөсү” (Adalı, 1995: s. 66-68).
5. *Çıkma durumu* “**чыгыш жөндөмө**” (Aksan, 2003: s. 79-8).
6. *Kimden hâli* “кимден абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
7. *Uzaklaşma* “алыстоо” (Karahan, 1999: s. 41-43).
8. *-den hâli* “-ден абалы” (Beserek, 1991: s. 22).
9. *İsmin -den hâli* “атоочтун –ден абалы” (Akbayır, 2006: s. 51-52).
10. *Mef'ul-i anh* “чыгыш боюнча таасирленүүчү” (Bilgegil, 1984: s. 175).
11. *Korumluk* “үзүлүү” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
12. *Çıkımlı işlenmiş hal* “чыгуулуу өзгөргөн абал ” (Çelik, 2021: s. 37).

жогоруда берилген алты жөндөмө кыргызча жана түркчө салыштырма болуп эсептелет. кийинки берилген курал, окшоштук жана багыт жөндөмө кыргыз тилинде жөндөмө болуп, саналган эмес. Булар, кыргыз жана түрк тилинин грамматикасын салыштырган Сагынбаеванын атоосу менен берилген (Sadıkov ve Sagınbaeva, 2010: s. 152).

Ж-) Кыргызча курал жөндөмө деп аталган (Sadıkov ve Sagınbaeva, 2010: s. 152) бул термин түркчөдө он алты башка аталыш менен туюндурулат:

1. *İnstrumental hâli* “курал абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Vasita hâli* “аркылуу абалы” (Yavuz ж.б, 1997: s. 99-101).
3. *Vasita durumu* “аркылуу жөндөмө” (Korkmaz, 2003: s. 23-25).
4. *Araçlı durum* “куралдуу жөндөмө” (Aksan, 2003: s. 79-80).
5. *Araç-birliktelik durumu* “курал-биргелик жөндөмөсү” (Özçelik ve Erten, 2011: s. 102-103).

6. *Berberlik hâli* “биргелик абалы” (Odacı ж.б., 2008: s.120-123).
7. *Bağlama ardılı* “байлоо мүчөсү” (Adalı, 1995: s. 66-68).
8. *Kimle hâli* “ким менен абалы” (Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
9. *-le hâli* “менен абалы” (Beserek, 1991: s. 22).
10. *Kayıtlık* “куралдык” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
11. *Araçlık* “куралдык” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
12. *Aletlik* “куралдык” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
13. *İle* “менен” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
14. *Bilelik* “менен(дик)” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
15. *Birlikte* “бирге” (Saginbaeva, 2006: s. 51).
16. *Araç durumu* “**курал жөндөмө**” (Çelik, 2021: s. 37).

З-) Кыргызча **окшоштук жөндөмө** деп аталган (Sadikov ve Saginbaeva, 2010: s. 152) бул термин түркчөдө жети башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Ekvatif hâli* “бирдейлик абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Eşitlik hâli* “окшоштук абалы” (Yavuz ж.б, 1997: s. 99-101; Odacı ж.б., 2008: s. 120-123).
3. *Eşitlik ardılı* “окшоштук мүчөсү ” (Adalı, 1995: s. 66-68).
4. *Eşitlik durumu* “**окшоштук жөндөмө**” (Aksan, 2003: s. 79-80).
5. *Kimce hâli* “кимче абалы”(Banguoğlu, 1974: s. 326-331).
6. *-ce hâli* “-че абалы” (Beserek, 1991: s. 22).
7. *Görelilik* “карайлык” (Saginbaeva, 2006: s. 51).

И-) Кыргызча **багыт жөндөмө** деп аталган (Sadikov ve Saginbaeva, 2010: s.152) бул термин түркчөдө беш башка аталыш менен туюндурулат:

1. *Direktif hâli* “багыттоо абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
2. *Yön hâli* “жөн абалы” (Yavuz ж.б, 1997: s. 99-101; Odacı ж.б., 2008: s. 120-123).
3. *Yön gösterme hâli* “жөндөө абалы” (Ergin, 1992: s. 228).
4. *Yön gösterme durumu* “**багыт жөндөмө**” (Aksan, 2003: s. 79-80).
5. *Cihet* “багыт” (Saginbaeva, 2006: s. 51).

ЖЫЙЫНТЫК

Көрүнүп тургандай, түркчө жөндөмөлөрдүн терминдик аталыштары аябай көп. Башка башка терминдер менен аталуу боюнча, эң аз аталган *багыт жөндөмөнүн саны беш*, эң көп атаган *барыш жана курал жөндөмөнүн саны болсо*, он алтыга чейин жеткен. Бул ар бир окуучу, студент, мугалим, изилдөөчү, кызыгуучу жана башкаларды кыйноочу факт болуп эсептелүүгө тийиш.

Бул жерде, эмне үчүн кыргыз тилинде жөндөмөлөрдү бир эле аталыш менен атоо салтка айланган деген суроо пайда болот. Башкача айтканда, муну кантип камсыз кылышты. Кыскача айтып кетсек, алгачкы кыргыз тилчилеринен болгон Касым Тыныстановдун эмгектеринде колдонулган терминдер – өз доорундагы Терминология комитетинин 1926-жылы чечими менен белгиленген (төл сөздөрдү кеңири пайдалануу, арап жана иран тили терминдерин пайдаланууга мүмкүн, орус жана эл аралык терминдер төл сөздөрдө табылбаса гана кеңири пайдаланууга болот деген) үч ыкманын негизинде түзүлгөн жана биринчи ыкмага басым жасалган (Abdikalikova, 2019: s.66). Андан кийин жазылган эмгектерде да ошол ыкма салтка айланган. Демек, ошол терминдер аябай туура такталган жана түшүнүктүү жасалган. Дагы бир себеп катары мурунку эмгектерди сыйлоонун үзүрү болгон деп ойлойбуз. Кыргыз тилинде жөндөмөлөрдү бир эле термин менен атоонун себеби – методология боюнча иштөө, туура жана түшүнүктүү термин жасоо, ошол методду колдоо жана мурунку илимий эмгектерди сыйлоо деп белгилөөгө болот. Түрк тилинде жөндөмөлөрдү көптөгөн термин менен атоонун себеби, бир баштуу методдун жоктугу деп ойлойбуз. Ошон үчүн көп терминдүүлүктүн түпкү себеби – салтка айланган методдун жоктугу деп айтууга болот.

Байкасак, жөндөмө термини түрк тилинде *ardil* “арт мүчө”, *hal* “абал” жана *durum* “абал” деп аталган. Булардын арасынан көбүнчө *durum* жана *hal* терминдери арбын кездешет. Бул боюнча көп терминдүүлүк деп айтууга негиз жок. Себеби, ушул эки термин кашаанын ичинде берилип, бири экинчисин түшүндүргөн синоним сөз катары колдонулса болот.

Көп терминдүүлүктүн алдын алуу, эки жактуу аракетке көз каранды деп ойлойбуз. Биринчиси, Түрк Тил Уюму “Türk Dil Kurumu” термин жасоонун эрежелерин белгилеп, жарыялоо керек. Бул эрежелер бир эле окумуштуунун эмес, окумуштуулар комиссиясынын чечими менен чыгарылышы зарыл. Экинчиси, изилдөөчүлөр мүмкүн болушунча терминдерди көбөйтүүнүн алдын алуу үчүн аракет кылып, ошол эрежелер менен иштөөсү абзел.

Ал эми кыргыз тилинде болсо, көп терминдүүлүк боюнча жакшы көрүнүшкө ээ абалды байкап, сактоого аракет кылыш керек деп ойлойбуз.

Этикалык Баян

“Кыргызча жана турчө жөндөмө аталыштары боюнча” аттуу изилдөөнү жазуу учурунда – илимий эрежелерге, этикалык талаптарга жана цитата эрежелерине карай тескери мамиле кылынган эмес. Чогултулган маалыматтар бурмаланган эмес жана изилдөө башка

академиялык жарыялоо чөйрөсүнө жөнөтүлгөн эмес. Документ анализи болгондуктан этикалык уруксат алууга шарт эмес.

Конфликт Баяны

Изилдөөдө эч кандай конфликт потенциалы жок деп эсептелет.

БУЛАКТАР

- Abdikalikova, A. A. (2019). K. Tinistanov cana Kirgiz Terminologiyasi. I. Arabaev Atindagi Kirgiz Mamlekettik Universitetinin Carçısı, (2), 66-69. https://elibrary.ru/download/elibrary_42799497_85933053.pdf
- Abduvaliev I. (2008). Kirgiz tilinin morfologiyasi: «Kirgiz tili jana adabiyati» adistigi boyunça jogorku okuu jaylardın studentteri üçün okuu kitep. Bişkek.
- Abduvaliev, İ (2015). Azırkı kirgiz tili: (Morfologiya) COCdor üçün. Biyiktik plyus. Bişkek.
- Abduvaliev, İ., & Sadıkov, T. (1997). Azırkı Kirgiz Tili Morfologiya. Aybek, Bişkek.
- Adalı, O. (1995). Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler, TDK Yayınları, Ankara-1995.
- Akmataliev, A. A., Abduvaliev I., Jamankulova, G., Musaev, S. J., Sadıkov, T., Toktonaliev, K. T., Usubaliev, B. Ş., & Egemberdiev, R. (2015). Azırkı kirgiz tili: fonetika, leksikologiya, morfologiya, sintaksis. Bişkek.
- Akmatov, K., & Cumayev, N. (2009). Kirgiz tilinin maalamatnaaması: Azırkı Kirgiz adabiy tili, fonetika, morfologiya, orfografiya, sintaksis, punktuatsiya, stilistika boyunça. 1. Baskı. Oş.
- Aksan, D. (2003). Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Akunova, A., Çokoşeva, B., & Eşimbekova, G. (2009). Azırkı kirgiz tili. Morfologiya: Jogorku okuu jaydın stud. üçün. Bişkek.
- Banguoğlu, T. (1974). Türkçenin Grameri. Baha Matbaası, İstanbul.
- Beserek, A. (1991). Türkçede Cümle Yapısı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Bilgegil, K. (1984). Türkçe Dil Bilgisi. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, M. (2006). Anlamdan Anlatıma Türkçemiz. 2.baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Boz, E. (2018). Türk Dil Bilgisi Terminolojisinde Çok Terimlilik (Çok Adlılık) Sorunu. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 7(3), 1592-1603.
- Bozkurt, F. (2002). Türklerin Dili. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Çelik, B. (2021). Türkiye Türkçesindeki Hal Ekleri İle Koçı Bey Risalesi'ndeki Hal Eklerinin Mana Açısından Mukayeseli İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi, T.C İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Entitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı. İstanbul.
- Davletov, S. (1980) Azırkı Kirgiz tili: Morfologiya. Jogorku okuu jaylarının filologiya fak. studentteri uçunokukitebi. Frunze – Mektep.
- Ergin, M. (1992). Türk Dil Bilgisi. Bayrak Yayınları, 19.Baskı, İstanbul.
- Karahan, L. (1999). Türkçede Söz Dizimi. 6.baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2003). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). TDK Yayınları, Ankara-2003.
- Kudaybergenov, S., Tursunov, A., & Sıdıkov, J. (1980). Kirgiz tilinin adabiy grammatikası. İlim Basması. Frunze.
- Odacı, S. (2008). Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım. Tablet Yayınları, Konya.

- Oruzbaeva, B. ve Kudaybergenov, S (1964) Kırgız tilinin grammatİKası: (morfologiya), jogorku okuu jaylarının filologiya fakultetlerinin studentterine arnalğan okuu kitebi. Kırgız Mamlekettik Okuu-Pedagogika Basması. Frunze.
- Oruzbaeva, B., Tursunov, A., Sıdıkov J., Akmataliev, A., Musaev S., & Sadıkov, T. (2009) Azırkı kırgız adabiy tili: Fonetika, Leksikologiya, Leksikografiya, Frazeologiya, Morfologiya, Sintaksis, Stilistika, Tekstaanu, Lingpoetika. Bışkek.
- Özçelik, S., & Erten, M. (2011). Türkiye Türkçesi Dilbisi. Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Pilav, S. (2008). Terim Sorunu Ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri Ve Önemi. Kastamonu Education Journal, 16(1), 267-276.
- Sadıkov, T., & Sagınbaeva, B. (2010) Kırgız&Turk Salıştırma GrammatİKasının Negizderi. Kırg. Resp. Bilim cana ilim ministrligi, K.Karasaev atındağı Bışkek Gumanitardık Universiteti–Bışkek.
- Sagınbaeva, B. (2006) Azırkı turk tilderindeği morfologiyalik paradigmatika (turk jana kırgız tilderi).Kırg. Resp. Bilim, ilim jana jaştar sayasatı ministrligi, Kırgız-Turk «Manas» universiteti –Bışkek.
- şaş, A. K. (2020). Türkçede terim oluşturma yolları ve bilişim terimlerinin oluşum süreçleri. RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (21), 242-256. <https://doi.org/10.29000/rumelide.843314>
- Uluttuk İlimder Akademiyası. (2010). Kırgız Tilinin Sözdüğü. Avrasya Pres - Bışkek.
- Yavuz, K., Yetiş, K., & Birinci, N. (1997). Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri. Bayrak Yayınları, İstanbul.

Этическое заявление

В процессе написания работы под названием «Кыргызча жана Турчө Жөндөмө Аталыштары Боюнча» соблюдены научные правила, этика и правила цитирования; с собранными данными не было произведено никаких изменений, и эта работа не была отправлена на оценку в другие академические издания."

Заявление о конфликте интересов

Конфликт интересов отсутствует.

GENİş ÖZET

Terimler ait olduğu bilimle alanıyla alakalı uzun bir cümleyle açıklanan kavramın sözcük veya söz öbeğiyle vücut bulmuş halidir. İnsan özelliklerinden olan en az çaba kanununun bilimdeki sonuçlarından biri terimlerdir diyebiliriz. Terimlerin bu işlevinin yanı sıra bilimsel alanı koruma işlevleri de vardır. Bilimsel faaliyet içerisinden yoğrularak şekillenmiş terimleri herkes anlayamaz ve o konuda herkes fikir beyan edemez. Daha doğrusu fikir beyan etmek için o ilme emek vermesi gerekmektedir. Bu da terimler üzerinden bilim dalının kendini korumasıdır diyebiliriz. Ayrıca terimler sayesinde söylenmesi ayıp, üzüntüye veya korkuya sebep olan sözcüklerin terimlerle ifade edilmesi daha doğal karşılanmaktadır. Buna en iyi örnek tıp alanındaki terimlerdir diyebiliriz.

Hızlıca bahsedebileceğimiz terimin bu işlevlerinin hayata geçmesi için terimlerin bazı özellikleri barındırıyor olması gerekmektedir.

Terimlerin en belirgin özellikleri; açık, net, dar anlamlı, ait olduğu bilim alanını temsil etmeleridir. Bu özelliklere sahip terimler, belirli ilke ve yöntemler kullanılarak ortaya çıkarlar. Terim yapma yollarının yirmi civarında olduğu söylenmektedir (Şaş, 2020: s. 247). Bazen çeşitli ilmi, kültürel, politik, şahsi vb. sebeplerle bir bilim dalında o bilimle uğraşan insanların aynı kavram için ürettiği birden fazla terim ortaya çıkmaktadır. Bu durum bütün diller ve bilimler için doğal olabilecek bir husustur. Örneğin İngilizce’de “çok terimlilik” teriminin on sekiz farklı şeklinin olduğu ifade edilmiştir (Boz, 2018: s. 1593). Çok terimlilikte terim sayısı üçten aştığında veya on sekiz, yirmilere ulaştığında artık zarar verici bir boyuta ulaşacağı kesindir. Türkçenin gramerinde yaşanan söz konusu sorun üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle hal (durum) ekleri konusu, çok terimlilik anlamında ön plana çıkmaktadır. Hal (durum) ekleri 1923’ten günümüze kadar Türkçe yazılan kitap ve çalışmalarda, çeşitli sebeplerden dolayı birçok terimle anılmıştır. Kırgız dilbiliminde ise hal (durum) eklerinin adları Kasım Tınistanov’dan (1934) günümüze kadar değişmeden kullanılmıştır.

Karşılaştırma yaptığımız araştırmada tespit edebildiğimiz hal eki adlandırmalarının sayıları şu şekildedir: a-) Kırgızca atooç olarak adlandırılan terim Türkçede on beş farklı terimle ifade edilir, b-) Kırgızca ilik cöndömö olarak adlandırılan terim Türkçede on iki farklı terimle ifade edilir, c-) Kırgızca tabış cöndömö yetenek olarak adlandırılan terim Türkçede on beş farklı terimle ifade edilir, ç-) Kırgızcada barış cöndömö olarak adlandırılan terim Türkçede on altı farklı terimle ifade edilir, d-) Kırgızcada catış cöndömö olarak adlandırılan terim Türkçede on üç farklı terimle ifade edilmektedir, e-) Kırgızcada çığış cöndömö olarak adlandırılan terim Türkçede on iki farklı terimle ifade edilir, f-) Kırgızcada kural cöndömö olarak adlandırılan terim (Sadıkov ve Sagınbaeva, 2010: s. 152) Türkçede on altı farklı terimle ifade edilmektedir, g-) Kırgızcada okşoştuk cöndömö olarak adlandırılan terim (Sadıkov ve Sagınbaeva, 2010: s.152) Türkçede yedi farklı terimle ifade edilmektedir, ğ-) Kırgızcada bağıt cöndömö olarak adlandırılan terim (Sadıkov ve Sagınbaeva, 2010: s. 152).

Türkçede beş farklı terimle ifade edilmektedir. Kırgızcada sabit terim kullanımının neden yaygın olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Yani bunu nasıl sağladılar? Kısaca ifade edecek olursak, ilk Kırgız dilbilimcilerinden Kasım Tınistanov’un eserlerinde kullanılan terimler, kendi döneminin Terminoloji Komitesi tarafından 1926 yılında alınan kararla belirlenmiş üç yöntemin (*anadilin yaygın kullanılması, Arapça ve İran dili terimleri de kullanılabilir, Rusça ve uluslararası terimler yalnızca yerel kelimelerde bulunmaması halinde yaygın*

kullanılır) kullanılması ve birinci yönteme ağırlık verilmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Abdıkalkova, 2019: s.66). Daha sonra yazılan eserlerde bu yöntem gelenek haline gelmiştir. Bir diğer nedenin de önceki çalışmalara saygı gösterilmesi olduğunu düşünülmektedir.

Dolayısıyla Kırgızca için sabitliğin nedeni: Metodoloji ile çalışmak, çok yerinde ve anlaşılır terim yapmak, belirlenen yönteme uymak ve önceki bilimsel çalışmalara saygı duymak olarak sıralanabilir. Türkçede çok terimlilik sorununun geleneksel kabul görmüş bir yöntemin olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.